

PRUTUL

*** REVISTĂ DE CULTURĂ * HUȘI ***

Serie nouă, Anul VI (XV), Nr. 1 (57) / 2016 * Fondator Costin CLIT

Acest număr al revistei este tipărit cu sprijinul financiar al Casei de Cultură „Alexandru Giugaru” din Huși.

ISSN 1582 – 618X

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC

Prof. univ. dr. Mircea CIUBOTARU
Cercetător dr. Silviu VĂCARU

COLECTIVUL REDACȚIONAL:

Redactor șef: Costin CLIT
Redactor șef adjunct: Gheorghe GHERGHE
Dr. Lucian-Valeriu LEFTER
Tehnoredactor: Lucian CLIT
E-mail: costinclit@yahoo.com

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE

<i>Din istoria politică a Bârladului medieval</i> – Laurențiu Chiriac	5
<i>Mavrocordații din istoria Moldovei</i> – Gheorghe Baci	11
<i>Neamul boieresc al Hânceștilor</i> – Aurelia Fedorcea (Curelaru)	17
<i>Considerațiuni noi cu privire la podoabele de cult din bisericile basarabene</i> – Liliana Condraticova	31
<i>Contribuții la istoria Schitului Rafaila</i> – Andrei Crețu	45
<i>„Misterele onomastice” ale Iașilor (IV)</i> – Mircea Ciubotaru	55

DOCUMENTE

<i>Documentele familiei Miclescu. Descendența de la Păușești</i> – Lucian-Valeriu Lefter	75
<i>Informații inedite despre vornicul de poartă Dumitrache Meleghe</i> – Igor Cereteu	85
<i>Schimbare de stăpân și o nouă hotarnică a moșiei Ibănești, de la ținutul Dorohoi, în anul 1805</i> – Dumitru Vitcu	89
<i>Date noi despre stăreții și evoluția vieții de obște la Schitul Suruceni: începutul secolului al XIX-lea</i> – Teodor Candu	107
<i>Supușii străini din ținutul Tutova la recensământul din 1824</i> – Silviu Văcaru	111
<i>Câteva documente privitoare la măsurile de stărpire a tâlharilor din Țara Moldovei (1831)</i> – Arcadie M. Bodale	141
<i>Documente privind istoria Mănăstirilor Secu și Neamț (IV)</i> – Costin Clit	155
<i>Însemnări de pe cărți (V)</i> – Costin Clit	175

DĂINUIREA VALORIILOR

<i>Medicul și naturalistul Anastasie Fătu – o viață dedicată științelor și binelui public (1816 – 1886)</i> – Constantin Toma și Cătălin Tănase	199
<i>Profesor doctor docent Petre Jitariu, membru al Academiei Române</i> – Constantin Toma	207
<i>Omagiu profesorului Petru Jitariu</i> – Ionel Miron	211
<i>In memoriam: prof. univ. dr. Vasile Băican</i> – Constantin Vasluianu	217
<i>Hârtii vechi din arhive noi. „Cel mai important drept este împlinirea datoriilor”</i> – Ștefan S. Gorovei	223

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Nicolae Gr. Ciubotaru, <i>Povestiri cu bunici și strămoși</i> . Text stabilit și prefăță de Mircea Ciubotaru, Editura Kolos, Iași, 2010 – Lucian-Valeriu Lefter	229
Preot Eugen Drăgoi, <i>Mărturii de viață bisericească în ținutul Tecuciului, de la începuturi până la anul 1800</i> , Galați, 2015 – Florin Marinescu	231
<i>Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820 - 1845). IX. Ținutul Vaslui. Partea 1 (1820)</i> , volum editat de Mircea Ciubotaru și Lucian-Valeriu Lefter, <i>Introducere</i> de Mircea Ciubotaru, Iași, Casa editorială <i>Demiurg Plus</i> , 2016 – Costin Clit	232
Adrian Butnaru, <i>Iamandi: cronica unei familii</i> , Iași, Editura PIM, 2016 – Lucian-Valeriu Lefter	233
<i>Bibliografia documentară a județului Vaslui (fostele județe Fălciu, Tutova și Vaslui). Addenda</i>	235

COLABORATORI

Gheorghe BACIU, profesor, Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Iași.

Arcadie M. BODALE, arhivist, Arhivele Naționale din Iași – abodale@yahoo.com

Teodor CANDU, doctor în istorie, cercetător la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei – teodorcandu@yahoo.com

Igor CERETEU, doctor în istorie, cercetător la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei – igor.cereteu@gmail.com

Laurențiu CHIRIAC, doctor în istorie, muzeograf, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui – laurentiuchrc@yahoo.com

Mircea CIUBOTARU, profesor univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – mircea.ciubotaru44@gmail.com

Costin CLIT, profesor, Colegiul Național „Cuza-Vodă” din Huși – costinclit@yahoo.com

Liliana CONDRATICOVA, cercetător, doctor în studiul artelor, secretar științific al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei – condratcova.liliana@gmail.com

Andrei CREȚU, preot, parohia Sauca – avvaandrei@yahoo.com

Aurelia FEDORCEA (CURELARU), profesor, Școala „Horia Stamatini” din satul Bogdănești, județul Vaslui – aurelya_fdrc@yahoo.com

Ștefan S. GOROVEI, profesor univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – stefangorovei@yahoo.fr

Lucian LEFTER, doctor în istorie, etnolog, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui – lucian.lefter@yahoo.com

Florin MARINESCU, doctor în istorie, cercetător la Institutul de cercetări neo-grecești din Atena – florinmar@ymail.com

Ionel MIRON, profesor univ. dr., Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, membru al Academiei Oamenilor de Științe din România – mironi@uaic.ro

Cătălin TĂNASE, profesor univ. dr., Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, director al Grădinii Botanice „Anastase Fătu” Iași – tanase@uaic.ro

Constantin TOMA, profesor univ. dr., Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, membru al Academiei Române.

Constantin VASLUIANU, profesor, Colegiul Național „Cuza-Vodă” din Huși – constantin_vasluianu@yahoo.com

Silviu VĂCARU, cercetător științific gr. I, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” Iași – silviuvacaru.is@gmail.com

Dumitru VITCU, profesor univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava – dvitcu@yahoo.com

DIN ISTORIA POLITICĂ A BÂRLADULUI MEDIEVAL

Laurențiu CHIRIAC

Istoria politică a Bârladului nu poate fi desprinsă de cea a evenimentelor care au frământat Moldova medievală. A cunoscut momente de strălucire și de declin, într-un context complicat dat de luptele interne, dar mai ales de năvălirile turcilor și tătarilor. Atestat documentar la începutul secolului al XV-lea¹, acest târg a beneficiat de politica clarvăzătoare a lui Alexandru cel Bun (1400-1432), cel care a pus bazele unor structuri administrative, juridice, economice, politice menite să dea vitalitate centralizatoare statului medieval Moldova. O primă măsură a fost fixarea Bârladului ca punct vamal pentru regiunea de sud a Moldovei, în 1408², în condițiile în care așezarea acestui oraș pe una din arterele internaționale înlesnea comerțul extern și cel de tranzit. În această situație, este mai ușor de explicat prezența a doi negustori bârlădeni în delegația Moldovei de la *Conciliul ecumenic de la Constanța* (1415, Baden)³. Mai înainte, în tratatul de la Lublau (1412), între Sigismund de Luxemburg (regele Ungariei) și Vladislav Yagello (regele Poloniei), privind o posibilă împărțire a Moldovei, era menționat și Bârladul⁴. Luptele interne între urmașii lui Alexandru cel Bun au dus provizoriu la slăbirea statului, iar Bârladul a devenit, inevitabil, martor al acestor evenimente. În 1435, la Bârlad se semna actul de reconciliere între Iliș I (1432-1433; 1435-1443) și Ștefan al II-lea (1434-1447), adus apoi la cunoștință și regelui polon Vladislav Yagello⁵. După această dată, considerăm că au început a fi utilizate sintagmele *Țara de Jos* și *Țara de Sus* a Moldovei.

Slăbirea autorității centrale a înlesnit intervențiile turcilor și tătarilor. Bârladul s-a numărat printre orașele care au avut cel mai mult de suferit de pe urma acestor expediții, deoarece a fost ars și distrus de nenumărate ori în Evul Mediu. Au urmat succesiv două atacuri ale tătarilor, în 1439 și 1440, iar apoi în 1444 și 1450⁶. Cu toate acestea, târgul se refăcea ușor, își găsea vitalitatea să se reafirme. Astfel, în primăvara anului 1441, Bârladul primea în ospetie pe Iliș Vodă și suita sa⁷. Iliș și fratele său – Ștefan al II-lea – au emis din Bârlad mai multe acte de proprietate⁸. Din păcate, arheologic nu s-a identificat încă o Curte domnească la Bârlad, ca la Vaslui și la Huși⁹.

¹ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înaintea lui Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1931, p. 634. Se referă la privilegiul dat negustorilor lioveni în 1408.

² *Ibidem*, p. 635.

³ C. Karadja, *Delegații din țara noastră la Conciliul de la Constanța (Baden), 1415*, în „Analele Academiei Române”, tom VII, București, 1926, p. 12.

⁴ Eudoxiu Hurmuzaki, N. Densușianu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I, București, 1890, p. 485-486.

⁵ *Ibidem*, p. 487.

⁶ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, București, 1955, ESPLA, p. 38-39: „Au intrat tătarii în Țara de Jos de au prădat și au arsu Vasluiul și Bârladul”.

⁷ *Ibidem*, p. 40.

⁸ Iliș Vodă întărea, la 16 aprilie 1441, din Bârlad o danie lui Cozma Hovrăleată (cf. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 681-684). Ștefan al II-lea dăruia, la 18 iunie 1444, popii Toader din Bârlad o moară pe Siret (cf. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XII, Iași, 1923, p. 210).

⁹ C. C. Giurescu și alți istorici au susținut existența unei Curți domnești la Bârlad, luând în considerație documentul emis de Aron Vodă la 1594 privind un transfer de sate. Satul Lăslăoani era dat „să asculte de Curtea noastră din târgul Bârladului” (cf. *DIR, A. Moldova*, XVI, vol. IV, p. 117-118).

A doua jumătate a secolului al XV-lea marca un alt eveniment important pentru bârlădeni – *bătălia din Codrii Crasnei* (1450). Luptele interne continuau între Bogdan al II-lea (1449-1451) și Alexandrel (1449), ceea ce înlesnea amestecul Poloniei. Bogdan al II-lea încercase să trateze cu polonii, promițându-le – așa cum menționa Grigore Ureche – 7000 de galbeni drept tribut, pentru a-i apăra de turci¹⁰. Bogdan a atras armata dușmană într-o zonă deluroasă și împădurită, la Codrii Crasnei: „*Și s-au bătut mai înainte de apusul soarelui până ce au înnoptat, perindu-se în ambele părțile, până ce au năvălit gloatele de pedestri care au făcut mare moarte în leși, tăind cu coasele vinele cailor...*”¹¹. Și, în final, afirma cronicarul Grigore Ureche: „*Ar fi biruit Bogdan, dacă nu ar fi venit moldovenii cu Alexandru Vodă. Și așa cu vitejia iasta a moldovenilor au întorsu izbânda la leși, cei ce pierduseră războiul*”¹². Așadar, intervenția gloatelor de pedestri a schimbat cursul bătăliei, iar polonezii au scăpat cu ajutorul lui Alexandrel.

Domnia lui **Ștefan cel Mare** (1457-1504) a constituit o etapă înfloritoare a Moldovei medievale. Urmărind pe baza unei ample strategii consolidarea puterii centrale, domnul a căutat să atragă de partea sa orașele, ca forțe menite să contracareze politica centrifugă a marilor boieri. În spiritul vechilor tradiții, Ștefan cel Mare a întărit privilegiile bârlădenilor și le-a mărit moșia târgului¹³. A staționat la Bârlad, întărind acte de proprietate, cum a fost cel din decembrie 1459¹⁴, sau pentru a pregăti ofensiva antiotomană din 1475-1476¹⁵. Sprijinirea de către Ștefan a unor domni fideli politicii antiotomane în Țara Românească a determinat intervenția lui Radu cel Frumos în regiunea de sud a Moldovei. Radu Vodă a înălțurat, împreună cu 15.000 de turci, în decembrie 1473, pe Laiotă Basarab de la domnia munteană. Grigore Ureche comenta astfel evenimentul: „*Iară turcii s-au pornit pe urma lui Basarab Vodă și au venit până la Bârlad, de au stat ca un zid, vineri, decembrie 24. Și așa au slobozitu năvrapii săi de au prădat toată țara*”¹⁶.

După strălucita victorie de la Vaslui (10 ianuarie 1475), Ștefan cel Mare, cu întreaga responsabilitate pentru soarta popoarelor creștine, se adresa principilor Europei și Papalității, în vederea organizării unei cruciade pentru înlăturarea pericolului otoman din Peninsula Balcanică. Era conștient că turcii vor relua atacul asupra Moldovei. Considerând că turcii ar putea înainta pe drumul Bârladului, domnul a ordonat construirea, în primăvara anului 1476, a unei *Cetăți de pământ la Bârlad*¹⁷, grupându-și o parte din armată în această zonă. Din Bârlad, la 5 iunie 1476, a trimis o scrisoare brașovenilor, cerându-le acestora știri în legătură cu mișcările trupelor turcești din Țara Românească¹⁸. Răspunsul brașovenilor a fost prompt, astfel că, la 11 iunie, Ștefan expedia o nouă scrisoare din apropierea Bârladului, de pe Valea Berheciului, prin care mulțumea pentru informațiile furnizate și cerea altele noi¹⁹. Înaintarea armatei otomane pe Valea Siretului, sub conducerea sultanului Mahomed al II-lea, îl va determina pe Ștefan să hotărască incendierea Cetății de pământ de la Bârlad²⁰. În numeroasele bătălii conduse de Ștefan cel Mare au participat și giosenii, în rândul cărora se aflau și steagurile recutate din ținuturile Tutova și Bârlad.

Documentele nu amintesc de construirea de către Ștefan cel Mare a unui edificiu ecleziastic la Bârlad, dar – pe baza unor informații de la începutul secolului al XVII-lea, în legătură cu prezența

¹⁰ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 44.

¹¹ *Ibidem*, p. 45.

¹² *Ibidem*, p. 35.

¹³ DIR, A. Moldova, XV, vol. 2, p. 210-212.

¹⁴ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 40-42.

¹⁵ *Ibidem*, p. 42.

¹⁶ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 56.

¹⁷ I. Bogdan, *op. cit.*, p. 339.

¹⁸ *Ibidem*, p. 339.

¹⁹ *Ibidem*, p. 340.

²⁰ M. D. Matei, *Date noi în legătură cu Cetatea de Pământ de la Bârlad*, în SCIV, I, București, 1959, p. 117-134.

unui preot domnesc, Ștefan²¹, dar mai ales a unor sondaje arheologice întreprinse cu ocazia renovării Bisericii Domnești, în anii 1976 și 1998, care au scos la iveală o fundație mai veche, din 1636 (data construirii sau refacerii bisericii) – Nicolae Stoicescu a formulat ideea că ar fi vorba de o construcție din secolul al XV-lea, pe care apoi s-a ridicat noul edificiu, în timpul lui Vasile Lupu²².

Primele decenii ale secolului al XVI-lea au reprezentat noi acțiuni militare ale turcilor și tătarilor în această regiune. Când tătarii au trecut Nistrul și Prutul, în vederea jefuirii²³, voievodul Ștefăniță (1517-1527), nepotul lui Ștefan cel Mare, a însărcinat pe vornicul Petre Carabăț, „cu toți giosenii”, să oprească înaintarea inamicului. Grigore Ureche evocă cu plasticitate această bătălie din 1518: „În revărsatul zorilor i-au tăiat fără veste... i-au răzbit și mulți tătari au pieritu, mulți în Prut s-au înecat și pe mulți i-au prins vii și câți au rămas i-au gonitu printre câmpii, tăindu-i și segetându-i până la Nistru. Acolo fiindu obosiți de fuga multă, intrând în Nistru, s-au înecat, numai hanu cu puțini au scăpat. Însă și el a fost rănit rău la cap, de s-au întors cu multă peire și rușine”²⁴. Petre Carabăț, eroul bătăliei din 1518, amestecat într-un complot, a trebuit să părăsească țara în 1523, iar averea i-a fost confiscată²⁵. Așa rezultă și din actul emis de Petru Rareș la Bârlad, din 18 mai 1528, prin care întărea o danie de sate pe Horoiata, ținutul Tutova, care aparținuse vornicului Petre Carabăț²⁶.

Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546) s-a dovedit un demn urmaș al politicii centralizatoare dusă de Ștefan cel Mare. A sprijinit trupele transilvănene conduse de Ioan Zapolya, în bătălia de la Feldioara (1529), împotriva armatelor austriece conduse de Ferdinand de Habsburg, în vederea obținerii tronului Ungariei. Josenii săi s-au remarcat în această expediție, în frunte cu marele vornic bârlădean Nicoară Grozea. Grigore Ureche sublinia faptul că „s-au întors cu izbânda la domnul său Petru Vodă oastea lui Grozea”²⁷. Acțiunea militară turcească din 1538, sub conducerea lui Soliman Magnificul, a dus la pierderea tronului de către Petru Rareș, iar în 1541 Transilvania intră sub suzeranitate otomană și se organizează ca Principat autonom. În acest context, Țările Române și-au pierdut independența, dar și-au păstrat autonomia. Prezența dublei vornicii în Moldova secolului al XVI-lea va juca un rol important de apărare, iar Bârladul va deveni *reședința Vorniciei Țării de Jos a Moldovei*. Boierul bârlădean Ifrim Huru – unul din principalii dregători ai lui Petru Rareș²⁸ – a fost considerat primul mare vornic al Țării de Jos a Moldovei. Documentele menționează rolul important pe care l-a avut acesta în revenirea la domnie, în 1541, a lui Petru Rareș²⁹. Grigore Ureche consemnează: „Când au sosit la Bârlad (19 februarie 1541 - n.s.) acolo mare ospăț și cinste i-au făcut credinciosul și cinstitul boierul său, Huru vornicu”³⁰. Marele vornic al Țării de Jos era apreciat ca fiind al doilea dregător în Sfatul Țării Moldovei, după marele logofăt, iar vornicia Țării de Jos era superioară celei din Țara de Sus, al cărei scaun era la Dorohoi. Două acte redactate la Bârlad, în martie 1546, poartă și semnătura marelui vornic Huru³¹.

Marii vornici ai Țării de Jos, cu reședința la Bârlad, s-au remarcat în fruntea josenilor, în diferite ocazii. Ion Hădăbaico, „mare mareșal a toată Țara de Jos”, principalul sfetnic al lui

²¹ Iacov Antonovici, *Documente Bârlădene*, vol. IV, Bârlad, 1926, p. 52-53, 56, 76, 84, 86.

²² *DIR, A. Moldova, XVI*, vol. I, p. 296 și 501.

²³ *Ibidem*, p. 501.

²⁴ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 111.

²⁵ Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovenești din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, ed. a II-a, București, 1997, p. 195; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, București, 1971, p. 311.

²⁶ Andrei Vereș, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, București, 1981, vol. I, p. 23.

²⁷ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 124.

²⁸ *DIR, A. Moldova, XVI*, vol. I, p. 438 și 445.

²⁹ M. Kogălniceanu, *Cronicile României*, vol. II, București, 1872, p. 124.

³⁰ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 166.

³¹ *DIR, A. Moldova, XVI*, vol. I, p. 451 și 456.

Alexandru Lăpușeanu (1552-1561; 1564-1568), primise misiunea de a interveni împotriva lui Mircea Ciobanul „*pentru purtările sale răutăcioase*”³², așa cum apreciază Grigore Ureche. Un fapt asemănător s-a întâmplat și în 1574, când Ioan Vodă cel Viteaz (1572-1574), cu oastea de țară a marelui vornic al Țării de Jos, Dumbravă, și cu ajutorul cazacilor, „*au înfrânt avangarda lui Petru Alexandru Mircea, care intrase în Moldova cu sprijinul ungurilor, muntenilor și turcilor*”³³. După înfrângerea de la Roșcani (1574) și moartea lui Ioan Vodă cel Viteaz, țara a căzut din nou pradă turcilor și tătarilor. Cu această ocazie, Bârladul a fost din nou jefuit de tătari³⁴. Unii mari vornici acuzați de trădare au fost uciși din porunca domnului, iar averea lor confiscată. Este cazul marelui vornic Dumbravă, ucis din porunca domnului Petru Șchiopu (1574-1577; 1578-1579; 1582-1591), în 1575³⁵, și a vornicului Vartic, ucis de către domnul Aron Tiranul (1591-1595), în 1594³⁶. Printre satele confiscate se număra și Lăslăoani, care a fost alipit ocolului târgului Bârlad³⁷.

Marele vornic al Țării de Jos, Ieremia Movilă (1595-1600; 1601-1606), va ajunge domn al Moldovei, la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul veacului al XVII-lea, iar Vasile Lupu și Gheorghe Ghica (1658-1659), în secolul al XVII-lea. În primele decenii ale veacului al XVII-lea, Bârladul era din nou centrul unor dispute militare. În 1615, armata lui Ștefan Tomșa (1611-1615; 1621-1623), refugiat în Țara Românească, a atacat sudul Moldovei, până la Bârlad³⁸. În 1630, documentele bârlădene amintesc de respingerea unui atac al tătarilor de către hatmanul Nicoară, la Trestiana, lângă Bârlad³⁹. Domnia lui Vasile Lupu (1634-1653) a constituit o perioadă de relativă stabilitate. Condițiile au devenit favorabile dezvoltării sub aspect social și etnic, s-au afirmat mai mult meșteșugurile și comerțul, au apărut noi construcții, cum a fost **Biserica Domnească**, ctitoria lui Vasile Lupu, în 1636⁴⁰. Orașul este vizitat într-un interval scurt de o serie de iluștri călători care și-au consemnat observațiile: episcopul Bandini în 1646⁴¹, diaconul Paul de Alep în 1652⁴², Evlia Celebi în 1657⁴³, Vito Pilutio Vignanello⁴⁴.

Perioada de prosperitate este întreruptă de un nou atac al cazacilor hatmanului Bogdan Hmelnițki⁴⁵. Marii vornici rezidează tot mai rar la Bârlad, locul lor fiind deținut de doi vornici de rang mai mic. Marii boieri fac presiuni asupra domnilor pentru acordarea de noi proprietăți funciare, ceea ce duce la micșorarea hotarelor și la dispariția ocoalelor domnești. Este o perioadă de incertitudine, caracterizată prin declin economic, instabilitate, anarhie politică, dure intervenții ale armatelor turco-tătare și polone. Continuă seria victimelor din rândul marilor vornici ai Țării de Jos, ca urmare a uneltirilor boierești, cum s-a petrecut cu marele vornic Solomon Bârlădeanu, în timpul lui Gheorghe Duca (1665-1666; 1668-1672; 1678-1683), dar și cu Miron Costin, marele cronicar, în timpul voievodului Constantin Cantemir (1685-1693)⁴⁶.

³² *Ibidem*, vol. II, p. 199.

³³ *Ibidem*, vol. II, p. 199. La 12 decembrie 1594, Aron Vodă a confiscat satul Lăslăoani de la vornicul Vartic.

³⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 200.

³⁵ *Letopisețul Țării Moldovei*, vol. II, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 233.

³⁶ Iacov Antonovici, *op. cit.*, vol. III, p. 126.

³⁷ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 382.

³⁸ Marco Bandini, *Codex. Vizitarea generală a tuturor bisericilor catolice de rit roman din Provincia Moldova, 1646-1648*, ed. Traian Diaconescu, Iași, 2006, p. 29.

³⁹ *Călători străini privind Țările Române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1974, vol. VI, partea I, p. 27.

⁴⁰ *Ibidem*, vol. VI, partea a II-a, p. 731-732.

⁴¹ Ioan Bogdan, *Documente din arhiva propagandei. Columna lui Traian*, București, ed. a II-a, 1983, p. 142-164.

⁴² *Letopisețul Țării Moldovei*, vol. II, București, ed. cit., p. 295.

⁴³ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. II, p. 38-39.

⁴⁴ Ilie Minea, *Constantin Cantemir ca vornic de Bârlad*, în „Cercetări istorice”, XV, Iași, 1978, p. 270-281.

⁴⁵ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura Academiei, 1959, p. 175.

⁴⁶ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. II, p. 78.

Constantin Cantemir era originar din părțile Fălciului, ținut învecinat Bârladului; el provenea dintr-o familie de răzeși. A reușit să promoveze în diferite funcții, printre care și cea de vornic de Bârlad, pentru ca, în final, să fie ales domn⁴⁷. Domnii oscilau acum pe ascuns între talgerele balanței austriece și rusești, sperând dobândirea independenței. În 1686, conform înțelegerii, Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, trebuia să participe cu oștile sale, alături de Constantin Cantemir, pentru alungarea trupelor turco-tătare. În mod intenționat a întârziat câteva zile, așa că victoria trupelor moldovene l-a prins la Iași. De aici, a făcut cale întoarsă, cum spune Ion Neculce: „*A mers pe jos, pe Bârlad, tot vânând vânături și pește*”⁴⁸.

O ultimă încercare de dobândire a independenței, cu ajutorul țarului Petru I, a constituit-o domnia lui Dimitrie Cantemir (1693; 1710-1711). Acesta s-a afirmat ca domn patriot și genial cărturar de talie europeană. A fost printre primele minți luminate care au prevăzut declinul Imperiului Otoman. Tratatul din aprilie 1711, cu țarul Petru I, oferea posibilitatea consolidării puterii centrale, prin instituirea unei dinastii și, în același timp, dădea speranța recăștigării independenței Moldovei⁴⁹. Sorții au fost potrivnici la Stănilești (1711), pe Prut, unde armatele moldo-ruse au suferit o grea înfrângere. Dimitrie Cantemir și o parte din boierii săi s-au refugiat în Rusia, unde fostul domn va desfășura o prodigioasă activitate științifică. Turcii, neîncrezători în fidelitatea domnilor pământeni, instaurează regimul fanariot în Țările Române, regim care va dura până în anul 1821.

Bârladul, ca și alte orașe moldovenești, a fost ars din temelii în 1711, de către armatele turco-tătare⁵⁰. Dimitrie Cantemir aprecia Bârladul, după această dată, că „*este pustiit și i s-au răpit toate frumusețele*”⁵¹. O însemnare de pe o carte religioasă amintește de cumplita jefuire a localităților moldovene în 1711: „*Când au venit împăratu Moschicescu de s-au bătut cu turcii în Moldova și s-au făcut pradă și robi moldoveni*”⁵².

Marii vornici ai Țării de Jos au primit pe voievozii moldoveni confirmați de sultan la Galați și la Bârlad. O astfel de vizită a primit Bârladul cu ocazia primei domnii a lui Nicolae Mavrocordat (1711-1715). Sosit la reședința mării vornicii de la Bârlad, el a fost surprins de numărul mare de arestați pentru datorii față de turci, din vremea domnilor anteriori. Mai înțeleghetor decât alți domni, acesta a hotărât eliberarea datornicilor și luarea unor măsuri cu caracter judiciar, care să pună capăt abuzurilor slujbașilor domnești⁵³. Venirea noului domn a provocat o ridicare în masă a contribuabililor împotriva agenților fiscolei. Drept urmare, a hotărât arestarea marelui vistiernic Iordache Ruset, fost și mare vornic al Țării de Jos, care se făcea vinovat de corupție și de abuzuri⁵⁴.

Cu ocazia celorlalte războaie ruso-austro-turce de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul veacului al XIX-lea, Bârladul a fost incendiat și chiar jefuit. O situație asemănătoare s-a repetat și în 1768⁵⁵. Mai mult, cheltuielile de încartuire apăsau greu pe umerii locuitorilor. Pentru cei înstăriți era și un prilej de a se contracta unele alianțe matrimoniale. Dintr-o însemnare, aflăm că la Bârlad s-a celebrat o nuntă, în 1792, a căpitanului Petre din polcul Faganareski cu Maria, fiica jupânului Băleanu, la Biserica Domnească⁵⁶. A urmat cutremurul din 1802⁵⁷, căruia i-a căzut pradă o

⁴⁷ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 339.

⁴⁸ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 182.

⁴⁹ *Tratatul de la Luțk, 13 aprilie 1711*, în D. A. Sturza și C. Goleșcu Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașterii românești*, vol. I, București, 1990, p. 17.

⁵⁰ Al. Papadopol Calimah, *Notiță istorică despre Bârlad*, Bârlad, 1889, p. 31-32.

⁵¹ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Științifică și Pedagogică, 1961, p. 26.

⁵² Însemnarea apare pe un *Penticostar* de la 1758, în legătură cu arderea Mănăstirii Fătăciuni în 1711 și refacerea ei în 1752 (cf. Iacov Antonovici, *op. cit.*, Bârlad, 1911, vol. I, p. 288).

⁵³ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, București, 1961, p. 28.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 70.

⁵⁵ Iacov Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 295.

⁵⁶ *Ibidem*, vol. I, p. 295. Al. Papadopol Calimah, *op. cit.*, p. 38.

mare parte a orașului, în special bisericile, fapt ce a necesitat refacerea lor în anii următori. Un alt cutremur este amintit în anul 1812⁵⁷. O altă însemnare indică trecerea armatelor rusești în 1812: „*Au trecut rușii în sus, printre care și Scarlat Alex. Calimah, și au intrat în Bârlad în noiembrie 4*”⁵⁹. Din altă însemnare aflăm că și turcii au trecut prin Bârlad, în 1821: „*În luna maiu 20, spre Sf. Împărați Constantin și Elena, au trecut prin Bârlad numai 450 turci*”⁶⁰.

Cu toate acestea, deși lent, elementele de progres specifice epocii moderne și-au făcut loc printre fisurile conservatorului regim feudal. Acum crește ponderea meșteșugarilor și a negustorilor, se diversifică populația orașului, se introduc noi structuri administrative, juridice, sporesc preocupările edilitar-culturale. Odată cu epoca modernă, începea și pentru târgul Bârlad o etapă calitativ superioară, care-l va propulsa în marile evenimente social-politice ale secolului al XIX-lea, pe al cărui firmament erau înscrise Unirea și Independența.

⁵⁷ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 84; Idem, *Lista marilor dregători moldoveni, 1384-1711*, în *AIIAI*, XII, Iași, 1971, p. 84.

⁵⁸ Iacov Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 305.

⁵⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 317.

⁶⁰ Însemnare de pe un *Minei* al Bisericii Domneasca din Bârlad, p. 1 (cf. Iacov Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 258).

MAVROCORDAȚII DIN ISTORIA MOLDOVEI

Gheorghe BACIU

Parcursul istoric al acestui neam de greci are ca punct de plecare insula Chios, situată în partea central-estică a bazinului egeean, unde, pe la mijlocul secolului al XVI-lea, exista un Nicolae Mavrocordat. Fiul acestuia, Laurent, devenea, în 1599, tatăl unui băiat botezat Nicolae, probabil în amintirea bunicului său. Ajuns la maturitate, acest al doilea Nicolae Mavrocordat a decis să părăsească insula natală pentru a se stabili în Constantinopol, unde spera să poată desfășura un comerț mai profitabil¹.

În Constantinopol, Nicolae Mavrocordat s-a stabilit în cartierul Fanar, iar prin 1633 s-a căsătorit cu Roxana Scarlatos, văduva lui Alexandru Coconul, care deținuse tronul Țării Românești, din august 1623 și până în noiembrie 1627, și pe acela al Moldovei, din august 1629 și până în aprilie 1630. Până la moartea sa, survenită în 1653, Nicolae Mavrocordat ar fi fost dăruit de soția sa cu nu mai puțin de zece copii: șapte băieți și trei fete².

Dintre numeroșii urmași ai negustorului originar din insula Chios și ai soției sale cu trecut domnesc, cel de al șaselea, Alexandru, avea să părăsească îndeletnicirea părintelui său pentru a urma o strălucită carieră politică în slujba Imperiului Otoman. Născut la 7 noiembrie 1641, tânărul Alexandru a manifestat aplecare spre învățătură, acumulând o solidă pregătire în domeniul medicinei și filosofiei pe baza căreia a obținut „o catedră la Academia Patriarhiei din Constantinopol” și alte demnități în cadrul instituției respective. De pe urma sa au rămas mai multe „scrieri de istorie, filosofie, teologie, retorică, gramatică” care demonstrează multiplele sale preocupări și i-au creat renumele „unui om de mare cultură”. Ucenicia pentru cariera diplomatică a început-o în 1671 ca secretar al lui Panaiotis Nicusios, primul creștin din cartierul Fanar „care a dobândit însemnata funcție de mare dragoman”³. Peste numai doi ani, ca urmare a morții maestrului său, Alexandru Mavrocordat i-a urmat acestuia în funcția de „Mare Dragoman al Sublimei Porți pe care a ocupat-o până la moartea sa în 1709”⁴.

Momentul culminant al carierei sale de mare dragoman a fost reprezentat de negocierea păcii de la Karlowitz din 1699, eveniment ce a ilustrat din plin noua configurație a raporturilor dintre Imperiul Otoman și puterile creștine ale Europei, caracterizată prin declinul împărăției otomane și ofensiva inițiată de Austria, apoi și de Rusia, pentru acapărarea moștenirii „Omului bolnav” al Europei. În urma tratatelor purtate la Karlowitz, Alexandru Mavrocordat, numit de contemporani Exaporitul, pentru că avea știință despre secretele împărăției otomane și participa la punerea lor în aplicare⁵, și-a creat și imaginea de apărător al intereselor românești. Potrivit consemnării lui Ion Neculce, la Karlowitz, Polonia ar fi pretins să i se acorde stăpânirea asupra Moldovei. În calitate de negociator al delegației otomane, Exaporitul ar fi răspuns că satisfacerea pretenției Poloniei nu stătea în puterea Imperiului Otoman, deoarece Moldova nu era o țară „luată cu

¹ Émile Legrand, *Généalogie des Maurocordato de Constantinople*, Paris, J. Maisonnneuve, Librair-editeur, 1900, p. 9.

² *Ibidem*, pp. 10-11.

³ Florin Constantiniu, *Constantin Mavrocordat*, București, Editura militară, 1985, p. 33-34.

⁴ Mihail Dimitri Sturdza, *Grandes familles de Grèce, d' Albanie et de Constantinople*, Paris, 1999, p. 319.

⁵ Chesarie Daponte, *Catalogul istoric al oamenilor însemnați din secolul XVIII, dintre carii majoritatea au trăit în Țările Române Valahia și Moldova*, în C. Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888, p.184.

sabia”, ci o țară care se închinase împărăției otomane pentru a obține protecția acesteia⁶. Deși avem convingerea că adoptarea acestei atitudini se întemeia pe obligația de a apăra interesele statului pe care îl reprezenta, nu este exclus ca și originea soției sale să fi avut un anume rol. Din 1670, Alexandru Mavrocordat era căsătorit cu Sultana Hrisoscoleos, a cărei mamă, Casandra, era fiica lui Alexandru Iliaș care, între septembrie 1616 și aprilie 1633, ocupase de câte două ori tronul, atât în Țara Românească, cât și în Moldova. De această înrudire cu „vechea dinastie românească a Mușatinilor”, urmașii Exaporitului s-au folosit pentru „a legitima prin ereditate domnia lor asupra Principatelor Române”⁷.

Dintre cei opt copii rezultați din căsătoria lui Alexandru Mavrocordat cu nepoata domnului Alexandru Iliaș, cel de-al cincilea, Nicolae, avea să urmeze, până la un moment dat, o carieră asemănătoare cu a tatălui său. Născut la 3 mai 1680, acest fiu al Exaporitului a dobândit o solidă învățătură, ajungând un „om foarte învățat... atât în filosofie, cât și în istorie”⁸. Bazat pe o astfel de învățătură și pe vasta experiență a tatălui său, Nicolae avea să ajungă în funcția de mare logothet al Patriarhiei din Constantinopol, pe care avea să o abandoneze, la 1 iulie 1698, în favoarea celei de mare dragoman al Porții⁹. Ca deținător al acestei impotante și periculoase demnități a reușit să obțină încrederea deplină a Porții Otomane care, în contextul creat de intensificarea acțiunilor întreprinse de Austria și Rusia, pentru a aduce Principatele Române sub controlul lor, a decis să-i încredințeze tronul Moldovei, în 1709. Moartea tatălui său, survenită imediat după atribuirea domniei, a făcut ca ocuparea efectivă a tronului să se realizeze cu oarecare întârziere.

Preluând conducerea țării a cărei limbă nu o cunoștea, Nicolae Mavrocordat și-a creat imaginea unui domn care arăta „multă evlavie către mănăstiri și o milostivire nespusă pentru săraci”, de „ocrotitor al orfanilor, a văduvelor și a streinilor”, de promotor al unei justiții corecte pe care „nici hatârul, nici interesul” să nu o afecteze. Cu o astfel de imagine, noul domn ar fi mulțumit „toată țara”, cu excepția unor boieri care nu se împăcau cu faptul că erau tratați cam „de sus” și, mai ales, cu umilința aplicării unor pedepse corporale asupra augustelor lor trupuri. Păra acestor boieri la Țarigrad, susținută de hanul tătarilor din Crimeea, a avut ca efect înlăturarea lui Nicolae Mavrocordat de pe tronul Moldovei după numai un an de domnie¹⁰ și înlocuirea lui cu Dimitrie Cantemir. Procedând astfel, Poarta Otomană făcea greșeala de a înlocui un domn ce îi era pe deplin credincios cu un domn care abia aștepta să se alieze cu Rusia, pentru a pune capăt vasalității Moldovei față de împărăția turcească.

Victoria obținută de turci în 1711, la Stănilești, a pus capăt atât alianței dintre Moldova și Rusia, cât și domniei lui Dimitrie Cantemir, care a fost nevoit să-și petreacă restul vieții ca protejat al țarului Petru I. Aceeași victorie i-a permis și Imperiului Otoman să repare greșeala făcută în urmă cu un an, reinstalându-l pe Nicolae Mavrocordat pe tronul Moldovei. În această a doua domnie a sa, ce marca începutul oficial al „secolului fanariot” în Moldova, Nicolae Mavrocordat, în acord cu interesul Porții de a recâștiga boierimea de partea sa, a adoptat o cu totul altă atitudine în raport cu domnia cea dintâi. Potrivit consemnării lui Ion Neculce, Neculai Vodă a renunțat la firea lui cea „simață”, arătând dragoste față de boieri pentru a-i determina să revină în țară de prin Țara Ungurească, Țara Leșască, ori de pe la Moscu, pe unde erau fugari¹¹. A rămas pe tronul Moldovei până la 25 decembrie 1715, când a fost numit în scaunul Țării Românești, inaugurând și în acel principat începutul „secolului fanariot”. Exceptând perioada captivității de la Sibiu (1716-1719), Nicolae Mavrocordat a ocupat tronul de la București până în 1730, când a fost răpus de ciumă. Privite din perspectivă istorică, domniile acestuia conturează imaginea unui slujitor fidel al

⁶ Cf. Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 34.

⁷ Mihail Dimitri Sturdza, *op. cit.*, p.319.

⁸ Manolache Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani*, Iași, 1857, tom I, p. 216.

⁹ Émile Legrand, *op. cit.*, p. 12.

¹⁰ Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 216.

¹¹ Cf. Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 47.

împărăției otomane, preocupat să asigure „funcționarea mecanismului de exploatare a Moldovei și a Valahiei”, concomitent cu strădania de a se integra „tradiției politice românești” și de a înfăptui reforme care „să înlăture imaginea unui venetic”¹².

Nicolae Mavrocordat a fost căsătorit de trei ori: cu Casandra Cantacuzino, cu Pulheria Tzoukis și cu Smaranda Panaiotachi. Din cele trei căsătorii au rezultat nouă copii: doi din prima, cinci din cea de-a doua și alți doi din ultima. Dintre urmașii săi, Constantin și Ioan, ambii din a doua căsătorie, au reușit și ei să dobândească demnitatea domnească¹³.

Cel mai cunoscut dintre aceștia a fost Constantin, născut la 27 februarie 1711, care, între 1730 și 1769, a ocupat de șase ori tronul Țării Românești și de patru ori pe acela al Moldovei. Potrivit unei descrieri a lui Markos Antonios Katsaitis, geograf grec venit la Iași în 1742 pentru a obține postul de istoric oficial la curtea domnească, Constantin Voievod era „de statură obișnuită, oarecum slab, cu barbă neagră și puțin sașiu”, care își petrecea „toate orele libere din zi și o mare parte din noapte în lectură continuă”, vorbitor al mai multor limbi, precum „greaca vulgară, greaca literară, turca, latina, italiana, franceza, moldoveana și valaha, acestea din urmă fiind de fapt una și aceeași limbă”. Din portretul domnului nu puteau lipsi și câteva defecte, autorul considerându-l puțin cam „ciudat” și „nerăbdător în rezolvarea problemelor lui”, după cum, „în anumite momente”, nu era lipsit „de mânie și de extravaganta”¹⁴.

Ca unul ce l-a cunoscut mult mai bine decât geograful grec, în cele câteva zile cât se aflase în Iași, Ion Neculce i-a făcut lui Constantin Vodă un portret mai cuprinzător care, chiar dacă nu îl prea avantajează sub aspect fizic, este mult mai generos în privința laturii morale. Fizic, Constantin Vodă „era un om pre mic de stat”, de „o făptură proastă” cu „căutătura încrucișetă” și cu „vorba lui înecată”. În contradicție cu aspectul fizic, domnul era înalt „la hire” și dorea „cu mândrie... să sarete” supușilor săi, fapt ce nu îl împiedica totuși să fie și „omilenic” cu aceștia, adică omenos. „Cazne, bătaii, rele la oameni nu făce, nici la sânge nu era lacom și răbdător mult” era. Interesul pentru învățătură era dublat de dorința de a ști în permanență ceea ce se petrecea prin țările străine, pentru a informa Poarta Otomană și a se face apreciat de aceasta. Și minciunile îi era „drag a le asculta”, numai că nu prea le acorda crezare pentru a face rău celor incriminați. Mai era și foarte generos în a face promisiuni, fără a se strădui prea mult în îndeplinirea lor”¹⁵.

Renumele lui Constantin Mavrocordat nu se datorează numărului mare de domnii, în care a acumulat 24 de ani de guvernare (în Moldova doar 6 ani și două luni), ci amplului program reformator pe care l-a derulat în ambele principate. Prin reformele sale, legarea de glie a țăranilor dependenți a fost desființată, numeroasele dări feudale datorate de oamenii de rând au fost înlocuite cu o dare unică, plătită în patru sferturi, slujbașii statului au primit lefuri pentru activitatea ce o desfășurau, iar limba slavonă a fost înlocuită cu limba romană în oficierea liturghiei. De numele său se leagă și introducerea cultivării porumbului, care avea să influențeze decisiv atât existența țăranilor români, cât și activitatea economică a Principatelor Române.

În 1768, izbucnind un nou război între Rusia și Imperiul Otoman, de teama rușilor care au pătruns în Moldova, Constantin Mavrocordat a părăsit capitala, retrăgându-se la Galați, unde s-a considerat în siguranță, datorită prezenței unor numeroase trupe otomane. Din confruntarea sângeroasă care s-a desfășurat la Galați, rușii au ieșit învingători, printre cei capturați de ruși numărându-se și Constantin Vodă, care fusese nimerit de un glonte în timpul luptelor. Identificându-l, rușii l-au trimis „la Iași cu tot respectul față de rangul ce-l avea, dar pe drum s-a îmbolnăvit de moarte datorită vitregiei iernii grele, durerii și groazei războiului care îi pătrunsese până în

¹² Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 52-53.

¹³ Émile Legrand, *op. cit.*, p. 15-19.

¹⁴ Markos Antonios Katsaitis, *Călătorie de la Constantinopol la Iași și de la Iași la București în anul 1742*, în vol. *Saeculum*, Iași, Editura Junimea, 1977, p. 70-71.

¹⁵ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei...*, Editura Ion Creangă, 1972, p. 229.

suflet”. Din toate aceste cauze, abia ajuns în Iași, la 4 decembrie 1769 și-a încheiat existența¹⁶, la vârsta de doar 58 de ani. Dacă din căsătoria cu Smaranda Cantacuzino, fiica marelui spătar Radu Cantacuzino, decedată curând după căsătorie, nu a rezultat niciun copil, din căsătoria cu Catherina Rossétos, fiica nobilului constantinopolitan Constantin Rossétos¹⁷, au rezultat opt copii: patru fete și patru băieți¹⁸.

Ioan Mavrocordat, numit Iancu de cei apropiați, avea cu totul altfel de apucături decât fratele Constantin. Potrivit consemnării geografului Katsaitis, „Iancu a consumat averea moștenită de la tatăl său în câteva luni în chefuri, distracții și daruri, făcându-și prieteni din miniștrii importanți și potențaii Porții¹⁹. Probabil, datorită acestui mod de a „investi” moștenirea părintească, în anul 1743 Ioan Mavrocordat a fost numit pe tronul Moldovei, în locul fratelui său Constantin. Potrivit părerii lui Manolache Drăghici, numirea acestuia ar fi fost justificată și prin dorința sultanului de a-l răsplăti pe Constantin Vodă, „barem în cadrul familiei”, pentru faptul că, în cea de-a doua domnie a sa în Moldova, acesta se dovedise „foarte priincios pentru Poartă”. Spre deosebire de fratele său, preocupat să înlocuiască sistemul înrobitor al fiscalității medievale, Ioan Mavrocordat, pe lângă faptul că a reintrodus văcăritul și goștina, a și sporit cuantumul acestor dări față de valorile pe care le avuseseră anterior. Prin aceste măsuri, noul domnitor a dovedit că nu era cătuși de puțin interesat a face ceva bun pentru țară, arătându-se a fi mai „vrednic” doar „pentru satisfacerea nevoilor Porții”. Preocupat în special „să petreacă și să se desfete”, el a încredințat „treburile domniei în seama „celor mai răi curteni și boieri din țară care lucrau ce voiau și nenorociau poporul”. După o ședere de patru ani pe tronul Moldovei, „a fost mazilit, ieșind din domnie sărac și plin de datorii, de nu a avut parte să mai domnească în toate zilele care le-a mai avut”²⁰. Potrivit cronicarilor vremii, restul zilelor și le-ar fi petrecut la Constantinopol în „grea sărăcie”, din ajutorul altora, „cu pipa în gură”, fără a-i păsa de nimic²¹.

Atât Constantin Mavrocordat, cât și fratele său Ioan au avut câte un fiu, care au ajuns și ei pe tronul Moldovei, amândoi purtând numele de Alexandru. Alexandru Mavrocordat I, născut în 1742, era fiul lui Constantin și a domnit în Moldova din mai 1782 până în ianuarie 1785²². Încă din vremea când deținuse funcția de mare dragoman, acesta fusese poreclit de turci Dely-bey (Prințul Nebun), pentru că „era mereu foarte furios și neastâmpărat”. În timpul domniei sale, toți slujbașii țării „se cutremurau doar auzindu-i numele”, deoarece în controalele pe care le făcea pe neașteptate mergea însoțit de falangă, adică de butucul în care se prindeau picioarele celor osândiți a fi bătuți la tâlpi. La rândul lor, comercianții care înșelau cumpărătorii erau legați de câte un stâlp, bătuți și lăsați „să stea acolo câte o zi întreagă sub ochii publicului”, unii dintre aceștia, ca urmare a tratamentului aplicat, rămânând „zăluși și smintiți pe toată viața”. În consecință, în timpul acestui Țepeș fanariot, în Moldova „oamenii... nu duceau lipsă de nimic”, slujbașii nu îndrăzneau „să ia cumva mită barem o para”, însă „boierii... au început... să-l boicoteze pe domnitor la Poartă, rugându-se să fie îndepărtat din scaun”. Demersurile boierilor nu au rămas fără rezultat, astfel că, după doi ani și opt luni de domnie, Dely-bey a fost mazilit de sultan²³.

Pe tronul devenit vacant a fost numit Alexandru Mavrocordat al II-lea, fiul lui Ioan Mavrocordat și al Zafirei Caragea, născut la Constantinopol în ziua de 1 iulie 1754.²⁴ Acesta părea să aibă o legătură specială cu focul, deoarece, cu numai câteva zile înainte de numirea lui ca domn al

¹⁶ Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 270.

¹⁷ Émile Legrand, *op. cit.*, p. 16.

¹⁸ *Ibidem*, p. 19-20.

¹⁹ Markos Antonios Katsaitis, *op. cit.*, nota 7 de la p. 105.

²⁰ Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 254-255.

²¹ Markos Antonios Katsaitis, *op. cit.*, nota 7 de la p. 105.

²² Émile Legrand, *op. cit.*, p. 20.

²³ Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 282-283.

²⁴ Émile Legrand, *op. cit.*, p. 20.

Moldovei, curtea domnească din Iași a ars în întregime împreună cu o treime din oraș. Din acest motiv, noul domn al țării a fost găzduit în casele unui Razu care, trei zile mai târziu, au fost transformate în scrum. Aceeași soartă au avut și alte două case boierești ce i-au fost oferite ca reședință temporară, motiv pentru care Alexandru Mavrocordat al II-lea s-a ales cu porecla de Pârlea Vodă. Acest domnitor nu ar fi adus țării „decât osteneală și durere” deoarece ar fi avut o „bicisnicie”, adică o slăbiciune „oarbă pentru el însuși” și o îndărătnicie fără pereche. În plus, s-a dovedit a fi predispus a se „juca cu focul” și sub forma unor negocieri secrete cu guvernul de la Petersburg, împotriva intereselor Porții Otomane. Domnul Moldovei ar fi fost „capul unei conspirații greco-rusești, menită a răscula pe greci și pe țările române în contra Porții și în favoarea Rusiei”²⁵. În decembrie 1786, când nu împlinise încă doi ani de domnie, aflând că o scrisoare a sa către partenerii de conspirație „ar fi ajuns în posesia ambasadei turcești din Petersburg, a hotărât să se salveze prin fugă”. Prin urmare, după ce s-a destăinuit câtorva boieri cărora le-a încredințat conducerea țării, Alexandru Mavrocordat al II-lea a părăsit Iașul și a trecut Nistrul în Rusia „cu mare grăbire și în secret”, în urma acestui mod de a renunța la domnie alegându-se cu o nouă poreclă: aceea de Firaris sau Firariu ce însemna „fugar”²⁶. Se consuma astfel ultimul episod din istoria prezenței Mavrocordaților pe tronul Moldovei.

Dintre cei patru băieți rezultați din căsătoria lui Constantin Vodă cu Ecaterina Rosetti (Nicolae, născut la 9 septembrie 1733, Ioan, născut la 24 decembrie 1736, Alexandru-Dely-bei, născut în 1742, și Dimitrie, născut în 1744),²⁷ cel de-al patrulea, Dimitrie, avea să rămână în Moldova. Prin 1774, beizadeaua²⁸ Dimitrie, care mai era apelat și cu numele de Dumitrache, s-a căsătorit cu Maria, fiica vistiernicului Dumitrașcu Sturdza, soră cu logofătul Grigoraș, al cărui fiu, Mihail Sturdza, avea să ocupe tronul Moldovei din 1834 până în 1849²⁹. Din această căsătorie, s-au născut niște „bunătăți de feciori”³⁰, marele logofăt Alexandru (Alec) și marele vornic Constantin (Costachi), prin care beizadeaua Dumitrache a devenit antecesorul ramurii moldovenești a boierilor Mavrocordat³¹.

Căsătoria acestuia cu Maria D. Sturdza, realizată pe la vârsta de 30 de ani, ținând cont de faptul că primul lor născut, Alexandru, a venit pe lume în 1775, s-ar putea explica și prin faptul că, până la data respectivă nu dispusese de o locuință proprie în care să-și instaleze familia. Formularea unei astfel de presupuneri se întemeiază pe faptul că tatăl său, Constantin Vodă, în timpul celor patru domnii din Moldova, locuise în palatul domnesc, deci nu fusese necesar să-și construiască vreun palat personal. Nici în intervalele dintre domnii nu avusese nevoie de așa ceva, deoarece atunci când era revocat din domnie era obligat să se prezinte la Constantinopol, unde, în funcție de dispoziția stăpânilor otomani, se mai pricopsea cu vreun exil prin insula Lemnos sau în insula strămoșilor săi³².

Așadar, beizadeaua Dimitrie nu se aflate în ipostaza fericită de a moșteni vreun palat de la părintele său, situație ce nu exclude, însă, posibilitatea de a fi rămas de pe urma acestuia cu o moștenire consistentă, care să-i permită a-și edifica singur locuința de care avea nevoie. În acest scop, achiziționase un teren situat în Muntenimea de Mijloc, sub acest nume fiind desemnat, în perioada respectivă, spațiul cuprins între versantul de est și versantul de vest al Dealului Copou. Aflăm această informație dintr-un zăpis, din 8 noiembrie 1795, prin care Darie, olar din Iași,

²⁵ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, Iași, 1896, vol. IX, p. 209.

²⁶ Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 284-285.

²⁷ Émile Legrand, *Généalogie des Maurocordato de Constantinople*, Paris, J. Maisonnneuve, Libraire-éditeur, 1900, p. 19-20.

²⁸ Titlu atribuit fiilor de domni.

²⁹ C. Sion, *Arhondologia Moldovei*, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1892, p. 210.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Alexandros Rizo Rangabé, *Livre d'or de la noblesse phanariote*, Atena, 1892, p. 73.

³² Constantin Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. II, Chișinău, Universitas, 1991, p. 22-23.

împreună cu femeia lui, Sanda, și cu fiii lor vindeau ispravnicului Toma Anastasiu un loc al lor care, spre răsărit, mergea „alături cu Drumul Mare”, adică strada Sărărie de astăzi, iar spre apus se mărginea „cu locul mării sale bezăde Dumitrachi Mavrocordat”³³.

Nicolae Mavrocordat

³³ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, IX, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura „Dosoftei”, 2007, p. 383, nr. 400.

NEAMUL BOIERESC AL HÂNCEȘTILOR

Aurelia FEDORCEA (CURELARU)

Unul dintre ilustrele neamuri boierești ale ținutului Lăpușna a fost cel al Hânceștilor, care s-a manifestat pe arena social-politică a Țării Moldovei, în special din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. În *Descrierea Moldovei*, voievodul cărturar Dimitrie Cantemir așază familia Hâncu între marile neamuri boierești care s-au perpetuat până astăzi¹. Familie puternică, în primul rând, cu rosturi militare, Hânceștii au jucat un rol important în cadrul istoriei locale.

Acest neam boieresc a susținut pe domnul Vasile Lupu atunci când logofătul Gheorghe Ștefan a venit cu oaste să ia tronul Moldovei. Cronicarul Miron Costin descrie momentul în care pârcălabul de Soroca, Ștefan, l-a trădat pe Vasile Lupu, împiedicând pe postelnicul cel mare, Stamate Hadâmbul, să treacă Nistrul și să ceară ajutorul lui Bogdan Hmelnițchi. Pentru fapta sa „pre pârcălabul Ștefan l-au datu pre seama a unora den Hânțești, carii se ținea lângă Ștefăniță păharnicul, să-l ducă la Vasilie Vodă. Ce, pentru lăcomia sa, aducătorii să hie a lor ce luasă și ce mai era pe lângă dânsul, l-au omorât pre cale”². După uciderea pârcălabului Ștefan, este sigur că Hânceștii au rămas pe lângă Vasile Lupu, ajutându-l să se întoarcă în scaunul domnesc. Îi aflăm alături de oastea lui Timuș Hmelnițchi, ginerele domnului, printre moldovenii „carii ținea cu Vasilie Vodă, pe lângă Ștefăniță păharnicul, den Hânțești și den Hânțești o samă”³, ținând piept darabanilor lui Gheorghe Ștefan la Popricani.

Hânceștii au stat de la începutul evenimentelor de partea lui Vasile Lupu, iar, când oastea domnului a fost risipită la Sîrca, ei „l-au luat pe Vasilie Vodă între sine, apărându-l cu mare laudă și veste și pomenire cinsteșă. La vreme ca aceia să stai la nevoia domnului, cu cinste hiacăruia ieste”⁴. Cu ajutorul lor, Vasile vodă Lupu a reușit să scape, ajungând la cuscrul său, Bogdan Hmelnițchi. E greu să spunem de ce boierii Hâncu au fost mereu în preajma domnului Vasile Lupu, putem doar presupune că ar exista vreo legătură de rudenie încă ascunsă între Ștefăniță paharnicul, nepotul lui vodă Lupu, și Mihalcea Hâncu. Cert este faptul că, la începutul domniei lui Gheorghe Ștefan, Hânceștii formau singura opoziție mai însemnată: „ce domnia Ștefan Vodă fără grije, numai o samă de lăpușneni, ales Hânțeștii nu era deodată aședzați și fugisă Mihalcea Hâncu la turci”⁵.

Din neamul Hânceștilor, personajul reprezentativ pentru cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea a fost Mihalcea Hâncu. Despre ascendenții săi, izvoarele nu ne aduc nicio informație, însă, cu siguranță, se pierd printre acei lăpușneni și orheieni „trezitori de domni tineri și noi” în vremurile lui Petru Șchiopu, Iancu Sasul și Gașpar Grațiani⁶. Am putea doar presupune o relație de rudenie a lui Mihalcea Hâncu cu primii Hâncești atestați în izvoarele documentare. Astfel, printr-un act din 2 martie 1528, Petru Rareș voievod întărește uric lui Toader logofăt pentru câteva sate date de către Măriica fata lui Hâncu paharnic⁷. Însă vreme de un secol nu mai avem nici o informație

¹ D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gh. Guțu, introducere de Maria Holban, comentariu istoric de N. Stoicescu, cu notă asupra ediției de D. M. Pippidi, București, 1973, p. 281.

² Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, în *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 141.

³ *Ibidem*, p. 145-146.

⁴ *Ibidem*, p. 158.

⁵ *Ibidem*, p. 168.

⁶ N. Iorga, *Basarabia noastră*, Vălenii de Munte, 1912, p. 76.

⁷ *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol. I (1387-1620), București, 1957, p. 100, nr. 347 (în continuare se va cita: CDM).

privind neamul Hânceștilor, izvoarele prezentându-l pe Mihalcea Hâncu în timpul domniei lui Vasile Lupu.

Din documentele vremii se cunoaște faptul că Mihalcea Hâncu a avut un frate, pe Ștefan izbașa. În 1657, acesta a cumpărat împreună cu fratele său, partea de moșie a Condrei din Condrești⁸. Ștefan izbașa este poate unul și același cu Ștefan Pagul izbașa, pomenit în zăpisele din 25 aprilie 1645; „Pagul” este o poreclă, nu un nume. Pe o hotarnică din 1755 a moșiei Toporul se spune că „acel Pagul au fost hotnog cu călărași de pază a marginii și fiind cu mustață albă și cu alta neagră îi zice pagul”⁹.

Tot cu funcție în paza marginii îl întâlnim la 9 mai 1687¹⁰, martor la o vânzare de moșie: Profira, fata lui Lohănaș, vinde partea sa din Grozăști și din Chițiovești lui Darie izbașa „denainte lui Ștefan izbașei”. Într-un alt zăpis, în care Gheorghe și soția sa Anghelușa vând lui Neculai, fiul lui Toader Flondor, un loc de casă de pe ulița Herbinte din Iași, este pomenit în calitate de martor și fiul acestui Ștefan Hâncu, Mârzea¹¹.

Mihalcea Hâncu, boier de țară, cu locul de baștină în Secărenii de la ținutul Lăpușnei, a deținut mai multe dregătorii, în special, cu atribuții militare. Cronicile nu ne arată ce dregătorie a avut în timpul lui Vasile Lupu, însă Gheorghe Ștefan îl face armaș al doilea: „ce, adunându-l Ștefan Vodă cu bani la pașa de Silistra l-au prins pașea și l-au trimis în obedzi la Ștefan Vodă. Și l-au iertat și l-au pus armaș al doilea”¹². Iertarea și numirea în dregătorie s-a produs cu siguranță mai devreme de 1 iunie 1657, când Mihalcea Hâncu apare ca martor într-o carte de judecată, zăpisele fiind iscălit de Mihalcea Hâncu al doilea orăznic (armaș)¹³. În calitate de armaș al doilea a făcut cumpărături de moșie în Condrești¹⁴.

Dar nu armășia a fost dregătoria care l-a făcut cunoscut pe Hâncu, ci serdăria Orheiului. La începutul domniei, Gheorghe Ghica îl ridică în rang pe Mihalcea Hâncu, numindu-l serdar de Orhei. Această numire îi aducea boierului o anumită autoritate în spațiul pruto-nistean, lui revenindu-i comanda călărașilor din ținuturile Lăpușnei, Orheiului și Sorocăi și sarcina de a asigura paza „contra năvălirii tătarilor de la Crâm și din Bugeac”¹⁵.

La 2 mai 1659, după ce i-a dat serdăria, domnul Gheorghe Ghica îi dăruiește satul Mănești pe Trotuș, „pentru că a slujit sub diferiți domni cu credință și dreptate și ne-a slujit și nouă și Țării noastre moldovenești și slujește și acum cu mare credință și dreptate”¹⁶. În același an, la 6 august, serdarul Mihalcea Hâncu este martor la o danie pe care o face Safta, fiica lui Neagoie, văduva lui Nicolai Ureche, mănăstirii Barnovschi¹⁷. Împreună cu boierii din Divan, tot ca martor, semnează la

⁸ A. V. Sava, *Documente privitoare la Târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937, p. 76-77, nr. 56 (în continuare se va cita: *Documente Lăpușna*).

⁹ *Ibidem*, p. 67-69, nr. 47.

¹⁰ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. VII, Iași, 1912, p. 141, nr. CXV.

¹¹ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, acte interne (1661-1690), editate de Ioan Caproșu, Iași, 2000, p. 61, nr. 59.

¹² Miron Costin, *op. cit.*, p. 203; N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, 1971, p. 407.

¹³ Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658)*, Iași, 2003, p. 160; Mihalcea Hâncu deține dregătoria din 1654 până la 1 iunie 1657 (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 407).

¹⁴ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 76-77, nr. 56.

¹⁵ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 203; N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Moldovei*, București, 1968, p. 258-259; A. V. Sava, *Boierii mari ai Moldovei, dregători în ținuturi*, în „Revista de drept public”, an XVII, nr. 3-4, București, 1942, p. 477-479.

¹⁶ N. Stoicescu, *op. cit.*, București, 1968, p. 246; Satul Mănești a aparținut hatmanului Vasile, fratele lui Gheorghe Ștefan, iar domnul Gheorghe Duca i l-a confiscat „pentru că nu o dată s-a ridicat cu oștirile ungurești și ne ataca cu sabia, aducând multă ruină și jefuind pe bieții locuitori ai Moldovei (*ibidem*, p. 247).

¹⁷ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. V, București, 1903, p. 427.

11 octombrie 1661 zăpise prin care nepoții lui Nicoară Turcul vând lui Iordache Cantacuzino mare vistiernic jumătate de sat din Slobozeni, pe Bârlăzel la Vaslui¹⁸.

Ăjuns în scaunul domnesc, Ștefăniță vodă, fiul lui Vasile Lupu, nu a uitat de credința cu care l-a slujit Hăncu pe tatăl său și îl menține în dregătoria de serdar. De asemenea, îi întărește dania lui Gheorghe Ghica, satul Mănești¹⁹ și cumpărăturile făcute în Secăreni de la Constantin Hăbășescu²⁰. Hăncu s-a bucurat de mare trecere în domnia lui Ștefăniță Lupu, fiind trimis de două ori în calitate de comandant de oaste împotriva uzurpatorului Constantin Șerban²¹ și a lui Gheorghe Rákóczy II²². Cât timp a fost serdar, Mihalcea Hăncu a cumpărat mai multe părți de moșie, stăpânind, alături de alți răzeși, câteva sate din ținutul Lăpușnei. Astfel, prin zăpisele din 20 mai 1663²³ și 27 martie 1664²⁴, satul Cornești și anumite părți din Așbăca și din Condrești devin proprietățile sale.

În prima domnie a lui Gheorghe Duca, Mihalcea Hăncu este făcut mare medelnicer. Această nouă numire a avut loc înainte de 4 mai 1666, când Duca vodă îi întărește moșia Ghețaoani pe Băc, din ținutul Orheiului²⁵. Fiind mare medelnicer, a căutat să-și sporească întinderea moșiei Secăreni, cumpărând alte părți din acest sat, pe care domnul Iliaș Alexandru i le întărește la 8 noiembrie 1666²⁶. Tot cu funcția de mare medelnicer este menționat la 1 septembrie 1667, fiind martor alături de ceilalți boieri din Divan la vânzarea unor părți din Șurinești, Mănjești și Negoiești de către Mierăuț Todică hatmanului Neculai Racoviță²⁷. De la această dată și până în 1670 documentele nu ne oferă informații despre dregătoria deținută de Hăncu. Între timp recăpătase serdăria Orheiului, pentru că la 2 iulie 1670 domnul Gheorghe Duca scrie către Clucerul „ca să măsoare săliștea Ghețaoani să fie pentru hrana târgoveților din Chișinău și lui Mihalcea Hăncu sărdar să-i dea pre atâta loc din locul Tărgului Lăpușna, din partea de sus despre satul său dispre Mlădinești”²⁸.

Serdăria Orheiului i-a adus un anumit prestigiu lui Mihalcea Hăncu, fiind împuternicit cu organizarea pazei hotarului în ținuturile Orhei, Soroca, Lăpușna. Deși nu făcea parte din sfatul domnesc restrâns, serdarul se bucura totuși de cinste, numărându-se în al patrulea rând, după stolnic, comis și medelnicer²⁹. Înlăturat din această dregătorie de către Duca Vodă, Hăncului nu-i rămânea decât să se retragă la moșiile sale din ținutul Lăpușnei. Și mai mare a fost nemulțumirea marelui serdar când Gheorghe Duca, în a doua domnie, a dat această dregătorie cumnatului său, Alexandru Buhuș³⁰.

¹⁸ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zăpise*, vol. III/1, Iași, 1910, p. 159-160.

¹⁹ N. Popovschi, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși*, Chișinău, 1931, p. 493.

²⁰ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 88-89, nr. 64.

²¹ Ștefăniță Lupu a ieșit înaintea lui Constantin Șerban la Coiceni, trimițând oastea toată „pre Răut cu Catargiul și cu Grigore paharnicul și cu Mihalcea Hăncu sărdariul” (Miron Costin, *op. cit.*, p. 196).

²² La începutul anului 1661, „când s-au dezvoltat”, Ștefăniță vodă a dat comanda în mâinile serdarului său credincios și căpitanului de legegii Voicovschi pentru a merge în Ardeal, alături de turcii lui Seid Pașa, asupra lui Gheorghe Rákóczy II (*ibidem*, p. 198).

²³ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 94, nr. 70.

²⁴ *Ibidem*, p. 98, nr. 74.

²⁵ A. Eșanu, *Chișinău. File de istorie: crecetări, documente, materiale*, Chișinău, 1998, p. 201.

²⁶ *Arhivele Basarabiei*, II, nr. 2, Chișinău, 1930, p. 252-253.

²⁷ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. VIII, Iași, 1914, p. 120, nr. XCIII.

²⁸ I. N. Halippa, *Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии*, том. I, Кишинев, 1900, p. 200.

²⁹ D. Cantemir prezenta competențele serdarului într-o manieră destul de favorabilă: „ei trebuie să fie zilnic de mai multe ori în preajma domnului”, însă aceasta se datora probabil faptului că și tatăl său a deținut această funcție (D. Cantemir, *op. cit.*, p. 205).

³⁰ Alexandru Buhuș este menționat în calitate de serdar la 10 martie 1671 (A. V. Sava, *Documente privitoare la Tărgul și ținutul Orheiului*, București, 1944, p. 131) și la 5 aprilie 1671 (Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zăpise*, vol. III/2, p. 126).

Fapta cea mare a vieții lui Mihalcea Hâncu, care i-a înveșnicit locul în memoria colectivă, a fost răzvrătirea împotriva domnului Gheorghe Duca. Despre acest episod din domnia Ducăi vodă ne povestesc și cronicile vremii: „Iară în al treilea anu a domniei lui la veleato 7180 (1672) rădicatu-s-au Hânceștii cu toți orheienii și lăpușnenii cu oaste asupra lui pentru urâciunea grecilor ce adusesă prea mulți de la Țarigrad și mai ales pentru Cupărești ce iera aice în țară. Dece viind Hâncul și cu Durac sârdariul aice în Eși, cu toate oștile strâga să prindză pe greci să-i omoară. Fugit-au toată boierimea care încotro au putut. Iară Duca Vodă vădzindu că s-au rădicat atâta țară asupra lui au ieșit din curtea domnescă cu toată casa lui și-au purces în gios pre iaz. Iară Hânceștii au întrat în curte și prin casăli boiarești și neguțitorești, pen târgul strângându și jăcuind. Și prindzindu pe greci, pre câți i-a găsit, pre toți i-au omorât”³¹.

Cronica lui Radu Popescu vornicul completează întrucâtva relatarea lui Neculce: „Întru aceste vremi s-au sculat țara la Moldova asupra Ducăi Vodă, domnul lor, fiindu-le Hâncul sârdar cap, carele strângând dăn jos, carii să zic Joseni, au venit la Iași și mare gâlceavă au făcut Ducăi Vodă, măcar că și Duca Vodă ș-au strâns oaste câtă au putut și hatmanul Sandul Buhuș, cumnatul Ducăi Vodă, au eșat cu oști înaintea lor de s-au bătut cu dâșăi, dar nimic n-au isprăvit, ci i-au căutat Ducăi Vodă să lase țara și s-au dus la turci peste Dunăre și au scris la împărăție cum s-au nebunit o seamă dă oameni șă-i fac gâlceavă fără nici o vină scoțând pă boierii țării mărturie (că era toți cu Duca Vodă)”³².

După cum sugerează relatările din cronică, boierii „gioseni” din ținuturile Lăpușnei, Orheiului și Sorociei erau nemulțumiți de promovarea grecilor în înaltele ranguri boierești. Duca Vodă, rumeliot de origine, își căpătuisese în a doua sa domnie rudele care l-au ajutat să obțină tronul Moldovei, ținând cât mai departe pe lăpușneni și orheieni, pe care „nu-i uita în toată vremea cu dările și cu asupririle vistieriei”³³.

Așadar, în fruntea revoltei se aflau Mihalcea Hâncu și Apostol Durac, iar lor li s-au alăturat Ștefan Hâjdeu, pârcălabul de Hotin, Constantin clucerul, Grigore Hăbășescu, fost serdar, ulterior vornic al Țării de Sus, scos din dregătorie de Duca Vodă, precum și alți boieri care se bucuraseră de prestigiu în alte domnii, dar care le-a fost știrbit de Duca Vodă³⁴.

Cariera politică a lui Mihalcea Hâncu a cunoscut o maximă ascensiune în prima domnie a lui Duca Vodă, când a deținut dregătoria de medelnicer³⁵, fiind apoi stolnic și din nou serdar. O carieră asemănătoare a cunoscut și Apostol Durac, care în 1665 era pârcălab de Soroca³⁶, iar din 1667 îl aflăm la serdăria Orheiului³⁷. În 1668, domnul Iliaș Alexandru îl ridică pe Apostol Durac în funcția de mare medelnicer³⁸ și îl menține până la sfârșitul domniei sale. Însă ascensiunea acestuia a fost întreruptă pe neașteptate de urcarea pentru a doua oară pe tronul Moldovei a lui Gheorghe Duca

³¹ Ion Neculce, *Opere*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, 1982, p. 211.

³² Radu Popescu Vornicul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, introducere și ediție critică întocmite de Constantin Grecescu, București, 1963, p. 143.

³³ Nicolae Costin, *Leatopiseșul Țerei Moldovei de la Ștefanu sin Vasile-Vodă*, în *Cronicile României*, ediția a II-a, revăzută și înzestrată de M. Kogălniceanu, tomul II, București, 1872, p. 7.

³⁴ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. XVI, București, 1912, p. 8-9, nr. XIX.

³⁵ I. N. Halippa, *op. cit.*, p. 201.

³⁶ CDM, vol. III, București, 1968, p. 274, nr. 1246. Vezi și Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *O dinastie de pârcălabi orheieni (sec. al XVI-lea – al XVIII-lea)*, în Idem, *Moldova medievală. Structuri executive, militare și ecleziastice*, Chișinău, 2001, pp. 62-75; Sergiu Bacalov, *Neamul boieresc al Durăceștilor în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea*, în Mircea-Cristian Ghenghea, Mihai Bogdan Atanasiu (coord.), *Pro Basarabia – repere istorice și naționale*, Iași, 2007, p. 35-47.

³⁷ MEF, vol. V, întocmit de D. M. Dragnev, A. N. Nichitici, L. I. Svetlicinai, P. V. Sovetov, Chișinău, 1987, p. 182-183, nr. 74.

³⁸ *Ibidem*, p. 240-241, nr. 101.

(1668-august 1672). Apostol Durac a pierdut dregătoria de medelnicer și este din nou atestat cu funcția de serdar, pentru ca în februarie 1671 să îl aflăm deja ca fost serdar.

Constantin Clucerescu (Clucerul) se pare că făcea parte din același clan, el a fost contemporan cu pârcălabul de Orhei Loghin Clucerescu, căsătorit cu sora lui Apostol Durac, Alexandra³⁹. Nu cunoaștem gradul de rudenie între aceștia doi, însă cu siguranță au fost frați sau veri, întemeietori ai neamului Clucerescu. C. A. Stoide⁴⁰ consideră că el s-a alăturat răsculaților pentru că își pierduse demnitatea de clucer odată cu venirea domnului Gheorghe Duca. Pe de altă parte, Constantin Clucerescu era înrudit și cu Mihalcea Hâncu, ei fiind cuscri.

Între căpeteniile revoltei de la 1671-1672 se crease o anumită solidaritate, ca urmare a înrudirilor de sânge sau celor prin alință, precum și a nemulțumirii față de dregătoriile pe care le dețineau în societate. În virtutea acestei solidarități, ei au devenit o adevărată amenințare la adresa domniei și chiar a stabilității statului. Din acest punct de vedere ar trebui privită acea mișcare condusă de boierii lăpușneni, orheieni și soroceni și nicidecum în maniera „ridicării maselor împotriva exploataților”⁴¹. De asemenea, amintim și cauzele de ordin fiscal ce au mobilizat mazilii și razeșii, precum înăsprirea dăjdiilor, anularea privilegiilor curtenilor și mazililor.

Rolul fiecăruia dintre conducători a fost relatat diferit în cronicile vremii. Mihalcea Hâncu, împreună cu Hăbășescu și Hâjdeu, a cerut ajutorul polonilor, oferindu-se să întrețină oastea leșească și să închine în schimb Moldova suzeranității polone⁴². Scopul răsculaților era înlăturarea domnului și a anturajului său, de aceea acțiunile lor nu se îndreptau împotriva Porții. Astfel ar trebui interpretată poziția lui Mihalcea Hâncu în raport cu dorința lui Apostol Durac de a lovi oastea turco-tătarilor: „Dacă au vădzut Durac cum tătarii au omorât pe biații moldoviani în toate dealurile, multă pricină au avut cu Hâncul, dzicând Durac că de vreme ce au făcut pașia până într-atâta, să-l lovască pe pașia și pe domn și pe El-Agasia și să-i omoară că era oastea lor mai multă decât la pașia. Iară Hâncul n-au primit, dzicând că nu va el să fie hain împărăției”⁴³.

Alungând pe Duca Vodă din Iași, Mihalcea Hâncu, Apostol Durac și Constantin Clucerescu, împreună cu alți răsculați aleg alt domn: pe Mihalcea Hâncu⁴⁴. Informația este susținută și de unele surse din Camenița, care anunțau la 6 ianuarie 1672 că: „moldovenii, neputând îndura sarcinile și dările grele și de nesuferit, s-au fost adunat câteva mii de oameni și au fost purces la Iași ca să suprimă pe domn, pe greci și pe evrei. Domnul s-a fost închis într-o mănăstire, voind să se apere sau să fugă, dar i s-a dat ajutor de către spahii și, sosind un ceauș turcesc, l-a luat la Istanbul, precum și dările pentru turc, tributul anual, și a plecat cu comori atât de mari și cu el 12 boieri. Acum în scaunul domnesc șade un oarecare Hâncul, domn al Moldovei, până când va fi o declarație din partea Porții sau un domn nou”⁴⁵.

³⁹ Sergiu Bacalov, *op. cit.*, p. 36.

⁴⁰ C. Stoide, *Un episod din domnia lui Gheorghe Duca. Răscoala lui Hâncu și Durac din 1671-1672*, în „Arhiva”, Iași, 1936, nr. 1-2, p. 58. La 8 august 1668, Constantin Clucerescu, fără dregătorie, ia parte la hotărnicirea moșiei sale din Tutoveani (A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 102-103, nr. 80), iar printr-un alt zapis din 16 iulie 1680 Pântea din Ghirești îi face danie lui Clucerescu partea sa din moșia Ghirești (Idem, *Documente Orhei*, p. 148-149, nr. 148).

⁴¹ Nicolae Grigoraș, *Marea răscoală populară din Moldova dintre 1671-1672*, în „Studii și cercetări științifice”, Istorie, Iași, 1962, p. 209-236.

⁴² N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. IX, București, 1906, p. 146.

⁴³ *Cronica anonimă a Moldovei*, studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, 1975, p. 47.

⁴⁴ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. XVI, partea a II-a, București, 1913, p. 1343-1344.

⁴⁵ Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, București, 2001, p. 297-298, nr. 149. După unele știri care circulau în epocă, se credea că în fruntea țării a venit Apostol Durac, opinie susținută și de unii istorici (Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *op. cit.*, p. 71). Credem că această știre nu avea temei, căci Apostol Durac se afla împreună cu o parte din răsculați la Dunăre, împiedicându-l pe Gheorghe Duca să intre în țară (I. Hudiță, *Recueil de documents concernant l'histoire de*

Așadar, ca domn ales de țară, Mihalcea Hâncu urma să obțină investiția Porții, iar lupta împotriva turcilor ar fi însemnat pierderea oricărei șanse de a fi acceptat, fapt ce a constituit și principala divergență între el și Apostol Durac. Adepții lui Apostol Durac se decid să primească lupta la Pașcani, pe Ichel, în ținutul Orheiului, însă au fost înfrânți de oștile tătărești conduse de Halil Pașa, seraschierul de Babadag, și de El-Agasi din Bugeac.

În urma acestor evenimente, Mihalcea Hâncu a fugit la Rașcov, primind apoi protecția polonilor la 21 martie 1672⁴⁶. Fiind acuzat de trădare: „dzic alții că domnul a agiunsu în taină la Hâncul și l-au tras spre partea sa, cum au arătat pe urmă semnele. Că, după ce-au ședzut în Țara Leșască puțină vreme, au venit iar în țară și l-au făcut Duca vodă stolnic mare și în toată domnia Ducăi vodă n-au dat nici o dajdie”⁴⁷.

Însă un zăpis emis la 6 iulie 1672 prezintă o altă realitate: Duca Vodă dăruiește lui Iani Hadâmbul, mare postelnic, satul Secărenii din ținutul Lăpușnii ce fusese stăpânit de Mihalcea Hâncu, satul Cojești al lui Carp, fiul lui Ionașco logofătul, și Ionășcanii lui Apostol Durac, „pentru pagubele ce i s-au pricinuit când s-au răzvrătit Gligorașco spătarul, Apostol pârcălabul, Ioan și Carp, feciorul lui Ionașco logofătul, împreună cu Durac și cu Hânceștii, împotriva domniei și a boierilor, făcând multă pagubă acestora și țării, luând și banii birului pe care l-au împlinit boierii și domnul, predând Mănăstirea Dealul Mare a lui Iani Hadâmbul postelnicul, luându-i acestuia și toate bucatele, băutura și pâinea ce le avea în Iași. Aceste sate și bucate i s-au dat spre a fi despăgubit, răzvrătitorii pribegind în Țara Leșască și pentru că Durac a mai prădat mănăstirea, când a venit Constantin voievod cu cazacii”⁴⁸.

Circumstanțele i-au permis domnului Duca vodă să aducă și învinovățiri fără temei boierilor răsculați, căci într-o sursă citată mai sus se arată foarte limpede că Duca vodă a scăpat nevătămat de la mănăstirea Hadâmbu și cu tot cu bir: „Domnul s-a fost închis într-o mănăstire, voind să se apere sau să fugă, dar i s-a dat ajutor de către spahii, și sosind un ceauș turcesc l-a luat la Istanbul, precum și dările pentru turc, tributul anual, și a plecat cu comori atât de mari și cu el 12 boieri”.

Prin urmare, Gheorghe Duca nu a iertat răzvrățiții, confiscându-le moșiile la revenirea sa în țară; unele moșii au fost incluse în domeniul domnesc, iar o parte a fost dată de domn boierilor apropiați, care suferiseră ca urmare a evenimentelor din iarna anului 1672. El a plătit și șederea Hâncului pe tronul Moldovei: „atunci în domnia a triia... au trimis de l-au adus pe hiastrul Hâncului, pe Donie, de unde era trăitoriu și i-au tăiat capul în Târgul Frumos, în curțile domnești”⁴⁹. În aceste condiții nu putea fi vorba de o ridicare a Hâncului în rangurile boierești, în calitate de stolnic fiind menționat abia în 1676, în domnia lui Antonie Ruset.

Un document din 17 iunie 1673⁵⁰, emis la Hotin (după revolta din 1672), îl arată pe Mihalcea Hâncu fără dregătorie. Astfel, domnul Ștefan Petru Vodă poruncește lui Mihalcea Hâncu „ce au fost sărdar” să plătească lui Todosie, nepotul lui Ciurar, „ce au fost hotnog”, 90 de lei pentru calul pe care l-a cumpărat de la paharnicul Ilie Sturdza. Din conținutul acestui act se poate întrevădea și faptul că la acea vreme Hâncu nu se afla în Moldova, ci era pribeag: „deaca vii vedea

Pays Roumain, Iași, 1929, p. 168-169). Vlad Ghimpu afirmă că Mihalcea Hâncu a primit indigenatul polonez în 1673, împreună cu Apostol Durac, ocazie cu care îi este concedat și un blazon, aliniat nobililor polonezi din herbul Mohyla. În același timp, Mihalcea Hâncu, aflat în Polonia, își confecționează și o stemă pentru Moldova, executată pe un sigiliu inelar, în care armele, două securi încrucișate, capul de bour, dar mai ales coroana domnească deasupra indică deținerea funcției domnești în perioada răcoalei împotriva lui Gheorghe Duca (Idem, *Medelnicerul Mihalcea Hâncu – un mare boier ajuns domn al Moldovei*, în „Destin românesc”, Chișinău-București, nr. 3-4, 2004, p. 23-37).

⁴⁶ Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 299-300, nr. 152.

⁴⁷ *Cronica anonimă a Moldovei*, p. 47.

⁴⁸ CDM, vol. III, întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Negulescu, Veronica Vasilescu, Cornelia Crivăț, București, 1968, p. 459, nr. 2179.

⁴⁹ *Cronica anonimă a Moldovei*, p. 51.

⁵⁰ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 128, nr. 102.

cartea Domnii Meali, iar tu să-i dai acei noă zăci de lei de vreami [ce-ai] luat calul să nu mai vii jalobă la Domniia Mea ca apoi voi trimite un aprod și vei da banii și-i da și ciobote. Aceasta scriem”⁵¹.

În 1676, Hâncu este menționat cu funcția de mare stolnic, numirea în această dregătorie fiind făcută de către Antonie Ruset, care îi întărește marelui stolnic și stăpânirea asupra unei bucăți de loc din Lăpușna cu moară în schimbul Ghețoanilor⁵².

Un an mai târziu, în 1677, Mihalcea Hâncu înzestra ctitoria sa cu câteva moșii, schitul cunoscut la început ca Vlabnicul. Până la 1698, documentele nu pomenesc nimic de existența Hâncului. Însă o diată întocmită în ianuarie 1698 aduce câteva informații despre felul cum Mihalcea Hâncu a fost luat în robie de tătari: „că dându-ne Dumitrașcu Vodă la robie, ca plătind bani ce mâncându-le țara, iară el și-a plătit partea lui pe giurăte, iară mie nu mi-au agiuns din toată agonisăta me 1000 lei și m-au luat rob și m-au dus la Roșiea, iară Dumitrașcu, ficiorul meu, a vândut tot ce au avut după sufletul lui și m-au răscumpărat”⁵³. De asemenea, prin această diată el dă toți țiganii și moșiile sale fiului său, Dumitrașcu⁵⁴.

Interesantă dispariție a unui personaj, totuși influent, pentru o perioadă atât de lungă de timp. Am putea presupune o posibilă plăsmuire a acestui act de către fiul său, având în vedere faptul că el moștenește o mare parte din proprietățile fostului serdar. Cert este că această diată se afla, în 1822, în mâinile urmașilor lui Mihalcea Hâncu, cu care încercau să facă dovada stăpânirii lor asupra moșiei Hâncești, iar Divanul Moldovei nu pune mare preț pe el, nefiind arătate care anume moșii sunt moștenite de Dumitrașcu Hâncu⁵⁵. Această dată pare a fi ultima mențiune a lui Mihalcea Hâncu.

Urmașii lui Mihalcea Hâncu

Izvoarele sunt mai bogate în informații referitoare la urmașii marelui serdar. Prin căsătoriile sale, Mihalcea Hâncu a înnodat înrudiri cu familii boierești însemnate din partea locului. A avut două soții: pe Marula, fata unui Costin, și pe Nastasia, văduva unui Potlog. Prin căsătoria cu fata lui Costin, Hâncu intră în stăpânirea moșiilor Băcșani, Cârstești, Perieni, Ialoveni, Pocșești⁵⁶, date zestre soției sale de socrul său. Cu această Marula, Hâncu a avut patru copii, trei fete și un fiu: Maria, Alexandra, Chelsia și Dumitrașcu.

Maria a fost fata cea mai mare dintre copii, căreia tatăl ei i-a dat moștenire „moșia Condrești și pe Lohan țiganul”⁵⁷. Ea pare să nu fi avut urmași, fiindcă această moșie e stăpânită mai apoi de Miron Hâncul, nepotul ei de frate.

Alexandrei și Chelsiei, celelalte două surori ale Mariei, tatăl lor le dă satele Băcșani, Cârstești, Perieni, Ialoveni, Pocșești, zestre soției lui. Prin Alexandra, Hânceștii se înrudeau cu

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² I. N. Halippa, *op. cit.*, p. 201.

⁵³ *Ibidem*, p. 140-141, nr. 118; La începutul domniei, Dumitrașcu Cantacuzino temându-se „să nu se scoale țara pentru năravurile lui, cum s-au sculat asupra Ducăi vodă, și să nu vie Petriciaico vodă den Țara Leșască cu oști ca să-l goniască”, îi așează pe tătari în ținuturile Orhei, Lăpușna, Iași, Hotin și Hârlău (*Cronica anonimă a Moldovei*, p. 49).

⁵⁴ Documentul este o copie destul de confuză, după cum precizează Aurel V. Sava în momentul publicării. Actul a fost găsit în arhiva mănăstirii Hâncu, fiind folosit pe la 1822, de către vechilul mănăstirii, Toader Piteiu, pentru a justifica stăpânirea asupra unei părți din moșia Dolna, în pricina ce o avea cu Iordache Tomuleț (A. V. Sava, *op. cit.*, p. 141-142).

⁵⁵ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 260-263, nr. 201.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 180-181, nr. 154.

⁵⁷ *Ibidem*; În 1770, a fost hotărnicită moșia Condrești, iar urmașii familiei Hâncu arată și un act prin care Mihalcea Hâncu dăduse o parte din această moșie fiicei sale Maria (L. T. Boga, *Documente din Basarabia*, Chișinău, 1938, p. 79, nr. XXX).

Luculeștii. La 11 aprilie 1741, Tofana și fiul ei Apostol „ce s-au răspunsu că se trag din Alexandra, fata lui Mihalcea Hâncu”⁵⁸ se judecă cu urmașii lui Hâncu, cerând parte din toate moșiile răposatului serdar. Grigore Ghica Vodă, ținând seama de împărțeala făcută de Hâncu și de faptul că Dumitrașcu, fiul său, dobândise chiar el o parte din moșiile Secăreni, Perieni, Molești și Pașcani, întărește Tofanei și feciorului ei stăpânirea doar asupra satelor ce au aparținut Alexandrei și Chelsiei.

Neamul Hânceștilor s-a perpetuat prin Dumitrașcu, unicul fiu al marelui serdar de Orhei. Acesta a fost vătaf de stolnicei, deși urmașii săi mai târziu îl arată stolnic. Tatăl său îi lasă moșia Secărenilor, iar el mai cumpără părți de moșie în Cornești pe Bâcovăț⁵⁹ și în Pașcani⁶⁰ la ținutul Lăpușnei. Printr-un document din 18 octombrie 1668, domnul Iliș Alexandru îi întărește și stăpânirea asupra moșiei Cornești pe Bâc, ce a fost cumpărată de la Andrei Horotcianul⁶¹.

Se pare că a fost singurul copil care a vândut din moșiile pe care le cumpărase, pentru a-l răscumpăra pe Hâncu din robia tătarilor. Cu limbă de moarte Hâncu îi lasă toată averea sa: „am făcut această diată la mâna ficiorului meu, lui Dumitrașcu, ca să nu aibă despre nimene nicio nevoie, ori despre țigani, ori despre moșii”⁶².

Dumitrașcu Hâncu s-a căsătorit cu o fată a lui Constantin Clucerescu, întâlnit în documentele vremii și cu numele de Clucurul⁶³. Astfel, Toader Clucerescu postelnicul, fiul Sandului și strănepotul lui Constantin, își spune „unchiul Hânceștilor” și depune mărturie la 9 iunie 1759 pentru rudele sale, în pricina ce o aveau cu răzeșii din Perieni⁶⁴. Socrul său îi dă zestre, între altele, și părți din moșia Molești⁶⁵. Aparținând, prin structurile de alianță, aceleiași case, aceste două neamuri (Hânceștii și Clucereștii) s-au solidarizat și, împreună cu Durăceștii și alte neamuri, au pornit revolta împotriva domnului Duca Vodă.

Cu fata lui Constantin Clucerescu, Dumitrașcu a avut patru copii: Lupa, Miron, Grigoraș și Neculai⁶⁶. Lupa, fata cea mare a lui Dumitrașcu, a avut de soț pe Mogâldea Brăescu, menționat ca mare medelnicer la 1720⁶⁷. Lupei medelniceroaia, Dumitrașcu Hâncu i-a dat moșia Ghețoanilor, dar, neavând urmași părțile sale sunt stăpânite mai târziu de fratele ei, Miron Hâncu.

Pe Grigoraș Hâncu, fratele Lupei, documentele îl arată în calitate de postelnic, martor la hotărnicirea moșiei Perieni la 26 mai 1722, pe care o stăpâneau Hânceștii împreună cu alți răzeși. Un an mai târziu, îl găsim implicat într-o pricină cu vărul său, Țoncul, feciorul lui Carp, pentru niște

⁵⁸ *Ibidem*; Tofana este fiica lui Gavril Luca, fiul lui Luca pârcălab de Chișinău la 1669, căsătorită cu comisul Grigoraș Arbure. Ea primește moștenire la 27 decembrie 1724 a treia parte din Ialoveni la Lăpușna, pe Ișnovăț, și satul „Băcșani piste Prut, la ținutul Eșilor, di pe moș și de la părinți” (*ibidem*, p. 163-164, nr. 139); tatăl ei a fost căsătorit cu Safta, fata lui Gorie șetrarul.

⁵⁹ Vezi actul din 12 iunie 1665 (*ibidem*, p. 99, nr. 75).

⁶⁰ *Ibidem*, p. 101, nr. 79.

⁶¹ În legătură cu această moșie există o însemnare: „însă carte aceasta cu zăpăsul acel de sus zis de la Andrei Horotcianul s-au văzut nepotrivit căci la zăpăsul arată acela că au dat dăniile parte sa acelui Dumitrașcu Hâncul, iar prin carte arată că ar fi avut-o cumpărătură și la zăpăsul scrii Cornești pe Bâc și paharnic Cozma au dat samă că Bâcul de Bâcovăț să diosăbești, fiind aiure mai departe Bâcul, iar nu undi acum ceri schitul să stăpânească și la zăpăsul scrii numili lui Dumitrașcu, ficiorul sârdariului Mihalce Hâncul, iar prin carte arată numai numili acelui Dumitrașcu vătaf de stolnicii și nu-l numești Hâncul, deci după acești cuvinti zăpăsul s-au văzut nepotrivit cu carte” (*ibidem*, p. 103, nr. 81). Din conținutul zăpăsului putem observa că este vorba de același zăpăsul din 12 iunie 1665, de această dată moșia fiind întărită de către domn.

⁶² *Ibidem*, p. 140-141, nr. 118.

⁶³ Vezi actul din 24 aprilie 1677; actul din 16 iulie 1680; actul din 5 martie 1681 (A. V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, București, 1944)

⁶⁴ *Ibidem*, p. 203-204, nr. 175.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 180-181, nr. 154.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 156, nr. 131; Mogâldea căpitan în 1706 (I. N. Halippa, *op. cit.*, I, p. 203-206) se pare că a fost fiul stolnicului Gavril Brăescu și nepot lui Vasile Brăescu (L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. III, Chișinău, 1929, p. 8).

moșii răscumpărate, asupra cărora și Țoncul cerea drepturi⁶⁸. El a fost căsătorit cu Tudorița, fiica lui Dimitrie Mavrodin și nepoată lui Dimitrie Mavrodin fost mare paharnic, ce trăia în 1706.

Neculai postelnicul este și el martor la hotărnicirea moșiei Perieni, alături de frații săi, Miron și Grigoraș. El vinde pe la 1780 un loc de casă în mahalaua Copoului lui Mihalache Foce⁶⁹, iar ca martor este pomenit într-un zapis din 13 martie 1781, prin care Paraschiva și Maria, fiicele lui Enachi Bărgan, își vând părțile lor din moșia Brădeni logofătului Vasile Razul⁷⁰. El a avut doi fii, Constantin și Hariton, care în 1836, dovedind ca sunt de același neam cu Ioniță, fiul lui Lupu Hâncu, au fost înscrși în rândurile nobilimii⁷¹. Despre urmașii copiilor lui Neculai se cunosc mai multe informații, pe care le vom aminti în paginile următoare.

Miron, fratele lui Grigoraș și al lui Neculai, este menționat în documente cu funcția de căpitan. Nepotul serdarului Mihalcea Hâncu, deși cu titlul de căpitan nu făcea parte dintre personajele influente de pe arena social-politică ale secolului al XVIII-lea. N. Iorga îl amintește implicat într-un proces, care a fost consemnat în conda de porunci, corespondențe, judecăți și cheltuieli a domnului Moldovei, Constantin Mavrocordat⁷².

Actul din 20 iulie 1763⁷³, prin care copiii lui Miron Hâncul căpitanul își împart Țiganii rămași moștenire de pe urma tatălui lor, ne aduce bogate informații despre urmașii și proprietățile fostului serdar, Mihalcea Hâncu. Miron Hâncu a avut un fiu, Lupu și cinci fete, Catrina, Sinica, Maria, Lupa și Nastasia.

Maria, fata cea mai mare a lui Miron, a primit moștenire Brătenii, sat întreg cu vad de moară și părți din Ciuciuleni și Mârzăuca. Ea a fost „giupâneasa lui Ioniță bulucbași, ficior lui Apostol baș bulucbaș agescu” cu care a avut trei fete: Ilinca, Parascheva și Casandra⁷⁴.

După 1740, Maria vinde mai multe proprietăți din Iași. O casă cu ogradă, cu pivniță de lemn și grajd de bărne de pe Ulița Fânului este vândută drept 120 lei lui Ion, ispravnic de copii. De asemenea, un loc de casă tot în Iași, rămas de la socrii ei, îl vinde aceluiași Ion, ispravnic de copii, la 6 noiembrie 1743⁷⁵. Mai târziu, prin 1760, Ion ispravnic se judeca Maria, fata lui Miron Hâncul, pentru acest loc de casă, boierii din Divan dând câștig celui dintâi. Astfel, Ion ispravnic primește și o carte domnească, pentru a-și putea recupera suma de 65 de lei, bani ce urma să-i dea Lupul Hâncu⁷⁶.

Celelalte surori au primit, de asemenea, părți de moșii: Catrina și Sinica au zestre câte o jumătate din satele Molești și Condrești și părți din Singera. Lupei, căsătorită cu Hrănaci, i-au revenit satul Bondești și jumătate de bătrân din Pașcani, iar Nastasiei, soția căpitanului Nicolai Iacomî, a treia parte din Secăreni și moșiile care i-au fost date la logodnă⁷⁷. Fiul lui Miron Hâncu, Lupu a primit de la tatăl său un bătrân întreg din satul Săcărenii, la ținutul Lăpușnii, întărit și de domnul Grigore al III-lea Ghica la 10 februarie 1766⁷⁸. În recensământul înfăptuit pe la 1772-1773, Lupu Hâncu stăpânea Secărenii și o parte din Pașcani⁷⁹, moștenite de la bunicul său. În ceea

⁶⁸ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 161, nr. 136.

⁶⁹ *Documente Iași*, vol. VII, Iași, 2005, p. 616, nr. 467.

⁷⁰ *MEF*, vol. X, p. 114-115, nr. 78.

⁷¹ N. Popovschi, *op. cit.*, p. 492.

⁷² N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, București, 1904, p. 234, nr. 209.

⁷³ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 205-209, nr. 177.

⁷⁴ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. V, acte interne (1741-1755) editate de Ioan Caproșu, Iași, 2001, p. 112, nr. 199.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 412, nr. 413.

⁷⁶ Vezi actul din 25 februarie 1760, actul din 17 aprilie 1760 (*Documente Iași*, vol. VI, Iași, 2004). Maria mai face o vânzare în 1765, un loc de 10 stâneni Măriuței Crudoaia și devine „chizeșă” la vânzarea unei case din mahalaua Fânăriei, pe care o face Toader Băcăoanul Ilincăi Pălădoiaia (*ibidem*, p. 722, nr. 817).

⁷⁷ Gh. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. I, București, 1940, I, p. 250.

⁷⁸ *MEF*, vol. IX, p. 179, nr. 154.

⁷⁹ *Ibidem*, vol. VII \1, p. 97.

ce privește satul Pașcani, se pare că urmașul serdarului Mihalcea Hâncu nu mai stăpânea întreaga moșie de prin 1757, el având doar un bătrân din siliște, Bogul⁸⁰.

În 1781, Lupu Hâncu împrumutase bani de la Ilie Catargiu, lăsându-i amanet partea sa din moșia Perieni. Pentru că nu a putut întoarce datoria, el a fost nevoit să-și vândă partea⁸¹ marelui vornic Ilie Catargiu, la 15 iunie 1784. Lupu, nepotul lui Dumitrașcu, strănepotul serdarului de Orhei, a avut trei fii: Mihai, Ioniță și Ioan. Despre Mihai izvoarele vremii nu povestesc prea multe, însă pe ceilalți doi frați îi găsim pe la 1803 implicați într-un proces cu un Vasile Hâncu, pentru moșia Hâncești.

La 4 august 1803, Ioan și Ioniță au înaintat o jaloabă Divanului Moldovei, prin care arătau că: „Ioniță Poparce ot Pășcane și un Vasile ci-ș zîci Hâncu ot Brătuleni i un preut Ioniți Prale de aice din Eși i un Ianî Căsapu iarși di aici din Eși”⁸² le-au împresurat partea lor din moșia Hâncești. Foarte important este acest document, urmașii serdarului Hâncu arătând că ei au stăpânit cândva și moșia Hâncești. De asemenea, prin această jaloabă se amintește și faptul că moșia a fost cotropită de tătari, apoi „lipsind stăpânire tătarilor s-au făcut neamul lor stăpâni”, zicând că și ei sunt descendenți ai lui Mihalcea Hâncu⁸³. Ioniță Hâncu încerca să dovedească, de fapt, că moșia Hâncești se numea Pocșești și le aparținea de pe Alexandra, mătușa lor. Actele doveditoare aduse de către Ioniță au fost: diata din 25 ianuarie 1698, despre care am amintit mai sus că ar putea fi o plăsmuire, și actul din 11 aprilie, prin care Tofana, ce se trăgea din Alexandra, își cerea partea ei din moșia Băcșeni. Însă anaforaua domnească oglindește alt aspect: încercarea de a falsifica documentul din 11 aprilie 1741, schimbând numele moșiei. Drept urmare, Divanul a hotărât să dea dreptatea celui Vasile Hâncu împreună cu ceilalți răzeși.

Vasile Hâncu, implicat în procesul de la 1803, era totuși rudă cu cei doi fii ai Lupului. Într-o spiță genealogică, publicată de către Nicolae Popovschi în 1931, este menționat și acest Vasile, frate cu Lupu, fiind copiii lui Constantin Hâncu⁸⁴. La 9 noiembrie 1803, după ce i s-a făcut dreptate în pricina cu Ioniță Hâncu, Vasile ispravnicul de copii, a vândut părțile sale din moșia Hâncești sulgeresei Catrina Bantăș. Actul este semnat și de un frate al său, Pavel și de căpitanul Eni Ghica⁸⁵.

După 1812, când Basarabia se afla sub ocupație rusă, țarul Rusiei a stabilit un regulament, prin care „se acordă din plin drepturile și privilegiile acordate de Atotmilostiv nobilimii Rosienești, cu păstrarea vechilor privilegii moldovenesti”⁸⁶. Astfel, familiile boierești care își doreau recunoscute drepturile de proprietari trebuiau să țină cont de anumite condiții: să dețină „hrisoave, gramote, porunci și acte domnești, date pentru ranguri, pentru moșii cu pricină și pentru însărcinări speciale”; „blazoane acordat de împărat”; „dovezi că tatăl sau bunicul au dus o viață nobilă și au stăpânit sate; dovezi de neam sau moștenire, care se cuvin fiului de la tatăl, bunicul, străbunicul, întrucât pot sau vor să arate, ca să fie trecuți într-o parte a cărții genealogice cu neamul lor”⁸⁷.

Ioan și Ioniță Hâncu, alături de alți boieri din Basarabia, se aflau în listele întocmite în 1818 pentru a li se recunoaște drepturile boierești. Iar în 1821, Ioniță (de 55 de ani) împreună cu copii săi, Neculai (11 ani), Isaia (8 ani) și Iordache (7 ani), copiii fratelui său Ioan, Dimitrie (21 ani), Neculai (20 ani) și Miron (10 ani), fiul celui alt frate, Mihai, Agapie (18 ani) prezentând comisiei acte, care

⁸⁰ L. T. Boga, *Documente din Basarabia*, Chișinău, 1938, p. 47-49, nr. XX.

⁸¹ Idem, *Documente basarabene*, vol. IX, Chișinău, 1930, p. 4, nr. V.

⁸² A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 260-263, nr. 201.

⁸³ Pe la 1756 moșia Hâncești se afla în stăpânirea tătarilor lui Bei Mârze, iar răzeșii Ștefan Cronce și Sandul Lupeiu nu-și puteau lua venitul (*ibidem*, p. 196-197, nr. 168 și nr. 169). Familia Cronța (Cronce) este strâns legată de moșia Hâncești, un zapis din 5 martie 1686 menționându-i ca stăpânitori asupra unui bătrân ce a aparținut lui Apostol Cronța, pe Gheorghe Cronța și pe fratele acestuia, Ștefan Cronța (*ibidem*, p. 136, nr. 114).

⁸⁴ N. Popovschi, *op. cit.*, p. 492.

⁸⁵ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 263-264, nr. 202.

⁸⁶ Gh. Bezviconi, *Boierimea...*, I, p. 12.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 13.

puteau constitui dovada că sunt descendenții lui Mihalcea Hâncu, au fost înscrși la 1821 în cartea a VI-a a nobilimii Basarabiei⁸⁸.

Probabil în această perioadă a secolului al XIX-lea a fost folosită și stema familiei Hâncu (Fig. 1 și Fig. 2), fiind considerată de obârșie rusească⁸⁹. Acest blazon, publicat și de Gh. Bezviconi, reprezintă: „un scut tripartit în furcă răsturnată, având în câmpul I, pe roșu, o secure conturnată, în bară, de argint; în câmpul II, pe albastru, un zid crenelat de argint, merlonul central înălțat de o cruce latină de aur; în câmpul III, pe aur, un cap de bour negru, cu stea cu cinci raze de aceeași culoare între coarne”⁹⁰.

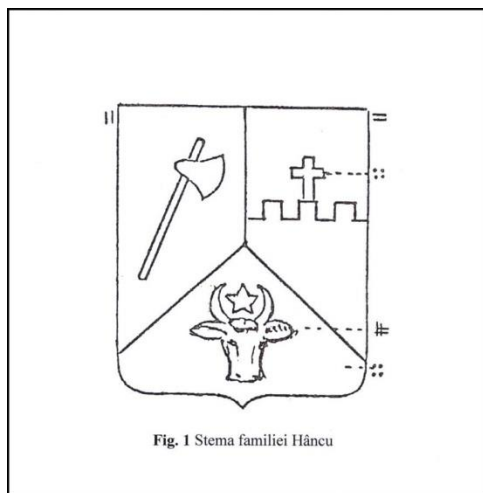

Fig. 1 Stema familiei Hâncu

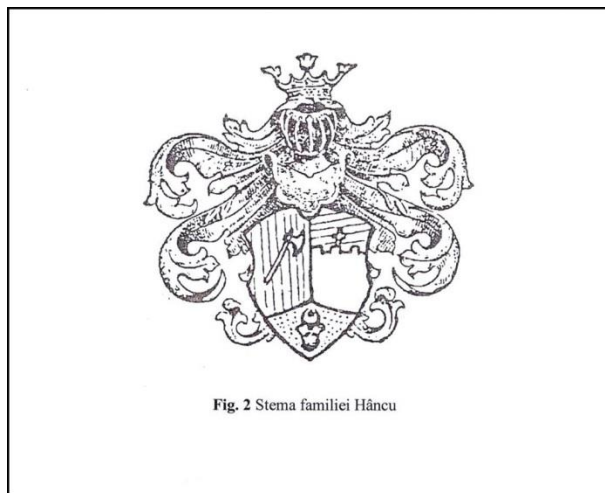

Fig. 2 Stema familiei Hâncu

Unii cercetători sugerează și o filieră de origine poloneză a blazonului Hâncu⁹¹, considerând că Mihalcea Hâncu a obținut indigenatul polonez și și-a făcut acest blazon, asemănător cu cel al familiei Hâjdău, pe când se afla în Polonia.

Între nobilii Basarabiei se află și fiii cămărașului Neculai, Constantin și Hariton, descendenți și ei ai marelui serdar din secolul al XVII-lea. Despre urmașii lui Hariton, povestește și articolul publicat de Gh. Bezviconi în 1933⁹². Fiul lui Hariton, Petre locuia în Durlești și a avut doi fii, Ioan și Calistrat.

Calistrat (1851-1927) a fost căsătorit cu Nadejda Siținski și a studiat în străinătate, devenind chirurg la spitalul din Bălți. Cea mai înaltă funcție pe care a deținut-o a fost cea de președinte al zemstvei din Bălți (1912-1917), fiind înlăturat pentru o scurtă perioadă de timp, motivele fiind de ordin politic. În calitate de președinte al zemstvei, a luat parte la lucrările pentru înfăptuirea Unirii Basarabiei cu România⁹³.

Descendenți direcți ai serdarului Mihalcea Hâncu au ajuns până în zilele noastre. Un fiu al lui Agapie Hâncu, Leontie, a fost bunicul dinspre mamă al profesorului Alexandru Boldur (1886-

⁸⁸ *Ibidem*, p. 249. Între actele prezentate de Ioniță se aflau: două hrisoave referitoare la moșia Mănești din ținutul Trotuș, din vremea lui Gheorghe Ghica, o copie din 1763, prin care urmașii lui Mihalcea Hâncu își împart moșiile, și un act de danie, din 1781, către mănăstirea Hâncu.

⁸⁹ Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, București, 1977, p. 203.

⁹⁰ Silviu Andrieș-Tabac, *Noile simboluri heraldice al municipiului Hâncești*, în *Simpozion de numismatică. Comunicări, studii și note*, București, 2002, p. 267.

⁹¹ *Ibidem*, p. 268-269.

⁹² Gh. Bezviconi, *Boierii Hâncu*, în „Din trecutul nostru”, nr. 1, Chișinău, 1933, p. 1-12.

⁹³ *Ibidem*.

1982)⁹⁴. Leontie a avut patru fete: Olga, căsătorită cu Mihai Pop, Ecaterina, căsătorită cu Constantin Sibirschi, Sofia, căsătorită cu Stoianov, și Elena. În *Memoriile* sale, Alexandru Boldur menționează vârstele părinților lui în momentul nașterii sale, la 25 februarie 1886: tatăl său, Vasile Gr. Boldur, avea 25 de ani și era din comuna Zăhăncani, jud. Orhei, iar mama sa, Elena Hâncu, avea 20 de ani, fiind din comuna Secăreni, jud. Lăpușna⁹⁵. Elena Hâncu moștenise o parte din moșiile Hâncului din satul de baștină, Secăreni.

În încercarea de a reda, pe cât posibil, tabloul înrudirilor familiei Hâncu, am ținut cont, în special, de legile consangvinității și, pe cât ne-au permis sursele, de cele ale alianței. Dar în acest tablou regăsim încă un tip de înrudire, și anume înrudirea artificială. Astfel, între două persoane între care nu eistă nici un tip de înrudire se cristalizează o structură de înrudire specifică, acceptată de societate și care are consecințe în plan juridic⁹⁶. Una dintre categoriile de înrudiri artificiale este definită de termenii *maștehă* și *fiastru*. Mașteha era soția tatălui unui copil, adică mama lui vitregă. Fiastra și fiastrul erau copiii dintr-o altă căsătorie a unuia dintre soți, copiii vitregi. După moartea soției sale, Marula, Mihalcea Hâncu s-a recăsătorit cu Nastasia, văduva unuia din familia Potlog. Feciorii ei, Constantin, Donie și Necula, îi erau fiiștri lui Hâncu, pomenindu-i și în diata sa din ianuarie 1698.

Despre Donie, cronicile spun că a fost ucis de Duca vodă: „în domnia a triia, vrut-au Duca vodă să plătiască slujba ce i-au făcut Hâncul, că au trimis de l-au adus pe hiastrul Hâncului, pe Donie, de unde era trăitoriu și i-au tăiat capul în Târgul Frumos, în curțile domnești”⁹⁷.

Necula căpitanul de Lăpușna și Constantin paharnicul erau răzeși în satul Iurcenii, având câteva părți și în moșiile alăturate, Mârzoaia și Căzănești. Se pare că ceilalți răzeși din Iurcenii i-au împresurat părțile sale, pentru că la 30 mai 1669 Necula cere hotărnicirea moșiei⁹⁸. Mai târziu, această moșie a fost împărțită între rudele sale, o parte a luat Vasile Potlog și cealaltă Apostol Tăbârță. Necula căpitanul mai apare pomenit ca martor între anii 1678-1679, în câteva zapise de cumpărătură referitoare la moșia Roșiești de pe valea Elanului⁹⁹.

Constantin Hâncul căpitanul este pomenit în calitate de martor într-un zăpis din 15 august 1679, prin care Postolachi vinde lui Donici clucerul partea sa din Criuleni¹⁰⁰. Dintr-un alt zăpis desprindem încă o știre referitoare la acest Constantin căpitanul, prin 1679, el se afla împreună cu Jora serdarul și Miron Hâjdeu și cu alți boieri moldoveni la sultanul Șangheri, pe Nipru¹⁰¹. Câțiva ani mai târziu, în 1694, același Constantin Hâncul cumpără partea de moșie din satul Căzănești, care a aparținut lui Pavel, fiul lui Andrei din Boldurești¹⁰².

Cum din înrudirea artificială decurgeau drepturi și asupra patrimoniului, la 8 septembrie 1800, Potlogeștii cereau moșia Ghețaoani „de pi Necula tatăl lor și de pi frații Neculii, Don și Costandin, care au fost hieștri Mihalicii Hâncului și de pi moașa lor Nastasăia, pe care au ținut-o Mihalcea Hâncu”¹⁰³. Unul dintre fiiștri, Donie, a făcut un schimb cu domnul Eustratie Dabija, luând un loc din hotarul târgului Lăpușna. La scurt timp „s-ar fi stricat acel schimbu rămânând

⁹⁴ Profesor la Facultatea de istorie din Iași, istoricul Alexandru Boldur a cercetat îndeosebi istoria Basarabiei, publicând numeroase studii și o monografie, *Istoria Basarabiei*.

⁹⁵ Al. V. Boldur, *Memorii, viața mea. Lumini și umbre*, București, 2006, p. 7-8.

⁹⁶ Maria Magdalena Székely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în „Arhiva Genealogică”, IV, nr. 1-2, Iași, 1997, p. 68.

⁹⁷ *Cronica anonimă a Moldovei*, p. 51.

⁹⁸ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 107-108, nr. 86. Necula căpitanul a fost căsătorit cu o fată a lui Constantin Potlog, „vădan al doilei muieri”. Numeroasa familie a Tăbârțeștilor din Iurcenii descinde din acest Necula căpitanul de Lăpușna (*ibidem*, p. 110).

⁹⁹ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. IV/1, Iași, 1914, p. 22-25.

¹⁰⁰ L. T. Boga, *Documente basarabene*, în AB, nr. 1, Chișinău, 1933, p. 68-69, nr. V.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 70-71.

¹⁰² A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 138, nr. 116.

¹⁰³ A. Eșanu, *op. cit.*, p. 198.

Făureștii loc gospod, și Doni și-au luat Ghețoaniii”¹⁰⁴. Donie fiind ucis, zapisele de pe această moșie au rămas la Hâncu și el o dă fiului său, Dumitrașcu, care, la rândul său, o dăruiește copiilor lui. Din această cauză, la 1800, urmașii lui Dumitrașcu se judecă cu Potlogeștii.

Analizând izvoarele documentare, am descoperit un număr de zapise care fac referire la Anița Hânculeasa, Ionașcu Hâncu și Maria, soția unui Vasile Hâncu. Anița Hânculeasa, nepoata lui Petriman și strănepoata lui Marcu Mâra, este contemporană cu Mihalcea Hâncu, ea vinde în 1669 lui Petrașcu Iordache, vătaful de aprozi părți din mai multe moșii, printre care: Cornești, Cârstești, Ialoveni, Băcșăni¹⁰⁵. Aceste moșii apar în stăpânirea Alexandrei, fiica lui Mihalcea Hâncu, apoi sunt cerute de Tofana Arbure în 1743. Precaritatea surselor nu ne-a permis să stabilim gradul de rudenie între Mihalcea Hâncu și această Anița.

Ionașcu Hâncu căpitanul vinde, în 1696, egumenului Nectarie de la mănăstirea Sf. Ioan Gură de Aur un loc de casă din târgul Iași „între casa lui Dima, fost bașbulucbașă și între locul casei lui Rango, cu 16 lei bătuți”¹⁰⁶. În 1704 este martor la o danie pe care o face Nastasia, fiica lui Gligore Hermez mănăstirii Brădicești, pentru pomenirea tatălui ei¹⁰⁷. În aceeași perioadă vinde episcopului Varlaam al Hușilor 16 pământuri și 10 pași, din Căpriori, din partea Druțului¹⁰⁸.

Câteva documente referitoare la moșia Husăieni din ținutul Dorohoiului o menționează pe Maria Hânculeasa, soția lui Vasile Hâncu¹⁰⁹. În 1723, ea a vândut această moșie domnului Mihai Racoviță, iar o altă parte din sat o dăruise anterior nepotului ei Pascal, fiul lui Constantin Hoștină¹¹⁰. Ulterior, Pascal Hoștină a vândut și el partea sa domnului Mihai Racoviță¹¹¹. Este posibil ca Ionașcu și Vasile să fie urmașii fratelui serdarului Mihalcea Hâncu, Ștefan.

Despre un Ioniță Hâncu, pe care domnitorul Ioan Sturdza l-a făcut căminar, amintește Constandin Sion. Vorbind de boierii Hâncu, autorul arată modul cum au obținut dregătorii boierești: „moldoveni ieșiți din Ioniță Hâncu, de la Dealu Nou, din ținutul Bacăului, rădicați la boieri de domnul Ioan Sturdza, pentru că fiind cu șederea la Săucești și în mai multe dăți ispravnic de Bacău, pe când era boieriu, cunoștea pe Ioniță Hâncu și-l avea scutelnic, și pe Gherasim feciorul Hâncului îl ave slugă în casă, pe care după ce s-au făcut domn, l-au făcut căminariu și pe alți doi frați ai lui îi ave în curte, dintre care unul Costachi, intrând în miliție, s-au făcut căpitan”¹¹². Cu certitudine putem afirma că acest Ioniță Hâncu nu este fiul lui Lupu Hâncu, care a obținut recunoșterea drepturilor sale de nobil.

Arborele genealogic al familiei Hâncu încă se poate scrie; descoperirea și valorificarea altor izvoare documentare ar putea scoate la lumină și alte nume influente al istoriei noastre.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ A. V. Sava, *Documente Lăpușna*, p. 118, nr. 92.

¹⁰⁶ *CDM*, vol. IV, p. 417, nr. 1884.

¹⁰⁷ *CDM*, vol. V, p. 101, nr. 387.

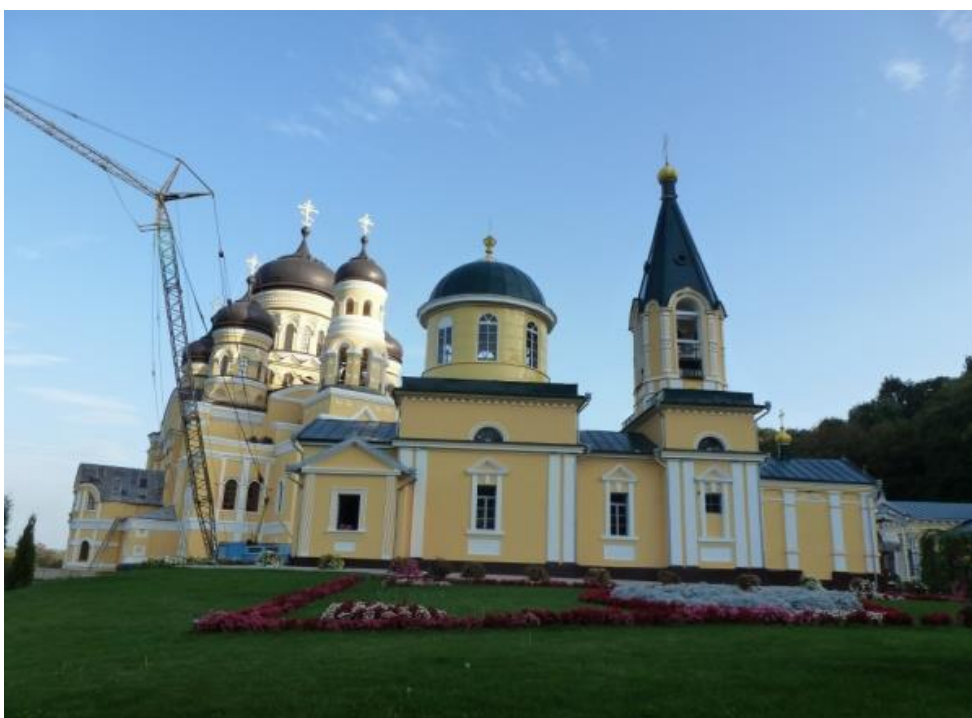
¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 27, nr. 103.

¹⁰⁹ Vezi actul din 7 noiembrie 1723; actul din 12 noiembrie 1723; actul din 17 noiembrie 1723 (*MEF*, vol. VIII, întocmit de D. Dragnev, Chișinău, 1998).

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 84, nr. 49.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 82, nr. 48.

¹¹² Constandin Sion, *Arhondologia Moldovei*, Iași, 1898, p. 406-407.

Mănăstirea Hâncu

CONSIDERAȚIUNI NOI CU PRIVIRE LA PODOABELE DE CULT DIN BISERICILE BASARABENE

Liliana CONDRATICOVA

Materialele de arhivă, colecțiile muzeale și documentările recente de teren completează substanțial cunoștințele noastre cu privire la odoarele bisericesti din Basarabia din secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. În arealul nostru de cercetare, au intrat câteva liste de inventariere din anii restructurării (1985–1987), când în RSSM au fost efectuate inventarii ale bisericilor, pentru a transfera podoabele în gestiunea muzeelor, iar în edificiile eliberate urmau să se deschidă Muzee ale Ținutului Natal, Oficii de Stare Civilă etc. Cruciulițele, iconițele, ferecăturile de icoane, potirele, cununile și alte odoare vin să întregescă tabloul evoluției orfevrăriei bisericesti din Basarabia, în limitele cronologice studiate.

În paginile ce urmează, vom discuta pe marginea podoabelor documentate la biserica Sf. Treime, biserica Înălțării, biserica Măzărache din Chișinău și la bisericile parohiale din satele Cobâlea și Cotiujeni, două localități din raionul Șoldănești.

Inventarul podoabelor de cult, aflate la biserica Sf. Treime din Chișinău (str. Muncești, 46), monument de arhitectură din secolul al XIX-lea, include ample informații ce permit să determinăm atitudinea autorităților față de biserică, dar și tipurile de podoabe, materiile prime, tehnicile de lucru, dimensiunile și prețul obiectului în perioada evaluării (Tabelul 1). Piese de o valoare materială deosebită, aflate în altarul bisericii, au fost fotografiate și luate la evidență (imaginile nu au fost depistate, fapt ce creează impedimente serioase în cercetarea întreprinsă de noi). Lista a fost întocmită la cererea Sovietului pe Problemele Cultelor pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS și a Ministerului Culturii al URSS. Astfel, subliniem interesul pe care l-au avut autoritățile sovietice față de biserică și patrimoniul ei. Examinând materialele documentare disponibile, constatăm că în altarul bisericii au fost trecute pe listă trei cruci de pistol din argint forjat, două chivote de alamă forjată, trei potire cu vasele sfinte necesare, realizate din argint forjat și gravat, patru perechi de cununi de alamă, o cădelniță, câteva sfeșnice etc.

Altarul bisericii era bine îndestulat cu podoabe de cult, având câteva seturi de potire cu vasele necesare, trei perechi de cununi de alamă și una de aliaj metalic, candelă, cădelnițe, sfeșnice de diferite tipuri (pentru două, trei sau mai multe lumânări), un chivot pentru păstrarea sfintelor daruri, icoane, cruci de pistol ș.a. Cronologic, predomină piesele datate în secolul al XIX-lea, urmate de cele realizate la hotarul secolelor XIX–XX și la începutul secolului al XX-lea.

Potrivit documentelor examinate, stabilim că cele mai uzuale materii prime pentru confecționarea odoarelor bisericesti sunt argintul, argintul aurit (în cazul potirului), bronzul, alama, aliajul de metal. Observăm că deja nu mai figurează în lista materiilor prime cositorul și staniul, a căror utilizare a fost interzisă în Basarabia, ca urmare a dispozițiilor sinodale din anii 1815–1828. Cât privește tehnica de lucru, remarcăm predominarea forjării și ștanțării, urmate de turnarea artistică, iar pentru decorarea suprafețelor metalice se folosesc gravarea artistică, placarea cu aur și emailarea.

Deși piesele au fost evaluate în anii 1980–1990, conform prețului metalului nobil din acea perioadă, putem discuta în mare parte pe marginea valorii materiale, întrucât dimensiunea artistică este greu de stabilit în lipsa unor informații suplimentare (imaginile respective) privind motivele ornamentale și subiectele gravate, stilul podoabei. Printre piesele catalogate, cele mai valoroase sunt

pristolul lucrat artistic din lemn (evaluat la 1000 de ruble¹), o *Evanghelie* cu ferecătură de argint (1855), evaluată la 450 ruble (fără prețul argintului), o cruce de argint cu suport (500 ruble, fără prețul metalului); potirele cu vasele sfinte, al căror preț variază între 300 și 450 ruble (în funcție de materia primă – argint sau argint aurit); un sfeșnic de alamă datat în secolul al XIX-lea (300 ruble). Cele mai ieftine piese, conform „specialiștilor” care au întocmit lista de inventar bisericesc, în pofida vechimii istorice, erau un discos mic de argint (10 ruble, fără prețul metalului) și o cădelniță de alamă (20 ruble). Concluzionăm că autoritățile sovietice nu apreciau valoarea artistică sau istorică ale pieselor de cult, ele fiind evaluate doar în funcție de costul materiilor prime. În atare condiții, o cădelniță de alamă forjată, lucrată în secolul al XIX-lea, era evaluată la 20 ruble. O cruce de pristol, gravată, cu inscripție, datată în secolul al XIX-lea, se ridica la 30 ruble, iar icoana Trei Sfinți Ierarhi, de asemenea din secolul al XIX-lea, a fost apreciată la 50 ruble².

În naosul bisericii Sf. Treime, au fost găsite o candelă, secolul al XIX-lea, argint, forjare, gravare, dimensiuni 33 x 9 cm (60 ruble plus costul argintului); sfeșnic cu patru lumânări, secolul al XIX-lea, alamă turnare și ștanțare, 150 x 85 cm (500 ruble); trei candelă, secolul al XIX-lea, alamă, ștanțare, gravare, 51 x 8 cm (15 ruble per exemplar); candelă, secolul al XX-lea, alamă ștanțată și gravare, 57 x 8 cm (15 ruble); candelă, secolul al XX-lea, alamă ștanțată și gravare, 48 x 8 cm (10 ruble); cinci candelă din secolul al XX-lea, din alamă ștanțată, cu dimensiunile de 59 x 11 cm (10 ruble fiecare); candelă, executată la fabrica Vole, secolul al XIX-lea, alamă, turnare, gravare, 62 x 10 cm (35 ruble); patru candelă, secolul al XIX-lea, alamă ștanțată, gravare, 57 x 7 (10 ruble fiecare); trei candelă, secolul al XX-lea, alamă, ștanțare, 46 x 7 cm (7 ruble fiecare); candelă, hotarul secolelor XIX–XX, alamă, turnare, gravare, 55 x 8 cm (25 ruble); două candelă, secolul al XX-lea, alamă, ștanțare, gravare, 50 x 8 cm (10 ruble fiecare); candelă, secolul al XX-lea, alamă ștanțată, 45 x 8 cm (15 ruble); patru sfeșnice, hotarul secolelor XIX–XX, alamă, turnare, ștanțare, 120 x 31 cm (50 ruble per exemplar); două sfeșnice pentru 21 de lumânări, hotarul secolelor XIX–XX, alamă, ștanțare, turnare, 120 x 31 cm (35 ruble); sfeșnic cu 23 de lumânări, date necunoscută, alamă, turnare, ștanțare, 135 x 32 cm (35 ruble); un vas pentru sfințirea agheasmei, secolul al XX-lea, inox, ștanțare, 38 x 53 cm (75 ruble); o cristelniță, pe picioare, secolul al XX-lea, aliaj metalic, ștanțare, 87 x 56 cm (35 ruble); un policandru de 24 de lumânări, secolul al XIX-lea, alamă, turnare, ștanțare, forjare, 140 x 90 cm (500 ruble).

Categoria de cununi de la biserica Sf. Treime include patru perechi de piese impunătoare: o pereche de cununi datată în secolul al XIX-lea, realizată din aliaj metalic și catifea, în tehnica ștanțării, cu dimensiunile de 29 x 20,5 cm și evaluată la 50 ruble. Încă trei perechi de cununi sunt date în secolul al XX-lea, realizate din alamă, catifea, prin ștanțare, cu dimensiunile 27 x 25,5 și costul 150 lei perechea.

Cât privește altarul bisericii Tuturor Sfinților din Chișinău (Cimitirul Central), avem documentate de asemenea piese de o certă valoare istorică, marea majoritate fiind date în secolul al XIX-lea (Tabelul 2)³. Categoria podoabelor cercetate este diversificată prin șapte sfeșnice de diferite tipuri, din alamă (două exemplare în bronz), executate prin ștanțare, având dimensiuni diferite (un semisfeșnic de 163 x 115 cm, restul sfeșnicelor având dimensiunile de 112 x 21 cm, 104 x 22 cm și 22 x 10, 21 x 9,5 cm), având un preț variabil între 15 ruble (sfeșnicul de bronz) și 200 ruble (semisfeșnicul și sfeșnicul de alamă).

Atenție deosebită merită vasele de cult pentru păstrarea sfintelor daruri. În altarul bisericii au fost inventariate trei chivote cu toate vasele date în secolul al XIX-lea: de argint gravat, cu dimensiunile de 13 x 6,5 x 3 cm (150 ruble, la care se adaugă prețul argintului); un chivot realizat

¹În perioada evaluării, anii 1985–1987, în spațiul ex-sovietic, respectiv în RSS Moldovenească, un dolar putea fi cumpărat cu cca 80 de copeici, respectiv, 100 de \$ costau cca 80 de ruble.

²Arhiva Agenției de Inspectare și Restaurare a Monumentelor (Arhiva AIRM). Dosarul bisericii Sf. Treime, orașul Chișinău.

³Arhiva AIRM. Dosarul bisericii Tuturor Sfinților din orașul Chișinău.

din aliaj de metal, cu dimensiunile de 11,5 x 5 x 3 cm. O atenție specială merită chivotul din argint aurit, executat prin forjare și gravare, cu dimensiunile de 45,5 x 1 x 12 cm, al cărui preț căruia se ridică la 1500 ruble, la care se adaugă valoarea argintului utilizat. Cu regret constatăm că, afară de parametrii tehnici, mențiunea cu privire la materiile prime și tehnicile de lucru, în stadiul actual de cercetare nu putem discuta pe marginea motivelor ornamentale sau a stilului care definesc valoarea artistică a piesei. Aparte, vom indica potirul cu vasele necesare (discos, steaua, lingurița), prezent în altarul bisericii. La biserica Tuturor Sfinților, avem documentate și un potir din secolul al XX-lea, din alamă gravată, la un preț de 25 ruble și un potir similar evaluat la 200 ruble.

În altarul bisericii Tuturor Sfinților din Chișinău au fost documentate și câteva icoane. Menționăm că din lista amplă au fost selectate doar piesele ce posedă chivote de metal, ferecături sau detalii realizate din metal, icoanele fiind prezentate conform unor criterii speciale: vechime, școală, materie primă, tehnici de lucru, dimensiuni, prețul la momentul inventarierii. Astfel, cele mai reprezentative icoane din patrimoniul bisericii Tuturor Sfinților erau următoarele:

1) *Icoana Sf. Nicolae* – școala rusă, hotarul secolelor XVIII–XIX, lemn, tempera, aurire, dimensiune 41 x 38 cm, la etapa inventarierii necesita restaurare (350 ruble);

2) *Icoana Maica Domnului cu Pruncul* – realizare locală, hotarul secolelor XVIII–XIX, lemn, tempera, metal, 22 x 17 cm (40 ruble);

3) *Icoana Atotțiitorul* – realizare locală, hotarul secolelor XVIII–XIX, lemn, tempera, metal, 22 x 17 cm (40 ruble);

4) *Icoana Binecuvântarea Copiilor* – școală locală, secolul al XIX-lea, lemn, aurire, 77 x 54 cm (130 ruble);

5) *Icoana Tăierea Capului* – școală locală, secolul al XIX-lea, lemn, ulei, alamă, 23 x 24 cm (40 ruble);

6) *Icoana Tăierea Capului* – școală locală, secolul al XIX-lea, lemn, ulei, argint, 40 x 35 cm, necesita de asemenea restaurare (50 ruble, la care se adaugă valoarea argintului);

7) *Icoana Maica Domnului din Kievo-Pecersk* – secolul al XVIII-lea, lemn, tempera, argint, 28 x 29 cm (50 ruble și valoarea argintului folosit);

8) *Icoana Schimbării la Față a Domnului* – secolul al XIX-lea, lemn, tempera, alamă, chivotul de metal cu dimensiunile de 56 x 46 cm și icoana 25 x 21 cm, necesita restaurare (45 ruble);

9) *Icoana Iisus Hristos Pantocratorul* – secolele XIX–XX, lemn, ulei, metal, chivotul avea dimensiunile de 31 x 27 cm și icoana 21 x 17 cm (30 ruble);

10) *Icoana Atotțiitorul* – secolul al XIX-lea, lemn, ulei, metal, forjare, dimensiuni chivot 44 x 38 cm și dimensiuni icoană 26 x 21 cm, la evidență a fost luată doar ferecătura icoanei (80 ruble);

11) *Icoana Maica Domnului Kaminskaia* – secolele XIX–XX, lemn, ulei, argint, dimensiunile ferecăturii 32 x 28 cm și a icoanei 21 x 17 cm (25 ruble, la care se adaugă prețul argintului);

12) *Icoana Chipul Nefăcut de Mână* – realizată la Chișinău, 1887, lemn, ulei, aurire, dimensiuni 44 x 40 cm, necesita restaurare (30 ruble);

13) *Icoana Maica Domnului cu Pruncul* – secolul al XX-lea, lemn, metal, alamă, 33 x 28 cm (30 ruble);

14) *Icoana Adormirii Maicii Domnului* – secolul al XIX-lea, lemn, tempera, aurire, 38 x 28 cm (50 ruble);

15) *Icoana Maica Domnului Îndurerată* – secolele XVIII–XIX, lemn, tempera, argint, ștanțare, 42 x 31 cm, de asemenea necesita restaurare (150 ruble la care se adaugă valoarea argintului);

16) *Icoana Înălțarea Crucii* – secolele XIX–XX, lemn, ulei, argint, ștanțare, forjare, 40 x 33 cm (150 ruble și costul argintului);

17) *Icoana Schimbarea la Față* – 1871, lemn, aurire, 41 x 34 cm (70 ruble).

Analiza informațiilor cu referință la icoanele din altarul bisericii Tuturor Sfinților din orașul Chișinău ne duce spre următoarele concluzii: icoanele păstrate sunt datate în secolele XIX–XX și reprezintă producții ruse (1), școala locală (6 icoane) și câteva icoane de origine necunoscută. Cât

privește metalul folosit în calitate de ferecătură pentru icoanele date, menționăm folosirea argintului (5 piese), icoane aurite au fost depistate în patru cazuri, ferecături de alamă (3) și mențiuni privind folosirea metalului, fără a fi specificată natura lui. Ca tehnici de lucru, indicăm ștanțarea, forjarea și emailarea artistică pentru decorarea ferecăturilor. Dacă vom compara cu podoabele păstrate la alte biserici, observăm înzestrarea bogată a bisericii Tuturor Sfinților cu icoane având ferecături de argint, alamă, aurite, datate în secolele XIX–XX.

În naosul și pronaosul bisericii Tuturor Sfinților din Chișinău au fost înregistrate de asemenea o serie de icoane valoroase, după cum urmează:

1) *Icoana Atotțiitorul* – 1877, lemn, ulei, argint, dimensiuni 147 x 81 cm, preț 150 ruble la care se adaugă valoarea argintului;

2) *Icoana Maica Domnului cu Pruncul* – secolul al XIX-lea, lemn, ulei, coroana de argint a Maicii Domnului, 147 x 81 cm, evaluată la 150 ruble și costul argintului;

3) *Icoana Maica Domnului din Poceaev* – secolul al XIX-lea, lemn, ulei, metal (?), 75 x 60 cm (1200 ruble);

4) *Chivotul cu Icoana Sf. Nicolai* – secolul al XIX-lea, aurire (250 ruble);

5) *Chivotul cu Icoana Tuturor Sfinților* – secolul al XIX-lea, aurire (300 ruble);

6) *Chivotul cu Icoana Sf. Nicolae* – secolul al XIX-lea, aurire (200 ruble);

7) *Chivotul cu Icoana Maria Îndurerată* – datare necunoscută, aurire (200 ruble);

8) *Chivotul cu Icoana Sf. Nicolae și M. Mc. Varvara* – datare necunoscută, aurire (300 ruble);

9) *Chivotul aurit al Icoanei Maica Domnului cu Pruncul*;

10) *Chivotul cu icoana Aleksandr Nevski și cei opt sfinți*, aurire;

11) *Icoana Maica Domnului din Kazan* – secolele XIX–XX, lemn, ulei, alamă, 50 x 28 cm (30 ruble);

12) *Icoana Apostolilor Petru și Pavel* – 1886, lemn, tempera, argint forjat, dimensiuni tot cu chivot 83 x 65 cm, dimensiuni icoana 65 x 49 cm, evaluată la 1000 ruble la care se adaugă costul argintului folosit;

13) *Chivotul cu Icoana Teodosie și Serafim* – secolul al XIX-lea, aurire (250 ruble);

14) *Icoana Pantocratorul* – secolul al XX-lea, lemn, metal, 34 x 30 cm (20 ruble);

15) *Icoana Maica Domnului Îndurerată* – secolul al XIX-lea, aurire;

16) *Icoana Adormirea Maicii Domnului* – datare necunoscută, alamă, ramă argintată cu ajur, forjare aurită, dimensiune 73 x 63 cm, dimensiunile icoanei 30 x 26 cm, necesita restaurare (1000 ruble);

17) *Reprezentarea tălpii Maicii Domnului din Poceaev* – 1833, aurire, forjare, argint, ramă ajurată, fără inserții de pietre, dimensiune completă 90 x 75 cm, dimensiuni icoană 30 x 26 cm, prețul piesei 3500 ruble la care se adaugă costul argintului;

18) *Chivotul Icoanei Maica Domnului din Kașceansk* – cu ferecătură din aliaj metalic, necesita restaurare;

19) *Icoana Maica Domnului cu Pruncul* – 1875, ferecătura din argint forjat a fost executată în anul 1859, dimensiuni 31 x 26,5 cm (150 ruble și costul argintului);

20) *Icoana Sf. Nicolai* – datare necunoscută, argint forjat, 38 x 22 cm (220 ruble la care se adaugă valoarea argintului);

21) *Chivotul cu Icoana Sf. Treime* – secolul al XIX-lea, aurire, 300 x 110 cm (500 ruble);

22) *Chivotul cu Icoana Maica Domnului Îndurerată* – secolul al XIX-lea, aurire (300 ruble);

23) *Chivotul cu Icoana Aleksandra împărăteasa* – 1874, având și o ramă de argint, evaluată la un preț de 450 ruble la care se adaugă costul argintului.

Analiza icoanelor din biserica Tuturor Sfinților documentează folosirea metalelor nobile (aur, argint) pentru realizarea chivotelor, ferecăturilor, coroanelor sfinților sau a aurului pentru placare. Doar în câteva cazuri au fost folosite metale necunoscute și alama. Tehnicile principale de lucru

rămân a fi forjarea artistică, iar pentru înfrumusețarea și înnobilarea suprafețelor metalice se recurge la aurire și argintare.

Printre icoanele Bisericii Sf. Treime din Chișinău merită a fi menționate câteva piese cu ferecătură, chivot sau coronițe de metal, cum este *Icoana Iisus Hristos*, datată în secolul al XX-lea, având o ferecătură de metal ștanțat, decorată prin gravare, dimensiunile de 36 x 31 cm; a fost evaluată la 35 ruble. Cea mai scumpă icoană a fost considerată *Reprezentarea tălpii Maicii Domnului din Poceaev*, care a fost evaluată la 3500 ruble, la care se adaugă costul argintului. Cele mai simple icoane au fost evaluate de comisia de inventariere la un preț de 20 ruble.

Categoria crucilor aflate în altarul bisericii Tuturor Sfinților cuprinde piese realizate din alamă, în tehnica ștanțării și forjării metalului, cu folosirea emailării artistice și a gravării pentru decorul pieselor: cruce cu suport – secolele XIX–XX; metal, alamă, ștanțare, 56 x 25 x 18 cm (250 ruble); cruce de masă cu suport – secolele XIX–XX, alamă, ștanțare, forjare, emailare, dimensiuni 54 x 24 x 21 cm (200 ruble); cruce de masă cu suport – secolul al XX-lea, alamă, ștanțare, emailare, 45 x 22 x 19 cm (200 ruble); cruce de pistol – secolul al XX-lea, alamă, turnare, 32 x 18 cm (80 ruble); cruce de pistol – secolul al XX-lea, alamă, gravare, emailare, dimensiuni 28 x 16 cm (100 ruble).

Lista podoabelor de cult de la biserica Tuturor Sfinților din Chișinău este completată cu patru perechi de cununi, executate din alamă, catifea, în tehnica ștanțării, gravării și emailării artistice, toate date la începutul secolului al XX-lea, având diferite dimensiuni (23 x 22 cm, 28 x 24 cm, 24 x 22 cm, 25 x 21 cm) și evaluate la 250 ruble (trei perechi de cununi) și o pereche la 100 ruble.

O altă biserică rămasă activă în perioada sovietică a fost Biserica Măzărache, transmisă în 1955 comunității ortodocșilor de rit vechi (lipovenilor) în schimbul bisericii lor, care fusese demolată în timpul construcției bulevardului Tineretului (astăzi bd. Grigore Vieru), fapt ce a dus la modificări esențiale nu numai în arhitectura autentică, dar și în lista inventarului de cult, lăcașul fiind dotat cu obiecte de rit ale cultului respectiv. La etapa inventarierii, aici erau păstrate piese care țin de ritul lipovenilor, pe care le vom trece în revistă în funcție de amplasare în compartimentele bisericii, dar și în funcție de categoria tipologică, toate piesele fiind luate la evidența Ministerului Culturii în legătură cu valoarea lor istorico-artistică.

Analiza pieselor specifice unei biserici de rit vechi confirmă existența unor podoabe date în secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Comparativ cu bisericile ortodoxe, vorbim de folosirea materiilor prime argintul, alama, bronzul (în cinci cazuri) și aliajul metalic. Totodată, lista podoabelor dovedește înzestrarea bisericii cu vase de cult și podoabe necesare oficierei serviciului divin (Tabelul 2). Icoanele aflate în altarul bisericii Măzărache datează preponderent în secolul al XVIII-lea, cu excepția unor piese. Deși în majoritatea publicațiilor cu referință la icoanele și ferecăturile specifice pieselor de cult ale lipovenilor se menționează folosirea în exclusivitate a cuprului pentru confecționarea lor, la biserica Măzărache avem atestate cazuri de utilizare a bronzului pentru turnarea icoanelor.

În altarul bisericii Măzărache erau păstrate cruci foarte interesante ca realizare tehnică și valoare: o cruce de pistol din secolul al XIX-lea, din bronz turnat, cu dimensiunile 26 x 14 cm (75 ruble). Cea de-a doua cruce de pistol a fost realizată la hotarul secolelor XIX–XX, din alamă ștanțată, având dimensiunile de 24 x 13,5 x 1, și a fost evaluată la 50 ruble.

O situație similară avem și în cazul inventarierii pieselor de cult la biserica Înălțării din orașul Chișinău, toate piesele de preț fiind luate la evidența Consiliului de Miniștri al URSS și Ministerului Culturii al URSS⁴. Dosarul pus la dispoziție nu oferă informații detaliate cu privire la amplasarea vaselor de cult și a podoabelor în toate compartimentele tradiționale ale bisericii (Tabelul 3). Examinarea dosarului permite să constatăm că biserica Înălțării era bine îndestulată cu potire și vase necesare, toate date în secolul al XIX-lea, cu doar câteva piese din primele decenii ale secolului al XX-lea. În ceea ce privește materia primă, observăm folosirea constantă a argintului

⁴ Arhiva AIRM. Dosarul bisericii Înălțării, orașul Chișinău.

lucrat prin forjare, ștanțare și decorat prin gravare. Doar șase piese din vasele de cult erau executate din alamă sau alpaca. Ca valoare materială, cele mai prețioase sunt potirele date în secolul al XIX-lea, evaluate la 150-200 lei, iar cele mai simple, în opinia specialiștilor care au inventariat biserica, erau steaua de argint și un discos de argint (evaluate la 5 ruble), o linguriță de argint, din secolul al XIX-lea, la un preț de 7 ruble. De asemenea, prețul stabilit nu includea valoarea metalului utilizat, adică a argintului.

Totodată, deși nu avem posibilitate de a analiza și descrie aceste podoabe din cauza lipsei materialului ilustrativ, totuși, listele de inventar oferă informații suficiente pentru a demonstra prezența pieselor de valoare în bisericile din Basarabia. Problema constă și în determinarea țării de origine, deoarece nu totdeauna avem indicate mențiuni cu privire la emitentul unui anumit vas sau ferecătură.

Lista inventarului include piese foarte diverse, care au permis extinderea tipologiei sfeșnicilor și policandrelor. Constatăm că sfeșnicele au fost grupate în piese cu două lumânări (dicher), trei lumânări (tricher), șapte lumânări (semisfeșnic), pentru realizarea cărora se foloseau bronzul, alama, arama, iar ca tehnici de lucru turnarea, forjarea, gravarea și emailarea artistică. Multe piese posedă medalioane emailate – chipuri ale sfinților, ale Maicii Domnului și Iisus Hristos. O diversitate mare de sfeșnice atestate la biserica Înălțării din Chișinău permite tipologizarea lor în funcție nu doar de metalul și tehnica de executare, dar și de numărul de lumânări folosite. În acest context, am diferențiat sfeșnice cu 13, 14, 18, 19, 22, 23, 25, 29, 33, 56 de lumânări. Piesa cu 33 de lumânări – un sfeșnic de pistol – a fost apreciată cel mai mult, la un preț de 5000 de ruble, cel mai ieftin fiind evaluat policandru cu 18 lumânări, la 115 ruble.

Merită atenție și cununile aflate la biserica Înălțării, prezența a 10 perechi de cununi într-o biserică subliniind înzestrarea bogată a lăcașului. Cununile datează în secolul al XX-lea și sunt lucrate din alamă ștanțată, cu dimensiunile de 25 x 25 cm, evaluate la 250 ruble. Cea de-a doua categorie de cununi este realizată din alamă ștanțată, cu dimensiunile de 23 x 32 cm, evaluată la 30 ruble perechea.

Lista podoabelor de preț din cadrul bisericii Înălțarea din Chișinău este completată de o serie de icoane cu ferecături, realizate în mare parte în secolul al XIX-lea. În atenția noastră au intrat doar piesele cu ferecătură sau veșminte de metal:

1) *Iconostasul* pe amvon – secolul al XIX-lea, lemn, ulei, ajur și aurire (1500 ruble), necesita restaurare;

2) *Icoana Maica Domnului Îndurerată* – secolul al XIX-lea, cu ferecătură din argint forjat, dimensiunile de 135 x 87 cm (250 ruble, la care se adaugă costul argintului);

3) *Chivot și două icoane Maica Domnului din Ahstîrsk și Ioan Botezătorul Înconjurat de Sfinții Aleși* – secolul al XIX-lea, pentru realizarea cărora s-a folosit argint forjat, tehnici de lucru – gravare, aurire. Icoanele au dimensiunile de 90 x 20 cm și, respectiv, 55 x 65 cm (550 ruble);

4) *Chivotul Icoanei Adormirea Maicii Domnului* – secolul al XIX-lea, argint forjat, aurire, gravare (3000 ruble);

5) *Chivotul Icoanei Maica Domnului* cu ferecătură – secolele XIX–XX, argint forjat, valoarea totală a piesei fiind de 4000 ruble;

6) *Icoana Maica Domnului cu Pruncul* – datare necunoscută, argint forjat, 67 x 50 cm, evaluată la 270 ruble și valoarea argintului;

7) *Icoana Maica Domnului Kosperoksaia* – cu ferecătură, lucrată în anul 1868, argint forjat, gravare, evaluată la un preț de 3000 ruble, la care se adaugă costul argintului;

8) *Icoana Maica Domnului cu Pruncul* – datată în secolele XIX–XX, cu ferecătură din alamă forțată, ștanțare, aurire (200 ruble). Dimensiunile icoanei cu ferecătură 62,5 x 51 x 30 cm, fără ferecătură: 30 x 20 x 22 cm;

9) *Icoana Maica Domnului cu Pruncul* – secolul al XX-lea, în ramă și cu ferecătură din alamă forțată, cu gravare și aurire, 43,5 x 40,5 cm (200 ruble);

10) *Icoana Minunea Maicii Domnului* – secolul al XX-lea, cupru forjat (180 ruble).

Categoria crucilor de pistol ale bisericii Înălțării din Chișinău este reprezentată de șapte exemplare, două din ele datate cu hotarul secolelor XIX–XX, trei provin din secolul al XIX-lea, iar două le datăm în secolul al XX-lea. În funcție de materiile prime și tehnicile de lucru, diferă și valoarea acestor piese:

- 1) Cruce de pistol – secolele XIX–XX, alpaca, forjare, emailare, gravare, dimensiuni 36 x 24 cm (50 ruble);
- 2) Cruce de pistol – secolele XIX–XX, argint, ștanțare, gravare, emailare, 18 x 17 cm (30 ruble, la care se adaugă costul argintului);
- 3) Cruce de pistol – secolul al XIX-lea, argint, forjare, turnare, gravare, 28 x 17 cm (85 ruble, la care se adaugă costul argintului);
- 4) Cruce de pistol – secolul al XIX-lea, argint, forjare, turnare, 33 x 20 cm, evaluată la prețul de 85 ruble și costul metalului;
- 5) Cruce de pistol – secolul al XX-lea, bronz, turnare, 32 x 15,5 cm (35 ruble);
- 6) Cruce de pistol, identică cu nr. 6, cu dimensiunile 32 x 13,5 cm (45 ruble).

Crucile de pistol au fost realizate din argint (4 exemplare), bronz (2) și alpaca (1), în calitate de tehnici de lucru fiind folosite forjarea (4 cruci), turnare (5), emailare (2), gravare (4 cruci), prețul podoabelor variind între 30 și 85 ruble.

Dacă vom compara cu unele biserici parohiale din mediul rural, vom constata și aici prezența celor mai valoroase podoabe. Un exemplu convingător în acest context este lista de inventar a bisericii Sf. Mihail din satul Cobâlea, raionul Șoldănești construită din piatră în anul 1899 (rămasă activă în perioada sovietică și, respectiv, cu odoarele în mare parte păstrate)⁵.

Astfel, lista podoabelor din altarul bisericii include vase de cult, icoane, cărți: sfeșnic de masă, firma Werner, anul realizării 1881, argint, turnare, forjare, greutatea 400 gr., fusese evaluat la 800 ruble și prezenta valoare la scară națională; un sfeșnic similar, evaluat la 900 ruble. Prețul diferă din cauză că primul sfeșnic prezintă urme de uzură mai evidente; două sfeșnice de masă din secolul al XIX-lea, din metal forjat, placate cu nichel, evaluate la 40 ruble, și un sfeșnic de masă din secolul al XIX-lea, bronz turnat, apreciat la 30 ruble (Tabelul 4).

În naosul bisericii din satul Cobâlea se păstrau câteva icoane cu ferecătură și chivote, cele mai interesante din punct de vedere tehnologic și datare istorică fiind următoarele:

- 1) *Icoana Sf. Parascheva* – sfârșitul secolului al XIX-lea, aurire (800 ruble);
- 2) *Icoana cu chivot Sf. Nicolae* – sfârșitul secolului al XIX-lea, aurire (1200 ruble);
- 3) *Icoana Sf. Nicolae Făcătorul de Minuni* – sfârșitul secolului al XIX-lea, aurire (600 ruble);
- 4) *Icoana în chivot Adormirea Maicii Domnului* – sfârșitul secolului al XIX-lea, aurire (1000 ruble);
- 5) *Icoana cu chivot Sf. Serafim Sarovski* – sfârșitul secolului al XIX-lea, aurire (700 ruble);
- 6) *Icoana în chivot Maica Domnului Iverskaia* – secolul al XIX-lea, aurire (600 ruble);
- 7) *Icoana în chivot Maria Odighitria* – începutul secolului al XX-lea, aurire (400 ruble);
- 8) *Iconostasul* în trei registre, din 19 icoane cu Porțile Împărătești – secolul al XIX-lea, aurire (6000 ruble).

Și altarul bisericii Sf. Nicolae din Cotiujeni, raionul Șoldănești (construită în anul 1899), era bine înzestrat cu podoabe de preț, lista de inventariere înșiruind diverse vase de cult, cruci, cărți etc.⁶. Analiza detaliată a pieselor păstrate în altarul bisericii documentează prezența podoabelor din argint, alamă, bronz, lucrate în tehnicile deja cunoscute – turnare, gravare, forjare (Tabelul 5). Totodată, avem un caz de atestare a pieselor de cult din cositor, o cruce de pistol, datată în secolul al XIX-lea. Considerând legislația adoptată în Basarabia privitoare la interzicerea confecționării pieselor de cult din cositor și staniu, putem presupune că datarea acestei cruci este anterioară anilor

⁵ Arhiva AIRM. Dosarul bisericii Sf. Mihail din satul Cobâlea, raionul Șoldănești.

⁶ Arhiva AIRM. Dosarul bisericii Sf. Nicolae din satul Cotiujeni, raionul Șoldănești.

'20 ai secolului al XIX-lea, când au fost promulgate asemenea restricții. În așa fel, cunoscând actele normative privind utilizarea unor anumite materii prime și titlul metalului, obținem un instrument concret pentru datarea unei anumite piese.

În altarul bisericii Sf. Nicolae din Cotiujeni găsim icoana în chivot și ramă *Apariția Maicii Domnului pe muntele Poceaeu*. Este datată în secolul al XIX-lea, lucrată în lemn, în tehnica ajur, tempera și aurire. Icoana are dimensiunile de 26 x 22 cm și a fost evaluată la etapa inventarierii la prețul de 600 ruble, fiind o piesă de importanță națională.

Valoroase icoane cu ferecătură sau chivote se păstrau în naosul bisericii: icoana în chivot Sf. Serafim, secolul al XIX-lea, aurire (300 ruble); icoana în chivot Maica Domnului de la Hârbovăț, secolul al XIX-lea, bronzare (550 ruble); icoana în chivot Sf. Teodosie, secolul al XIX-lea, aurire; icoană în ramă ajurată, începutul secolului al XX-lea, bronzare; icoana în ramă ajurată *Semnul (Znamenie)*, secolul al XIX-lea, bronzare (70 ruble); icoana în chivot Sf. Nicolae, aurire (300 ruble). Iconostasul în patru registre, executat la sfârșitul secolului al XIX-lea, bronzare, fusese evaluat la 4500 ruble.

În concluzie vom menționa că pentru studiul orfevrăriei bisericești este necesară examinarea multilaterală a tuturor surselor disponibile la stadiul actual de cercetare. În demersul de față au fost analizate doar câteva dosare care reflectă situația cu privire la podoabele de cult din unele biserici din Chișinău și două parohii rurale. Listele de inventar supuse analizei au scos în evidență multitudinea podoabelor documentate în biserici, materiile prime și tehnicile de lucru, vechimea unor podoabe și originea lor (producție locală, ateliere ruse, poloneze ș.a.). Tabelele anexate vin să exemplifice înzestrarea bisericilor din Basarabia cu odoare de preț în secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea.

ANEXE

Tabelul 1. Lista podoabelor și vaselor de cult din altarul bisericii Sf. Treime, or. Chișinău⁷

Nr/ crt.	Denumire	Date	Materii prime / tehnica de lucru	Dimensiuni (cm)	Prețul de evaluare (1985– 1987)
1.	Chivot	Hotarul secolelor XIX–XX	Alamă / ștanțare, gravare	54,5 x 16 x 16	200 ruble
2.	Chivot	Hotarul secolelor XIX–XX	Alamă, aliaj metalic ieftin / ștanțare, forjare	43,5 x 16,5 x 12,5	150 de ruble
3.	Vas pentru păstrarea sfintelor daruri	Hotarul secolelor XIX–XX	Aliaj, metal / forjare, gravare	5,5, x 10,5 x 7,5	15 ruble
4.	Tricher	Secolul al XX-lea	Alamă / ștanțare	29,5 x 16 x 10,5	15 ruble
5.	Pristol	Hotarul secolelor XIX–XX	Lemn / prelucrare artistică	95 x 1,18 x 118	1000 ruble
6.	Potir cu discos	Secolul al XIX-lea	Argint / forjare, gravare	Potir: 27 x 14,5 Discos: 7,5 Diam.: 13,5	350 ruble + prețul argintului

⁷ Arhiva AIRM. Dosarul bisericii Sf. Treime, orașul Chișinău.

7.	Potir în set cu lingurița, steaua, discos	1868	Argint / forjare, gravare, placare cu aur	Potir: 31,5, diam.: 18,5; Discos: 8,5, diam.: 19,5; Steaua: 9 x 15,5 Linguriță: 19 x 3	450 ruble + costul argintului, comisia stabilind că e necesară stabilirea masei argintului
8.	Potir, discos, steaua, linguriță	1856	Argint / aurire, forjare, gravare	Potir: 27, 5, diam.: 14; Discos: 6,5, diam.: 16; Steaua: 8,5, diam.: 13,5; Linguriță: 18 x 2,5	300 ruble + prețul argintului cu stabilirea gramajului argintului
9.	Discos mic, 2 ex.	1854	Argint / gravare	11 x 2,1	10 ruble fiecare + prețul argintului
10.	semisfeșnic	Secolul al XIX-lea	Bronz, alamă / ștanțare, turnare, gravare	176,5 x 90; Diam.: 55,5	300 ruble
11.	Tricher	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare, turnare, gravare	135 x 35	150 ruble
12.	Sfeșnic	Hotarul secolelor XIX–XX	Alamă / ștanțare	115 x 21	50 ruble
13.	Candelă	Secolul al XIX-lea	Argint / forjare	57, 5; Diam.: 9	60 ruble + prețul argintului, masa căruia trebuia determinată
14.	Candelă	Secolul al XIX-lea	Argint / forjare	53; Diam.: 8,5	Identic
15.	Cădelniță	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare	61, Diam.: 8	20 ruble
16.	Icoana Sf. Ierarhi	Secolul al XIX-lea	Lemn, ulei	26,5 x 22	50 ruble
17.	Cruce de pistol	Secolul al XIX-lea	Alamă, sticlă, ulei / ștanțare, gravare, forjare, medalie, pictură	45 x 29 x 2	100 ruble
18.	Cruce de pistol	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare, gravare, turnare	31,5 x 17, 1,5	30 ruble
19.	Cruce de pistol, cu inscripție de donație	Hotarul secolelor XIX–XX	Argint / gravare, turnare	28,5 x 18 x 1	15 ruble + prețul argintului
20.	Cruce cu suport, 2 ex.	Secolul al XIX-lea	Aliaj / ștanțare, gravare, turnare	Suportul: 56,5 x 23 x 1; Crucea: 36 x 23,5 x 1,5	50 ruble

21.	Cruce cu suport (podoabă personală)	1855	Cruce: argint / ștanțare, gravare, turnare, forjare; Suportul: aliaj	Suportul: 53,5 x 22,5; Crucea: 30,5 x 18,5 x 1	500 ruble + prețul argintului
-----	-------------------------------------	------	--	--	-------------------------------

Tabelul 2. Vase de cult și odoare din altarul Bisericii Măzărache din Chișinău⁸:

1.	Semisfeșnic	Secolul al XIX-lea	Alamă / turnare, forjare, gravare	190 x 90 x 35	500 ruble
2.	Două sfeșnice lângă pristol	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare	106 x 30	60 ruble fiecare
3.	Sfeșnice de mână pe pristol, 2 ex.	1887	Aliaj metalic / ștanțare	35 x 13 x 13	35 ruble bucata
4.	Sfeșnic	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare, forjare, gravare	102 x 30	85 ruble
5.	Sfeșnic	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare, forjare	107 x 25	80 ruble
6.	Tricher	Secolul al XIX-lea	Metal necunoscut	30 x 11,5	25 ruble
7.	Sfeșnic	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare	106 x 22	35 ruble
8.	Tricher pe altar	Secolul al XIX-lea	Bronz / turnare	43 x 27 x 11	60 ruble
9.	Discos, 2 ex.	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare	25	5 ruble
10.	Discos	1884	Argint / ștanțare, gravare	8 x 16	50 ruble + prețul argintului
11.	Discos, 2 ex.	1884	Argint / ștanțare, gravare	12 x 3	25 ruble + prețul argintului
12.	Cădelniță preotească	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare	75 x 10	50 ruble
13.	Cădelniță	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare, forjare	70 x 10	80 ruble
14.	Potir	1853	Argint / forjare, ștanțare, gravare	26 x 15	250 ruble + argintul
15.	Urcior	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare, gravare	4 x 9	10 ruble
16.	Urcior	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare, gravare	9 x 8	10 ruble
17.	Icoana Chipul Nefăcut de Mână, cu ferecătură	Secolul al XIX-lea	Lemn, tempera, alamă / forjare, gravare	45 x 37,5	300 ruble

⁸ Arhiva AIRM. Dosarul bisericii Măzărache din Chișinău.

18.	Icoana Maica Domnului	Secolele XVIII–XIX	Lemn, tempera, alamă	30 x 22	200 ruble
19.	Icoana cu scena Răstignirii, cu ramă	Secolele XVIII–XIX	Lemn, tempera / ajur, aurire	Dimensiuni cu ramă: 118 x 94; icoana: 44 x 36	600 ruble + 500 de ruble
20.	Icoana Deisis, cu ferecătură	1840	Lemn, tempera, argint / gravare, forjare	68 x 54	700 ruble + 1500 de ruble + prețul argintului
21.	Ferecătură din patru părți pentru sărbători	Secolele XVIII–XIX	Bronz / turnare	41 x 17,8	250 ruble
22.	Partea din mijloc a icoanei cu reprezentarea celor patru sărbători	Secolul al XIX-lea	Bronz / turnare, emailare	17,8 x 11	50 ruble
23.	Partea dreaptă a icoanei (cu reprezentarea celor cinci sărbători)	Secolele XVIII–XIX	Bronz / turnare, emailare	16 x 10	20 ruble

Tabelul 3. Piese de cult din biserica Înălțării, or. Chișinău⁹:

1.	Potir	Secolul al XX-lea	Argint / forjare, gravare	30 x 16,5	150 ruble + costul metalului
2.	Potir	1881	Argint / forjare, gravare	24 x 13	200 ruble + costul argintului
3.	Potir	1861	Argint / forjare, gravare	27,5 x 16,5	180 ruble + costul argintului
4.	Potir	Secolele XIX–XX	Alpaca / ștanțare, gravare, forjare, turnare	29,5 x 16,5	150 ruble
5.	Potir	Secolele XIX–XX	Alpaca / ștanțare, gravare	35 x 17,5	150 ruble
6.	Discos	Secolul al XIX-lea	Argint / ștanțare, gravare	7,6 x 16 ø	25 ruble + argintul
7.	Discos	Secolul al XIX-lea	Argint / ștanțare, gravare, forjare	8 x 15ø	30 ruble + argintul
8.	Discos	Secolul al XIX-lea	Alpaca	7 x 19 ø	5 ruble
9.	Discos	Secolul al XIX-lea	Alpaca / ștanțare, gravare	8 x 21 ø	20 ruble
10.	Stea	Secolul al	Argint / forjare,	8 x 13	5 ruble + argintul

⁹ Arhiva AIRM. Dosarul bisericii Înălțării, orașul Chișinău.

		XIX-lea	gravare		
11.	Vas pentru mir, 2 ex.	Secolul al XIX-lea	Alamă / ștanțare, gravare	31 x 14 ø	25 ruble fiecare
12.	Farfurie, 2 ex.	1896	Argint / forjare, gravare	12 ø	15 ruble fiecare
13.	Lingură	1922	Argint / gravare	25 x 4	25 ruble
14.	Farfurie	Secolul al XIX-lea	Argint / forjare, gravare	9,5 ø	25 ruble + argintul
15.	Lingură	Secolul al XIX-lea	Argint / gravare	21 x 3	15 ruble + argintul
16.	Lingură	Secolul al XIX-lea	Argint / gravare	19,5 x 3	7 ruble + argintul
17.	Farfurie	Secolul al XIX-lea	Argint / gravare, ștanțare	19,5 ø	15 ruble + argintul
18.	Litier	Secolul al XX-lea	Alamă, aliaj / ștanțare, gravare	29 x 30 ø	45 de ruble
19.	Chivot	Secolul al XX-lea	Argint / ștanțare, forjare, gravare	49 x 9 x 12	350 ruble
20.	Analoii, 4 ex.	Secolul al XX-lea	Alamă / turnare, ștanțare	116 x 42 x 42	250 ruble
21.	Ripidă, 2 ex.	Secolul al XX-lea	Alamă, lemn / ștanțare, turnare	164 x 31 ø	60 ruble
22.	Scaun arhieresc	?	Lemn, catifea, ajur, aurire	-	1500 ruble

Tabelul 4. Vase de cult și podoabe din altarul bisericii din satul Cobâlea¹⁰:

1.	Chivot cu sfintele daruri	1867	Argint / turnare, forjare, ștanțare, aurire, emailare	725 gr.	2700 ruble
2.	Potir	Sfârșitul secolului al XIX-lea	Argint / turnare, forjare, gravare	525 gr, dimensiuni 28 x 14	1400 ruble
3.	Potir	Secolul al XIX-lea	Argint / forjare, gravare, turnare, aurire	310 gr., 22 x 11	800 ruble
4.	Potir	Secolul al XIX-lea	Argint / turnare, gravare, aurire, brunare	280 gr. 21 x 10,5	750 gr.
5.	Potir	Secolul al XIX-lea	Argint / forjare, gravare, brunare	370 gr. 26 x 13,5	1000 ruble, valoare națională
6.	Discos	1884	Argint / turnare, gravare	280 gr. 8 x 18	600 ruble
7.	Discos	1884	Argint / turnare, gravare	100 gr. 6 x 11,5	200 ruble
8.	Discos	1896	Argint / turnare, gravare	110 gr. 5 x 11	200 ruble

¹⁰ Arhiva AIRM. Dosarul bisericii Sf. Mihail din satul Cobâlea, raionul Șoldănești.

9.	Steaua	Secolul al XIX-lea	Argint / ștanțare, gravare	55 gr. 9,5 x 3	50 de ruble
10.	Steaua	Secolul al XIX-lea	aurită	50 gr., 8 x 3	50 ruble
11.	Steaua	Secolul al XIX-lea	Argint / ștanțare, gravare	115 gr. 15 x 4	120 ruble
12.	Farfurie	1884	Argint / turnare, gravare	35 de gr. Diam.: 8,5	40 ruble
13.	Linguriță	Secolul al XIX-lea	Argint / turnare, gravare	70 gr. 25 x 3	80 ruble
14.	Cruce de pistol	1865	Argint / ștanțare, gravare, auriere, brunare	400 gr. 32,5 x 20	1200 ruble
15.	Cruce de pistol	Secolul al XIX-lea	Argint / ștanțare, gravare	220 gr. 26 x 15,5	600 ruble
16.	Cruce de pistol cu suport	Secolul al XIX-lea	Alamă / forjare, turnare, emailare, gravare		200 ruble

Tabelul 5. Lista podoabelor păstrate în altarul bisericii din satul Cotiujeni, raionul Șoldănești¹¹:

1.	Chivot pentru păstrarea sfintelor daruri	Secolul al XIX-lea	Argint / forjare, ștanțare, gravare, auriere	960 gr. 51 x 12,5 x 11	3500 ruble, de valoare națională
2.	Chivot	Secolul al XX-lea	Alamă / turnare, gravare		350 ruble
3.	Potir cu sfintele vase	Secolul al XIX-lea	Argint / forjare, gravare	390 gr. 24 x 12	900 ruble
4.	Sfeșnic	Secolul al XIX-lea	Bronz, alamă / ștanțare, turnare	170 x 106	600 de ruble, valoare națională
5.	Sfeșnic de masă, 2 ex.	Secolul al XIX-lea	Bronz / turnare	30 x 2	60 ruble
6.	Discos	1896	Argint / gravare	180 gr. Diam.: 14	200 ruble
7.	Farfurie	Secolul al XIX-lea	Argint / gravare	35 gr. Diam.: 8,5	35 ruble
8.	Linguriță	1896	Argint / gravare	55 gr., 19,5 x 3	60 ruble
9.	Steaua	Secolul al XIX-lea	Argint / gravare	110 gr. 12,5 x 2	100 ruble
10.	Cutie cu uneltele de tortură ale lui Hristos	Secolul al XIX-lea	Lemn, ajur, tempera, placare cu bronz	165 x 33	100 ruble

¹¹ Arhiva AIRM. Dosarul bisericii Sf. Nicolae din satul Cotiujeni, raionul Șoldănești.

Icoana Maica Domnului mănăstirea Tabara, Orhei, sec. XIX

Iisus Hristos, mănăstirea Bocancea, Sângerei, sec. XIX

CONTRIBUȚII LA ISTORIA SCHITULUI RAFAILA

Andrei CREȚU

Despre Schitul Rafaila au apărut, în decursul timpului, diverse informații, unele destul de succinte în lucrări generale¹ sau ceva mai detaliate în scurte articole². O lucrare bine elaborată, care a întrebunțat din plin documentele referitoare la această așezare monahală, este monografia intitulată *Mănăstirea Rafaila* a cercetătorului hușean Costin Clit³. Fără a epuiza în totalitate fondul arhivistic privitor la subiectul propus⁴ și fără a intra în detalii lipsite de relevanță, profesorul Clit prezintă, cu acribie științifică, parcursul istoric al așezământului de la Rafaila de la întemeiere și până în zilele noastre, lucrarea beneficiind și de numeroase pagini cu ilustrații color.

Întemeierea schitului are o legendă interesantă, care atribuie punerea temeliei unui călugăr cu numele Rafail, pe la 1531⁵. Documentele cele mai vechi, care fac referire la „mănăstirea zisă Rafail ... din ținutul Vaslui” datează din anul 1599⁶.

Așezământul monahal de la Rafaila a avut statutul de schit, adică de mănăstire de mici dimensiuni, până pe la anul 1938, când începe să fie înregistrat în scripte cu titulatura de *mănăstire*. Obștea chinoviei număra atunci zece viețuitori⁷.

La începutul veacului trecut, în Episcopia Hușilor, nu mai exista alt așezământ monahal pentru bărbați, în afară de Schitul Rafaila din județul Vaslui. Pentru femei era Mănăstirea Adam din județul Tutova. Toate celelalte mănăstiri și schituri fuseseră desființate odată cu secularizarea din 1863.

Pe 1 aprilie 1913 se desființa Schitul Rafaila, iar pe 1 iunie se reînființa Mănăstirea Dobrovăț⁸. Desființarea schitului a fost revendicată de către ierarhul Nicodem de la Huși, acesta solicitând Ministerului Cultelor – ca un fel de schimb compensatoriu – reactivarea Mănăstirii Dobrovăț, unde dorea înființarea unei școli de cântăreți bisericești. Schitul Rafaila „nu mai răspundea scopurilor urmărite de mine” – afirma episcopul Nicodem. Desființarea unui schit, la cererea ierarhului, chiar dacă a fost înființată o altă mănăstire, a creat un impact emoțional puternic, atât în rândul obștii desființate, cât și în rândul închinătorilor care frecventau respectivul așezământ.

¹ Vezi George Ioan Lahovari, *Marele Dicționar al României*, vol. V, București, 1902, p. 159; Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974, p. 694.

² Vezi V. Pocitan, *Schitul Rafaila – Vaslui*, în „Buletinul Episcopiei Hușilor”, VIII, 1932, nr. 7-8, p. 60-62; I. E. Naghiu, *Sfânta Mănăstire Rafaila* în „Cronica Hușilor”, 1939, nr. 9, p. 453-465; de asemenea, vezi și „Anuarul Episcopiei Hușilor pe anul 1934” (în continuare AEH), p. 39, „AEH”, 1935, p. 45-46, „AEH”, 1936”, p. 160-165, „AEH”, 1938, p. 47-48,

³ Costin Clit, *Mănăstirea Rafaila*, Bâlad, Editura Sfera, 2007, 368 p.

⁴ În „Fondul Episcopiei Hușilor” de la Arhivele Naționale Vaslui am descoperit un dosar cu documente inedite din anii 1907-1913, cu titlu de „Corespondență administrativ-bisericească” – dosarul nr. 13, cu un număr de 361 file –care cuprinde acte referitoare la corespondența dintre Episcopia Hușilor cu Schitul Rafaila, cu Protoieria Vaslui și Ministerul Cultelor, toate făcând referire la situația schitului și a viețuitorilor din perioada amintită.

⁵ Vasile Dumitrache, *Mănăstirile și schiturile României pas cu pas. Mitropolia Moldovei și Bucovinei*, vol. II, Editura Nemira, București, 2012, p. 256-257, apud Costin Clit, *op. cit.*, p. 21.

⁶ Costin Clit, *op. cit.*, p. 23.

⁷ „AEH”, 1938, p. 48.

⁸ Costin Clit, *op. cit.*, p. 68.

În aceste condiții se naște o firească întrebare: care au fost adevăratele motive care au stat la baza hotărârii luate de episcopul hușean?

Pentru a putea răspunde la această întrebare, trebuie să avem în vedere viața călugărilor și situația materială a schitului de dinainte de desființare.

În primul deceniu al secolului trecut, la schitul Rafaila se aflau doar câțiva viețuitori. Era superiorul sau îngrijitorul schitului, cunoscut în terminologia uzuală de astăzi cu denumirea de *stareț* sau *egumen* și care avea și statutul de preot slujitor, un preot ajutător, un cântăreț și un paracliser. Cei patru erau întreținuți de stat, Ministerul Cultelor plătindu-le lunar o mică subvenție, pentru a se putea trăi. Salariul primit era o obligație asumată de stat în schimbul veniturilor de pe moșia schitului, moșie care fusese secularizată în 1863. De asemenea, tot în grija statului cădea și întreținerea bisericii, cu toate cheltuielile necesare pentru diverse reparații. Dintr-un raport al revizorului eparhial, preotul Ioan Grigoriu din Vaslui, aflăm cum era întocmit bugetul și care erau veniturile schitului⁹:

Buget:

- salariul unui servitor pe an: 108 lei;

Material:

- cheltuiala bisericii pe an: 200 lei;

- îmbrăcăminte a patru monahi, câte 50 lei pe an: 200 lei;

- nutrimantul a patru monahi și al unui servitor, a 135 lei anual: 675 lei;

- iluminatul a patru monahi, a 3 lei anual: 12 lei;

- cheltuiala hramului: 50 lei.

Total=1245 lei.

Deși situația părea destul de clară și fără prea multe griji pentru viețuitori, realitatea nu era nici pe departe așa simplă. Existența Schitului Rafaila era amenințată de mai mulți factori, care făceau improprii atât viața materială cât și viața spirituală a slujitorilor de aici. Analiza documentelor din acea vreme au oferit posibile răspunsuri la inițiativa ierarhului hușean de dizolvare a așezământului monahal de la Rafaila.

Serviciul divin se oficia cu multă dificultate, din cei patru bugetari doar doi puteau sluji și aceia erau ajunși la caducitate. Personalul fusese redus de la șapte la patru, superiorul susținând că nu înțelege măsura impusă de stat cu reducerea personalului, întrucât moșia preluată la secularizare „nu se știrbise întru nimic”¹⁰.

Aprobarea unui număr sporit de viețuitori pentru Schitul Rafaila a fost o cerință constantă a episcopiei în fața ministerului. Episcopul Konon solicita ridicarea numărului de monahi la zece, insistând pentru aducerea a șase viețuitori de la alte mănăstiri. În caz contrar, susținea ierarhul, schitul merge spre pustiire și amenință să fie închis din lipsa de personal¹¹.

La începutul veacului trecut, biserica schitului, ca și întreg ansamblul – chiliile și dependințele – necesitau ample lucrări de restaurare. Acoperișul bisericii era făcut din șindrilă în 1880; timpul și intemperiiile duseseră la putrezirea materialului, astfel că ploaia pătrundea în interior. Se dorea înlocuirea cu învelitoare de tablă. De asemenea, se cerea repararea pereților, atât interior cât și exterior, tencuirea și văruierea; la interior se avea în vedere pictarea, pentru „a da un aspect mai plăcut bisericii”, era nevoie de un al doilea rând de ferestre, stranele erau vechi și deteriorate, trebuiau înlocuite, era nevoie de o strană arhierească, de o sobă pentru încălzitul pe timpul iernii. Veșmintele slujitorilor erau vechi și uzate, epitaful sau aerul existent trebuia înlocuit. Cărțile de cult erau rupte. Chiliile și dependințele locuite de personalul monahal trebuiau reparate, dotate cu sobe, dușumea și ferestre noi. Gardul era vechi și stricat¹². Era nevoie de un arhitect care să întocmească

⁹ DJAN Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, dosar nr. 13 / 1907-1913, f. 195.

¹⁰ *Ibidem*, f. 122.

¹¹ *Ibidem*, f. 190.

¹² *Ibidem*, f. 50.

devizul și să facă necesarul de materiale¹³. Numeroasele cereri făcute de superiorii care s-au succedat la conducerea schitului pentru subvenții de la stat fuseseră refuzate: „nu dispunem de mijloacele bănești necesare”¹⁴.

Cu toate acestea, la intervenția Episcopiei Hușilor, Ministerul Cultelor aproba suma de 500 lei pentru lucrări de reparație în luna mai a anului 1907. Aflând de aprobarea sumei și dorind să afle dacă s-a primit și s-a făcut ceva, episcopul Konon trimitea pe protoiereul Constantin Ulea să cerceteze situația¹⁵. Era în 19 octombrie. La schit nu se primise nimic. Întrucât documentele trimise de superiorul schitului, Carp Bucos, fuseseră semnate indescifrabil, ministerul nu a mai trimis banii promiși¹⁶. După stăruințele episcopiei, ministerul reușea să trimită banii abia în februarie 1908¹⁷.

Deși erau multe lucruri de remediat, superiorul a dorit, în primul rând, înlocuirea pardoselii de piatră – făcută în 1834 – cu scânduri de brad. Aceasta pentru că, pe de o parte pardoseala era măcinată, având și lespezi dislocate, iar pe de altă parte menținea frigul în biserică¹⁸. Pentru a păstra biserica după planul inițial, episcopul Konon nu a aprobat cererea celor din schit¹⁹. Cum suma oferită de minister nu era de ajuns pentru refacerea pardoselii cu lespezi de piatră, superiorul a insistat, arătând că are și sprijinul unor credincioși care oferă tălpile de stejar. În cele din urmă episcopul a cedat stăruințelor și le-a dat binecuvântare pentru lucrarea deja începută²⁰ și finalizată în iulie 1908²¹.

În martie 1910 avea să se primească de la minister suma de 250 lei pentru refacerea acoperișului și altă sumă 250 lei în iulie 1911²². Pentru tablă se cheltuiseră 420 lei, iar pentru materialul lemnos 142 lei. Fără ajutorul donatorilor nu s-ar fi putut face nimic²³. Era nevoie de bani pentru manoperă și pentru celelalte lucrări. Rapoartele ulterioare aveau să consemneze aceeași stare de degradare materială a schitului și veșnica lipsă de fonduri.

În iulie 1912, se prevedea, ca necesar pentru renovarea schitului, suma de 5000 lei. Așezământul nu avea niciun fel de venituri, iar starea de ruină era accentuată. În aceste condiții, superiorul cerea încuviințarea ierarhului de la Huși pentru adunarea de ofrande de la credincioși prin intermediul unei condicii de milostenie. Nicodem aproba acest lucru, condiționând începerea lucrărilor după adunarea întregii sume. De asemenea, îi cerea superiorului ca fiecare sumă adunată, în cuantum de 200 lei, să o depună la administrația financiară. Primele rezultate ale purtării condicii de milă le aflăm din 13 septembrie 1912, când era depusă la Administrația Financiară Vaslui suma de 280 lei²⁴. Pe 5 aprilie 1913 era depusă suma de 225 lei²⁵, chiar dacă începând cu 1 aprilie schitul își înceta existența.

Pe de altă parte, schitul ar fi putut să aibă ceva venituri, dacă ar fi rămas în posesia pământului lăsat după secularizare. Era vorba de o suprafață de 22 fâlcii de pământ, cu vie, livadă și teren de cultură. În cele din urmă schitul a fost depozat de toată suprafața, terenul fiind dat în

¹³*Ibidem*, f. 121.

¹⁴*Ibidem*, f. 56.

¹⁵*Ibidem*, f. 1-2.

¹⁶*Ibidem*, f. 3.

¹⁷*Ibidem*, f. 4.

¹⁸*Ibidem*, f. 5.

¹⁹*Ibidem*, f. 6.

²⁰*Ibidem*, f. 8.

²¹*Ibidem*, f. 62.

²²*Ibidem*, f. 259.

²³*Ibidem*, f. 253.

²⁴*Ibidem*, f. 318.

²⁵*Ibidem*, f. 351.

folosința Casei Școalelor²⁶. În posesia așezământului monahal rămăseseră doar 30 de prăjini, teren ocupat de clădirea bisericii, a chiliilor și a atenanselor²⁷.

În fața bisericii se afla o clădire de zid cu patru camere și un antret. Aici se organizase școala primară a comunei Rafaila²⁸. Deși clădirea fusese casă egumenească, acum aparținea altui proprietar. Prezența copiilor, precum și a învățătorului cu familia și toată gospodăria ce o posedea, afecta viața monahală. În ancheta revizorului Ioan Grigoriu, generată de unele neînțelegeri sesizate de către unul din viețuitorii schitului, se analiza și situația școlii. Din cele menționate de părintele revizor în documentul întocmit, reieșea faptul că menținerea școlii în localul schitului era în interesul învățătorului Ilie Popescu. Acesta deținea terenul de cultură preluat de la schit și avea și o prosperă gospodărie în curtea bisericii. Alături de biserică – consemna revizorul – se aflau „coșteretele de găini, ieslele vacilor și gogenețele porcilor”²⁹. Astfel de dependențe nu aveau ce căuta lângă sfântul locaș. Tolerarea unei asemenea stări răpea orice caracter de religiozitate și ducea la desființare. Dezordinea generată de o asemenea situație în curtea schitului făcea imposibilă dezvoltarea disciplinei monahale și buna organizare religioasă cerută de sfințenia locului. „Este nevoie – sublinia preotul Grigoriu – ca schitul să rămână liber, conform menirii sale de la înființare, adică servind dezvoltării vieții religios-monahale; să se ridice numărul monahilor în schit, cel puțin la 12, cu un superior bine pregătit, având 2-3 ajutoare în administrație; casa în care este școala să rămână ca arhondaric, cancelarie și locuință a superiorului; să fie redată schitului de la care a fost luată”³⁰.

În adresa Episcopiei Hușilor nr. 732 din 29 iulie 1911, trimisă Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, se specifica faptul că: „în Episcopia Hușilor se află singurul schit de călugări, numit Rafaila, din județul Vaslui, care din nefericire, după cum am arătat și altă dată onor Casei Bisericii, este împins spre pustiire, cu toate că, bisericește, se simte mare nevoie de el. Iar această răsoartă ce-l amenință provine mai ales din cauză că chiar în curtea lui, în față și alături cu biserica, în casele foste egumenești, au apucat mai din vechime a se instala școala primară a satului Rafaila, care nu demult i-au cuprins grădinile, via și livada, în cuprindere de mai multe fălci, strâmtorând pe monahi, așa că ei au rămas numai cu curtea bisericii, neavând unde-și sămăna nici legumele pentru traiul vieții”³¹. Documentul trimis de episcopie detalia situația creării școlii din Rafaila: „moșia Rafaila fiind proprietatea Mănăstirii și Seminarului Socola Iași, ca și moșia Schitului Duca, etc., directorii acestui seminar, în zelul lor lăudabil de răspândire a culturii la țară, au făcut școli pe aceste proprietăți, dintre care prima este aceasta din schitul și proprietatea Rafaila, înființată în chiar casele egumenești, pusă sub privegherea acestuia și încredințată conducerii unui anume pregătit seminarist preot, carele, conducând-o până a devenit pensionar, viețuiește și astăzi în Rafaila”³². ... după trecerea în pensiune a primului preot ce era învățător acolo, s-a grămădit a-l înlocui un alt învățător, laic, care instalându-se cu familia în localul mănăstirii, între călugări, și punând stăpânire pe grădinile mănăstirii, au făcut toate mizeriile, ca călugării, constrânși de lipsă și neliniște, să nu mai poată viețui acolo. Și de unde mai înainte se aflau 10-15 călugări, astăzi nu au mai rămas decât 4 bătrâni, care abia țin biserica”³³. Adresa semnată de episcopul Konon al Hușilor era extrem de dură în final, la modul imperativ: „domnule ministru, să impuneți acelei comune ca, fie prin mijloacele sale

²⁶ *Ibidem*, f. 57.

²⁷ *Ibidem*, f. 122.

²⁸ Vezi referințe și în Nicolae Ionescu (coordonator), Gabriela Plăcintă, Daniela Croitoru, Ionela Lepărdă, *Învățăământul Vasluiian, File de istorie, secolul XVIII-2014*, Iași, Editura Pim, 2014, p. 347-348.

²⁹ DJAN Vaslui, fond cit., dosar nr. 13 / 1907-1913, f. 197 v.

³⁰ *Ibidem*, f. 198.

³¹ *Ibidem*, f. 240.

³² Este vorba de preotul Ștefan Mihăilescu, parohul de la Parohia Rafaila – vezi Nicolae Ionescu (coordonator), *op. cit.*, p. 347.

³³ DJAN Vaslui, fond cit., dosar nr. 13 / 1907-1913, f. 241.

proprii, fie prin împrumut de la Casa Școalelor, să-și facă localul său propriu, după cum toate comunele din eparhia noastră au asemenea localuri, și dintre care , nu mai departe de acum 2 ani, s-au inaugurat peste 30 deodată. Iar în caz contrar, adică, dacă prin putere voiți a menține școala lângă biserica Rafaila, din cauza căreia călugării fug și s-au împuținat cu desăvârșire, rugăm să binevoiți a ne da dezlegare urgentă, cui ar trebui să încredințăm noi cheile bisericii, care din cauza acestei școli este foarte amenințată a rămâne pustie”³⁴.

Ieșirea la pensie a învățătorului Ilie Popescu, după 18 ani de activitate la școala de la schit, a dus la crearea unei situații dificile pentru viețuitorii schitului. Punând stăpânire pe o serie de imobile, la plecare le-a dăruit, însușindu-și materialele de construcție. Astfel, a stricat: o casă pentru cuhnie durată din lemn, un paravan de scânduri de la intrarea în școală, un gard de jaluzele din curtea schitului, un grajd pentru cai durat din lemn, o șură pentru vite, lucrată tot din lemn, o pivniță din lemn de stejar, un gard cu pari și nuiele. Ca treaba să fie deplină, a tăiat și un nuc mare pe care l-a transportat în trei care³⁵.

În sfârșit, plecarea învățătorului și numeroasele adrese ale Episcopiei Hușilor prin care se solicita insistent eliberarea localului care găzduia școala, au avut un rezultat pozitiv. Pe 13 octombrie 1911, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice informa Episcopia Hușilor că a dispus mutarea școlii din casele Schitului Rafaila³⁶. Totodată, era înștiințată și Prefectura Vaslui, pe 25 octombrie, pentru a lua măsurile necesare ca schitul să poată intra în posesia chiliilor din fosta școală³⁷.

O altă problemă delicată pentru viețuitorii schitului era prezența mirenilor care stăpâneau fosta moșie mănăstirească, în curtea bisericii, prezență care „genera dezordine în rândul monahilor”. Între atenanșele schitului figura și o pivniță zidită deasupra căreia se găsea construită o chilie cu două camere. Acestea erau „stăpânite în mod samavolnic” de proprietarul moșiei Rafaila, un anume domn I. Ornescu, procuror din Vaslui. Deși Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – în urma demersurilor repetate ale Episcopiei Hușilor³⁸ – trimisese un defensor eclesastic pentru anchetarea și rezolvarea problemei, până în martie 1910 nu se soluționase în niciun fel³⁹.

Pe lângă chestiunile prezentate mai sus, Schitul Rafaila se confrunta și cu dificultăți de ordin social și moral. Era vorba de slaba calitate morală a unor viețuitori, care nu făceau altceva decât să aducă deservicii instituției pe care o reprezentau. În acest sens putem să amintim faptul că, la 9 iunie 1908, superiorul Carp Bucos se plângea Episcopiei Hușilor de comportamentul ieromonahului Ieremia Delea. Acesta era primit în schit de aproape un an – de la 1 iulie 1907 – și avea o „purtare nedescris de rea”: „făcea scandal între enoriași și vizitatori”, „aduna femei și făcea petreceri desfrânate”, „pleca din schit pentru a aduna bani de reparații și și-i însușea”⁴⁰. Cine era de fapt această persoană? Documentele consemnează faptul că era născut la Movileni, în județul Tecuci, la 1 iulie 1876, și primise din botez numele de Ilie⁴¹. În 1905 a fost călugărit la Dălhăuți⁴² de unde a plecat peste puțin timp la Schitul Savu, din județul Bacău. Pe 6 august 1906 episcopul Gherasim al Romanului l-a hirotonit preot, sperând că între timp își va însuși cunoștințele necesare slujirii preoțești. Referințele date de episcopul de Roman, la cererea episcopului de Huși, atunci când Ieremia Delea a venit la Rafaila arătau că numitul „nu are știință de tipicul bisericesc și purtarea lui

³⁴ *Ibidem*, f. 242.

³⁵ *Ibidem*, f. 302.

³⁶ *Ibidem*, f. 274.

³⁷ *Ibidem*, f. 279.

³⁸ Din 1907 și până în 1910 fuseseră trimise de Episcopia Hușilor către Ministerul Cultelor un număr de cinci adrese, trei numai în primăvara anului 1910, vezi *ibidem*, f. 122, 127, 164, 197, 207.

³⁹ *Ibidem*, f. 127

⁴⁰ *Ibidem*, f. 25.

⁴¹ *Ibidem*, f. 30

⁴² *Ibidem*, f. 31

lasă mult de dorit”⁴³. Datorită lipsei de personal de la Rafaila, în ciuda referințelor negative, episcopul Konon de la Huși l-a primit. Ba a încercat să-l instruiască în cele ale preoției, chemându-l la episcopie, în timpul iernii, și punându-l să slujească în catedrală, sub conducerea slujitorilor de acolo și supravegherea arhimandritului de scaun. Aceștia l-au îndrumat „buche cu buche”, nădăjduind că noul ucenic își va da silința să învețe cât de cât. Cu toată bunăvoința arătată de preoții episcopiei pentru formarea unui slujitor vrednic, Ieremia Delea s-a dovedit „a fi cu totul incapabil de a putea sluji singur sfânta liturghie, expunând sfintele taine la profanare și scandal”⁴⁴. Pentru „groasa neștiință în cele ale preoției” a fost rânduit să viețuiască la Rafaila ca simplu monah, cu atribuții de citeț și cântăreț la strănă; se pare că nici pentru acestea nu fost capabil⁴⁵. Deși i s-a acordat încredere, Ieremia Delea a dezamăgit. „Văzându-ne amăgiți – scria episcopul Konon – am hotărât eliminarea lui din acest schit pentru totdeauna și expulzarea din episcopie”⁴⁶.

Gavril Bălănescu era simplu monah, dar se pare că avea un comportament necorespunzător viețuirii monahale. Despre traiul său dezordonat s-a aflat și la episcopie. Episcopul l-a rânduit pe protopopul Constantin Ulea din Vaslui să cerceteze situația. Raportul, întocmit în 11 octombrie 1909 de acesta, ne creiona portretul unui om care nu avea ce căuta în rândul slujitorilor. Documentul menționa faptul că monahul Gavriil Bălănescu pleca din schit fără permisiunea superiorului și se certa cu acesta, mergea la crâșma din sat unde stătea câte 2-3 zile, se îmbăta și dansa cu femeile, fapte care-i scandalizau pe locuitorii satului Rafaila. În urma unei astfel de escapade, muștrat fiind de Carp Bucos, superiorul schitului, Gavril l-a înjurat și a pus mâna pe un topor ca să-l taie. Numai intervenția servitorului Lazăr Ilie l-a salvat pe superior⁴⁷. În urma anchetei făcute de protopop, monahul Gavril a fost îndepărtat. Stătuse la Rafaila șase ani. După doi ani, în 1911, timp în care îl regăsim la Mănăstirea Bogdana⁴⁸, acesta cerea clemență de la ierarhul de la Huși, promițând că și-a îndreptat comportamentul. Aceeași lipsă acută de personal îl făcea pe episcop să-l reprimească și să-l recomande Ministerului Cultelor, pentru a-l trece din nou în statele de plată, ca angajat la Rafaila⁴⁹. Nici de data aceasta nu a stat prea mult. Într-o petiție din 1 februarie 1913, Gavril Bălănescu, susținând că nu mai poate viețui la Rafaila, cerea episcopului Nicodem binecuvântare pentru a pleca la Muntele Athos⁵⁰. Cercetarea făcută de protopopul Ulea semnală faptul că respectivul monah era deja plecat și că se făcea vinovat de vânzarea unei cantități de porumb adunată pentru schit și de însușirea banilor. De asemenea, reliefa faptul că Gavril Bălănescu este stăpânit de patimi și are același „caracter violent și tulburător”⁵¹.

După o perioadă de timp în care a viețuit la Episcopia Hușilor, tânărul Pavel Corciovă era trimis la Rafaila să sprijine activitatea de cântăreț la strana bisericii. Călugărit cu numele Partenie, a fost angajat de Ministerul Cultelor pe 1 noiembrie 1909⁵². Venirea sa avea drept scop înlocuirea bătrânului monah Isaia Diaconu, care trecuse la cele veșnice pe 26 octombrie 1909⁵³. La nici un an de la intrarea în schit, pe 30 septembrie 1910, novicele Partenie avea să comită un grav delict. Profitând de faptul că ieromonahul Teodosie Nica este plecat la o înmormântare în satul Todirești, iar superiorul Paramon Adam și preotul Carp Bucos erau la o altă înmormântare din satul Rafaila, a spart încuietorea de la chilia lui Teodosie Nica și, negăsind bani, a furat o pereche de ghete și o

⁴³ *Ibidem*, f. 28.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 64.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 29.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 64 v.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 89.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 223.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 225.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 337.

⁵¹ *Ibidem*, f. 340.

⁵² *Ibidem*, f. 109.

⁵³ *Ibidem*, f. 98.

năframă de mătase⁵⁴. Deși a crezut că scapă cu fuga, la scurt timp, a fost prins de jandarmi. Fapta săvârșită i-a adus excluderea din schit, dar și o condamnare la închisoare pentru o perioadă de patru ani⁵⁵.

Gherasim Nestor, ierodiacon, era cu metania din Secu. După ce a stat un timp la Schitul Boureni din județul Suceava, a venit și s-a stabilit la Rafaila pe 6 noiembrie 1910. La 30 noiembrie, Ministerul Cultelor îl confirma în locul lui Partenie Corciovă. Avea doar 21 de ani. Deși abia venit în schit, priceput la ticluirea de anonime, trimitea Episcopiei Hușilor un număr de trei denunțuri prin care arăta că așezământul are doar „oameni necapabili și trădători, care au prădat și jefuit schitul”⁵⁶. Toate lucrurile de valoare – susținea denunțătorul – erau dosite prin sipetele superiorului, biserica fiind într-o lipsă desăvârșită de cele necesare cultului. Cercetarea făcută de revizorul eparhial, preotul Ioan Grigoriu, avea să scoată în evidență perfidia acestui slujitor și îndepărtarea sa⁵⁷.

Chiar dacă ducea o viață liniștită și fără referințe negative, ieromonahul Teodosie Nica, hirotonit de episcopul Silvestru al Hușilor pe 6 ianuarie 1897, pentru Rafaila⁵⁸, părăsea schitul la începutul anului 1911, fără să anunțe pe nimeni⁵⁹.

Între superiorii schitului din această perioadă amintim pe Carp Bucos. Născut în 1834, a fost numit superior al schitului pe 15 aprilie 1902. Ancheta făcută de protopopul Ulea și referințele mai puțin favorabile ale acestuia aveau să ducă la destituirea sa din funcție. Printre motivele invocate se numărau: problemele schitului, cu biserica și chiliile rău întreținute, lipsa curățeniei, pereții afumați, nevoia stringentă a reparațiilor pentru care se făcuse prea puțin. O situație mai delicată era generată și de faptul că superiorul Carp nu cunoștea grafia latină, fiind nevoit ca atunci când primea sau trimitea corespondența să apeleze la serviciile învățătorului Ilie Popescu. Problemele făcute de Ieremia Delea și Gavril Bălănescu și slaba gestionare din partea superiorului l-au făcut pe protopopul Ulea să-l catalogheze: „un om cu totul incapabil de a conduce schitul și de a menține ordinea și disciplina”⁶⁰. A condus așezământul până pe 12 noiembrie 1909⁶¹ și a trecut la cele veșnice pe 29 aprilie 1913⁶².

„Apreciind blândețea, caracterul liniștit și pașnic, v-am numit conducător al schitului”, scria episcopul Konon, pe 12 noiembrie 1909, în cartea canonică de numire pentru ieromonahul Paramon Adam⁶³. Acesta era născut în 1828, avea o experiență de 60 de ani de călugărie și mai fusese superior al Schitului Rafaila, între 1885-1896. Datorită unor neînțelegeri, a plecat la Schitul Giurgeni din Episcopia Romanului, unde a viețuit timp 12 ani, între 1896-1908⁶⁴.

Ca și predecesorul său, nu cunoștea grafia latină, apelând la persoane străine schitului pentru a-i desluși corespondența. Se semna pe toate documentele folosindu-se de caracterele chirilice. Venirea și plecarea unor persoane lipsite de vocație monahală, l-au pus la grea încercare pe bătrânul îngrijitor. Starea de degradare materială a așezământului s-a accentuat, în măsura în care, la conducere, nu era un om tânăr și energic, care să poată alerga pentru materiale și meșteri necesare renovării. Vârsta înaintată îl pune în situația de a fi în „incapacitate desăvârșită în administrarea schitului”⁶⁵.

⁵⁴*Ibidem*, f. 153.

⁵⁵*Ibidem*, f. 165.

⁵⁶*Ibidem*, f. 181, 183, 185.

⁵⁷*Ibidem*, f. 197.

⁵⁸*Ibidem*, f. 137.

⁵⁹*Ibidem*, f. 273.

⁶⁰*Ibidem*, f. 89.

⁶¹*Ibidem*, f. 90.

⁶²*Ibidem*, f. 353.

⁶³*Ibidem*, f. 97.

⁶⁴*Ibidem*, f. 76.

⁶⁵*Ibidem*, f. 305.

Galerie Coroi a fost succesorul lui Paramon Adam la conducerea schitului. Era născut la 10 octombrie 1869, la Docani, județul Tutova, și se călugărise la Mănăstirea Secu⁶⁶. La Rafaila a fost numit provizoriu ca superior de către Ministerul Cultelor pe 1 octombrie 1911⁶⁷. Această numire a fost posibilă în urma informării făcute de protopop: „cel mai apt pare monahul Galerie Coroi, care poate, într-o câtva, face față lucrărilor de cancelarie și promite oarecare energie pentru promovarea intereselor schitului și menținerea disciplinei și ordinii monahale”⁶⁸.

Cu toate că, după o perioadă extrem de dificilă, se făcuseră progrese importante în existența schitului, se efectuaseră mici reparații, se adunaseră câțiva bani pentru renovare, mai dăduse și statul ceva, se redobândise localul în care fusese școala și – cel mai important lucru – schitul avea un superior energic, ce se dovedise a fi și bun administrator, episcopul Nicodem dispunea încetarea activității, la 1 aprilie 1913.

Pe 13 mai, episcopia înregistra o cerere de primire între viețuitorii Schitului Rafaila din partea ierodiaconului Damaschin Popescu, venit de la Mănăstirea Bogdana, din județul Bacău. Rezoluția episcopului menționa: „schitul fiind șters din buget, la 1 aprilie a. c., nu poate fi primit”⁶⁹. Ioan Mardare Bostan, care fusese servitor la schit, solicită episcopiei intrarea în cinul monahal. Rezoluția pusă de ierarhul hușean era asemănătoare cu cea de sus: „schitul este desființat, nu poate fi admis”.

Galerie Coroi, superiorul schitului, cerea detalii episcopului privind posibilitatea de întreținere a călugărilor în noul context. Nicodem răspundea că, până la organizarea noii mănăstiri (Dobrovăț) și până la plecarea personalului acolo, puteau beneficia de sumele depuse la administrația financiară, sume care se adunaseră pe baza condicii de milă⁷⁰.

În realitate, viața monahală de la Rafaila nu a încetat în 1913. În ciuda hotărârii de desființare, călugări au continuat să trăiască acolo și fără ajutorul dat de la bugetul de stat. Abia în 1959 statul comunist a luat măsurile cele mai drastice, risipind ostenitorii așezământului, pentru ca în 1992 vechea ctitorie a lui Rafail să renască din propria cenușă⁷¹.

⁶⁶*Ibidem*, f. 269.

⁶⁷*Ibidem*, f. 308.

⁶⁸*Ibidem*, f. 305.

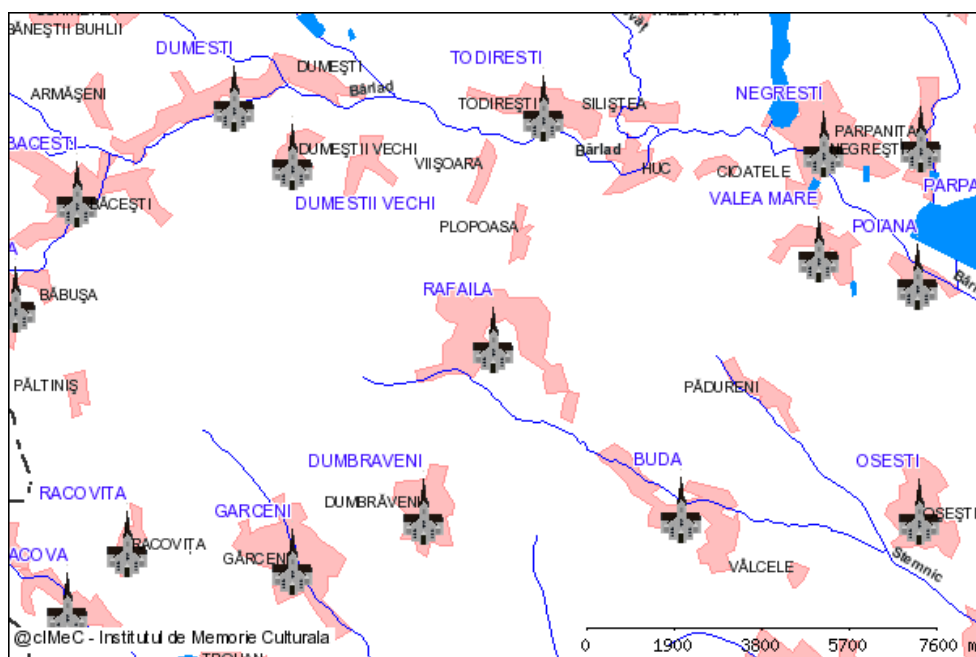
⁶⁹*Ibidem*, f. 356.

⁷⁰Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar nr.14 / 1913, f. 19, apud Costin Clit, *op. cit.*, p. 276.

⁷¹Costin Clit, *op. cit.*, p. 81.

Biserica Mănăstirii Rafaila, jud. Vaslui

„MISTERELE ONOMASTICE” ALE IAȘILOR (IV)

Mircea CIUBOTARU

18. Redând *Podului de Piatră*, în episodul trecut, vârsta reală și povestea sa, nu-l pot lăsa în singurătatea-i bătrânească și, spre consolare, îl așez la loc onorabil, în capătul de nord al șirului de poduri bahluviene. Nu uit, desigur, de vecinul și colegul de generație pod de cale ferată, construit deja în 1870 (Arhivele Naționale Iași – ANI –, *Primăria Iași* – PI –, dos. 64/1868, f. 51), când s-a făcut în zonă terasamentul pentru linia ferată Iași–Ungheni (inaugurată în 1874), dar ce personalitate poate avea o asemenea construcție de serie, e drept, serioasă, mai ales că, peste tot, în țară, majoritatea exemplarelor poartă numele banal *Podul de Fier*. Ce să mai spun de proletarul și anonimul pod de beton dintre cartierele Alexandru cel Bun și Mircea cel Bătrân, din capătul străzii Cerna, apărut la sfârșitul anilor '60, odată cu aceste cartiere-dormitor ale Epocii de Aur, sau de cele patru punți de mai la nord, doar prima beneficiind de un certificat de botez toponimic (Podul pietonal Ștrand, construit în 2012), celelalte trei, vechi de patru decenii, fiind folosite în mod egalitar de trecătorii din noul cartier improvizat după 1989 la capătul străzii Cicoare, însoțiți adesea de un al Doamnei vaci fiu sau chiar de fericita lui mumă spre locurile de pășunat iarba rurală dintre blocurile cartierului Dacia. De aici, revenim la Podul de Piatră, pentru a pluti în aval (doar ca să spunem așa), cu aripile imaginației, căci, la propriu, nu se poate pluti pe nimic, spre locuri de trecere îngăduite de stăpânul de altădată al largului șes inundabil, Bahluiul. Să nu uităm însă nici de cursul vechi al râului, care, până la Podul Roș, era puțin mai la est, biserica lipovenească fiind situată înainte de rectificarea traseului, din 1911-1913, pe malul său drept. Să vedem ce întâlnim azi pe această porțiune de traseu și ce se găsea aici în secolul al XIX-lea, cu informații precise, care ne oferă o imagine foarte exactă a stării podurilor și podețelor de lemn, fragile și sărmene, rezistând doar câțiva ani puhoaielor cu sloiuri de la sfârșitul lunii februarie și din martie, poduri mereu reparate sau demolate și mutate, de care dau seama zeci de dosare cu cereri disperate ale locuitorilor, deize de lucrări și liste de cheltuieli, rapoarte și corespondență păstrate în fondurile Ministerului Lucrărilor Publice din Moldova (MLPM), Eforiei Iași (EI) și apoi Primăriei Iași (PI), de la Arhivele Naționale Iași (ANI). Le vedem și pe planurile și hărțile din secolele al XIX-lea și al XX-lea, pe cursul vechi al Bahluiului și pe cel nou, acesta schițat deja pe planul lui Grigore Bejan (1896-1897), dar realizat, prin rectificare, adâncire și taluzare, în anii 1911-1913, când a fost reamplasat pe locul său actual și venerabilul Podul Roș.

La cca 100 m mai jos de fostul Podul Ipsilant din capătul străzii Alexandru Ipsilanti (vezi episodul XVII), reconstruit ca punte în anul 1929 (ANI, PI, dos. 58/1929, f. 10 r.; apare și în Planul Municipiului Iași, nedatat, desenat de C. Condurache, probabil între anii 1942 și 1947) și iarăși dispărut, trei conducte suspendate, de gaz metan și de termoficare, se află exact pe amplasamentul *Podului lui Iancu Bacalu*, din dreptul străzii Iancu Bacalu, despre al cărei „erou eponim” puțini ieșeni mai știu astăzi ceva. Reînvii acum, episodic, fiindcă merită, un personaj apărut în contextul unui lung proces urbanistic de modernizare a Capitalei Moldovei. În anul 1850, s-a decis înființarea la marginile orașului a patru piețe publice de cherestea, dogărie, lemne de foc, cărbuni, fân etc., în zona centrală rămânând numai piețele „de paradă” și cele de „legumuri”, fructe și alte mărunțișuri. Bacalul Iancu Costandin, care avea un loc cumpărat aproape de Podul lui Ipsilant, a solicitat Departamentului Lucrărilor Publice aprobarea de a amenaja acolo o astfel de piață mărginașă. Nu intru acum în detaliile istoriei acestor locuri de târguială, bine documentate, căror le rezerv episoade speciale din acest serial toponimic, și ofer cititorilor doar informații minime pentru tema prezentă. Fiindcă atunci Podul lui Ipsilant era stricat (ANI, MLPM, dos. 404/1850, f. 84 r., 91 r.-v.), negustorul a construit un nou pod de lemn peste Bahlui, pe care puteau ajunge în piața sa căruțașii ce veneau la târg din satele din partea de vest a orașului, plătind brudina (taxa de trecere pe pod). În

această împrejurare, Eforia nu a avut în următoarele două decenii interesul să repare temeinic Podul lui Ipsilant, acesta fiind doar „dres” din când în când (*Ibidem*, dos. 404/1850, f. 91 r.-v., 108 r.-v.; dos. 445/1853), până când a trebuit să fie demolat în 1873, după ce a fost construit Podul de Piatră (1870-1871). Afectat de viiturile Bahluiului, nici Podul lui Iancu Bacalu nu a rezistat prea mult, fiind reparat de câteva ori de primărie, cu material lemnos vechi, rezultat din diverse demolări (ANI, PI, dos. 157/1866, f. 5 r., 9 r.; dos. 67/1867, f. 3 r.; dos. 149/1868, f. 23 r.-40 v.). În martie 1871, Bahluiul a rupt cu totul podurile Ipsilanti și Iancu Bacalu (*Ibidem*, dos. 142/1871, f. 1 r.-3 r.), iar în anul 1878 podul rămas și reparat, al lui Iancu Bacalu, era din nou impracticabil (*Ibidem*, f. 41 r.). În planul lui Gr. Bejan, cele două poduri învecinate aproape un sfert de veac (1850-1873) nu mai sunt reprezentate.

Conducte pe locul Podului lui Iancu Bacalu

Până la Podul Roș, mai putem traversa astăzi Bahluiul pe o punte nouă de beton (2009), numită de edili **Podul Sf. Andrei**, și pe podul de beton din capătul bulevardului Dimitrie Cantemir. Prima trecere se găsește în apropierea unei vechi punți și are, deci, o istorie a sa. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, Mahalaua de sub Trei Ierarhi se extinsese până pe malul Bahluiului și cuprinsese, spre sud, și locul fost al fânăriei, al varniței și gunoiului Curții gospod, până la Podul Roș. În 1794, târgoveții și-au ridicat o bisericuță nouă, de zid, cu hramul Sf. Andrei, care devenit apoi numele mahalalei omonime și al unei străzi. O uliță care cobora din ulița Podul Roș (apoi str. Palat) până la Bahlui, intersectând str. Sf. Andrei (este cartată pe planul din 1844 al lui Josef Raschek), s-a numit, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, str. Tacu (1884), fiindcă în capătul de jos al ei, atunci la nivelul străzii actuale Buznea, era locuința „d-lui Tacu”, aceasta amenințată de inundație în februarie 1868, căci apa Bahluiului trecuse peste podul lui Lazăr Marin, făcut în spatele casei lui Tacu (ANI, PI, dos. 64/1868, f. 1 r.-2 r.). Acest personaj era, cu certitudine, fostul casier al Eforiei Iași, Nicolae Tacu, fapt ce explică promptitudinea cu care primăria trimitea podari pentru a sparge gheața în mahalaua lipovenească. Denumirea străzii Tacu a dăinuit până la 10 noiembrie

1947, când a fost înlocuită cu numele medicului evreu Leon Ghelerter, iar după 1966 cu acela al cunoscutului profesor și editor de documente Gh. Ghibănescu. Podul (mai curând o punte) lui Lazăr Marin, un evreu din imediata apropiere, a fost atunci distrus și nu a mai fost refăcut până la rectificarea cursului Bahluiului terminată în 1913. Fiindcă Podul Roș, reamplasat în anul 1911 pe albia nouă a Bahluiului, a fost făcut din lemn și deja în 1920 se putea prăbuși, a fost construit un pod provizoriu, de rezervă, la capătul de jos al străzii Tacu. Lucrarea a fost executată în anul 1922-1923, urmând a se instala pe el liniile de tramvai pe perioada demolării podului de lemn și a construcției podului de beton de la Podul Roș (*Ibidem*, dos. 58/1919, f. 94 r., 97 r., dos. 58/1922, f. 50). Podul a trecut prin fazele de acum obișnuite în istoria edilitară ieșeană: reparații ale podelei (dos. 58/1927, f. 3 r.), sfărâmat de gheață și reparat (dos. 58/1930, f. 27 r., 50 r.), reparare completă (dos. 58/1934, f. 22 r., 77 r., demontat după inundațiile din ianuarie 1941 (dos. 58/1940, f. 55 r.-58 r., dos. 58/1941, f. 2 r.-v., 4 r.), reconstruit ca punte / pasarelă în 1941 (f. 15 r., 41 r., 96 r., 100 r.). A mai îmbătrânit cu șapte decenii și a fost demolat în anul 2013. Era cunoscut ca **Podul Tacu**, apoi **Podul Ghibănescu**. Considerând, probabil, că numele ilustrului ieșean Gh. Ghibănescu nu este reprezentativ, edilii actuali ai orașului au dat numele *Sf. Lazăr* podului nou pietonal (2013), deși nici strada și nici trecătoarea Sf. Andrei nu au o conexiune cu această punte. Obiceiul de a se schimba mereu denumirile urbane, parcă pentru a nu se consolida o tradiție și a pune totul sub semnul efemerului, nu are leac. Și acest fapt este ciudat, fiindcă totdeauna comisiile de atribuire a numelor din cadrul Primăriei au avut ca membri și reputați istorici, cu A. D. Xenopol cap de serie, urmat de Gh. Ghibănescu, harnic consilier municipal. Dar votul democratic din Consiliul municipal nu are vreo legătură și cu știința istoriei.

Podul / Puntea Sf. Andrei (2013)

Podul actual ce leagă b-dul Dimitrie Cantemir cu splaiul stâng al Bahluiului este o construcție nouă și nu solicită vreo cercetare pentru serialul nostru, în schimb, nu putem lăsa în uitare o veche punte care lega curtea bisericii lipovenești, de pe malul drept al Bahluiului înainte de anul 1910, cu Ulița Palatului Gospod, după cum se vede în planul citat din anul 1844. **Puntea Lipovenească** fusese făcută de lipoveni și a fost distrusă de aceeași viitură a râului care spulberase și podul lui Lazăr Marin, în februarie 1868. Nu a mai fost refăcută de mahalagii, care cereau, în martie, reconstrucția ei din bugetul primăriei (*Ibidem*, dos. 77/1868, f. 6 v.-8 v.). Fiindcă Podul Roș era foarte aproape, ediliu nu au considerat necesară această punte, devenită doar o amintire documentară după rectificarea cursului Bahluiului, care urma, până la 1910, traseul străzii actuale Traian și străbătea micul parc până la vechiul Podul Roș de la întâlnirea străzilor Palat și Sf. Lazăr.

*

19. Oricum aş vâsli pe Bahlui la galera documentării pentru povestea toanelor sale hidrometrice, tot la **Podul Roș** ajung, acolo unde am mai acostat o dată, în episodul V al acestor *Mistere onomastice* fără mister. Deși curentul „Cronicii Vechi” mă trage acum la vale, trebuie să mai zăbovesc la o tacla etimologică nu mai mult decât urzicătoare, fiindcă o polemică istorică adevărată nu poate duce nici la succesul râvnit de publicist și nici la decesul prostiei omenești, minunat pusă în valoare de corabia nebunilor, care este internetul. Aici, fiecare pre limba sa pierde, fie o limbă ca un fagure de miere, fie o limbă de pământ sau o limbă de moarte. Alte limbi, aceeași piesă / presă...

Argumentam odinioară cum că nu e niciun mister la Podul Roș, ca de altfel în nicio denumire fie de loc, fie de om (precum Copăul cel vestit), fie de fiară cu chipul de călău și manta roșie ale lui Gavril Buzatu. Când toponimele încep să fie explicate de răspândaci, discuțiile emană doar aburul închipuirii, nascocesc himere plăsmuite din asocieri libertine de cuvinte și etalează neștiința în starea ei naturelă. De altfel, știința nici nu mai este la modă, de când... locația ei s-a mutat în doctoratele de la Academia de Poliție, militantă sub deviza *Pro lex* (*Pro lege* ar fi într-o latinească depășită, gata de a fi izgonită până și din școala gimnazială), în bibliotecile pușcăriilor și laboratoarele secrete ale Beciului Domnesc. Nu mai e în această mutație genetică nici lucrarea diavolului, alungată de rugile athonite ale lui nea Gigi Becaliot, ci doar lucrătura ADN-ului infrațional, vaccinat inefficient de DNA-ul instituțional. Se vede că nu a mulțumit explicația noastră, simplă și banală ca o scândură uscată la soare, că podul cu gălceavă era roș din pricina umilei „văpșele de oloi” cu care fuseseră zugrăvite parmaclăcurile sale (poruncă rusească aproape sigură, executată cu muncă și bani moldovenești în timpul războiului muscalilor cu turcii din anii 1768-1774). Hodonimul apare într-un document din 1777. După ce am șters de la fața locului sângele scurs de pe securea călăului imaginar, descăpătănător de boieri și / sau tâlhari, am alungat pe boiangiii și pe măcelarii poluatori de pe malul Bahluiului, de lângă pod, și am scos din funcția lor simbolică perdelele roșii ale presupuselor case de perdiție visate de pigallianul Gheorghe Dimachi pe ulița Podul Roș, trimițând pe clienții interesați pe străzile Fetițelor, Blondelor, Brunetelor și Plăcerilor, cauza nu e închisă, cum poate cred naivii iubitori de informații exacte. Internetul pune în lumină inestimabila creativitate a conlocuitorilor de pe noua planetă a maimuțelor evolute, gata de a pune stăpânire pe glob, fără să plătească gloabă pentru uzurparea rațiunii. Ce mai, românii e deștepți și are talent! La spectacolul TV cu ei!

Așadar, în comentariul său doct la ediția online a unei gazete ieșene (ZdI, sâmbătă, 9 ianuarie 2016), un internaut cu prenumele Adolf denunța infamia documentară, bună doar pentru pionierii din școala primară, scrie Domnia (numai a) sa, dezlegând el cu adevărat misterul toponimului. Imaginativul tastator știe că ulițele principale ale Iașului erau podite și, ca urmare, *Podul Roș* (nu *Roșu*, care nu există) înseamnă „strada din capul orașului”, fiindcă acolo erau adunați negustorii evrei în secolul al XVIII-lea, iar în limba lor *Rosh* înseamnă „cap”, „început”. Nu se poate

umple cu ceva consistent hăul de ignoranță a simpaticului comentator și nici clintii din încremenirea în... proiectul său evreiesc, deci numai pentru cititorii inteligenți ai acestei reviste are rost să precizez că: forma *Roșu* a adjectivului *Roș* este concurentă, cu zeci de atestări, care nu pot fi reproduse aici; înainte de 1777, când apare numele, desemnând un pod de peste Bahlui, nu exista o uliță podită numită *Podul Roș*; ea se numea *Ulița Gospod cea mare* care merge la Podul Roș, în 1778; în 1834, viitoarea Strada Palatului (1877) se numea *Podul Lung*, ca și ulița care cobora de la biserica Sf. Lazăr (cf. planul din 1843 al lui Carol Mihalic de Hodocin), cu care se unea la Podul Roș, continuând peste Bahlui, spre bariera de la Nicolina. Apoi, nu existau înainte de și nici mulți ani după 1777 evrei pe ulița cu numele inventat *Podul Rosh*. Cunoscutul recensământ rusesc, publicat sub titlul *Moldova în epoca feudalizmului*, Chișinău, 1975, cuprinde și populația Iașilor, recenzată nominal, în iunie 1774. Îi găsim aici pe toți jidovii, cu locuințele lor de pe străzile de atunci ale capitalei: 12 pe Ulița Mare (azi, b-dul Ștefan cel Mare), 10 în Mahalaua Bărboiul, 44 în Mahalaua Rusească (str. Ghica-Vodă), 16 în Mahalaua Podul Vechi (str. Costachi Negri), opt în Târgul Făinii (capătul de jos al str. Sărăria – Târgul Cucului), patru în Mahalaua Cărvăsăriei (localizată nesigur), 43 în Mahalaua Hagioaei (b-dul Independenței), unul în Mahalaua Măjile (str. Ion C. Brătianu), șase în Mahalaua Strâmbă (str. Sf. Sava) și Sârbească (str. Lăpușneanu), șapte în Mahalaua Feredeile (str. Petru Movilă), șapte în Mahalaua Broșteni (zona din spatele Universității Politehnice „Gh. Asachi”), unul în Mahalaua Frecău (str. Smârdan) și Trepizănească (zona bisericii Barnovschi), doi în Rufeni, doi în Mahalaua Căcaina (b-dul Tudor Vladimirescu), opt în cele trei Muntenimi, de Gios, de Mijloc și de Sus (zona Copoului, dincolo de b-dul Independenței) și... atât. Nici picior sau dugheană de evreu în... capul târgului de la Podul Rosh, din cei doar 171 câți trăiau atunci în Iași. Imigrația lor masivă s-a produs după 1800, căci în anul 1821 erau deja înregistrați 1050 de jidovi hrisovoliți. Dar aceste date precise sunt aproape inutile în demonstrația toponimică, pentru că numitul fără identitate Adolf propune o imposibilitate lingvistică: a aduna într-o sintagmă două cuvinte din limbi diferite, rom. *pod* + idiș *rosh*, e ca și cum un pod de peste Sena s-ar numi *Le Pont Krasnyj*, dacă ar locui acolo o comunitate rusească pariziană. Ca să nu mai spun (dar de ce să nu spun?) că evreii ieșeni vor fi avut denumirile lor, în idiș, pentru diferite locuri, dar niciuna nu apare în documente și nici nu putea să apară, fiindcă o comunitate majoritară nu preia denumiri din limba unor minoritari. Nu există niciun toponim evreiesc în orașele din Moldova. Acest ultim argument este echivalent cu funia care lipsește pentru a trage clopotul. Nu-i așa, Mitică (sau Adolf, după caz)?

Nici nu cred că un domn Cristian, incitat de ingeniozitatea scenariului adolfian, a dormit bine în noaptea iguanelor etimologice, punând și el la cale o altă explicație, asta chiar memorabilă, fără egal între toate celelalte fantasmagorii: este convins și acest băsnuitor că acea stradă a fost podită, dar nu cu scânduri sau dulapi, ci cu bușteni de pin roșu, aduși din Rusia și așezați perpendicular. La umezeala ploilor, buștenii se colorau intens în roșu și denumirea a fost gata: *Podul Roș*. Se vede că noul istoric al Iașilor este un silvicultor pasionat și un harnic lucrător la o firmă de import-export de lemn și cherestea. Recunosc, eu nu știam de trenurile sau de camioanele grele care aduceau din Rusia la Iași, înainte de 1777, buștenii exotici, numai buni de tăvălit prin catranul protector și prin glodurile bahluviene. Dar dacă în basmele naționale podurile de aur erau un bun lesne consumabil de imaginarul colectiv, de ce nu ar fi existat în realitate și niște bușteni fie și de pin rusesc roșu. Mare scofală! Și atunci, ce valoare de întrebuintare mai pot avea banalele documente din arhivele ieșene de unde aflăm că, de pildă, la 1820 și mai înainte, în 17 sate din ținutul Vaslui se făceau podele pentru podurile din capitală și pentru poditul străzilor, îndeletnicire importantă a locuitorilor birnici până în anul 1833, când a început „șoselierea” străzilor cu piatră spartă. Tot atunci, 20 de locuitori din Coropcenii (*Catagrafiile Vistieriei Moldovei* (1820 – 1845). IX. *Ținutul Vaslui. Partea I* (1820), volum editat de Mircea Ciubotaru și Lucian-Valeriu Lefter, Casa Editorială *Demiurg Plus*, Iași, 2016, p. 164-165), 90 din Moșna și 115 din Cozmești, ținutul Iași (ANI, fond *Vistieria Moldovei*, condica 6/1820, f. 78 r. 79 r., 79 v.-81 r.) erau podari în slujbă la Eși, cei care

veneau în oraș pentru a repara stricăciunile podurilor, podețelor și ulițelor podite. Dacă pentru internați cioara vopsită e mai reală decât zugrăveala podurilor, tot numai pentru cititorii acestui serial mai dau câteva informații vindecătoare de orice metodologică neîndoială carte-ziară, după formula: *citesc, deci știu* vs. *fabulez, deci exist*. Mărturisesc vina de a fi fost cam eliptic atunci când doar am pomenit de acel dosar ce cuprinde *Acta banilor cheltuiți pentru zugrăvitul parmaclăcurilor de pe la poduri pe drumul oștenesc* (de la Sculeni la Focșani, străbătut de armatele rusești în timpul războiului ruso-turc și apoi al ocupației principatelor române din anii 1828-1834), dosar de la ANI, fond *Vistieria Moldovei*, dos. 657/1832. Detaliile afacerii sunt mai convingătoare decât orice enunț. Aflăm, așadar, că atunci au fost zugrăvite parmaclăcurile podului de peste Bahlui și două poduri de peste apa Micolinii, după indicațiile porucicului Singurov (viitorul polcovnic / colonel Nikolai Singurov, rămas în Moldova după retragerea rușilor în 1836 și cunoscut ca inginer și arhitect al Iașilor, cu numele său legat de Obeliscul cu Lei din grădina Copou). Se consemnează acolo și prețurile: 6 lei zugrăvitul pentru lungimea de un stângen și 15 lei oca de boia (f. 1 r., 23 r., 28 r.-29 r.). Era o practică foarte veche și impregnarea cu catran a pilonilor și lemnăriei de brad a podurilor, pentru sporirea rezistenței la apă. De exemplu, în anul 1873, primăria Iași dispunea gudronarea podurilor și vopsirea în trei rânduri a parapetelor și tuturor pieselor dependente cu o culoare de oloi (ANI, PI, dos. 101/1872, f. 215 r., și 31/1876, f. 34 r.). Același tratament era impus la Podul din Ipsilante (cel refăcut peste Bahlui), în 1927 (*Ibidem*, dos. 58/1929, f. 8 r.). Cu cinci fantezii etimologice, gata să devină „legende” ieșene bune de prostit norodul turistic în viitoarea Capitală europeană culturală, după cum propunea, înainte de eșecul glorios al proiectului (desigur, pentru finanțarea „cercetării” lor), un consilier municipal din partidul domnului DD, Podul Roș este campion absolut, învingând cu multe puncte grele basmele (in)culte despre Târgul Cucului și Casa călăului de la Manta Roșie.

Luna viitoare, scot din desagă noutăți despre Podul Verde de la Copou. Nu ratați Misterul, nici nu știți ce pierdeți.

20. Încă nu plutim de la Podul Roș la vale, pe Bahlui, căci mai avem o răfuială fără cusur (adică o socoteală fără rest, după cum ne învață a zice „limba veche și-nțeleaptă”), preț de un pol de „Mister”, cu **Podul Verde**, frate de suferință etimologistă cu podul cu parmaclăcurile roșii de dinainte de anul 1777. Am explicat în episodul V al acestui serial, rezumând un studiu anterior, că vechiul drum al Botoșanilor (acum, bulevardul Carol) a devenit uliță podită în 1801, pe o porțiune de la capătul de jos, spre Păcurari, și până în dreptul străzilor G. Ibrăileanu și Vasile Pogor, apoi a fost pardosit cu piatră în continuare, până la casele vistiernicului Gheorghe Ghica (de pe locul aripei de nord a Universității), iar de acolo, spre nord, a fost „șoseluit” după 1833, până la rohatca din Copou. Cu acest prilej, vechea podea de lemn a uliței a fost scoasă și s-a făcut șosea pe toată lungimea drumului, de la rohatcă și „până în marginea târgului, undi au fost Podul Verdi” (Arhivele Naționale Iași – ANI –, *Isprăvnicia ținutului Vaslui*, tr. 726, op. 813, f. 5 v. – anul 1833). Fiindcă în anii 1829-1830 a fost o mare epidemie de ciumă („lipicioasa boală”), la cele cinci rohatce din Iași s-au instituit carantine, una fiind la Podul Verde (ANI, *Isprăvnicia ținutului Iași*, dos. 128/1829, f. 9 r.-16 r. și 121 v. – 18 ghenar 1830, prima mențiune a hodonimului). Dacă nu poate fi nicio îndoială că denumirea *Podul Verde* se datorează culorii parmaclăcurilor de lemn vopsite, ca și în cazul *Podului Roș*, incertitudinea în scenariul denominativ al uliței / șoselei Podul Verde a constatat în identificarea și localizarea unui pod de trecere aflat pe traseul fostului drum al Botoșanilor. Formularea echivocă de mai sus (... de la rohatcă și „până în marginea târgului, undi au fost Podul Verdi” – pod peste o apă sau uliță podită?), ca și împrejurarea că nu putea fi un curs de apă care să intersecteze drumul Botoșanilor pe coama dealului Copou, ne-a condus spre formularea ipotezei, perfect plauzibile, a existenței, anterior anului 1801, a unui pod de lemn peste un pârâiaș din zona pasajului subteran din Piața Eminescu, care curgea spre Râpa Galbenă, după cum se vede pe un plan al locului din anul 1807. Informații ivite din investigația arhivistică localizează însă Podul Verde nu

la capătul din vale al drumului, ci la rohatca din Copou, peste vechiul șanț al moșiei târgului, șanț de hotar, care separa încă din veacul al XVII-lea partea de nord a moșiei Iașilor, dăruită Mănăstirii Trei Ierarhi, de partea rămasă în stăpânirea domniei și dăruită apoi, bucată cu bucată, unor boieri și biserici. Șanțul pornea, pe această latură a moșiei, de la rohatca din ulița Sărăriei, în linie dreaptă spre sud-vest, separa terenurile pe care se află în prezent Spitalul C. I. Parhon și, respectiv, fostul cinematograf Copou și traversa drumul Botoșanilor până în gardul Grădinii Publice, înființată în anul 1832. Puțin mai sus, șanțul reîncepea din colțul grădinii și cobora pe traseul străzii Aurora, ajungând la rohatca Păcurarilor și de acolo până în apa Bahluiului. Podul de peste șanț trebuie să fi fost vechi, cel târziu din secolul al XVIII-lea, dar a devenit cunoscut cu acest nume mai târziu, căci se afla pe traseul deplasărilor trupelor rusești de la Sculeni spre Focșani, cu traversarea Iașilor, iar vopsirea parmaclăcurilor era necesară pentru identificarea unor repere de interes militar.

Atestările acestui Pod Verde (și ale uliței care ducea spre pod) sunt numeroase după 1830, în legătură cu cheltuielile pentru reparații și refaceri de către Eforia / Primăria Iași. În anul 1834, se menționau pázitorii barierei Podului Verde (ANI, EI, dos. 34/1834, f. 1 r.), iar în luna mai 1834 se calculau sumele pentru podul ce urma a se face la (ulița) Podul Verde, spre poștă (ANI, EI, dos. 86/1833, f. 80 r.). Era vorba de un podeț de peste șanțul șoselei, podeț aflat în colțul de sud-est al grădinii, adică în capătul Aleii Copou de azi, pe drumul lateral care ducea la Poșta Veche, situată la celălalt capăt al aleii, la răspântia străzilor actuale Văscăuțeanu și Titu Maiorescu. În planul lui Josef Raschek din 1844, se văd atât podul de la rohatcă, peste șanțul orașului, puțin mai sus de poarta Grădinii Publice, cât și poșta și grajdul poștei (situat în fața intrării la Institutul Teologic Romano-Catolic din str. Văscăuțeanu). Într-un tabel cu 37 de poduri și podețe ce trebuiau reparate în anul 1844, apare, în capul listei, Podul Verde, de la rohatca Copoului (ANI, MLPM, dos. 242/1841, f. 6 r., 14 r., 36 r.).

Podul Verde a fost făcut la început din lemn și apoi refăcut din piatră (*Ibidem*, dos. 354/1851), cum îl știa și memorialistul D. C. Moruzi, după 1854, când podul nu mai avea parmaclăcurile de lemn vopsite verde și, ca urmare, nu a putut să explice corect numele („Pe la ceasurile cinci după amiază, Podul Verde, cum se numea pe atunci, era fermecător. Verde prin copacii grădinilor din fața caselor frumoase, clădite pe amândouă laturile, foia de lume și de trăsuri”). În 1869, erau două poduri la bariera Copou: cel de piatră, destupat atunci, și celălalt, de lemn (ANI, PI, dos. 109/1869, f. 19 r., 23 r.). Podul de piatră a mai fost reparat în 1873 (ANI, PI, dos. 101/1873, f. 125 r., 136 r.) și apoi demolat în 1877, când s-a mutat grilajul Grădinii Publice pe aliniamentul actual. În 1880, s-au desființat și cele patru felinare de spijă care rămăseseră de la fostul Pod Verde de la rohatcă, a cărui amintire a fost păstrată ca nume de uliță / stradă și după 1866, când a fost redenumită oficial *Carol*, și reactivată de nostalgicii memorialiști și „trecutologi” ieșeni, ultimul pe listă fiind regretatul Ion Mitican.

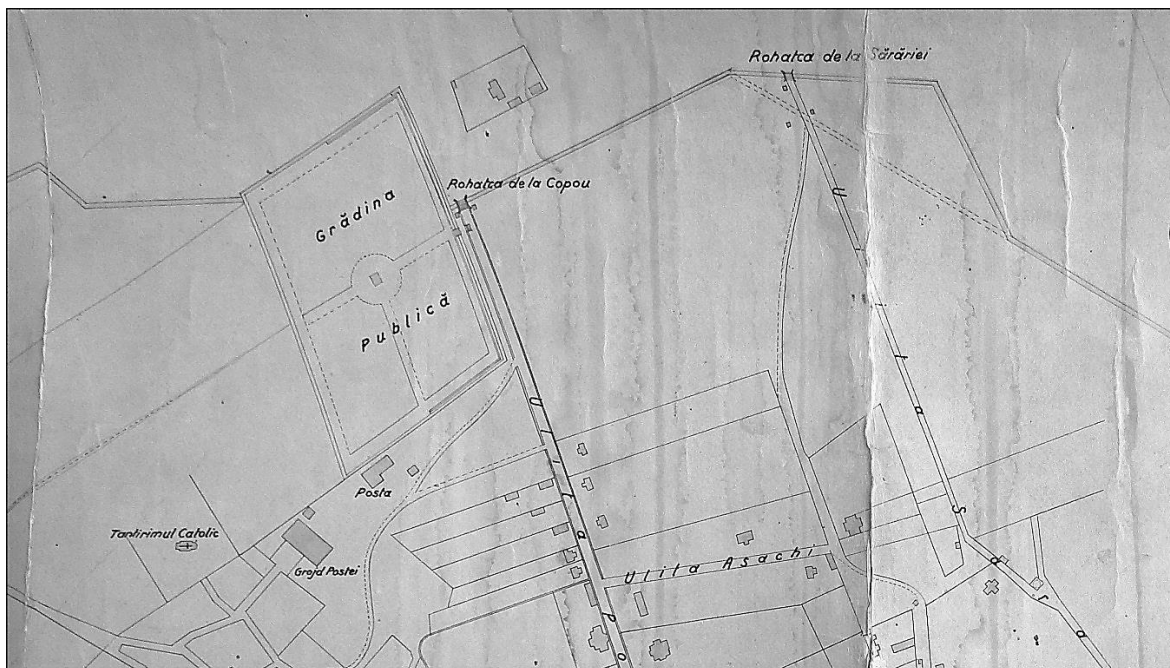
Addendum și chiar Corrigendum

Dificilă este uneori descălcirea toponimiei ieșene doar cu informații documentare, fără planuri topografice. Pornind în căutarea podului pierdut, mă conving încă o dată cât de adâncă este înțelepciunea că adevărul nu-i extremist. Taman ca în cazul Podului Verde, aflat nici la capătul din vale al Copoului, nici la cel din deal, ci tocmai la mijloc. După apariția textului de mai sus în „Cronica Veche”, nr. 2/2016, profesorul Laurențiu Rădván mi-a semnalat planul nr. 14 de la ANI, fond *Planuri și hărți* – PH, datat 1827 martie, în care apare Podul Verde de pe Drumul Copoului, peste un șanț, întocmai ca în Planul lui Raschek din 1844. Tocmai când mă bucuram de confirmarea documentării anterioare, am simțit că devin, ca în chiasmul lui Giordano Bruno, *laetus in tristitia*, *tristis in laetitia* sau viceversa, căci am observat că ceea ce părea sigur este doar o capcană, că planurile pomenite nu cartează aceeași realitate din teren, că Podul Verde este la rohatcă în 1829 și este și nu mai este acolo în 1844. Scamatoria am înțeles-o imediat, fiindcă proprietarii locurilor de lângă cele două poduri nu erau aceiași. De pildă, lângă Podul Verde (1827), la apus, stăpâneau, precum se vede în planul de mai jos, vistiernicul Iordachi Roset și aga Aleco Balș, în timp ce la

podul de la rohatcă (reprezentat în 1844) terenul de la vest, pe care s-a înființat Grădina Publică (în 1832), fusese al lui Iordachi Rășcanu și al domniței Ralu Moruzi. (Pe cititorul curios al acestor rânduri de revistă îl poftesc să se documenteze asupra chestiunii consultând studiul nostru *Grădinile publice din Iași în secolul al XIX-lea (I). Grădina Publică din Copou*, apărut în vol. *Monumentul*, XVI, Partea 1, Lucrările Simpozionului Național – Tradiție și viitor, ediția a XVI-a, Iași, 2014, Editura Palatul Culturii, Iași, 2015, p. 367-414). Rezultă în mod evident că șanțul peste care s-a construit podul de la rohatcă (1844) nu este același cu șanțul Podului Verde.

Studiul proprietăților din preajma acestuia, reprezentate și pe un alt plan, din 6 octombrie 1829 (ANI, PH, nr. 167), clarifică mai multe situații privitoare la extinderea orașului Iași pe dealul Copou, în Muntenimea de Mijloc. Pentru problema urmărită aici, rezum o succesiune cronologico-spațială. Un hindichi (șanț) separa vatra veche a târgului de Muntenimea de Mijloc, pe lângă traseul Drumului Sării sau al Uliței din Afară (str. Vasile Conta, curtea Spitalului Sf. Spiridon și str. Sf. Teodor). Un alt hindichi, databil în veacul al XVIII-lea, delimita această Muntenime de câmpul de pe dealul Copoului, cu locuri private, dar fără locuințe. Astfel, un loc din sus de biserica Patruzești de Mucenici era menționat, în anul 1780, la marginea orașului Iași, la câmp (DIOI, VII, nr. 501); treptat, orașul se extinde dincolo de acest hindichi, până în marginea moșiei târgului, unde al treilea hindichi o separă de moșia Mănăstirii Trei Ierarhi. Podul Verde a fost construit pe drumul Copoului, peste al doilea hindichi, cum se constată în planul din 1827, iar podul de la rohatcă peste al treilea hindichi (planul din 1844). Au fost, așadar, două rohatce (bariere) ale Iașilor pe drumul Botoșanilor (Copoului). Cea menționată în 1829, cu o carantină pentru controlul epidemiei de ciumă, era la Podul Verde. În planul din 1827, lângă pod se văd cartate ogrăzile și așezările mărginenilor (la nr. 14), care erau paznicii podurilor și vămuitoarii de taxe de intrare pentru diverse vânzări în târguri. Presupun că parmaclăcurile acestui pod au fost vopsite verde odată cu cele ale Podului Roș, înainte de 1777, poate în timpul războiului ruso-turc din 1768-1774. Modernizările de după 1832, începute cu delimitarea unei grădini publice și continuate cu șoseluirea drumului, au modificat urbanistic zona: cu siguranță, în 1833 a fost desființat vechiul Pod Verde și a fost astupat hindichiul, cel puțin în perimetrul podului. Orașul extinzându-se repede spre nord, bariera (rohatca) a fost mutată la marginea moșiei, unde a fost construit în 1834 un pod peste hindichiul moșiei. În deceniul al patrulea, traseul vechiului drum al Botoșanilor a început să fie numit și *Podul Verde*, până la rohatca nouă, unde nu se mai afla un pod verde, ci unul nou, de piatră (retractez cu vinovăție degradarea podului la statutul de... podeț, faptă săvârșită în episodul de mai sus). Cu această interpretare diferită a știrilor destul de confuze numai la citirea documentelor, are acum o noimă necontradictorie informația despre șoseaua făcută pe toată lungimea drumului, de la rohatcă și „până în marginea târgului, undi au fost Podul Verdi” (ANI, *Isprăvnicia ținutului Vaslui*, tr. 726, op. 813, f. 5 v. – anul 1833), așadar de la noua barieră și până la Podul Verde desființat.

Rămâne doar să stabilesc locul fostului Pod Verde pe terenul actual, clar pe plan (1827), dar nu și pentru orice privitor pe hârtie, căci vechile proprietăți din preajma podului nu mai pot fi recunoscute în prezent. Coroborarea planurilor nr. 14 din 1827 și nr. 167 din 1829 cu informații anterioare, referitoare la vecinătățile bisericii 40 de Sfinți, pe care le găsim în DIOI, VII, nr. 470 (a. 1780), VIII, nr. 29 (a. 1781), nr. 159 (a. 1783), X, nr. 222 (a. 1798), și altele ulterioare, identifică traseul celui de al doilea hindichi aproximativ pe linia: Radio Iași, Institutul de Oncologie, capătul de sud al Corpului B al Universității și Alea Veronica Micle. În capătul aleii, lângă clădirea Serviciilor Administrative ale Universității, a fost Podul Verde. A treia încercare e totdeauna cu noroc. Care, uneori, se (ne) dă peste cap și devine ghinion. Nu vă bucurați de al altuia!

Planul orașului Iași (1844) de Josef Raschek (copie)

Podul Verde (la nr. 19) în 1827

Înceind „cearta” toponomastică a Podului Verde din Copou, revin la **Podul Roș**, ca să ne lăsăm duși la vale (în gând și nu în fapt, Doamne ferește) de puhoiul cu sloiuri de pe la sfârșitul iernilor sau de potopul din câte o lună ploioasă, vara, urmând cursul îngăduit de panta lenevoasă a albiei Bahluiului, de doar jumătate de metru la un kilometru de traseu, pentru a ajunge la locul de întâlnire cu o altă apă vicleană, Jijia, și pentru a năvăli împreună în bătrânul și sarmaticul Prut. Înainte de rectificarea cursului Bahluiului, de la Podul Roș (mutat pe amplasamentul actual) în jos, lucrare în toi în vara anului 1910, râul făcea un mare cot la stânga, pe sub strada Frecău (azi Smârdan), și nu este nevoie decât să privim Planul lui Gr. Bejan din 1896-1897 ca să reconstituim o situație topografică veche de sute de ani: tot terenul ocupat azi de clădirile Universității Politehnice „Gh. Asachi” și de locuințele de pe străzile din spatele ei se aflau pe malul drept al râului, traseul actual al Străzii Moldovei nefiind altul decât cursul vechi, acoperit cu pământ după mulți ani de la rectificarea din 1910. Pe o gârlă din stânga Bahluiului a fost făcut de mult un iaz pentru o moară domnească ale căror vestigii au fost găsite cu prilejul amenajării Grădinii Publice Palas.

Când începeau să se topească zăpezile și gheața de pe afluenții Prutului, sloiurile se îngrămădeau tocmai la Măcăraști și atunci era vai și amar de târgoveții ieșeni din **Țigănimea Domnească** (zisă, mai... corect politic încă din 1908, și **Mahalaua Lăutarilor**, unde au viețuit vestitul staroste Barbu și urmașii săi), de necăjiții din mahalalele **Broșteni**, **Adunaților** (1887) și **Malul** (1891), din **Mahalaua Mlaștinilor** (1897) sau **Inundaților** (1900), aflată în zona Școlii gimnaziale „Otilia Cazimir”, și din **Broscărie** (asta lăsată mai ales în seama năbădăioasei Nicolina). Nu scăpau nici bărboșii din **Lipovenime**, cu toate rugile pravoslavnice în biserica lor veche (1780) sau nouă (1872-1882), de mânia răzunătoare a râului cu nume cuman, *Bahluiul*, manifestată vehement în anii (cu documente) 1852, 1877, 1883, 1890, 1891, 1893, 1897, 1909 și până la marea ispravă din iunie 1932, chiar după ce albia fusese rectificată, adâncită și taluzată. Cum ar veni, ca într-o șaradă istorică, iar se războiau, precum în *Cântec despre oastea lui Igor*, polovții (cumanii) cu rusnacy kieveți, sub privirea indiferentă a iașilor (alani) instalați sus, pe dealul salvator al Copăului cu nume unguresc. Ce lume, dom'le! Să tot cauți puritatea sângelui daco-getic pe aici, după noua modă patronată de un Napoleon (Săvescu) al timpului nostru.

Nu strică acum un mic excurs topografic și toponimic, cu clarificări folositoare pentru serialul nostru. Țigănimea Domnească, de unde urcau spre Curte fierarii și potcovarii, spălătoresele și măturărițele, cobzarii și scripcarii, se oploșise între malul stâng al Bahluiului și Ulița Frecău, iar pe malul drept s-a întins treptat, încă din veacul al XVII-lea, Mahalaua Broșteni. Denumirea acesteia este descriptivă, formată cu sufixul *-eni*, având sensul „locuitori pe un teren mlăștinos, cu broaște”, și diferită de oiconimul similar, de obicei nume al unor sate, care derivă însă de la antroponimul *Broască*, precum cel al Broștenilor vestiți prin sărăcia lor și caprele răioase ale Irinucăi, binevoitoarea gazdă a unui humuleștean. (Aici induc un mister textualist pentru pasionații cititori de astăzi, dotați doar cu tablete și pisiuri). Mahalaua, atestată în 1680 (Ioan Caproșu, DIOI, II, p. 476), a apărut mai întâi în perimetrul actual al Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare și a ajuns, în secolul următor, până între gârlele Nicolinei, dincolo de drumul / șoseaua Socolei, unde s-a delimitat Mahalaua Broscăria (zona Pieței Nicolina), cu nume diferențiat de mai vechiul *Broșteni*, fiind derivat din *broască* prin sufixul colectiv *-ărie* și atestat numai începând de prin anul 1849.

Aici, îmi abandonez cititorii în orăcăitul batracian din șesul Bahluiului, rezervând episodul viitor altor poduri cu nume vestite în Capitalia Moldovei, care nu s-a învrednicit de curând să fie europeană (fie și numai culturală).

21. Propun acum cititorilor acestui poemation toponimo-urbanistic un Cânt XXI, intitulat *correct* politic *Rromiada sau Batratauromachia*, glorificând biruința unui zimbru socialist asupra broscăriei feudalo-capitaliste, în larma mahalagiilor din strada Adunați și măiastra lucrare a renumitului cobzar Barbu, din Domneasca Țigănime. Opera presupune ceva imaginație și multă

documentație, căci prea puțin din vechiul câmp de bătălie, odinioară aproape o bahnă incertă, se mai poate astăzi recunoaște, fără planuri de resbel și amănunțită hronică, acestea păstrate cu maximă atențiune în umbroase cotloane de depozite arhivistice. Să privim, ca la Waterloo, panorama și să scormonim (numai în gând) terenul, căutând nume seminemuritoare și repere ajutătoare în marele cot de altădată al Bahluiului, dintre Podul Roș și Podul Bularga, aceste construcții temeinice sfidând învingătoare pe dușmanul secular, acum împlânzit, aliniat și strâns în betoane, ca o biată căpetenie cumană ajunsă prizonier în temnița stăpânului, Homo iassiensis. Examinez mai întâi planuri de luptă din urbea bahluviană, care au fost deja divulgate în episoadele precedente: Josef Raschek, 1844, Peytavin, 1857, Bejan, 1896-1897, C. Condurache, databil între 1942 și 1947, și vom scoate, la nevoie, și alte dovezi incriminatorii ale vicleniei și abuzurilor inamicului public nr. 1 al Iașilor, chiar atunci când ciuma sau holera pretindea întâietatea. Cercetez cu atenție și vreo sută de dosare, cu peste 10000 de file șnuruite, și află... Ce? Cărtitorii grăbiți vor zice: *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus*. Dreptate au, dar cine știe ce e Dreptatea?

Așadar, ajungând la Podul Roș, tocmai sub Curtea vitejilor (în împrejurări norocoase), și cotind la stânga, adică, etimologic, *sinister*, râul învăluia strategic tocmai partea de strânsură și adunătură a oastei iașioților, cei nevoiți să coboare în șes, între gârle, șerpi și broaște, de pe la mijlocul veacului al XVII-lea, fiindcă sus, pe deal, nu mai încăpeau de domni și boieri, de neguțători și meșteșugari, de oșteni periculoși și popi blajini, de mahalagii fudui și precupețe gălăgioase. Nu-i greu de ghicit cine erau lăcuiitorii de din vale de rovinele Frecăului (uliță cu pașnici beneficiari, începând din 1903, ai numelui eroic *Smârdan*), anume robii din vechime știuți în *Țigănimia Domnească* (secolul al XVI-lea) și cei de pe dreapta albiei Bahluiului, adunați în *Adunați* și în mahalalele, uneori poreclite și străzi, precum *Malul* și *Broștenii* (atestare în 1669). Și, ca să nu bănuiască unii și, mai ales, alții că sunt invențiuni poveștile despre etimologia ultimului nume, citez științific un pasaj dintr-o jalbă a unor reclamagii către Onor Primarul Iașilor, cetățeni din str. Zefir, aflată tocmai în marginea de sud a Broștenilor, loc pe care s-a construit prin anii '60 Facultatea de Inginerie Electrică a Universității Politehnice, având desigur scopul subversiv de a se anihila adierile zefiree ale Bahluiului interbelic. Cetățenii alegători pretindeau că trotuarul străzii lor intrase în pământ, că apele fără scurgere se adunau în gropi, că țăntarii erau o pacoste și că nu mai puteau suporta „cântecul broaștelor” (ANI, PI, dos. 23/1943, f. 152 r.-v., cu semnături compromițătoare). Le dăm parțială crezare, căci ei ar fi trebuit să fie, dimpotrivă, mulțumiți că, deși orașeni, trăiau în **satul Broșteni**, cum din neintenționată (deci sinceră) eroare scria un edil pe un plan ozalid al Iașului (*Ibidem* dos. 356/1906, vol. 1, f. 230). Mai constat că nu e o întâmplare, ci chiar o predestinare faptul că **Strada Melodiei**, care separă, prin spate, clădirile Universității Politehnice de vechile străzi ale Broștenilor, va fi primit acest frumos nume, după o propunere a unui consilier municipal, în amintirea nemuritorului cântec al milenarului batracian, muzician expert în valorificarea sonorității timpanelor.

Gluma e... glumă, dar pe la sfârșitul lui februarie, când se topeau zăpezile și începeau să curgă sloiurile pe Bahlui, oamenii se gândeau la ce e mai rău, fiecare ca Stan Pățitul, căci o păteau rău de tot, cam o dată la trei-patru ani, până prin 1913 și chiar după rectificarea albiei. (Amintirea din iunie 1932 nu a dispărut cu totul din memoria colectivă). Imediat, Primăria intra în... situație de urgență, din care ieșea onorabil doar dacă nu se înecau prea mulți oameni și vite și nu se prăbușeau chiar toate casele inundate, cu 1,5 m nivel de apă în încăperi, cum s-a întâmplat în Lipovenime, pe străzile de pe dreapta Nicolinei, de la Mănăstirea Frumoasa și până la vărsarea în Bahlui, și pe tot șesul frecventat atunci, în devălmășie, doar de cabaline, bovine și ovine și ocupat acum de cartierele Alexandru cel Bun și Dacia (ANI, PI, dos. 130/1893, f. 59, plan ozalid cu situația din 23 mai 1897, și dos. 373/1897, f. 5, plan ozalid, cu terenurile inundate la 1 aprilie 1897). Se agitau și angajații de rând ai administrației, podarii, dotați cu topoare de spart gheața, cu cângi de tras sloiurile dintre pilonii podurilor de lemn, cu otgoane, plute sau șăici, pentru salvarea sinistraților. Bântuiau șapte asemenea ambarcațiuni pe la Podul de Piatră și Podul Roșu, în aprilie-iunie 1897. Detaliile acestei

lupte mereu pierdute cu Bahluiul și aliata sa de nădejde Nicolina nu pot încăpea în paginile acestei cronici toponimiste. Dar trebuie să fac loc aici povestirilor cu alte poduri și punți, construcții de mare necesitate în vremuri normale și salvatoare în ceasuri de cumpănă hidrometrică. Cei din Broșteni puteau fugi spre locurile mai înalte, când nu era prea târziu, doar pe două poduri și o punte. La Podul Roș am zăbovit destul, deși multe s-ar mai putea adăugi (cu alte prilejuri), iar acum a venit rândul **Podului Trancu**, despre care s-ar putea trăncăni în voie, dacă un noian de informații inedite nu ar lămuri deplin și precis „biografia” sa fără de viață.

Orice navigator pe internet (nu pe Bahlui!) poate afla repede că podul de lemn numit *Trancu* a fost construit în anul 1932, că a fost reparat și consolidat de mai multe ori, ultima dată în 2003, și demolat în 2006, după ce în noiembrie 2005 a fost dată în folosință o pasarelă (punte pietonală) de beton, construită alături de podul cel vechi. Și cum moda se globalizează acum mai abitir decât orice alt nărav de gândire, tinerii amorezi, păsărele și păsăroi de prin vecini (Facultatea de Textile-Pielărie e tocmai peste drum), creativi prin imitație și dezamăgiți apoi în practica de toate zilele, au făcut din puntea ieșeană un pod al îndrăgostiților, ca la Paris – cum altfel? –, asigurând trăinicia legămintelor de moment cu lacăte atârinate în balustradele punții. Gurile rele spun că podul chiar s-ar putea prăbuși sub greutatea atâtor tone de jurăminte-beton, dar eu cred că timpul și rugina își vor face conștiincios datoria, spre salvarea acestui simbol al biruinței tehnicii asupra fostului dușman sortit de natură Eșului.

Rezumată astfel, istoria *soft* a acestui pod pare subiect de telenovelă cu un singur episod, dar bogatele mărturii documentare ale avatarurilor sale îi dau un suflu de epopee eroi-dramatico-satirico-postmodernistă, nutrită de neputință și lene cronică, de resemnare fatalistă (Dă, Doamne, să nu se întâmple!) și de situare *à la porte de l'Orient*, unde totul se întâmplă, inclusiv asigurarea unui capăt de pod cu... gunoi. Cu îngăduința spațiului tipografic rămas, rezum și eu o variantă *hard* a poveștii lui Trancu (podul!). Așadar, prin anii trecuți '60, se șoptea că podul acesta amintea de Grigore Trancu-Iași, fost ministru al Muncii și odios dușman al clasei muncitoare, căreia îi îngădise dreptul la grevă prin eficienta Lege Trancu (1920). Legiferarea era vehement înfierată de propaganda comunistă, dar perfect aplicată de același regim, chiar cu îmbunătățiri radicale, mergând până la desființarea zisului drept. Jumătățile de măsură, burgheze, nu puteau fi admise. Omul nu a pățit nimic, fiindcă a avut grijă să moară la timp (în 1940), dar numele *Trancu* a trebuit să fie radiat din memoria istorică. De aceea, prima porțiune a fostei **străzi Trancu** (pornea din str. Sf. Lazăr, străbătea oblic Broștenii până la Podul Trancu și continua, peste Bahlui, înainte de 1960, până în șoseaua Țuțora) a fost redenumită după 1948 **str. Zimbrului**, hodonim justificat doar de închipuirea biruinței finale a nobilului animal asupra coriștilor batracieni de tristă amintire. Podul însă și-a putut păstra numele în uzul oral și neoficial, mereu neascultător și subversiv față de poruncile ocârmuirii. Dar fiindcă soarta este ironică, cum se spune, ea s-a amestecat și în lupta ideologică și a încetșat opiniile, căci podul și str. Trancu nu au nicio legătură cu ministrul Grigore Trancu-Iași. Pentru clarificări, istoria reală a podului trebuie așezată corect în topografia zonei, fiindcă sub același nume se ascund două povești: prima a unui pod de peste albia veche a Bahluiului, construcție cu început incert databil (o vom indexa ca **Podul Trancu 1**), cealaltă a altui pod (**Trancu 2**), așezat pe cursul rectificat (după 1910) abia în 1935 (nu în 1932) și destinat în prezent ritualurilor religiei lui Eros. Deslușirea lor în documente o amân pentru Cântul următor, cu speranța că până atunci va spori cu câteva lacăte prestigiul de garant al fericirii juvenile atribuit Podului Trancu.

Puntea (2005) de pe locul Podului Trancu (2)

*

22. Doar la gura sobei se pot spune mai multe povești decât la capătul podului, despre iglițe și capre, babe și urși, podele și parmaclăcuri, bulboane și făpturi necurate. Nu o fi destinul Podului Trancu la fel de... metafizic precum cel din *Puntea Sfântul Ludovic* de Thornton Wilder, dar „misterios” prin confuzii documentare birocratic-administrative este de neegalat în Iași.

Până pe la mijlocul veacului al XIX-lea, mahalagii din Broștenii cei mai vechi nu puteau ieși din îmbrățișarea băhnoasă a cotului Bahluiului decât pe la Podul Roș, fiind nevoiți să traverseze mai întâi cursul vechi al Nicolinei peste un alt pod (necartografiat) din apropiere, situație reprezentată pe o „închipuitoare hartă” a locului, desenată la 12 mai 1815 de vornicul de poartă Vasili Bucur (ANI, *Documente*, 422/107, plan publicat și comentat deja de dr. Sorin Iftimi și de prof. dr. Laurențiu Rădvan). Mai era atunci și o punte care fusese făcută de târgoveți (din tumurugii unui fost pod provizoriu de peste Bahlui, construit între anii 1806 și 1812), pentru a ajunge mai lesne din Broșteni în Ulița de pe Iaz (viitoarea str. Sf. Lazăr, 1884). Aceștia se strecurau printr-o hudiță dintre două dughene negustorești, aflate în dreptul trecerii de pietoni de astăzi (spre sediul BCR) de pe str. Sf. Lazăr, prilej de gâlceavă atunci, drept pentru care a și fost închisă în 1816 (*Ibidem*, 422/105 și 422/106). Pe această punte s-a putut merge câțiva ani, în direcție contrară, la o cășăpie de pe malul drept al Bahluiului, situată pe locul actual al micului scuar din spatele Facultății de Arhitectură „G. M. Cantacuzino”.

Nicio altă trecere peste Bahlui nu a mai existat, între Podul Roș și Podul Bularga, până pe la mijlocul secolului, căci abia în planul lui Fr. Peytavin (1857) este reprezentat un pod fără nume, legând Broștenii de Ulița de pe Iaz. Acesta era „Podul numit Trancu” mai târziu, în 1872, sau „Podul numit a lui Isaiea Trancu” (ANI, PI, dos. 101/1872, f. 90 r., 198 r.), când se punea problema

reparării sale (*Ibidem*, f. 86 r. și urm.). După inundații anterioare ale Bahluiului, podul fusese „înființat” (de fapt, refăcut) în 1868 de mahalagii de acolo, între care se afla și evreul Bercu Morariu. Aceștia refuzau acum să-l repare, iar Primăria considera că ei trebuiau obligați la această cheltuială, fiind spre folosul lor. Podul era situat „de vale de casa Isaiea Trancu”, localizabilă pe terenul bisericii actuale Sf. Paraschiva pe stil vechi, de pe str. Sf. Lazăr. Personajul eponim este, desigur, acel Isaia de pe *Ulița pe Iazu*, care apare într-o catagrafie a caselor și dughenilor din anul 1861 (ANI, EI, dos. 99/1861, f. 306 v.) și îl găsim menționat încă o dată, mai târziu, când se oferea un loc de pe str. Sf. Lazăr, fost al lui I(saia) Trancu, pentru cumpărare, în vederea înființării unei piețe (ANI, PI, dos. 132/1893 – lipsă; mențiune în inventar). Este foarte probabilă înrudirea acestuia cu un Ioniță Trancu, știut documentar dintr-o învoială din 21 martie 1857, cu Mănăstirea Socola, pentru embaticul unei vii (ANI, *Mănăstirea Socola*, ms. 577, f. 143). Acești *Trancu* erau membrii unei familii de armeni din Iași, poate din același neam cu aceea din Târgul Frumos, care a dat pe cunoscutul Grigore Trancu-Iași. Iorgu Iordan găsește, după preferințele sale, o etimologie bulgărească acestui nume (bg. *Tranko*), dar, din motive evidente, armen. *Trang* „sfetnic regal” este soluția corectă.

Planul orașului Iași (1857) de Fr. Peytavin

Numele podului Trancu este în relație cu acea refacere a sa din anul 1868 și se explică, desigur, atât prin contribuția armeanului la cheltuiala comună, cât și, cert, prin vecinătatea imediată a casei sale cu podul, ca și în cazul podurilor Iancu Bacalu, Tacu, Bularga sau Bucșănescul. Ca de obicei, în acei ani și mereu după aceea, nu erau bani pentru toate podurile și podețele din oraș, încât devizul și proiectul pentru reconstruire au fost făcute abia în mai și iulie 1873 (*Ibidem*, dos. 101/1872, f. 144 r.-145 r., 179), antrepriza de construcție datează din iulie 1874 (f. 225 r., 227 r.,

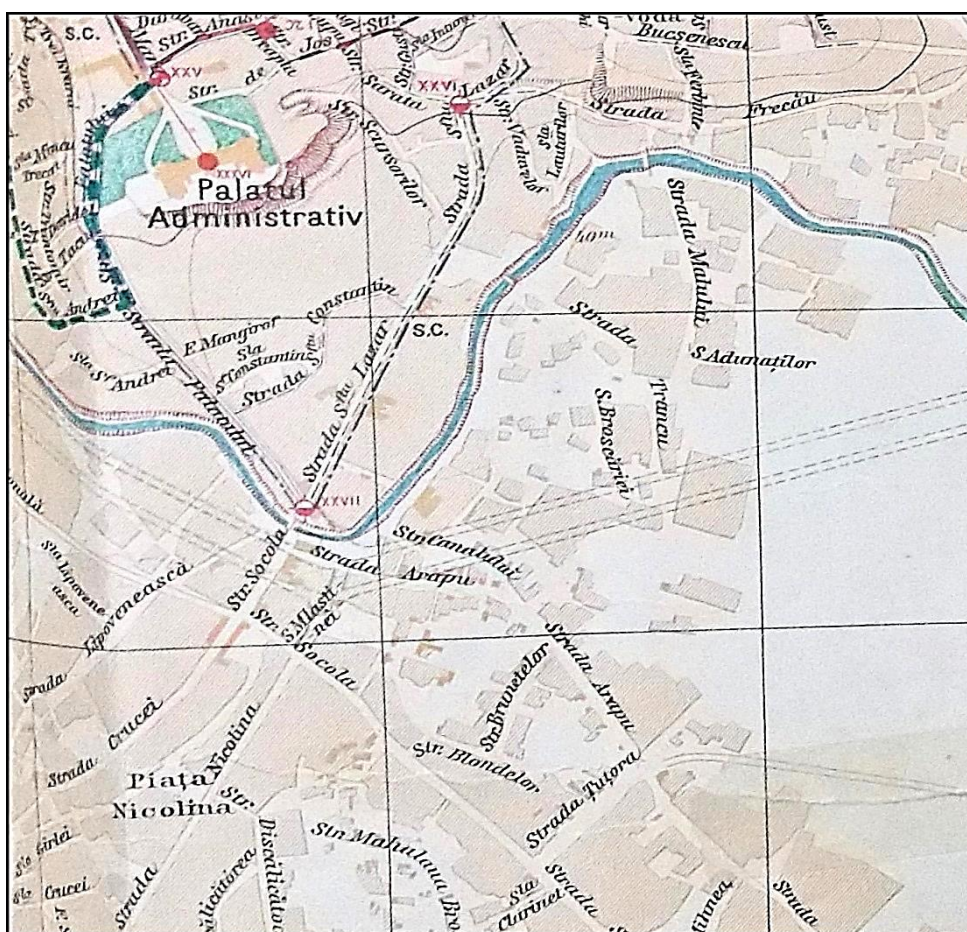
229 r., 246 r.-247 r.), dar reparațiile au fost făcute abia în februarie 1875 (f. 297 r.). Inundațiile din anul următor au avariat iarăși toate podurile de pe Bahlui, încât în octombrie 1876 Podul Trancu era într-o stare deplorabilă (*Ibidem*, dos. 31/1876, f. 109 r., 282 r.). Podul Trancu, ca și Podul Roș, era din nou rupt de sloiuri în februarie 1880 (*Ibidem*, dos. 78/1880, f. 1 r.), era stricat în august 1882 (*Ibidem*, dos. 78/1882, f. 50 r.), în primăvara lui 1883 se prăbușise pe o porțiune și în martie a trebuit făcută o punte de trecere cu piciorul pe acea parte (f. 1 r., 8 r., 78 r.). A fost reconstruit în întregime în iarna lui 1883-1884 și era gata în februarie (f. 87 r.), dar în următorul sfert de veac au fost necesare iarăși numeroase reparații și reconstrucții (*Ibidem*, dos. 58/1887, f. 98, 100, 104-121; dos. 58/1891, f. 4 r.; dos. 58/1893, f. 3 r.; dos. 58/1900, f. 70 r.; dos. 58/1901, f. 1 r., 3 r., 6 r., 7 r., 11 r., 78 r.-79 v.; dos. 58/1903, f. 67 r.; dos. 58/1906, f. 2 r., 16 r., 35 r.; dos. 58/1909, f. 3 r., 11 r., 20 r., 97 r.).

Fiindcă după rectificarea Bahluiului în anii 1909-1910 albia veche nu a fost acoperită imediat, Podul Bercu zis și Trancu (*Ibidem*, dos. 58/1919, f. 54 r. și urm.) a rămas pe vechiul amplasament, fiind reparat parțial în anii următori (*Ibidem*, f. 75 r.; dos. 58/1920, f. 33 r.; dos. 58/1922, f. 95 r.; dos. 58/1923, f. 224 r.; dos. 58/1925, f. 1 r.; dos. 58/1926, f. 5 r.; dos. 58/1928, f. 77 r., 78 r., 80 r.; dos. 58/1931, f. 40 v., 49 r.). Unele detalii ale avaturilor acestui pod sunt instructive pentru anume străvechi mentalități (ne)civice și nu ne surprinde informația că un evreu din vecinătate a furat 12 traverse de la capătul de apus al Podului Trancu de pe albia veche și a pus gunoi în loc (*Ibidem*, dos. 58/1924, f. 21 r., reclamație). Treptat, cursul vechi al Bahluiului s-a colmatat, astfel că pe locul podului din capătul str. Trancu nu mai era necesară decât o punte pentru care se solicitau uneori doar materiale de reconstrucție (*Ibidem*, dos. 58/1933, f. 15 r.). Fosta albie a râului a fost complet umplută cu pământ, devenind traseul **Străzii Moldovei** (1931), cum se vede în planul desenat de C. Condurache (cca 1942-1947). Astăzi, capătul dinspre Podul Roș al acestei străzi nu mai poate fi observat, locul fiind ocupat de clădirile Facultății de Arhitectură și Facultății de Construcții și Instalații ale Universității Politehnice „Gh. Asachi”, dar în continuare, până la intersecția cu str. Zimbrului, str. Profesor Anton Șesan mai amintește de cursul de odinioară al Bahluiului. La celălalt capăt, fosta Str. Moldovei nu mai ajunge până la Bahlui, stându-i în cale clădirea Rectoratului aceleiași Universități. Acum, mai rămâne doar să căutăm motivația numelui acestei străzi, observând imediat sintagma cu determinantul în genitiv (*Moldovei*) și nu în nominativ (*Moldova*). Explicația devine limpede când constatăm că pe locul vechii căsăpii de pe malul drept al Bahluiului, reprezentată pe „harta” din 1815, a apărut probabil după 1832, când căsăpiile au fost mutate la marginea orașului, o moară de apă a cărei veche iezătură, făcută de-a curmezișul Bahluiului, trebuia desființată în februarie 1880, pentru a permite curgerea sloiurilor (*Ibidem*, dos. 78/1880, f. 13 v.-14 r.). La acea dată, moara era desigur modernizată, iar acel Bercu Morariu de lângă Podul Trancului va fi având legătură cu această moară, după cum fosta **str. Măcelari** (1932) trebuia să amintească de căsăpia de la începutul veacului al XIX-lea. Dacă moara va fi intrat în proprietatea Băncii „Moldova” din Iași (e doar o presupunere), am avea și explicația denumirii sale (**Moara Moldova**). A fost demolată în anul 1932 (*Ibidem*, dos. 58/1932, f. 37 r.).

Ulița Broștenii, locuită majoritar de evrei în 1861 (ANI, EI, dos. 91/1861, f. 318 v., 322 v., 327 v., 328 v.), va fi numită **str. Trancu** la capătul său de nord-est (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 197 v.). După schimbarea cursului Bahluiului și sistematizările planificate începând din anul 1923, str. Trancu a fost trasată de la podul vechi direct până la malul râului și, mai departe, după 1926 (*Ibidem*, dos. 253/1929, f. 13 r.-v.), până în șoseaua Țuțora (azi Calea Chișinăului), aproape de rondul tramvaiului numit acum Baza 3. Nimic nu se mai poate recunoaște astăzi din acea jumătate nouă a str. Trancu, după apariția în anii 1961-1970 a cvartalurilor de blocuri de pe splaiul drept al Bahluiului și a CET 1 Iași. Noua comunicație impunea necesitatea măcar a unei punți sau a unei pasarele de legătură între cele două segmente ale străzii, separate de râu. Inițial, după marea inundație din iunie 1932, a fost construită o punte provizorie în dreptul Morii Moldova, spre cotul str. Arapu, de pe malul drept al Bahluiului, cu material lemnos din demolarea Podului Ipsilanti și a

acelei mori (*Ibidem*, dos. 58/1932, f. 24 r.-25 v., 28 r., 37 r., 39 r., 43 r., 49 r.). Abia în anul 1934 au început demersurile și s-a făcut documentația pentru un pod solid, de lemn de stejar, peste Bahlui, în capătul str. Trancu, lucrare în valoare de 270.000 lei, executată în anul următor și cu o recepție provizorie din august 1935 (*Ibidem*, dos. 58/1934, f. 115 r., 117 r.; dos. 58/1935, f. 3 r.-v., 4 r., 35-40 r.) și una definitivă în august 1936 (*Ibidem*, dos. 58/1936, f. 19 r.). Au urmat reparațiile obișnuite la podurile de lemn (*Ibidem*, dos. 58/1940, f. 16 r.; dos. 58/1941, f. 4 r.) și o reconstrucție de 2.400.000 lei în exercițiul financiar al anului 1948 (*Ibidem*, dos. 21/1948, f. 19 r.). Aceasta este aventura podului pe care l-am indexat în episodul anterior ca *Trancu 2*, pod demolat în anul 2006.

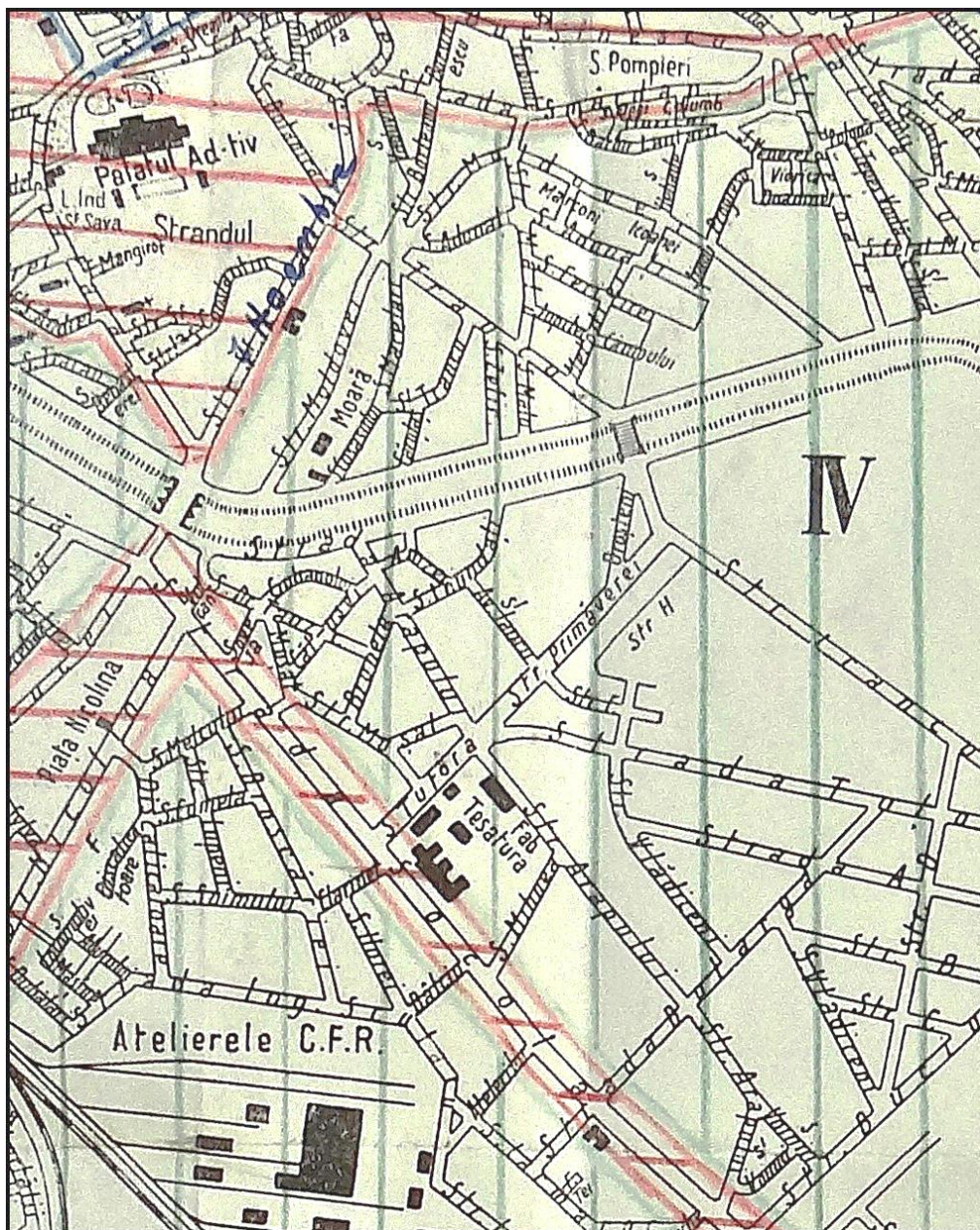
Pe parcursul acestei bogate documentări, sinonimiile toponimice *Podul numit al lui Bercu* (*Ibidem*, dos. 58/1889, f. 23 r.), *Podul Treancu* și *Podul lui Bercu*, *Podul Isaia Trancu* (*Bercu*) (*Ibidem*, dos. 58/1890, f. 6 r., 8 r., 27), *Podul Bercu* (*Ibidem*, dos. 373/1897, plan ozalid), *Podul Trancului* supranumit *Bercu*, zis și *Isaia* (*Ibidem*, dos. 58/1901, f. 1 r., 6 r., 7 r., 11 r.), perfect explicabile, dată fiind participarea aceluși evreu la reconstrucția din 1868, au fost de real folos pentru clarificări documentare, dar alte referințe ne-au apărut ca derutante și ne-au pus serioase probleme de interpretare și analiză, generate de unele confuzii între Podul Trancu și Podul Arapului, apărute în câteva acte din dosarele Primăriei. Episodul următor va risipi și acest „mister” denominativ.

Planul orașului Iași (1896-1897) de Grigore Bejan

23. Cum pot funcționarii unei primării, fie și cei de la Serviciul tehnic, să creeze niște mistere onomastice? Nimic mai simplu: ceva lene de a verifica o situație din teren, neapărat cu un adaos de iuțeală în foiala hârtiilor (mai ales dacă au forma și colorul bancnotelor) și nebăgarea de seamă a noastră (a cetățenilor, vreau să zic). Curată scamatorie! Mai abitir ca un procuror DNA din ziua electorală a trebuit să cercetez cu atenție dosarele de corupere a relației disjuncte dintre numele podurilor Trancu și Arapu, ca să pricep că eventuala acuzație de fraudă se putea baza doar pe o înscenare politică a Partidului Obosiților din Primăria burghezo-moșierească a Eșilor. Așadar, comunic tuturor contribuabililor la cetirea „Cronicii Vechi” că propozițiile următoare sunt în falș parțial: Podul „pronumit Arapu sau Trancu” era dat în antrepriză de construcție în iulie 1874 (ANI, PI, dos. 101/1872, f. 225 r.); fiindcă Podul Trancu și Podul Roș erau rupte de sloiuri în februarie 1880 (*Ibidem*, dos. 78/1880, f. 1 r.), la Podul Arapului urma să se taie gheața și să se desfacă iezătura de la o moară făcută de-a curmezișul Bahluiului (f. 13 v.-14 r.); „Podul de peste Bahlui, numit din vechime a Arapului, iar mai încoace a Trancului” era stricat (*Ibidem*, dos. 78/1883, f. 78 r.). Amendez istoricește, nu și contravențional, aceste confuzii, asigurând pe doritorii de exactitate (totdeauna minoritari și timorați în mijlocul poporului vrăjit de frumusețea basnelor) că nu a existat un Pod al Arapului pe Bahlui și că știrile de mai sus sunt valabile exclusiv în povestea sfârșită deja a Podului Trancu (1), de pe cursul vechi al Bahluiului.

Să căutăm acum fantoma Podului Arapul din șesul râului. Cea mai veche urmă o găsesc în 1861, în marele dosar al recensământului ulițelor, caselor și locuitorilor urbei Iași. Atunci, apare *Ulița Podul Arapului*, recenzată între Broșteni și Broscăria și locuită de români și jidovi (ANI, EI, dos. 99/1861, f. 330 v. și 332 v.). Cercetând acea „închipuitoare hartă” desenată la 12 mai 1815 de vornicul de poartă Vasili Bucur (ANI, *Documente*, 422/107) și pomenită în episodul anterior (nr. 22), am presupus că Podul Arapului trebuie să fi fost acela de peste gârla Nicolina (veche), care se vărsa în Bahlui, în imediata apropiere a Podului Roș (primul amplasament), situație topografică reprezentată și în planul din 1857 al lui Fr. Peytavin. Numai că documentele menționează acel pod ca *Podul Nicolinei* (ANI, EI, dos. 86/1833, f. 15 r., 21 r.), iar un podeț de piatră vechi, stricat, de pe ulița numită *Harabul* (ANI, PI, dos. 31/1876, f. 20 r.), și un pod de lemn degradat, numit din vechime *Arapu*, se aflau lângă șoseaua județeană Țuțora (*Ibidem*, f. 261 r., sept. 1877). Podurile acestea, alăturate, erau peste una din numeroasele gârle ce străbăteau șesul Bahluiului înainte de regularizarea râului și extinderea orașului în această zonă. Gârla a fost canalizată, înainte de 1850, pe un șanț care pornea din șoseaua Socola și urma traseul de astăzi al Bulevardului Primăverii, până în Bahlui, mărginind pe stânga șoseaua Țuțorii, până la cotul acesteia spre est (pe actuala Calea Chișinăului). În acest cot, în planul lui Fr. Peytavin, este cartat, peste șanț, un pod, care lega șoseaua de un drum, acela numit apoi *Ulița Podul Arapului*. Mai târziu, se prevedeau cheltuieli pentru reconstrucția podului din Strada Arapului (*Ibidem*, dos. 58/1888, f. 11 r.), dar abia în august 1890 era terminat podul de lemn din str. Arapu (Harapu), în locul celui de piatră, ruinat (*Ibidem*, dos. 58/1890, f. 23 r.). Îl găsim apoi numit și *Podul Floroae* din str. Arapu (Harapu) (*Ibidem*, dos. 58/1891, f. 42 r., 45 r.). Planul lui Gr. Bejan (1896-1897) reprezintă str. Arapu începând de lângă Podul Roș și ajungând la cotul vechi al șoselei Țuțora, iar de aici continuând, prin spatele fostei fabrici „Țesătura”, pe traseul actual al str. Arapu, până în șoseaua Socola. După reamplasarea Podului Roș (1911), capătul de nord-vest al străzii a fost schimbat pe malul drept al cursului nou al Bahluiului, pe traseul actual Splaiul Bahlui, cca 200 m, de unde cotea la dreapta, spre șoseaua Țuțora. Construcția cvartalului de blocuri, după 1961, a întrerupt vechea str. Arapu, care a fost desființată pe porțiunea dintre splai și până la intersecția menționată.

Planul municipiului Iași (cca 1942-1947), executat de C. Condurache

Podul (podețul) Arapu, inițial probabil de lemn, apoi de piatră, după 1840, când s-a șoseluit drumul Țuțorii, are numele unui mahalagiu din apropiere, care nu a apărut încă în documentele ieșene publicate sau inedite, insistent cercetate. Antroponimul *Arapu* este, evident, o poreclă, obișnuită pentru țigani. Unul, rob al Mitropoliei Romanului, este menționat în 1587 (*Documente privind istoria României*, A, Moldova, XVI, 3, p. 362), iar o țigancă Arapa apare în 1599 (*Ibidem*, XVI, 4, p. 253). La Iași, țiganul Gheorghe Arapu cu familia sa era înregistrat într-o condică a sufletelor „stării de gios” din anul 1808 (*Documente statistice privitoare la orașul Iași*, ed. Ioan Caproșu și Mihai-Răzvan Ungureanu, I, 1997, p. 277). Numele nu este însă exclusiv țigănesc, căci în *Catagrafia orașului Iași* din 1820 un Ilie Arap, rachier din mahalaua Rufeni, era român. O importantă familie boierească Arapu din Botoșani este cunoscută încă din secolul al XVIII-lea, dar nicio relație dintre podul din Iași cu toți aceștia nu poate fi dovedită. Cu atât mai puțin cu... Harap-Alb.

Dar fiindcă apele, morile și boierii (după viziunea heracliteană a lui M. Sadoveanu) și chiar podurile o iau la vale, precum Podul lui Ipsilant, luat pe dedesubt de Bahlui și proptit în Podul Tacu, în anul 1933 (ANI, PI, dos. 58/1934, f. 22 r.), și serialul acestor „Mistere” curge din puncte în pod și din pod în puntea următoare, unde trebuie să te faci frate cu Draculea, ca să poți trece printre țepușele capcanelor etimologice. Și așa, alunecând, alunecând, ca în legănarea versului știut (doar de poetul acela), plutim de la podul Trancu (1) la *Puntea Ismirliului*. Au simțit nevoia unei punți mahalagii de pe malul drept al Bahluiului, mai ales zarzavagii sârbi de pe ulițele Malul și Adunați, ca să ajungă fără ocol în piața de la Sf. Vineri, urcând pieptiș pe străvechea uliță Fierbinte (Herbinte, 1663), rămasă până astăzi, în buricul târgului, un martor sărman, dar cu atât mai concret-vizual al Eșului de odinioară, loc evocator de vechime, cum nu mai există altul în vatra orașului. În egală măsură, vitele din Țigănimia Domnească ieșeau spre izlazul din șesul Bahluiului pe aceeași cale. Puntea nu exista în 1857, căci nu apare în planul foarte bun al lui Fr. Peytavin, în care este reprezentat până și un podeț de pe ulița Frecău, peste o scursură care venea spre Bahlui de sub biserica Sf. Lazăr. O localizăm cu precizie în planul lui Gr. Bejan (1896-1897), între str. Malului și str. Frecău, și o descoperim în felurite stări și situații: stricată în august 1882 (*Ibidem*, dos. 78/1882, f. 43 r.) și, apoi, în următoarele trei decenii, când reparată (*Ibidem*, dos. 58/1888, f. 1 r., 3 r.), când iarăși afectată de viiturile Bahluiului (dos. 58/1891, f. 1., dos. 28/1895, f. 7 r., 15 v.); a fost chiar proiectată ca pod de fier (dos. 58/1901, 44 r., 47 r.-53 v.), dar a rămas punte de lemn și era putredă câțiva ani mai târziu (dos. 58/1907, f. 6 r.), când a trebuit să fie iarăși reparată (f. 17 r.). Nimic nu s-a schimbat nici după rectificarea râului, fiindcă albia Bahluiului Vechi primea scurgeri și izvoare din coasta dealului Copoului și se umplea în sezonul ploios (dos. 58/1911, f. 23 r., 82 r., dos. 58/1912, f. 37 r.), încât puntea a fost închisă (dos. 58/1912, f. 9). Mahalagii reclamă că li s-au înecat vitele care treceau prin Bahlui, solicită un pod, dar rămân cu puntea doar cârpăcită (dos. 58/1913, f. 1 r., 70 r., 88 r., 101), iarăși ruptă în decembrie 1915 și reparată în ianuarie 1916 (dos. 58/1917, 4 r., 5 r.), și tot așa, încă două decenii (dos. 58/1919, f. 47 r., dos. 58/1920, f. 52 r., dos. 58/1923, f. 208 r., 209 r., dos. 58/1930, f. 20 v., dos. 58/1939, f. 7 r.), până s-a acoperit albia veche și s-a umplut paharul răbdării cititorului acestor aventuri bahluviene fără haz, dar cu mult necaz. Numai lectorul cu apartamentul inundat de vecinul de la etajul superior poate... empatiza cu mahalagiul căruia i-a pierit vaca la puntea cu pricina. Și totuși, chiar banalitatea dramatică în realul ei poate avea o câtime de mister, cum are și această punte: numele *Puntea Ismirliu / Ismirliu* (dos. 58/1887, f. 10 r., dos. 58/1888, f. 1 r.). Iarăși un nume de persoană, al unui locuitor din preajmă, cunoscut de toți vecinii, se atârna de parmaclăcul punții, spre nemurirea (doar de un an!) a amintirii sale. Tacu, Trancu și Bucșănescu au fost mai norocoși, mai longevivi în posteritatea onomastică, dar Ismirliu e mai interesant, prin excelența rarității numelui, exotismul sonorității și ghimpele etimologiei. Văd în acest antroponim denumirea orașului turcesc *Izmir*, cu sufixul adjectival *-li*, identificând așadar un venetic „din Izmir”. *Izmirliu* e pe românește, cu *-u* final în funcție de articol hotărât. În amestecul etnic din Iași veacurilor al XVIII-lea și al XIX-lea, un imigrant din levantul otoman (care nu trebuia

să fie musai un turc) nu e deloc o surpriză. La doar o cotitură de Bahlui, mai în sus, locuia armeanul Trancu. Puntea nu mai există de mult și nu cred că vreun automobilist care trebuie să ocolească micul rond de la intersecția străzilor Moldovei (de pe traseul Bahluiului Vechi) și George Emil Palade (fostă Malul), pentru a vira spre str. Smârdan (fostă Frecău), știe că se rotește pe locul fostei punți a Ismirliului. Va fi în avantaj (neînsemnat) doar acela care va citi acest „Mister” și va privi poza alăturată.

Rondul de pe locul Punții Izmirliului

DOCUMENTELE FAMILIEI MICLESCU. DESCENDENȚA DE LA PĂUȘEȘTI

Lucian-Valeriu LEFTER

Redactate între anii 1755 și 1835, majoritatea în 1810, cele 14 documente pe care văd lumina tiparului acum, păstrate la Biblioteca Academiei Române, conțin informații despre ramura de la Păușești a familiei Miclescu, respectiv urmașii stolnicului Gavril Miclescu, căsătorit cu Zoița Lazu: frații Iancu, Iordache, Catrina Luca și Sultana Prăjescu, de la care au rămas două ctitorii, bisericile din Păușești și Stolniceni-Prăjescu, județul Iași¹. Satul Păușești intrase în stăpânirea familiei încă din secolul al XVIII-lea, marele logofăt Gavril Miclescu menționându-l în testamentul său, la 1741².

În anii 1811-1812, vornicul Iancu Miclescu (căsătorit cu Ruxandra Rosetti-Roznovanu) a ctitorit biserica de piatră Sfintii Mihail și Gavril de la Păușești, renovată la 1855 de fiica sa, Ecaterina, măritată cu marele logofăt Alecu Dimitrie Ghica. În exterior, lângă peretele de sud al bisericii, se păstrează mormântul cu piatra funerară a lui Iordache Miclescu, fost mare agă, fratele ctitorului, care a decedat fără urmași la 24 august 1835.

La 1823, Sultana Miclescu a ctitorit împreună cu soțul ei, marele postelnic Ioniță Prăjescu, biserica de piatră Sfântul Gheorghe de la Stolniceni-Prăjescu. Sultana a răposat la 10 octombrie 1827, mormântul și piatra funerară aflându-se lângă peretele de sud al ctitoriei sale.

Pe cei prezentați mai sus, îi vom regăsi, în diferite ipostaze, în documentele de mai jos. Dacă în numerele precedente ale acestei reviste am evidențiat descendența lui Petre Miclescu din ținutul Tutova, de această dată scoatem la lumină informații despre o altă ramură a familiei Miclescu, descendența stolnicului Gavril Miclescu, răspândită în satele Hăsnășeni, Onești și Păușești din vechiul ținut al Cârligăturii.

*

I. 1755 noiembrie 15. Orig.

Să s(e) știi, precum i-am dat zî cu giniril(e) lu(i) Albot(ă), cu Eni ș(i) cu Apostol, giniri lui Albot(ă), ca s(ă) vii într-o săptămân(ă) după Naștiri lui Hristos la (I)eș, să stăm cu toț(i) pentru ni[ș]ști părți di moșii ci arat(ă) că au în Păușăști, iar car(e) nu s-or tîmpla la zî să aibă a să aduci cu om gospodu; și pentru credința m-am iscălit.

Let 7264 <1755> noiemvrie 15.

Gavril Miclescul <m.p.>

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVIII/163

II. 1774 noiembrie 4. Orig.

De la bo(i)erii Divanului Cnejei Moldovii.

Cătră dumneaei vist(i)erniceasa Catrina Catargioai.

¹ Lucian-Valeriu Lefter, *Ctitoriile familiei Miclescu. Zidiri, inscripții, pomelnice*, în „Monumentul”, XVI/1, ed. Mircea Ciubotaru, Aurica Ichim și Lucian-Valeriu Lefter, Iași, 2015, p. 272-273.

² *Documentele familiei Miclescu. Colecția Emil S. Miclescu*, ed. Petronel Zahariuc și Lucian-Valeriu Lefter, Iași, 2014, nr. 122, p. 162.

Să face știre dumitale, că aici, la Divanu, ne-au arătat dumnealui stolnic Gavril Miclescul, arătîndu că în trecuții ani răposatul Filip vistiernic, bo(i)eriul dumitale, avîndu trebuinți ca să-ș(i) hotărăscă moșia Dumeștii din ținutul Cîrligăturii, ci să hotărăște alături cu moșia dumisale stolnicul, Oneștii. Și luînd di la Divan bo(i)eriu hotarnic pi răposatul Vasili Balș, stolnic, după ce-au mersu la stare moșii nefăcîndu cercetari cu amărunt să vază stăpîmirile vechi a moșiilor, la ace hotărîri cu înpresurari au înnecat o bucată de loc din moșia Oneștii, însă siliști Oneștilor cu tot iazul ce-au fost pi moșii și le-au trasu în parte moșii Dumeștilor. Și văzîndu stolnicul că-i pricinuești strîmbătati și mari înpresurari moșii, știind vechi stăpînire Oneștilor, și mai vîrtosu că di la moșii și părinții dumisali această moșii tot pi hotarul iai s-ar fi stăpînit, și nici o supărari sau înpresurari di cătră nîmi n-ar fi avutu, au căutat di au adus oameni bătrîni marturi carii au știut din vechi stăpîmirile moșii. Și cu sufletili lor, în scris au dat mărturii înnainti răposatului Ioniți Păladi, vel logofăt, întru cari mărturii s-ar fi iscălit și răposatul logofăt Păladi și ar fi arătîndu în mărturiia lor, anumi [anumi] semnili și hotărâli vechi a moșii, dintru cari s-ar fi cunoscîndu înpresurare ci s-au făcut di cătră stolnicul Balș moșii Oneștilor. Și fiind vremile aceste a răzvrătirilor, și mai vîrtos fiind și dumnealui stolnicul cu trebuințili și poroncili ținutului, pîn acmu n-au putut să-ș(i) caute să-ș(i) îndreptezi cu giudicată strîmbătate și înpresurare moșii. Acmu, arătă la Divanu cum că dumneata ai fi vrîndu să pui să (i)ezăști iazul di pi ace bucată di loc cu pricină. Și la aceasta, stolnicul Miclescu ș(i)-au cerutu dreptate la Divanu, arătîndu că nicidicum nu poate să îngăduiască a-i faci această strîmbătate și au cerut dreptate la Divanu. Și la aceasta, de vremi că iaste pricină la mijloc, dumneata nu ești volnic ca s(ă) (i)ezăști iazul, pîn(ă) nu s(ă) va hotărî ace pricină cu giudecată. Și pentru aceasta, iată di la Divan cu hotărîri să scrii dumitale: nicidicum să nu să (i)ezască iazul și să ste ne(i)ezîtu pîn(ă) veți giudeca, și să vă puneți întri dumilorvoastre zi de soroc și la zioa sorocului dumnata, cu toate scrisorili și dovezi ce-i ave ți-i trimite vechilul dumitale aice di a sta fați la giudecată cu dumnealui stolnicul Miclescu. Și de la giudecată a căruia va rămîni a stăpîni, iar păr(ă) la giudecată iazul să nu s(e) iazască, căci și aceasta s-o știi dumneata. De ve-i (i)ezî iazul piste poronca Divanului și de s-a întîmpla di la giudecată ca s(ă) rămîi stăpînitoriu iazului dumnealui stolnicul Miclescu, dumneata ve-i rămîne păgubaș di cheltuiala ce-i faci cu (i)ezătura.

Balș, logofăt <m.p.>

<...>

Crupenschi, vornic <m.p.>

Balș, vornic <m.p.>

1774 noem(vrie) 4.

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVIII/157

III. 1775 iunie 11. Orig.

Ио Григории Плезандаръ Гика в[ок]вода, Божи[ю] миа[с]т[ю], г[ос]п[о]дар Земли Молдавской.

Credincioși bo(i)erii Domnii meli, dumitale Alexandru Neculce, biv vel paharnic, i dumitale Gheorghii Sturza, biv vel paharnic. Să faci știri dumilorvoastre că Domnii meli au jăluit dumneaei stolniceasa Zoîța a răposatului Gavril Miclescul, stolnic, arătîndu că în trecuții ani, cu hotărîre ci s-au făcut moșii <loc gol> a dumisale vist(i)eresii Catrini(i) Catargioai, i s-ar fi înpresurat o bucată di moșii din Onești și din Păușăști, și cu iazu(l) cu tot au tras-o în stăpîniri moșii. Deci, cerînd stol(niceasa) ca dup(ă) scrisori ci ari să i s(e) hotărăscă ți să îndreptez(e) înpresurare moșiilor, iată vă scriim Domniie me, luîndu carte aceasta a Domnii meli să vă sculați dumilorvoastre să mergiți la stările acestor moșii. Și fiind fați atît vichil(ul) vist(i)eresei cu scrisorili moșii cît și vichil(ul) stol(nicesei), și strîngîndu la locurile di pricină și pri alăți înpregiuraș(i), după scrisori, dovezi ci vor fi di îmbi părțili, cum și dup(ă) mărturii a oameni bătrîni ci vor fi știindu stăpîmirile vechi acelor locuri, în frica lui Dumnezău, cu bună dreptate, să alegiți și să hotărîți și di veț(i) cunoașpti că s-au făcut vreo greșal(ă) cu hotărătura ci s-au

făcut, atunce dumilorvoastre să îndreptați și pi undi a da dreptate di a puni hotară, să și stîlpiți cu petri, și după hotărîre ce-ț(i) faci să dați la mîna vichilului stol(nicesei) țe mărturii hotarnică în sămnili locurilor, întru cari să s(e) iscălească și toți acei ci vor tîmpla la hotărît, pi cari hotarnică aducîndu-o aice și cercetîndu-s(e) di dum(nealui) vel logofăt, di va fi cu cali i s(e) va da dup(ă) hotarnică și întăritură gospod, pentru stăpînire moșii. Aceasta scriim.

1775 iuni(e) 11

Procit vel logofăt.

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVIII/130

IV. 1789 septembrie 1. Orig.

Eu, Catrina Doniciu stol(niceasa), adiverescu cu această scrisoari a me pentru o fată di țigan, anumi Safta, fata lui Ionu Prună, ci esti dreaptă din țigani(i) mei, cari țigan(i) îmi am dați di la nănașa me, mătușa Catrina Curpensi, di cînd m-au botezat, socotit-am di bunăvoința me și i-am dat danii această fată di țigan cucoanii Soltanii, fiicii dumisali stolnicesii Zoiții Micleascăi, pentru pomenire me si fii a dumisali cu tot rodul ei și la fii(i) și nepoților dumisali, niciodănoară nimine din rudili meli si n-aibă a o tragi această fată di țigan fiind dreaptă a me țigancă și dată pentru pomenire me, cari pentru mai adivărată credința am iscălit.

1789 săptemvrie 1.

Catrina Doniciu stolniciasa <m.p.>

Și eu, preutul Ioan, am scris cu zisa dumisali.

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVIII/154

V. 1799 aprilie 15. Orig.

Eu, Vasili Bușilă, căpitan, încredințaz cu zapisul acesta ce-l dau la cinstită mîna dumisale medelnicer Iordachi Miclescu, precum să să știe că am vîndut dumisale niști părți di moșie ci li am la ținutul Tutovii, alesă și hotărîte pi pîrăul Horgeștilor, ci le-am avut și eu cumpărătură unile di la neamul Boleștilor și unile di la dumnealui vornic Costandin Păladi, însă:

Stînji

181 din hotarul Horgeștilor, cîmpu, cîte șasăzăci și cinci părali,

stînji gospod

1213 din hotarul Sucevenilor, însă 910 cîmpu și 303 păduri, cîte

patruzăci și cinci părali, stînji gospod

1394 fac, adică una mie trii suti noizăci și patru stînji gospod, pe cari sumă de stînji, după tocma la ce am avut cu dumnealui, precum să arată mai sus, le-au făcut și toți banii teslim și pre diplin în mînuli meli. Deci, și eu încă am dat dumnealui și toate scrisorili ci am avut asupra acestor părți ca să aibă a le stăpîni atît dumnealui cît și urmașii dumnealui în veci cu bună paci, nesupărat de cătră nime. Iar cînd vor (i)eși vreo pricină asupra acestor părți sau neagiungînd stînji precum sînt arătați mai sus, atunce eu să fîu dator a răspundi și a împlinine supărîndu-se dumnealui întru nimică, carile spre încredințare mai gios m-am iscălit însumi cu mîna me.

1799 apr(ilie) 15.

Vasile Bușilă căpitan, am vîndut <m.p.>

Am scris eu zapisul acesta cu zisa dumnealui căpitan Vasili Bușilă și sînt martor, GheorghiRadu, diac<m.p.>

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXCIX/142

VI. 1810 iunie 10. Orig.

Divanul Cnejei Moldaviei.

După bunăvoința premilostivului împărat Alexandru Pavlovici, însuș(i) stăpânitori a toată Rosîia, însămnată la știința prestrălucirii sale feldmar(e)șalului mai mari comandir a oștilor și arătată de exilenția sa, di sfetnicul di taină Dinatopol, și prezident Divanurilor Moldaviei i Valahiei și cavalier, Sîrghie Sîrgheevici Kușnicov, către Divan prin prilojanie di 9 zili a lunii lui iulie 1808, supt no. 1045, pentru moșii din ținutul Hotinului, să cercetezi prin comitetul rînduit și să de la legiuîți stăpîni după dovezile ci vor avea.

Au arătat dumnealui spatar Iancu Miclescu adiverință iscălită di dumnalor bo(i)erii de la comitetul cercetării cuprinzătoare di scriasori vechi pentru părți di moșii ci ari la ținut(ul) Hotinului, în moșia Carapușcenii, cari cercetându-s(e) și di noi s-au văzut scrisorile acestea:

- ispisoc din 7176 <1668>, april(ie) 26, a domnului Alexandru Ilieș voievod, întăritori lui Tudosi Dubău pi giumătati di moșie Carapușcenii, baștina sa și cumpărături;

- zapis din 7078 <1570>, april(ie) 23, prin cari Gheorghie Albotă și soția sa, Tofana, au vîndut lui Tudosi Dubău din a opta parti a patra parte, cari faci din tot satul a triizăci și doai di parti.

Deci, înștiințindu-s(e) pe exelenția sa sinatoriul că după dovezile di mai sus s-au lămurit giumătati di sat Carapușcenii întreagă și a șasăsprăzăci parti din cealantă giumătati a dumisali spatarului Iancu Miclescu cu neamurile dumisalii ci să trag din Tudose Dubău, s-au luat răspuns prin pridlojâniia exilenției din 21 mart(ie), supt no. 827, să i s(e) întărească stăpînire. Drept aceea, s-au dat această carti a Divanului di stăpînire cu cari să fii volnic dumnealui spatar Iancu Miclescu; și pi cini va rîndui dumnealui a stăpîni giumătate di moșie Carapușcenii <...> esti satul Carapușcenii pi Drabiți, în ținutul Hotinului, și din ceialantă giumătati a șasăsprăzăci parte, care faci din tot satul a triizăci și doai di parti, luînd venitul ci să cuvină, cu dreptu din tot locul pe aceste părți după hotărîre ci să vor dovidi că au fost din vechi drepti aceștii moșii Carapușcenii pe cari iesti acum satul Carapușcenii di pi Drabiți.

Și cartea aceasta a Divanului să fii dumisali parte și neamurilor dumisalii din Tudose Dubău di vecinică și neștrămutată stăpînire.

1810 iunie 20.

Gavril, mitropolit și exarhu

Costachi Ghica, logofăt

Costandin Balș logofăt

Sandu Sturza, vistiernic

Această copii fiind întocmai cu originalul care mi s-au dat la mine de dumnealui moșul Iancul Miclescu vornic, am iscălit, 1822, apr(ilie) 23

Iordache Miclescu <m.p.>

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXIX/21

VII. 1810 iulie 1. Orig.

Cinstitu și al meu iubit ca un fiu, dumneata arhon sârdar, cu părintească dragosti și cu fericită sănătate, mă închin dumitali!

Fiindcă Ion ȋigan(ul) șede la Păușești, la Safta ȋiganca, și a-i dispărți nu să poati fiindcă are vro patru copii, iar dumneata de vei avea să-mi dai doi copii cât de mici, eu ȋ(i)-oi lăsa ȋigan(ul) și îi voi da voe să se cunune că-i și păcat să șadă necununați, că ȋ(i)-a fi și pomană, că eu îs datoare cu doai sufleti de ȋigan și n-am di undi le da. Și dumneata măcar că-i da doai sufleti dar nu ȋ-a fi pe pagubă că-i ales plugar și [și] ciobotariu ȋigan și poftesc, de s-a(r) pute, fă-mi acest bine și foarte ȋ(i)-oi mulțămi. Și rog pe milostivul Dumnezeu să te ȋie sănătos.

1810 iulie 1.

A dumitali ca o mamă,

Cinstitului meu iubit ca un fiu, dumisale arhon sărdar Iordache Miclescu, cu părintească dragoste și fericită sănătate. Să să de.

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVI/157

VIII. 1810 iulie 14. Orig.

Cu plecăciune, mă închin dumitale!

A înțales cele scrisă prin răvașul dumitale din 12 [a] aceștii luni. Și arătînd dumnealui vornicul Toderășcu Balș răspunsul ce ai făcut cătră Divan în pricina cu stolniceasa Chilișanca [Catrina Donici din satul Chilișoaia, ținutul Cîrligătura, n.ed.], cum și că dumneata te-(a)i pus la cale cu bo(i)eriul epitrop a mănăstirii Svântul Spiridon ca să fie îngăduială doi ani până ce îți vei tăie iazul ca să-ți scoți banii ce ai cheltuit. Și apoi, de nu să va pute face vreo învoire, să să pu(i)e la cale pricina iazului precum a fi cu dreptul. Li-au zis să scriu dumitale ca să faci un asămîne răspuns cătră Divan, precum mai sus arăți, spre a-i da răspunsul cuviincios și a să mîntui de ceririle ce face dumneaei. Și dar, așa vei urma dumneata și vei triimite acel răspuns la mine ca să-l dau la Divan, pomenind într-însul și cele ce arăți prin carte aceasta, că în doi rînduri ai venit și dumneai n-au stătut la giudecată. Și fiind havale pentru hotărîre de mai sus ca să s(e) întrebe și pe însuș(i) dumnealor bo(i)erii epitropi a(i) mănăstirii Svântului Spiridon, căci asămîne răspuns vor da și dumnealor, însă zioa răspunsului acestui(a) cătră Divan să fie cu patru zile mai înnainte de scrisoare ace de învoială cu mănăstire Svântului Spiridon, că așa cere interesul dumnealui precum vei înțălegi din noima răspunsului ce zic, le ai scos că ai să faci.

Novitale nu știu ca să-ți scriu, pentru că asară am venit și eu de la Lungani și n-am putut afla nimic până acum. La Bacău, pentru piatră am mai scris și astăzi îndestule, și s-a scris [?] și comisului Mavrogheni, căci pe care dintăi nici răspuns n-am luat până acum.

1810 iuli(e) 14

Și sînt a dumitale mai mică slugă, Iordache Drăghici, paharnic <m.p.>

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVI/197

IX. 1810 iulie 30. Orig.

De la epitropii mănăstirii Svântului Spiridon, cătră cinstit dumnealui spatar Iancul Miclescul!

Dumneai stolniceasa Catrina neconținut ne supără pentru pricina iazului și după cerire ce faci trebuința ceri ca fără sminteală să te scoli și să vii aice și fiind te vei ploriforisi dumneata singur și să va faci puneri la cali. Numai fără zăbavă vină ca să scăpăm și noi de supărare. Negreșit să vii.

1810 iuli(e) 30.

<...>

<...>

De la epitropii mănăstirii Svântului Spiridon, cătră cinstit dumnealui spatar Iancul Miclescu.

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVI/242

X. 1810 august 3. Orig.

Cătră cinstiți dumnealor bo(i)erii epitropi a mănăstirii Svântului Spiridon, de la spatar Iancu Miclescu!

Am înțales cele scrisă de cătră dumilorvoastre, ca să viu la (I)eș pentru pricina iazului cu dumneaei stolniceasa Chilișanca. Eu, acum să viu la (I)eș nu pot, căci este vreme a tot lucrul, măcar că nici am ce face, de vreme ce eu mă țin de hotărîre dumilorvoastre, ca după doi ani tăindu-mi iazul să-

mi scot cheltuiala. Apoi, de nu ne vom pute învoi să va căuta pricina de iznoavă prin giudecată, precum pentru aceasta și către cinstitul divan a giudecătoriei am înștiințat de ce dar di vei mă mai supără vrînd cu pizmuire ca să ma aducă în pagubă, lucru ce nici o dreptatenu va priimi după greutate ce știută a casii mele.

1810 avgust 3.

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXIX/25

XI. 1810 august 5. Orig.

Cu plecăciuni mă închin dumitale!

Am priimit cinstită scrisoare dumitale împreună și cu răspunsul ce au făcut către dumneavoastră bo(i)erii epitropi a mănăstirii Svîntului Spiridon. Și după răspunsul la dumilorvoastre au făgăduit că vor chema-o și îi vor da răspunsul hotărît ca să nu mai supere. Deci, și eu, precît îmi va fi la putință mă voiu sîli spre a să curma pricina aceasta.

1810 avgust 5

Și sînt a dumitali mai mic și slugă, Iordachi Drăghici, paharnic <m.p.>

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVI/200

XII. 1810 septembrie 4. Orig.

Cinstit iubit al meu ca un fiu, dumitale arhon spatar, cu părintească dragoste și cu fericită sănătate, mă închin dumitale!

Arhon spatar, eu am jăluit la cinstitul Divan pentru strîmbătate ce am di la dumneata și Ț(i)-au trimis carte să vii să răspunzi la giudecată. Și mă rog dumitale, vină să ne giudecăm să (i)ei pricina sfîrșit, că eu eu îți scriu adevărul dumitale, că de nu vei veni și acum, oi face donoșenie și mă voi duce la sinatoriul și voi arăta că nu te supui cinstitului Divan. Și dumneata îmi scrii mie că ai venit astă iarnă și ai șezut doai luni și eu n-am vrut să (i)es la giudecată, dar eu eram bolnavă, că mă știu toți, dar într-această vară, cînd ai fost chemat la giudecată. Deci, n-ai vrut să ne giudecăm și ai făcut învoială cu epitropii, că eu Ț(i)-am spus dumitale cînd erma în casă la logofăt(ul) Canta, că eu învoială nu fac și cer giudecată cu dumneata și dumneata ai făcut învoială fără de știrea me și te-(a)i dus acasă. Și poftescu, vină să iei sfîrșit pricina și rog pe milostivul Dumnezeu să te ție sănătos.

1810 săptemvrie 4.

A dumitale ca o mamă,

Catrina Doniciu stolniciasa <m.p.>

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVI/159

XIII. 1818 ianuarie 8. Orig.

Io Scarlat Alexandru Calimah voievoda, cu mila lui Dumnezeu, domnul Țării Moldavviei.

După arătare și cerire ci prin jaloabă au făcut către Domnie me Safta Micleasca, ca să i să îplinească una mii cinci suti lei, cu dobînda lor pe zăci ani ci cu sînet ari a lua de la sulgeriasa Catrina. Drept aceia, volnicim Domnia me pe acest ciohodar gospod, carile mergînd la numita să o apuci numaidecît și prin știre și agiutoriul dumilevoastre dregătorilor de ținut să îplinească arătații bani de la cari va lua și împlinie la dumisale vel vornic de aprozi și ciobotile sale cîti doi părăle de leu. Iar înpotrivindu-să numita a plăti banii supt cuvînt că ari a răspundi ceva, să o rădici și să o aducă aice la Divan ca să să cercetezi și să să pui la cale, căci ciohodar volnicit fără bani sau fără numita să nu să întoarcă.

1818 ghenar(ie) 8

Vel logofăt.

XIV. 1835 septembrie 1. Orig.

Anul 1835, săptemvrie 1.

Arătare de clironomie răposatului aga Iordachi Miclescu, ci sînt cei mai diaproapi rudi drepti nepoți di frați, cari după a pravililor hotărîre §§ 930 și 931 din condica țivilă sint drept(i) clironomi.

Drepți fii a răposatului vornic Iancu Miclescu, frate cu răposatul aga Miclescu:

Zmaranda Rosăt, hătmăneasă

Ecaterina Ghica, agoai

Atanasie monahie

Veniemina monahie

Agafie monahie

Fii răposatei spătărese Ecaterina Luca, soră cu răposatul aga Miclescu:

Ioan Luca, vornic

Ecaterina Petre, băneasă

Fii răposatei postelnicese Sultana Prăjăscu, soră cu răposatul aga Miclescu:

Radul Prăjăscu, agă

Zamfira Milu, spătăreasă

Sofie, monahie

Epraxie, monahie

Ion Prăjăscu, spatar

Elisaveta, monahie

Avere rămasă di la aga Iordachi Miclescu la 1 săptemvrie 1835, după lămurita catagrafie ci atunce s-au făcut			Cum s-au împărțit avere cu primire clironomilor sus arătați
No.		Lei	
16	Mierți orz, cîti 12 pol lei	197	Această sumă socotindu-să de cuiiță de cătră noi clironomii s-au hotărît a să întrebuița în grijili și alti pomeni pentru răposatul pentru ... 7 ani și cu dizgropare plătindu-s(e) și rămășițurili di hacuri la oameni ce-au slujit pi răposat, tot din acești bani, pentru care am pofit
34	" 3 dimirlui grîu, cîte 20 lei	686	
6	" sacară, cîti 10 lei	60	
250	" păpșoi, cîti 10 lei	2500	
500	Vedri vin socotiti să iasă din vie, cîti 2 lei	3000	
2	Buți cu vin, cîti 2 pol lei	500	
1	Tij, îndatorit fiind orîndarul a o plăti	390	
2	Țigani ci sint la dumnealui aga Alecu Ghica	400	
	Bani gata găsiți și un sinet a dumisale aga Ghica, cu dobînda sa pe un an și 4 luni	7490	
	Cincisprezăci mii doă suti douăzăci și trii lei, cari prin tahmit s-au socotit, a (i)eși din producturili mai sus arătate.	15223	

1	<p>Moșie Hăsnășanii cu parte din Vartici în mărime după a documenturilor, cuprindere care văzîndu-să cu bună învoire tuturor, unie din clironomi, dumneai Ecaterina Ghica, cu preț</p> <p>Casă în orașul (I)eșii, în măhăloa Păcurarii, cu grajd, șură, hambar di lemn, pivniță di piatră și altă odai, cu îngrăditura ogrăzii de nueli, cari vînzîndu-să cu bună primire tuturor unu(i)e din clironomi, dumisale spatar Ion Prăjăscu cu preț</p>	<p>46000</p> <p>9000</p>	<p>pe dumnealui aga Alecu Ghica, soțul unie din clironomi care au primit și dumneai.</p> <p>Această sumă împărțindu-să s-au venit de fiișticare numi cîte 3538 lei, 55 bani.</p> <p>Această sumă împărțindu-să frățăști pe clironomi s-au venit di fiișticari nume cîte 692 lei, 36 bani.</p>
---	---	--------------------------	---

409	Dramuri în 31 bucăți arginturi, însă: No. 6 linguri di masi 6 cuțiți 6 furculiți 4 păhăruți 6 zarfuri 1 t... 2 linguriți 31.....			No.	Lei	Bani
			Această sumă de dramuri împărțindu-să s- au venit de fiișticare cîte.....	31		
1	Butcă					
1	Bricică					
2	Cai					
1	Părechi hamuri					
	Aceste s-au vîndut cu preț.....	700	Această sumă împărțindu-să s-au venit denumită cîti Aceste s-au împărțit cîti.....		54	74
26	Viti cu coarni.....			2		
4	Tij, cari prețăluindu-să cîti patruzăci cîti una fac sumă de.....	160	Această sumă s-au împărțit cîti.....		12	37
312	Oi cu mari cu mici.....		Acești s-au împărțit cîti.....	24		
130	Stupi.....		Aceștie s-au împărțit cîti.....	10		

Adică cincizăci și cinci mii opt sute șasizăci lei, cuprindî toată suma banilor și no. sus arătat de avere rămasă de la răposatul agă Iordachi Miclescu, bez acele de mai sus care au rămas spre a să întrebuința întocmai după hristieneasca datorie pentru grijile și pomenire răposatului și bez pojiție casii în mărunti lucruri ci s-au mai găsit.	55860	Adică No. de șaisăzeci și șapte bucăți pol și sumă de patru mii două sute douăzeci și șapte lei, optzeci și doi bani, i-au vinit în parte fișticui după dreapta frățască împărțală ci am făcut întri noi cu bună învoială tuturor, bez pojiție casii din care unili s-au împărțit și altile s-au dat la cini s- au socotit, împreună cu straili și așternut, răposatului spre pomenire.	67	4297	27
---	-------	--	----	------	----

Aceasta fiind lămurire în totul averii rămasă în urma trecerii din viață a moșului nostru, boierul Iordachi Miclescu, agă, a căruie după toate legile noi fiind cei mai de aproape clironomi, după ce mai întâi s-au legiuit celi pentru grijile și pomenire răposatului atingătoare de hristieneasca datorii, apoi cu celi rămas(e) frățâști împărțindu-ni, cum lămurit prin aceasta să arată, priimidu-ș(i) fișticari cuvenita sa parte în stăpînire, cîti atîta cît prin aceasta să rostești. Drept aceia, pentru că împărțala au urmat cu ce mai bună cumpănire și primire tuturor, precum și prifacire lucrurilor în bani făcîndu-să pentru fișticari dintre noi cîti unu asămine document spre aș(i) ave clironomul vecinică și neștrămutată odihnă în stăpînire și aceia ci au clironomisit sau iscălit de cătră toți.

Zmaranda Rosăt [?] <m.p.>

Atanasie <m.p.>

Veniamina <m.p.>

Agafiia monahia Mic(leasca) <m.p.>

<...>

Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXXVI/125

INFORMAȚII INEDITE DESPRE VORNICUL DE POARTĂ DUMITRACHE MELEGHI

Igor CERETEU

Cărțile românești vechi constituie o componentă majoră a istoriei culturii și a spiritualității românilor. Importanța acestor valori din patrimoniul național nu constă doar în conținutul lor, dar și pentru că ele oferă informații prețioase prin însemnările scrise de posesorii de carte, din conținutul cărora, de cele mai multe ori, putem stabili locul aflării cărții în spațiu și timp, posesorii ei, dar există însemnări care descriu evenimente cu caracter istoric sau personal, știri referitoare la viața cotidiană, naștere, botez, cununii, decese, cât și fenomene naturale.

Cărțile constituiau pentru fiecare posesor o mare cinste, ori achiziționarea lor implica surse financiare semnificative. Din acest considerent ele erau cumpărate de boieri, preoți, comunități. Unul dintre „odoarele sfinte”, cum erau numite cărțile în însemnările posesorale, un *Triodion* tipărit la Râmnic în anul 1782, a fost cumpărat de boierul Dumitrache Meleghi, personalitate cunoscută în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Triodionul lui Dumitrache Meleghi se păstrează în colecția Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (cota 10401). Acest exemplar cuprinde 476 foi numerotate de mărime *in folio*. Este tipărit de Constantin tipograful, pe două coloane cu câte 40 rânduri, utilizându-se două culori – negru și roșu. Coperta este din lemn acoperit cu piele, iar foaia de titlu a fost restaurată. Cartea este valoroasă prin cele 25 însemnări și prin varietatea de informații oferită de posesori. Majoritatea notelor sunt amplasate în partea de jos a foilor, respectându-se criteriul cronologic. Prin aceste însemnări se poate urmări calea parcursă de carte de la 1787 și până în prezent, locul aflării și posesorii ei, alte date prețioase din istoria Țării Moldovei sau din viața particulară a posesorilor acesteia și nu în ultimul rând contribuie, așa cum s-a menționat mai sus, la întregirea arborelui genealogic al acestui neam de boieri.

Vornicul Dumitrache Meleghi este fiul lui Tănase Meleghi, familie de boieri, cunoscut în documente încă de la 1680. Gheorghe Bezviconi menționează în una dintre lucrările sale că tatăl lui Tănase, Lungu Meleghi, clucer și armaș pe la 1707, a fost cunoscut prin legăturile sale cu rușii lui Petru cel Mare, tatăl său fiind șătrarul Vasile Mârzac. Un alt document emis de cancelaria lui Matei Ghica din 1757 îi menționează pe Ion Meleghi și Tănase Meleghi, care au ocupat dregătoria de vornici de poartă. Din alte surse se cunoaște că Dumitrache Meleghi s-a căsătorit de două ori: prima sa soție a fost Bălașa Stratan, iar cea de-a doua Anița Bogdan. Aceeași sursă ne oferă, însă, o informație care pare să nu fie completă, din considerentul că Dumitrache Meleghi a avut din prima căsătorie patru copii și nu doi, fapt care poate fi sesizat din însemnările de pe *Triodionul* pe care l-a avut în posesie și în care și-a făcut însemnările.

Soarta *Triodionului* în primii cinci ani de existență nu este cunoscută și abia în 1787, la 25 noiembrie, boierul Dumitrache Meleghi, proprietarul moșiei Bodești din ținutul Soroca l-a cumpărat la prețul de 18 lei „spre pomenirea me(a) și a părinților mei Tănas(e) și Todoseia”.

Însemnările marginale de pe *Triodul* din colecția Bibliotecii Naționale pot fi grupate în două părți: prima – de la f. 2-43 – scrise de vornicul de poartă Dumitrache Meleghi în timpul când era căsătorit cu Bălașa Stratan, și cea de-a doua parte – f. 43v- 439 – însemnări făcute de descendenții lui Dumitrache Meleghi și alți posesori, în care am inclus și însemnările de pe forzațul cărții, scrise de slujitorii bisericii din Bălășești.

Conform datelor oferite de Zamfir Arbore, Bodeștii sunt localizați în apropierea satului Pohoarna, în Valea Gârlești, iar în prezent este contopit cu acesta. Dumitrache Meleghi a însemnat unele date prețioase cu caracter personal, care permit reconstituirea genealogiei neamului său,

semnalând totodată un șir de evenimente istorice, produse în aceeași perioadă. Din însemnări reiese că Dumitrache Meleghi s-a căsătorit prima dată cu Bălașa Strătan din Inești, ținutul Orheiului la 9 ianuarie 1788, când în partea de est a Țării Moldovei se aflau tătarii, „fiind vremile tulburate”. În acest context Dumitrache Meleghi menționează incendiul de la 27 ianuarie 1788 în urma căruia „au arsu casile Mitropoliei din Iași, undi șide mărie sa vodă”, surprinde momentul intrării trupelor austriece în capitala Moldovei din luna aprilie 1788 și luarea domnului Alexandru Ipsilanti ca ostatec. Coroborând faptele descrise de vornicul Meleghi cu datele documentare, constatăm că acesta era destul de bine informat cu situația politică din Țara Moldovei, căci evenimentele atestate sau descrise de el s-au produs în realitate și sunt menționate cu mare precizie.

Drept urmare a situației politice incerte din partea de est a Țării Moldovei, vornicul Meleghi și familia sa au fugit în bejenie în satul Goești din ținutul Cărligăturei, unde s-au aflat din luna februarie până la sfârșitul lunii iulie a anului 1788.

Dumitrache Meleghi, vornic de poartă din anul 1799, a avut patru copii din căsătoria cu Bălașa Strătan: Teodosia (1788-1845), căsătorită cu boierul Mihalachi Ianov; Nastasia (născută la 1790-?), căsătorită cu căpitanul Constantin Trohin; Ioan (1791-1815); Maria, care a decedat la naștere (1799). Din căsătoria cu Anița Bogdan au rezultat trei fii: Nicolai, Tănase și Dimitrie.

Prima fiică a lui Dumitrache Meleghi, Teodosia s-a căsătorit cu Mihalachi Eni și au avut patru copii: Constantin, Nicolae, Alexandru și Smaranda. A stăpânit prin moștenire, în ținutul Iași, moșia nelocuită Gura Căinarului și a șaptea parte din moșia Zagorna, pe care a cumpărat-o. Mihalachi Ianov, zis și Grecu mai deținea și moșia Chișla din ținutul Sorocii.

Nastasia, a doua fiică a vornicului Meleghi, a fost căsătorită cu căpitanul Constantin Trohin și a primit zestre moșia Bălășești. Au avut doi copii: o fiică, al cărei nume nu este deocamdată cunoscut, și un fecior, Nicolae, șătrar, ispravnic în ținutul Iași, care s-a căsătorit cu Victoria Buzne.

Ioan, fiul lui Dumitrache Meleghi și al Bălașei Strătan, s-a născut la 10 decembrie 1791 la Bălășești și a decedat în anul 1815, la vârsta de 24 de ani. Ultimul copil din prima căsătorie a vornicului Dumitrache Meleghi - Maria, s-a născut la 25 decembrie 1799 și a decedat la naștere.

Pe lângă evenimentele de familie sau din istoria Țării Moldovei, Dumitrache Meleghi amintește despre incendiul de la Iași din 27 ianuarie 1788 și cel din primăvara anului 1797 din Bălășești, în urmă căruia i-au ars rezervele pe pâine; consemnează unele date de caracter meteorologic despre iarna grea din anii 1798-1799; precizează data și anul când a primit dregătoria de vornic de poartă (30 noiembrie 1799). Teodosia, moștenitoarea de drept a Triodionului după moartea tatălui său din 1819, semnalează cutremurul de pământ de la 13 spre 14 noiembrie 1829, iar Gheorghe Smitan consemnează eclipsa parțială de soare de la 22 februarie 1867.

Din însemnările scrise de urmașii vornicului Dumitrache Meleghi reiese că acesta a avut o soră, Zoița. Informațiile referitoare la unele date din viața Zoiței Meleghi sunt destul de sumare. Zoe Diaconescu, descendentă din acest neam de boieri și care s-a preocupat îndeaproape de istoria și genealogia Melegheștilor, susține că Tănase Meleghi și Teodosia au avut doi feciori (Dimitrie și Nicolae) și o fiică (Zoița), care nu apare în documente. Potrivit altei surse, Zoița Meleghi s-a căsătorit în 1777 cu Panait Greul, iar fratele ei Dumitrache îi dă zestre. Din ultima însemnare, reiese că aceasta, în anumite împrejurări, s-ar fi căsătorit pentru a doua oară cu un oarecare Tomescu și au avut cel puțin doi copii: Maria și Anghel. Cercetări ulterioare vor permite formularea unor concluzii mai precise referitoare la sora lui Dumitrache Meleghi și la descendenții acesteia.

În ceea ce privește căsătoria lui Dumitrache Meleghi cu Anița Bogdan situația este mai clară din considerentul că s-au păstrat mai multe documente, care ne oferă o informație mai amplă. În urma acestei căsătorii s-au născut trei fii: Nicolae, Tănase și Dimitrie, care rămân la vârstă fragedă fără tată, deoarece Dumitrache Meleghi moare în 1819. La vârsta majoratului ei pretind la drepturile lor firești, și cu mari greutate sunt recunoscuți de autoritățile rusești ca nobili, însă în cele din urmă Dimitrie refuză la orice rang nobiliar în Basarabia și trece la Iași, devine un susținător al lui Alexandru Ioan Cuza, va fi în relații apropiate cu M. Kogălniceanu și V. Alecsandri. C. Sion afirmă

despre neamul Meleghi în general și Dimitrie în particular, că este „răzeș de la ținutul Iași, din Basarabia, unul au fost vornic de poartă, și Dumitrachi fecior aceleuia, întrând scriitoriu la domnescul Divan, apoi stolnacealnic, șef protocolist, acum și director, l-au făcut Mihai Vodă spătaru”.

După moartea Nastasiei, survenită înainte de 1867, *Triodionul* a fost dăruit bisericii din Bălășești, iar în a doua jumătate a secolului al XX-lea a fost achiziționat și tezaurizat la Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Prin însemnările olografe, *Triodionul* lui Dumitrache Meleghi prezintă o veritabilă sursă de informație despre acest neam de boier, despre situația politică din Țara Moldovei din ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea și despre unele fenomene naturale.

ÎNSEMNĂRI

Forzațul I: „Această sfântă carte este drept <a> dascăl(ului) Filip Ivanov”.

F. 2-5v: „Acestu Triod ce cuprinde întru sine toată slujba sfântului și marelui post l-am cumpărat eu Dumitrache Meleghi, fecior răposatului Tănas(e) Meleghi, ce-au fost vornic de poartă, și am dat 18 lei pe dânsul, spre pomenirea me(a) și a părinților mei Tănas(e) și Todosia, în zilele preînălțatului domnu(lui) Alexandru Ioan Mavrucordat v(oie)vod la anii 1787, noiemv(rie) 25, și eram șazători la satul Bodeștii ot Soroca pe moșăia mea”.

F. 7-17: „Să s(ă) știe de când m-am însurat și am luat pe Bălașa, fiica dumisale căpit(an) Ioan Strătan din satul Ineștii ot ținut(ul) Orhei(u)lui. La un loc am făcut nunta, fiind vremile tulburate, și era la satul Cobâlile de la ținut(ul) Sorocii un Aslan Gherei sultan și cu treisprezăci sultan(i) cu tătarii lor, și la târgul Bălții un pașă, și la Movilău un Hagi Ali Beiu Cara Osman Olu cu oștîli, și la târgul Soroca tij, și la târgul Roșcovului, și multă supărari și necaz au tras oamenii și multe sate s-au stricat, și era domnu mărie sa Alexandru Ioan Ipsilantie v(oie)vod la let 1788, ghenar 9. Și tot întracist an și lună, ghenar 27, gioi sara, înspre vineri, la 3 ciasuri di noapte au arsu casile Mitropoliei din Iași, undi șide mărie sa vodă. Și tot întracest an, sânbătă, la 9 ciasuri de zi, april 8 zile au intrat nemțai în Iași, de au luat scaun(ul) Moldovei și au prins și pe domnul Alexandru Ioan Ipsilant v(oie)vod și l-au dus nemțai încotru la țara lor, și mai mare comandir al oștei nemțăști au fost dumn(ea)lui polcovnecul fon Fabric și pesti câteva zile s-au făcut ghinăral”.

F. 17v-18v : „Să s(ă) știe când am fugit noi piste Prut, în bejănii la ținut(ul) Cârlegătorei, în satul dumisale Gheorghie Sturza vel logofăt, dându-ne casă pentru odihna noastră la satul Goieștii și am șazăt de la luna lui fev(ru)arii pâra la sfârșitul lunii lui iulii și nici o supărare n-am avut, 1788, iulii 29”.

F. 20-23: „Să s(ă) știe de când s-au născut întâie noastră fiică Todosia, sânbătă la 9 ciasuri de zi, și unbla velet 1788, octomv(rie) 21 și o au botezat-o dumnealui Miron biv stegar den satul Inești, și în Moldova era oasti moschicească. La târgul Orheiului era mărie sa ghinărariul graf Saltikov cu oștile sale și la Țuțora pe Prut era preînălțatul fermașal graf Rumeanțov Zadunaiski cu corposul său și mărie sa ghinărariul Caminsk(i) cu corposul său”.

F. 24-28v: „Să s(ă) știe de când s-au născut fiica noastră Nastasia, duminică sara înspre luni, la 3 ciasuri de noapte la veletul 1790, april 28 și era tot stăpânire(a) moscalilor, fiind la Eș(i) prestrălucitul cneaz Grigorii Alexandruvici Potonkin Tavriceskul, pe care fiică a no(a)stră o au botezat dumn(ea)lui căp(it)(an) Neculai Sârghie ot Pohoarne, nănașul ce ne-au cununat, puind pe fiica dumisale Măriuca de au botezat și s-au născut fiica noastră în satul Bodeștii, ținut(ul) Sorocăi pe moșie me(a)”.

F. 29-31: „Să s(ă) știe de când s-au născut fiul nostru Ioan, mercuri deminează la trei ciasuri den zi în casa noastră din satul Bălășeștii, ținut(ul) Sorocăi, moșăia me(a) la velet 1791, deche(m)vr(ie) 10, pe cari fiu l-au botezat tij dumn(ea)lui Miron Mihuleț biv stegariu de domnie, ce șide în satul Ineștii, ținutul Orheiului”.

F. 31v-32: „Să s(ă) știe că la anii 1795, mai, m-au trântit un cal de am șazăt mort ca 2 sau 3 ciasuri și mult rău am pătimit pâra m-am îndreptat”.

F. 33-36: „Să s(ă) știe de când s-au tânplat o mare iarnă ce s-au început de la 14 zile ale lui noiembrie la anii 1798, și tot hojma au ținut cu vicole și mari geruri până la 22 a lunii mart, anii 1799 și apoi au prinsu a să lua umățul și până la mart 29, s-au luat tot umățul și pi urmă alte furtuni n-au mai fost și multe bucate au perit la iarna aceasta”.

F. 36v– 38: „Să s(ă) știe că la anii 1797, marți după Paști pe amiază mi-au arsu casele din Bălășești, scoțând numai lăzile și așternutul, arzând și piste una sută chile de pâine”.

F. 38v-40: „La anii 1799, noiembrie 30, m-au făcut vornic de poartă mărie sa Costandin Alexandru Ipsilant v(oi)e vod, și era vel logofăt în Țara de Gios dumn(ea)lui Costandin Balș, iar di Țara de Sus dumn(ea)lui Mihai Sturza”.

F. 41v-42: „Născutu-s-au fiica noastră Marie la anii 1799, dech(em)v(rie) 25, la 8 ciasuri din zi, născând fără vremi și la 26 dech(em)v(rie), la 10 ciasuri din zi au răposat și s-au îngropat la Bălășești, pe cari o au botezat Iani Grecu”.

F. 42v-43: „Să s(ă) știi de când au murit Ion Meleghe, fiul meu, la 1815, deche(m)vri(e) 1, zio(a) mercuri, la 3 ciasuri de no<apte>”.

F. 43v-45v: „Să s(ă) știi di când au răposat ginereli dumisali vornic di poartă Demetri Meleghe, dumnealui polcovnecul Mihalachi Ianov la anul 1829, noemvrie 11, luni sara la un cias de noapte spre marți și la 13 spre 14 tot acesta an și zi s-au cutremurat pământul la unsprezeci ciasuri spre lăsatu(l) săcului”.

F. 46-47v: „Să să știi di când s-au săvârșat din viață dumnealui căpit(an) Costandin Trohin, ginerile răposatului vornic de poartă Dimitrii Melega, anul 1831, iun(i)e 27, la 12 ciasuri de dimin<eață> di năprasnica boală holeră, și au zăcut numai douăspre(ză)ci ciasuri”.

F. 48-49: „Să să știi di când s-au săvârșat din viață ginerile răposatului, căpit(an) Costandin Trohin, cole(j)schi secretari, Dimitrii Melega, la anul 1831, iuni(e) di năprasnica boală holeră, și au zăcut patru zâli”.

F. 49v-50: „Să să știi di când s-au săvârșat din viață moșul nostru Ion Stratan di năprasnica boală holeră, la anul 1831, iuli(e) 28 zâle și au zăcut două(ză) zâle”.

F. 50v-51: „Să s(ă) știi di când s-au săvârșit din viață fiica vornicului de poartă Dimitrie Melega Teodosia, ci au fost măritată după polcovnicul Mihalachi Eni, anul 1845, iulii 5 zâli”.

F. 52-57: „Nu esti omul(u)i dat de a ști ceasul sau minutul săvârșării vieții lui, pentru aceasta scriu să să ia aminte a săvârșării din viață, fiica răposatei Zoia Meleghe, soră vornicului de poartă Dimitrii Melega, Maria Tomescu, sora dvore(a)nului Anghel Tomescu, ci s-au săvârșit din viață în anul acest următor 1848, avgust 30 și s-au îngropat la 2 sep(em)vri(e) tot anul următor, moartea i-au fost de năprasnica boală, ci a fost <năpăstuit> tot norodul, ci să <numește de> doftori holera, iar eu scriitorul cred că-i mai mult, mânia lui Dumnezeu, boala s-au prelungit 15 zâli și la a 15 zi după amiazezi s-au dat sufletu(l), s-au îngropat la bisărica din satul Bălășești cu hramul Sfântului i(e)rarh Nicolai, și cini va ceti să zică în gândul său: Dumnezeu <să o ierte>, vârsta anilor era vasăzică ... măritată de la anul 1809, careli fac piste 39 ani”.

F. 100-104: „În anul 1867 lu(na) f(e)vruarii la 22 zile au mâncat pe soară vercolaci(i) nu di tot, numai ca o seciră au rămasu. Gheorghi Smitan”.

F. 115-118: „Ponomari Pavăl Popescu din satu(l) Bălășești, dascal Filip Ivanov”.

F. 316-324: „Din numărul cărților bisericești dat din duhovniceasca consistorie a Chișeneului, ci s-au dat la biserica Sfântului Erarh <N>eculai”.

F. 439v lateral: „1920 года 17 дня П. К. Андриевичъ” <Anul 1920, ziua 17, P. C. Andrievici>.

Forzațul II: I. „Preotul Feodor Smitan din satu(l) Baloșești. Dascălu(l) Filip Țurcanu din satu(l) Baloșești. Ponomari Pavel Popescu, Stefan Bortă”.

II. „Preotu(l) Feodor Smitan. Dascălu(l) Filip Țurcanu. Ponomari Pavel Popescu, fecior de preot Gheorghi Feodorov Smitana din satul Baloșești”.

SCHIMBARE DE STĂPÂN ȘI O NOUĂ HOTARNICĂ A MOȘIEI IBĂNEȘTI, DE LA ȚINUTUL DOROHOI, ÎN ANUL 1805

Dumitru VITCU

Marginalizată întrucâtva de profesioniștii breslei, care manifestă o vădită predilecție pentru teme de interes major, cu sporită audiență la publicul cititor, ori cu efecte publicitare și/sau comerciale imediate, cercetarea istoriei locale pare a fi marcată, adesea, de amatorism, chiar dacă motivația, entuziasmul și implicarea autorilor tradiționali suplinesc, în proporții diferențiate, deficitul de informații și de interpretare a datelor. Nu este mai puțin adevărat faptul că dispariția cenzurii *politice* după 1989 a fost percepută de prea multă lume – fără a ocoli frontul cercetării în ansamblu – ca abolire și a cenzurii *științifice*, îngăduind astfel avântul fără precedent și nerestricționat al scrisului, în dauna cititului, concomitent cu sporirea proporțională a numărului de autori, dornici a-și vedea cât mai curând numele „însemnat pe-o carte”, în cunoscuta expresie testamentară a lui Tudor Arghezi.

Rămânând în perimetrul istoriei locale, e lesne de observat că, dacă temele, încercările sau abordările monografice au constituit multă vreme o îndeletnicire preferată a dascălilor (învățători sau profesori) și preoților dintr-o zonă sau alta a țării, pasiunea scriiturii a cuprins, treptat, categorii socio-profesionale dintre cele mai diverse: ingineri, medici, economiști, militari, juriști, tehnicieni, etc., cu prestații, nu o dată notabile, dar și cu producții submediocre, menite a stimula și întreține inflația istoriografiei diletantiste. Dacă mai adăugăm și performanțele fără precedent – chiar dacă nu privesc doar temele de istorie locală – ale unor „autori” aflați, temporar, în spatele gratiilor și care și-au descoperit subit vocația scrisului, spre a îmbogăți „literatura de penitenciar” și a-și recupera mai lesne libertatea, realizăm imaginea complexă a stadiului și, totodată, a statutului actual al cercetării în domeniul mai larg al umanioarelor.

De aceea, apelul la izvoarele fundamentale, valorificarea acestora și înlesnirea accesului la documentele istorice mai vechi tuturor celor interesați de varii aspecte ale trecutului unei comunități sau alteia constituie soluția firească de extindere a orizontului cognitiv, de aprofundare a cunoștințelor și de prevenire sau, măcar, diminuare a improvizației în domeniu, chiar și atunci când aceasta e călăuzită de cele mai bune intenții.

Documentele pe care le publicăm mai jos privesc un moment pe cât de obișnuit în evoluția seculară a unui sat ca oricare altul, Ibănești, din fostul ținut al Dorohoiului, pe atât de însemnat pentru destinul comunității în mijlocul căreia autorul acestor rânduri a văzut, în premieră, lumina zilei. Fără a fi lipsită de abordări sau de încercări monografice de tipul mai sus-amintit, de secvențe analitice cu suport documentar, ca și de produse artizanale întemeiate pe închipuiri, legende și mistificări, localitatea – satul și moșia omonimă – nu are încă o sinteză istorică pe măsura așteptărilor firești ale gospodariilor comunei, ale cercurilor intelectuale, precum și a potențialului creator existent în zonă. Cele câteva mențiuni sau repere documentare semnalate și comentate de N. Ceredarec, în paginile „Revistei Arhivelor” la sfârșitul celei de a doua conflagrații mondiale¹, alăturate referințelor sporadice provenite din textele mai vechi sau mai noi, ori din depozitele arhivistice locale și centrale, repertoriate și evaluate preliminar cu desăvârșit meșteșug de istoricul Petronel Zahariuc², au constituit sursele de inspirație reciclate pentru autorii „sintezelor” din ultimii ani, lăsând deschisă calea realizării unui autentic studiu monografic consacrat Ibăneștilor. Elaborarea acestuia va fi, cu siguranță, mult înlesnită pe măsura publicării tuturor documentelor deja

¹ N. Ceredarec, *Câteva date despre un sat străvechi Iubănești (Ibănești din ținutul Dorohoiului)*, în „Revista Arhivelor”, an VI/2, București, 1944-1945, p. 328-330.

² Petronel Zahariuc, *Note răzlețe din istoria a două sate din ținutul Dorohoiului – Ibănești și Măgura*, în vol. *Slujind-o pe Clio. In honorem Dumitru Vitcu*, Editura Junimea, Iași, 2010, p. 42-58.

semnalate și, parțial, comentate de medievistul ieșean, a extinderii, multiplicării și adâncirii anchetelor arhivistice și bibliografice, altfel spus, a impunerii unui standard calitativ corespunzător normelor științifice în locul abordărilor de tip festivist ori sentimental.

Primul dintre documente se referă la modificarea statutului juridic al moșiilor Ibănești și Măgura (entități administrative încă separate la începutul secolului al XIX-lea), alături de altele situate fie în același ținut, fie aiurea, prin actul emis în numele mitropolitului Moldovei din acea vreme, Veniamin Costache, și intitulat *Contract și învoială de schimb vecinic*³, reprodus în copie tabulară autenticată de agenția consulară austriacă din Iași la 27 iunie 1805. Actul de învoială avea ca parteneri, pe de o parte, pe negustorul aromân, originar din Grecia, Teodor Musteață, ajuns prin operațiuni comerciale succesive proprietarul unor impresionante averi imobiliare în Bucovina și, pe de altă parte, pe boierii Neculai și Iordache Roset (Russet), tată și fiu, cei care au preluat – prin schimb și compensație bănească – stăpânirea asupra unor moșii din Moldova, aparținând până atunci lui Musteață, incluzând Ibănești și Măgura.

Despre vechiul stăpân, se știe că a venit în Moldova în jurul anului 1780 – așadar după prima dezmembrare a țării (1775) – și că s-a stabilit pe moșia Sadagura, achiziționată de el câțiva ani mai târziu⁴. Profitând din plin de împrejurările politice extrem de tulburi, ca și de cerințele pieței interne sau ale oștirii imperiale, a continuat să practice negustoria axată cu predilecție și profit corespunzător pe comerțul cu vite⁵, de pe urma căruia a izbutit să dobândească moșiile Volcineț, Bahrinești, Toporăuți, Trestiana și Zadobriuca, situate în același perimetru înstrăinat al Țării Moldovei. În afara câștigurilor materiale, serviciile oferite (direct sau indirect) Casei de Austria i-au fost răsplătite – în virtutea unei mai vechi patente imperiale din 1787⁶ și prin acordarea rangului de *cavaler* „von Sadagura” la 5 noiembrie 1794. Prinzând gustul imobiliarelor, s-a implicat direct și imediat în procesul vânzării moșiilor aparținând Fondului Bisericesc bucovinean situate în Moldova. Pentru atingerea obiectivului, T. Musteață a înjghebat o asociație sau tovărășie cu boierii moldoveni Neculai și Iordache Roset, Iordache Balș, Panaioti Casimir și Constantin Carp, interesați deopotrivă în cumpărarea „la grămadă” sau în bloc a moșiilor Fondului, spre a le vinde apoi la bucată celor dispuși a le achiziționa, cu sporul de preț corespunzător unor astfel de tranzacții.

Negocierile antamate între asociați și Administrația Bucovinei, reprezentată de baronul Vasile Balș, căpitanul noii provincii imperiale, s-au desfășurat, succesiv, în anii 1798, 1800 și 1804. În acest din urmă an, după repetate pertractări, intrigi și reclamații făcute fie de unii boieri, fie de mitropolitul Moldovei și chiar de domnitorul Constantin Ipsilanti⁷, interesați în aceeași măsură (dar în numele propriilor aspirații) a împiedica tranzacția, a fost încheiat la Lemberg contractul între autoritățile imperiale habsburgice, pe de o parte, și Teodor Musteață cu asociații săi, pe de alta. În conformitate cu clauzele contractuale acceptate de părți, cumpărătorii primeau – în schimbul sumei de 331 000 lei împărătești – un număr de 44 moșii și părți de moșie situate în ținuturile Moldovei:

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Achiziții Noi, CCXLI / 10 a.

⁴ Teodor Balan, *Refugiații moldoveni în Bucovina, 1821-1848*, Editura „Cartea Românească”, București, 1929, p. 5-11.

⁵ În cuprinsul unei scrisori din 14 aprilie 1801, adresată chiar împăratului Austriei, cu rugămintea de a i se înlesni achiziționarea tuturor proprietăților aparținând Fondului Bisericesc din Moldova, oferea ca argument al loialității sale față de Curtea Imperială aprovizionarea armatelor habsburgice – pe durata ultimelor campanii dintre ruși și turci purtate în zonă – cu 17 500 boi grași și 600 cai, gest ce ar fi cântărit greu în succesul operațiunii, încheiată în cursul anului următor, la Bosanci, contra sumei de 400 000 florini (apud Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, Editura Academiei, București, 1993, p. 208; Mihai Ștefan Ceașu, *Bucovina Habsburgică, de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774-1815)*, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, Iași, 1998, p. 135 și 222).

⁶ Prin patenta imperială din acel an, mai multe familii armenesti, precum Antonovici, Bogdanovici, Pruncu, Petrovici, Romașcan, Teodorovici ș.a., au fost înnobilate (Mihai Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 220).

⁷ Elena Moisiuc, *Câteva date economice privind moșiile din Moldova ale Fondului bisericesc bucovinean*, în „Revista Arhivelor”, vol. XXXV/1, București, 1973, p. 3-16.

Dorohoi, Botoșani, Suceava-Fălticeni, Iași, Hârlău, Neamț, Bacău, Fălciu, Galați, Soroca și Herța, care aparținuseră până atunci Fondului Bisericesc bucovinean⁸. Nu deținem încă informații certe privitoare la partea de contribuție și, implicit, de profit a fiecăruia dintre asociați; cu siguranță, însă, Teodor Musteață își va fi tras „partea leului” din afacere, dobândind mai târziu (27 ianuarie 1821), în afara presupuselor câștiguri materiale, rangul de *baron* al Imperiului Habsburgic, recompensă care-i certifica, probabil, și meritele deosebite în procesul vânzării moșiilor aparținând Fondului Bisericesc⁹.

Cu doi dintre foștii parteneri, fostul mare logofăt din Țara de Jos, Neculai Roset (1725-1806) și fiul acestuia, mare vistiernic la acea dată, Iordache Roset (1764-1836), avea să încheie, în cursul anului următor, mai sus-pomenitul *contract și învoială de schimb vecinic*, cu toții fiind călăuziți de interese imediate în administrarea sau chivernisirea mai lesnicioasă a propriilor afaceri (imobiliare), prin raportare și la noile împrejurări sau realități politico-juridice. Astfel, cei doi boieri moldoveni ofereau, la schimb, lui Teodor Musteață și urmașilor săi, moșiile pe care le dețineau în Bucovina, respectiv Zadobriuca și Văscăuți, împreună cu o parte din satul Voloca, din ținutul Cernăuților, precum și moșia Șcheia de la ținutul Sucevei, cu documentele de proprietate aferente, adăugând însă și o consistentă diferență bănească de 160 000 lei (în monedă turcească), spre a compensa numărul și suprafața moșiilor primite. Pentru că, la rândul-i, Musteață renunța definitiv, în favoarea partenerilor de contract și a urmașilor lor, la câteva dintre moșiile preluate în stăpânire de la Mănăstirea Sucevița și anume: Ibănești, cu seliștile Măgura și Cristinești, Vorniceni, cu seliștile Glodeni, Stânceni, Borzești și Oțirlești¹⁰, Balinți (toate în ținutul Dorohoi), Feredeul cu seliștile Brănești și Corjăști¹¹, de la ținutul Botoșani, Drujești sau Zlătunoaia de la ținutul Hârlăului și Faraoanii, cu seliștile Mihălești, Cleja și parte din Galbeni, situate în ținutul Bacăului.

Prin același document, semnatarii se angajau să accepte necondiționat statutul juridic la zi al fiecărei moșii, să opereze pe propriile spese o nouă măsurătoare sau hotărnicie a lor (ca urmare a frecventelor împresurări), fără efecte compensatorii în favoarea vreunei părți și să respecte termenii înscrși pentru soluționarea, de la caz la caz, a contractelor de arendare preexistente. Învoiala și schimbul de moșii fiind veșnice, realizate și în numele urmașilor părților semnate, erau recunoscute de cea mai înaltă autoritate ecleziastică a Moldovei, întărite și parafate atât membrii Divanului Domnesc: marele logofăt Constantin Balș, marele vornic Nicolai Balș, vornicul Manolache Dimachi, cât și de Agenția consulară austriacă din Iași.

În virtutea condițiilor înscrise, acceptate și oficializate de autorități, noii proprietari ai moșiilor Ibănești, Măgura și Cristinești, au solicitat și obținut, în foarte scurtă vreme, porunca domnitorului Alexandru Constantin Moruzi, vizând efectuarea unei alte hotărnicii pe aceleași locuri străbătute și măsurate, cu 18 ani mai înainte (în vara lui 1787), de inginerul geodezic Hirsch și agentul fiscal Johann Fidelis Erggelet, reprezentând interesele fostului stăpân (Fondul Religionar Greco-Oriental al Bucovinei) și ale arendașului momentului, Mihalachi Cernievschi¹². De astă dată, cei desemnați a efectua lucrarea au fost marele vornic de Țara de Sus, Dimitrie Sturdza și fostul mare paharnic Ioan Tăutul, în prezența marelui vistiernic Iordache Roset – tatăl său absentând, probabil, din pricina precarității stării de sănătate, care i-a și grăbit sfârșitul – și a câtorva megieși, direct interesați în corectitudinea măsurătorilor.

⁸ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 206; Mihai Ștefan Ceașu, *Un iluminist bucovinean: boierul Vasile Balș*, Editura Junimea, Iași, p. 191-192.

⁹ *Ibidem*, p. 135.

¹⁰ Generalul Radu R. Rosetti nominalizează seliștile Vorniceniilor: Glodeni, Stăfciuci, Borzești și Antilești (*Familia Rosetti. I. Coborâtorii moldoveni ai lui Lascaris Rousaitos*, București, 1938, p. 76, n. 51).

¹¹ Corcești, la Radu R. Rosetti (*Ibidem*).

¹² Pentru detalii, Dumitru Vitcu, *Hotarnica unor moșii ale Mănăstirii Sucevița din anul 1787 (Ibănești, Măgura și Cristinești)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, tom L, Editura Academiei Române, București, 2013, p. 413-432.

Documentul din 20 august 1805¹³, „o mărturie hotarnică lungă și amănunțită”¹⁴, cuprinde observațiile și concluziile anchetatorilor la fața locului, prezentând interes deosebit nu doar pentru reperele identitare (geografice, toponimice, hidrografice sau onomastice) invocate, ci și pentru actele istorice doveditoare statutului juridic sau apartenenței fiecăreia dintre moșii, de-a lungul timpului, până la zi. Astfel de acte au fost solicitate, deopotrivă, noilor stăpâni, ca și vecinilor, fiind prezentate de aceștia spre verificarea autenticității dreptului de proprietate și, implicit, a vechilor limite sau hotare despărțitoare între moșii.

Mai întâi, Iordache Roset¹⁵ a înfățișat celor doi înalt-împuterniciți boieri câteva documente clarificatoare pentru cunoașterea zonei anchetate, începând cu un ispisoc de la domnitorul Petru Șchiopul, din 15 martie 1591, un altul de la Ștefan Tomșa, din 20 iunie 1622, scrisoarea episcopului de Rădăuți, Evloghie, din 12 februarie 1625, privind schimbul de moșii (incluzând Ibăneștii) între mănăstirile Solca și Sucevița, sau hrisovul întăritor pentru stăpânirea moșiei Măgura dat mănăstirii Sucevița de domnitorul Miron Barnovschi, la 18 noiembrie 1629. Alte informații scrise privind identificarea și poziționarea celor trei moșii, invocate și prezentate de noul stăpân, s-au dovedit de prisos anchetatorilor, care au solicitat – doar pentru delimitarea Ibăneștilor și a Măgurei – dovezi similare din partea proprietarilor megieși, spre a putea restabili semnele hotarelor despărțitoare între pomenitele moșii și proprietățile învecinate.

În acest sens, emisarilor domnești le-au fost prezentate acte doveditoare, mărturii hotarnice sau cărți de judecată, mai vechi sau mai noi, asupra moșiilor: Probotești, Pomârla, Șilișău, Păscari, Dorohoi-Trestiana, Popeni, Liveni, Dămileni, Pilipăuți și Herța (incluzând și pe răzeșii Ținteni), prilej de contestare a autenticității unor documente (apreciate ca apocrife) privitoare la două dintre moșiile învecinate Cristineștilor: Dămileni și Vârful Bașeului. Fără a mai insista aici asupra detaliilor cuprinse în hotarnică, ilustrând și dimensionând un conflict pe care fostul agent imperial J. F. Erggelet îl califica drept „gâlceavă existentă de un secol” între proprietarii învecinați¹⁶, se cuvine doar să consemnăm faptul că semnatarii documentului menționau – la fel ca și înaintașii lor – efectuarea unei hărți „ce am făcut de starea locului”, hartă despre care, deocamdată, nu avem alte informații. Să mai adăugăm, însă, observația acelorași semnatori că proprietarul moșiei Herța, marele vornic Grigore Ghica, nefiind față la întocmirea documentului „cartografic” și găsim potențiale inexactități în cuprinsul acestuia, avea toată libertatea de a o contesta la Divanul Domnesc; ceea ce, se pare că, hulpavul boier a și făcut, de vreme ce, la 18 ianuarie 1806, obținea porunca domnească de la Alexandru C. Moruzi pentru efectuarea unei noi hotărniciri a moșiei Ibănești dinspre Herța, operațiune finalizată în primăvara aceluiași an, prin mărturia hotarnică din 25 martie 1806. Dacă, inițial, Divanul i-a dat satisfacție lui Ghica¹⁷, ulterior, aceeași instanță a revenit, pronunțându-se în favoarea marelui vistiernic Iordache Roset¹⁸, probabil și pe temeiul mărturiei hotarnice făcută de egumenul mănăstirii Sucevița, Ghenadie Platenchi, la 6 iulie același an¹⁹.

Poate că și datorită vremurilor tulburi abătute asupra țării, sau, poate și convingerii proprietarilor megieși în puterea și capacitatea de rezistență a Roseteștilor în fața feluritelor încercări ori încălcări de hotar ale moșiilor acestora, gâlcelele de până atunci vor fi încetat, încât noii stăpâni ai Ibăneștilor, comasând în timp și Măgura în cuprinsul uneia și aceleiași entități administrative, își vor fi exercitat prerogativele legale – direct ori prin intermediari – asupra obștei locuitorilor, vreme de aproape un secol, până în anul de grație 1900.

¹³ Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale (DJIAN), Documente, DCCXCI / 76, cu o copie identică CXLIII / 52.

¹⁴ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 56.

¹⁵ Pentru fișa-i biografică, vezi Gen. Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 93-97.

¹⁶ Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 417.

¹⁷ DJIAN, Documente, CXLIII / 55.

¹⁸ *Ibidem*, CCCXLI / 3.

¹⁹ *Ibidem*, DLXXXVIII / 13.

Prin urmare, istoria modernă a localității poartă, în mare măsură, pecetea inconfundabilă a uneia dintre marile familii boierești ale Moldovei, familie care, între altele, a ctitorit biserica de lemn purtând (nu întâmplător) hramul „Sfântul Nicolae”²⁰ și avea să ofere celor îndreptățiți – în virtutea prevederilor legiurii rurale din 14/26 august 1864 – loturile de pământ necesare mulțămii lor emancipări. După împroprietărirea clăcașilor, efectuată diferențiat²¹ în funcție de inventarul agricol stipulat în lege, cu partea rămasă a domeniului, stăpânul de drept Maria Roseti-Roznovanu – nora lui Iordache (m. 1836) și soția fiului acestuia, Neculai (m. 1858) – și-a înzestrat fiica, Smaranda (Emma) Roseti, și ginerele, contele francez Henri de Bouillé, transferându-le astfel, definitiv, odată cu dreptul de proprietate, și răspunderea asupra moșiei. Trăind însă departe de țară, în orașul Luminilor, la Paris, aceștia și-au administrat dota prin mijlocirea arendașilor, pentru ca, în primul an al noului veac XX, să o vândă avocatului și omului politic dorohoian Gheorghe Gh. Burghilea.

Revenind, însă, la schimbul inițial de „ștafetă” consacrat stăpânirii moșiei (moșiilor) Ibănești-Măgura, ilustrat prin cele două documente emise în vara anului 1805, pe care le reproducem mai jos (primul și în facsimil), apreciem că mulțimea și diversitatea informațiilor cuprinse, coroborate cu cele deja cunoscute, editate sau încă nu și, desigur, cu cele care vor mai fi descoperite prin varii fonduri de arhivă, pot oferi temeiul științific necesar, dacă nu și indispensabil, elaborării unui autentic studiu monografic asupra localității omonime.

I

<27 iunie 1805>

Tabular Abschrift

Aus dem XVIII neuen Contracten Protocolle Seite 423 bis 425.

Ad No. 708 präsent den 27ten Juny 1805.²²

Veniamin, Mitropolitul Moldovei. Contract și învoială de schimb vecinic

Cari să faci cu bună primirea amândurora părților celor mai gios iscălite, adică:

Pont 1: Dumnealui boerul Neculai Rosăt, biv vel log<o>f<ă>t, dă în schimbu vecinic, dumisali Teodor fon Musteață și clironimilor dumisali, moșiile ce are în Bucovina, în ținutul Cernăuților, sat întreg Zadobriuca și sat întreg Vascăuțai, pe apa Ceremușului și a patra parte de sat din Voloca, cari moșai sânt drepte a dumisale.

²⁰ De va fi existând și anterior un locaș bisericesc de aceeași factură și cu același hram, durat „de călugării de la Mănăstirea Sucevița, pe dealul Măgura, unde ar fi fost schit de călugări” (Preot Ioan Canciuc, *Protopopiatul Dorohoi. Contribuții monografice asupra așezărilor, bisericii și învățământului*, Editura Doxologia, Iași, 2013, p. 94-95), nu avem, deocamdată, alte informații, în afara... legendei. Știm doar că, la 25 mai 1882, Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu, informat asupra stării de ruină în care se afla biserica „Sfântul Nicolae” din Ibănești, răspundea Protoieriei Dorohoi și, indirect, solicitării proprietarului moșiei, Maria Roset (Roznovanu): „...Încât, pentru sfintele obiecte, afară de sfântul Antimis din vechea biserică (Sf. Nicolae – n.ns.), dacă doamna *proprietară și ctitoră* Maria Roznovanu nu va voi a lăsa din ele, care vor fi trebuincioase la biserica comună, dumneaei este liberă a le transporta la biserica sa de la Pașcani; iar vechea biserică de lemn din Ibănești, închizându-se, cu timpul se va desființa” (DJIAN, Mitropolia Moldovei și Sucevei, dosar 153/1882, f. 3-4).

²¹ Pentru detalii, Pr. Ioan Canciuc, *op. cit.*, p. 94.

²² Copie tabulară. Din protocolul XVIII al noilor contracte, paginile 423 până la 425. La nr. 708, prezentat la 27 iunie 1805.

2 Dă iarăși în schimbu vecinic, dumisali Teodor fon Musteață și dumnealui boerul Iordachi Rosăt vist<iernic>, împreună cu părintele dumisali, moșăia Șcheia sat întreg din Bucovina, ținut Sucevii, cari moșăi îi iaste dumisali vist<iernic> zăstri de la socrul dumisali logofăt Constandin Balș.

3 Toate scrisorile vechi și nouî acestor trii moșăi mai sus pomenite și cu a patra parte de Voloca s-au dat la dumnealui Teodor von Musteață cu izvodu iscălit anume, ca să le stăpânească atât dumnealui, cât și clironomii dumisali, după cuprinderea și puterea scrisorilor și după cum s-au stăpânit și până acum, nesupărat de cătră nime, nici odeneoarea în veci.

4 Pe lângă acest schimb a moșăilor mai sus pomenite, mai dau dumnealui boer Nicolai Rusăt logofăt, împreună cu fiul dumisali, dumnealui vist<iernic> Iordachi Rusăt, dumisali Teodor fon Musteață, în bani gata monedă turcească și 160 000 lei, adică una sută șasă zăci mii lei, care bani i-au și numărat dumnealor toți, deplin, în mâna dum<i>sali Teodor fon Musteață acum la închierea contractului.

5 Dă și dumnelui Teodor fon Musteață, în schimbu vecinic dumisali boerului Necolai Rosăt logofăt și dumisali boerului Iordachi Rosăt vist<iernic> și clironomiilor dumilorsali, moșăiile arătate mai gios, ce le ari cumparate de la clirosul Bucovinei, înpreună cu dumnelor oerii tovarăși, precum la acesta adeverești, atât contractul K<esaro>-K<răesii> măriri a Înaltei Curți a Vienii, cum și scrisorile de tovarășai cu dumnelor boerii, care moșăi, după împărțala ce-au avut cu tovarășae cu dumnelor boerii, i-au venit în partea dumisale Teodor fon Musteață, adică moșăia Ibăneștii, cu alte două săliști, anumi Măgura și Crăstienești, moșăia Vorniceni cu alte patru săliști, anumi Glodenii, Stâncenii, Borzeștii și Oțirleștii, moșăia Balințai, care aceste toate sânt în ținut Dorohoiului, moșăia Drujăștii, ce să numește acum Zlătunoaia, care este la ținut Hârlăului, moșăia Feredeul cu alte două săliști, anumi Brăneștii și Corjăștii, ce sânt la ținut Botoșanilor, moșăia Faraoanii cu alte două săliști, anumi Mihăleștii, Cleja și o parte din Galbenii, ce sânt la ținut Bacăului.

6 Și împreună au dat dumnelui Teodor fon Musteață și toate scrisoarele vechi și nouî ale acestor moșăi, după a căroră cuprindere și puteri și după puterea contractului de la preînalta Curte <a> Vienii, cum și după preînaltul ferman a preputernicii Împărății Otomanicești, să aibă a stăpâni atât dumnelor, cum și clironomii dumilorsali, din neam în neam, în veci nestrămutat, făcându-și dumnelor și întărituri domnești pe toate aceste numite moșăi din Moldova ce le-au luat schimbu.

7 Și fiind că moșăile aceste să află împresurate, au priimit dumnelor, numițai boeri ca să le hotărească pe norocul și cheltuiala dumilorsali și de vor scoate mai mult decât să află acum în stăpânire, ori moșăi întregi, ori părți de moșăi, sau dinpotrivă, de vor păgubi ori părți, sau vreunile și din moșăi întregi, amândouî părțale, să îndatorească atât dumnelor, cât și clironomii dumilorsali să nu aibă a face nici o pretențai, în veci, unul de la altăi.

8 Fiind că dumnelor boerii de mai sus numiți, moșăia Vascăuțai și Zadobriucale au vândute în orândă dumisali polcovnicului baron fon cavalier și ari să le stăpânească încă cinci ani de la vălet 1805, april 23, și pe acest an au luat și banii orânzii 1200 galbeni, să îndatorești dumnelui fon Musteață ca să lasă să-ș îplinească anii contractului, și de la anul 1806, april 23, să ia dumnelui venitul moșăi de la dumnelui polcovnicul cavalier, păzând fără strămutari ponturile contractului ce este dat de cătră dumnelui vist<iernic> la dumnelui polcovnicul. Iar moșăia Șcheia ce o are iarăși vândută în orândă unui Ioan Machisaliuc și fiind că el nu s-au ținut de contract, s-au dat la giudecată *forum nobilium* ca să-l dei afară din stăpânire moșăi și banii orânzai 1000 galbeni pe doi ani, 1804 și 1805 april 23, să aibă a-i lua dumnelui fon Musteață de la numitul arman, fără a mai ceri de la dumnelui vist<iernic> și orice cheltuială va faci de acum înainte pâr în vade, afară din moșăi, să fie de la dumnelui fon Musteață.

9 Și fiind că dumnelui fon Musteață au vândut pe acest an, de la 1805 april 23, moșăile mai sus pomenite, ce le dă în schimb, să nu să supere orândatorii pâr la împlinirea anului 1806 april 23, și venitul să aibă a-l lua fon Musteață pe anul acesta. Și spre încredințarea acelor mai sus scrisă, s-au făcut două asămine contracturi de schimb vecinic și s-au iscălit de amândouî părțale, adevărindu-să

și de cătră preasfințâia sa, părintele Mitropolitul și dumnelor velițai boeri a<i> Divanului, cum și de cătră K<esaro>-K<răiasa> Agențai. Și fiind că moșâile dumilorsali boerilor Nicolae Rosăt logof<ă>t și Iordache Rosăt vist<iernic> ce le dau în schimb să află în Bucovina, să poștești pre cinstita giudecătorie *forum nobililor* din Cernăuț ca să întărească acest contract de schimb și să treacă și în tabula locului de moșteniri, pozvolindu-să și intromisia de vecinică stăpânire.

Eșâi, 1805, iuni 4

L.S. Nicolai Rosăt logofăt

L.S. Iordachi Rosăt vist<iernic> L.S. Teodor fon Musteață – Costandin Balș vel log<ofăt> martur; Nicolai Balș vel vornic, martur; Manolachi Dimachi vornic, martur; N. Balș vornic, martur.

No. Proth. 367. Daß jenseits stehendes die eigenhändigen Unterschriften des Herr Nicolae Russet vel Logofet, Herr Jordaki Russet vel Wistier, und Herr Theodor von Mustaza seien, und selbe auch mündlich den Inhalt dieses Kontrakts eingestanden haben, wird an mit bestätigt. L. S. von den G. auch k. k. Consular Agenzie. Iassy den 22ten Juny 1805. Schilling Substitut. Kommt einzutragen und zu intabulieren Decretum in Consilio Caes. et Reg. Fori Nobilium Bucovinensis die 27. Aug. 1805. Franz Pokh von Amenschild, m.p., k.k. Landrechts Sekretär.

Collationirt, und ist dem in dem Eingangs berührten Kontrakten Protokolle ingrossirten Tauschverträge gleichlautend befunden worden. Czernowitz den 25ten März 1825. L. S. Franz August Thallinger, Landtafel Direktor. Tax pr. Sechs und fünfzig Kreutzer bezahlt. Petrowitz²³.

(Arhivele Naționale Istorice Centrale București, Achiziții Noi, CCXLI/ 10 a)

II

<20 august 1805>

Din luminata poroncă a preînălțatului domnului nostru, Măria Sa Alexandru Costandin Moruz Vo<ievo>d, fiind rânduiți ca să hotărâm moșiile a d<umi>sale biv vel log<o>f<ă>t Neculai Rosăt și a fiului d<umis>ale biv vel vist<iernic> Iordachi Rosăt, atât cari le-au cumpărat de la C<ezaro>-C<răiasa> Împărăție, cât și care le-au luat cu schimb de la Teodor Musteață, am mers la moșiile Măgura și Iubăneștii și Cârstieneștii, ce sânt una lângă alta la ținut Dorohoiului, luate cu schimb de la Teodor Musteață, unde față fiind atât d<umnea>lui vel vist<iernic> Iordachi Rosăt, cât și alți megieși.

²³Nr. protocol 367. Că cele de mai sus ar fi iscălite de domnul Nicolae Russet, vel logofăt; de domnul Iordachi Russet, vel vistier și de domnul Theodor von Mustaza și că aceștia au cheazăuit chiar și verbal conținutul acestui contract, se întărește prin aceasta. L.S. Agenția consulară cezaro-crăiască. Iași la 22 iunie 1805. Schilling înlocuitor. Decret venit să fie înscris și să fie intabulat la Consiliul cezaro-crăiesc al Bucovinei Forum Nobilium, ziua 27 august 1805. Franz Pokh von Amenschild, m. p., secretarul cezaro-crăiescului Tribunal provincial.

Colaționat și găsit conform cu contractul de schimb menționat în protocol contractelor. Cernăuți la 25 august 1825. L. S. Franz August Thallinger, directorul Cărții Funciare. Taxa de cincizeci și șase creițari plătită. Petrovici (traducerea din limba germană aparține colegului Mihai Ștefan Ceașu, căruia îi mulțumim și pe această cale).

Făcând întâi cercetare de starea acestor moșai și cu care altele să megieșască de giur-împregiur, am aflat că Măgura iaste din sus, Iubăneștii în mijloc și Cârstieneștii din gios și marginea cea din sus a Măgurii, acum în codru până la un loc unde se cheamă Husca; să megieșăște cu moșia Proboteștii a d<umi>sale pităresii Zoiții Potlogiasa, iar de acolo să megieșăște cu moșia Pomârla, a d<umi>sale căm<ina>r Ioan Bașotă, și cu moșia Șilișăua lui Vasile Vârnăv și a altora, cum și cu moșia Păscari a mănăstirii Bârnova. Iar capitile dinspre amiază-zi a<le> acestor trii moșii, până la un loc, să megieșască cu locul târgului Dorohoiului, ci să numește acum Trestiana, cari iasti a d<umi>sale spat<ar> Ioan Sturza; și de la un loc cu Popenii și cu Livenii, cum și margine cea din gios a Cârstieneștilor, să megieșăște cu moșia Dămilenii a Buzneștilor. Iar capitele de cătră miază-noapte din codru a acestor moșii să megieșască pâr la un loc cu moșia Pilipăuți a lui Teodor Musteață, iar de la un loc, cu moșia Hertă, până unde să alătură cu moșia Proboteștii.

Și după ce am petrecut cu vederea starea și încongiurarea a acestor trii moșii, apoi am cerut la d<umnea>lui vist<iernic> de au arătat scrisorile ce are asupra lor, care scrisori sânt aceste:

1. Ispisoc din 7099 (1591), mart 16, de la domn<itorul> Petru V<oie>vod, întru care arată că au miluit pe Gheorghie diac Dorohoncean cu o siliște la ținut Dorohoiului, anume Cârstieneștii, ca să-și facă sat și cu loc di moară și eleșteu în Iubăneasa. Și de or afla cândva niscaiva dresuri, acele să nu să creadă piste dresul acesta, pentru că această siliște au fost dreaptă domnească și hotarul să începe din codru de după pădure, pe drum și pe vale, lovește în matca Dragulei din sus de ezătură; de acolo Iubăneasa în iastalaltă margine, pân la ezătura lui Hrihorțu și, de acolo, drept peste deal, la vale lui Treticov; și de acolo, vale în sus și la niște lozii dese. De acolo, drept la dealul cel frumos, iar de acolo, la ezătura Corcicovului, iar de acolo, vale adâncă, vale în sus, la voloacă a marginii ce din sus a codrului. Iar dinspre alte părți, după hotarul cel vechi.

2. Ispisoc din 7126 (1618), aprilie 15, de la domn<itorul> Radu V<oie>vod, cu care, între alte moșii, întărește mănăstirii Solca și satul Iubăneștii din ținut Dorohoiului, împreună cu heleștee și cu loc pentru moară, pe care l-au fost răpit Isac Balica hat<man> și iarăși l-au pierdut pentru viclenia lui, când au venit cu leșii asupra lui Ștefan V<oie>vod.

3. Ispisoc din anul 7130 (1622), iuni 20, de la domn Ștefan Tomșa V<oie>vod, cu care întărește mănăstirii Solca satul Cârstieneștii pe Iubăneasa în ținut Dorohoiului, cu heleștee și cu mori într-aceiaș părau și cu curți și cu velniță și cu pomete și cu fânaț, ce le-au cumpărat de la cazacul și de la fratele său Pătrașcul, ficiorul lui Gheorghie Dorohonceanul biv comis, din ispisoc de danie ce au avut tatăl lor de la Petru V<oie>vod și de întăritură de la Aron V<oie>vod și de la Irimia V<oie>vod.

4. O scrisoare din 7133 (1625), fevr<uarie> 12, de la Evloghie, episcop Rădăuțului, cu tot soborul, de la mănăstirea Solca, de schimb ce au făcut cu mănăstirea Sucevița, dând Suceviții satul Iubăneștii din ținut Dorohoiului și satul Cârstieneștii din ocolu Botoșanilor și luând de la Sucevița Hrințeștii i Iazlovățul și Ceplenița.

5. Ispisoc din 7137 (1629), noemv<rie> 18, de la domn Miron Barnovschi Movilă V<oie>vod, întăritor mănăstirii Suceviții pi moșia Măgura, ce au luat-o cu schimb de la mănăstirea Hangul, dând monastirii Hangului satul Cracăoanii, cu moșiile și poenile de fânaț la ținut Neamțului.

Au mai aratat dum<nealui> vist<iernicul> și alte scrisori în urma acestora și hotarnice pi Cârstienești, de care n-au fost trebuință a să pomeni anume, fiind aceste îndestul doveditoare pentru aceste trii moșii, că sânt întregi și una lângă alta. Numai pi Iubănești și pi Măgura nefiind scrisori care să arate sămnile hotarelor, am urmat a cerceta scrisorile megieșilor. Și mai întâi, dum<nea>ei pit<ârni>ceasa Zoița Potlogiasă, asupra moșii Proboteștii, au aratat o mărturie hotarnică din anul 7270 (1762), iuli 12, iscălită de Ilie Buzne, vorn<ic> de Poartă și de alții, adiverită de răposat spăt<ar> Iacovache Milu, fiind staroste la Cernăuți, în cari arată dispărțare ci s-au făcut între Probotești și între Hertă și nefiind hotarnică nici la o parte, nici la alta, au urmat a măsura moșia Hertă în curmeziș, după petrite ci erau despărțitoare părții răposatului Mihaiu V<oie>vod Racoviță, dinspre părțile răzășilor; și al treile măsură arată că au făcut-o dintr-o piatră ci iaste deasupra

păraului Herții, pe o vâlcea, într-o poiană, care desparte Pilipăuți de Herța; și de acolo au tras cu otgonul pi părau în sus, până în siliște, și au trecut piste părau Herții, ci vine din Fundul Herții, și au mers iarăși în sus, pi părau ci vine de la Târnauca și de la Probotești. Și fiind că vine și pravățul hotarului culmea dealului ce ese din codru, unde n-au avut niciodată pricină Herța cu Proboteștii, au mai dat două odgoane și 14 st<ân>j<eni> și au pus piatră și acolo au dispărât Proboteștii de Herța, care piatră căuta înapoi pe zarea dealului asupra codrului Herții, iar în sus căuta piste păraie ce vin dinspre Târnauca, până unde să împreună Proboteștii cu Șărbăuții, iar în codru, până unde ar fi stând Proboteștii, nu arată.

Au aratat și dum<nealui> căm<ina>r Ioan Bașotă o mărturie hotarnică pi moșia Pomârla, din 7233 (1725), iuli 25, iscălită de Sandu Albotă clucer i de Dumitrașcu Găgescu uricari și de alții, făcută după arătare unui bătrân din Iubănești, anume Mălășâncul, începând hotaru Pomârlii dinspre hotaru Măgurii, de supt codru, dintr-un stajar ci iaste la câmp, în care au aflat sâmnuc crucii vechi și l-au înnoit cu bour. Dintr-acel stejar, în gios și la vale în podiș, la capitele unor pământuri, au aflat un stâlp de piatră scos și lepădat afară și, unde au socotit că vine acel stâlp, l-au pus în capitele unor pământuri, iar de acolo, iar în gios și la vale, piste valea Hlebocăi și piste vatra unui heleșteu ci este pe matca văii Hlebocăi și să suie hotarul la deal și, cam din dosul piscului, au aflat stâlp de piatră vechi și de la acel stâlp, tot în gios pi podiș, la o baltă ci să chiamo Balta râtundă mergi hotarul Pomârlii pi marginea bălții, pe din sus. Și de acolo tot în gios și drept la drumul ce vine de la Șilișău, unde iar au zis, tot acel om, că au fost stâlp de piatră și nu s-au aflat; când s-a afla stâlpul acela, să fie hotar. De acolo să întoarcă, încungiurând moșia Pomârla dispre alte părți, apoi zice de-ici în codru, la bour, în culmea dealului, unde să povârnesc apele și, de-ici în gios, tot pin porneliturile apelor, până iar împotriva celui stejar cu sâmnile bourului, de unde au început hotarul întâi.

După cari hotarnică, cercetând și noi acel stejar, acum nu s-au găsit, iar toate celelalte sâmne și petre de la acel stejar la câmp, s-au găsit de față încă câteva petre mai adaoase, păzându-să și stăpânirea întocma după această hotarnică. Iar în codru, unde să lovește moșia Pomârla în capăt cu moșia Proboteștii, au aratat dum<nea>lui căm<ina>r o scrisoare de învoială din 1796, noem<vrie> 18, iscălită de dum<nea>ei pit<ărea>sa Zoița pe unde să-s puie petre dispărătoare pintre capitele acestor moșii, după cari încă nici până acum nu s-au pus, asupra cărei învoieli, dinspre partea Măgurii, nu să poate pui nici un temei.

Au aratat și Vasile Vârnav un hrisov din 7266 (1758), avgust 1, de la domnu Scarlat Ghica V<oie>vod, întăritor pe hotarele moșii Șilișău, de giur-împregiur și cu margine ce iaste alăturată cu moșia Păscari pe lung, vinind din sâmne în sâmne stă cu capătul în părau Verigeanca, puind o piatră în capul unui ezut, despre apus, unde să întâlnește în coastele moșii Măgura și, de acolo, mergi drept în sus, pe matca păraului Verigeanca, până în drumul Livenilor, unde să alătorează cu moșia Pomârla, puind și două petre hotar. Și de acolo să întoarcă pe acelaș drum, alătore cu Pomârla (adică tot drumul acela, pi care hotarnica Pomârlii îl numește drumul ce vine de la Șilișău), după cari hrisov și moșia Șilișău, cu capătul acest ce razimă în coastile moșii Măgura, stă în hotarele sale, fără a nu fi nici o pricină.

Au trimis și egumen de la mănăstirea Bârnova vechil, pi jâtnicer Costandin Dimitriu, dimpreună cu o copie di pi un ispisoc din 7150 (1642), april 4, de la domnul Vasile V<oie>vod, întăritor pe hotarele satului Păscari, de giur-împregiur și unde să întâlnește cu moșia Măgura zice piste Verigeanca până la piatra măgurenilor, piste vale, iar de acolo, în sus vale până împotriva unii petre ce iaste în movilă și de acolo să întoarcă hotarul la moșii Păscari. Deci, cercetând, stăpânește și numita monastire moșia Păscari la capătul acest dinspre Măgură, întocmai după cuprindire ispisocului, fără a nu fi nici o pricină. Am văzut și hotarnica pi locul târgului Dorohoiului, ce să numește acum Trestiana, care iaste din 7255 (1747), decemvri 1, iscălită de Ioan Izmană șăt<ra>r și de Miron Gorovei, căm<ăra>ș de ocnă, întărită și cu hrisov tot dintru acel an, de la domn Ioan Neculai V<oie>vod, trecută în condica d<umi>sale log<ofăt> Necolai Rosăt, fiind eșită cu zăstre și viind hotarul alătoria cu moșia Păscari, până într-o vale ci să cheamă Vericeanu. De acolo, arată că

merge hotarul târgului alături cu hotarul Măgurii, moșai a mănăstirii Suceviții, până la alt stâlp de piatră vechi între două dumbrăvițe și, de acolo, tot spre miază-noapte (măcar că iaste spre răsărit) alătura cu hotarul Măgurii, pi-n capul unei văi ci să cheamă Biliauca. Și de acolo, pi podiș până în drumul cel mare, la un stâlp de piatră vechi, la niște movile, și de aolo să întoarce hotarul.

Cercetând, am aflat că și despre Trestiana să urmează stăpânire întocma după sămnil ci să arată prin hotarnică, fără a nu fi nici o pricină; între capătul Iubăneștilor și între capătul Popenilor au arătat d<um>n<ea>lui vist<iernicul> o mărturie hotarnică din 1767, avgust 9, iscălită de Iordache vt<ori> log<o>f<ă>t, în care să cuprinde că, fiind pricină între capitele acestor două moșii, Iubăneștii, ce era a monastirii Suceviții, și Popenii, ci era a jâtnicer<ului> Costandin Macri, și nefiind hotarnice nici la o parte, au îndreptat hotarele din ispisocul domnului Petru V<oie>vod, ci iaste pi moșia Cârstieneștii, dintr-o piatră ci iaste în deal a moșii Cârstieneștii, unde să lovește în capăt cu moșia Livenii, ci era a lui Costandin Vârnav căpt. Dintr-acea piatră a Cârstieneștilor au mărș la vale, pe lângă iazul Hrihorțelu, pi-n coada iazului jâtnicer<ului> Macri și, de-acolea, pi costișă drept în muchia dealului, dispre apus, au pus piatră; și de-acolo, piste câmp, asupra apusului, din gios de o moviliță, au pus piatră. De acolo, tot piste câmp, până la niște movilițe și între două movilițe, au pus piatră. De acolo, tot pe podiș cam la vale și piste o zăpodie a unii vâlcea ci să trage dispre apus și dă în valea Bilaucii, iarăși au pus piatră. Și așa au îndreptat hotarul moșii Iubăneștilor dispre hotarul moșii Popenilor, cu mulțămire amânduror părților. Deci, și la locul acesta încă să urmează stăpânirea Iubăneștilor de cătră Popeni după aceste sămni, făr de nici o pricină.

Iar capătul Cârstieneștilor, dispre Liveni, mergi după sămnil ci să arată în ispisocul domnului Petru V<oie>vod, cari l-am pomenit mai sus, precum și sămnil a marginii Cârstieneștilor, cea di cătră Dămileni, fiind neștrămutate precum să arată întru acela ispisoc, sânt toate de față fără îndoială; numai toată moșia aceasta, Cârstieneștii, cu hotarele ei dinpregiur, am găsit-o stăpânindu-să de Buznești, supt nume de Dămileni și de Vârful Bașăului. Pe care întrebându-i cu ce dovezi stăpânesc, ne-au aratat o anafora din 1794, mart 31, iscălită de răposatul mitropolit Iacov, de veliții boieri și întărită de răposatul domn Mihail Costandin Suțul V<oie>vod, de giudecata ce au fost între Buznești și între vechilii clirosului din Bucovina, în care anafora să cuprinde că Buzneștii au aratat asupra celor două moșii, Dămilenii și Vârful Bașăului, un ispisoc sârbesc din 7119 (1611), dechemvr<ie> 7, de la domnul Costandin Movilă V<oie>vod, cum că au miluit pe Pătrașcu log<o>f<ă>t cu acele două siliști cu iaz și cu moară și alt iaz și cu moară, ci iaste la Iubăneasa în tinutul Dorohoiului, cari au fost danie și miluire părintelui domniei sale, Irimia V<oie>vod, de la Petru V<oie>vod, iar un uric ci au aratat Gheorghie Albu, diacul Dorohonceanului, de la Petru V<oie>vod, din 7099 (1591), mart 16, fiind că nu s-au aflat nici o mijlocire stăpânirii în vreme cât au trăit Petru V<oie>vod, s-au cunoscut că iaste niadevarat și macar di s-ar mai găsi și alti niscaiva scrisori, să să rupă, arătând și hotarale acestor două siliște de giur-împregiur, cu care hotară cuprind și moșia Cârstieneștii, mărturisind giudecata pi acest ispisoc că are toată încredințarea cu pecetea domnului și protocălitura lui Nistor Ureche, vel vornic de Țara de Gios.

Și au mai aratat și alte ispisoace, unul din 7129 (1621), mai 6, de la domnul Alexandru Ilieș V<oie>vod, cu care au fost miluit pe Tăutul vel log<o>f<ă>t cu siliștea Dămilenii pi Iubăneasa, cu locuri de heleștee și mori, și alt ispisoc din 7130 (1622), dechemvr<ie> 12, de la domnul Ștefan V<oie>vod, întărind Tăutului log<o>f<ă>t asemenea și alt ispisoc din 7144 (1636), noemvr<ie> 14, de la domnul Vasile V<oie>vod, de pâra ce au avut Niculai, ficiorul Albului cu Tăutu log<o>f<ă>t, cerând acel Nicolai satul Dămilenii cu dresuri vechi di 200 ani și, dovedindu-să cu mulți marturi că acel Nicolai și tatăl său Albu n-au stăpânit niciodată, s-au dat ramas, cum și alt ispisoc din 7146 (1638), iuli 5, iarăși de la domnul Vasile V<oie>vod, de pâra ce au avut Dimitrașcu Șoldan și alți ai săi, toți ficiorii lui Pătrașcu biv vel log<o>f<ă>t cu Tăutul log<o>f<ă>t pentru satul Dămilenii, zicând ficiorii lui Pătrașcu log<o>f<ă>t că tatăl lor au avut miluire acel sat de la Costandin Movilă V<oie>vod; și dresile ce au avut de la pomenitul domn pe acel sat s-au prăpădit când au luat

Alexandru Ilieș V<oie>vod toată averea lui Băcioc vornic din mănăstirea Râșca, precum au mărturisit toți boierii mari și mici.

Și pi urmă, Alexandru Ilieș V<oie>vod au miluit cu acel sat pi Tăutu log<o>f<ă>t dându-să dreptate ficiorilor lui Pătrașcu log<o>f<ă>t de au luat numitul sat, căroră le-au dat Tăutu log<o>făt și osăbită scrisoare a sa, cum și ispisocile ci au avut. Au mai aratat și o scrisoare din 7151 (1643) de la egumen și tăt soborul mănăstirii Pantocrator de învoiala ce au făcut cu Ștefan Șoldan pentru dispărțire hotarelor între Bașău și între Dămileni, precum și ispisoc din 7152 (1644), mart 22, de la domnul Vasile V<oie>vod, întăritor asupra acelor sămne, așăjdere și o scrisoare din 7175 (1667), mart 6, de la feciorul Tăutului log<o>f<ă>t, care vre să mai cerce giudecata pentru Dămilenii, și văzând scrisoare tatălui lor, s-au lăsat.

Care toate aceli scrisori ce au aratat Buzneștii le mărturisește giudecata că le-au cunoscut desăvârșit drepti și adivarati și făr de nici o pricinuire la cât de puțan prepus de niadevăr au aratat atunce și vechilul clirosului ispisoc domnului Petru V<oie>vod, acel din 7099 (1591), mart 16, pi satul Cârstieneștii, cu cuprinderea sâmnilor de giur-împregiur, ci iaste pomenit mai sus. Căruia ispisoc, i-au găsit giudecata pricină că-i lipsește iscălitura și pecete domnului, cum și protocălitura marelui log<o>f<ă>t sau a altui boier, după cuviincioasa rânduială ce s-ar fi păzit din vechimi, și așa l-au cunoscut niadivarat.

Au mai aratat un ispisoc din 7130 (1622), iuni 20, de la domnul Ștefan Tomșa V<oie>vod, întăritor mănăstirii Solca pi satul Cârstieneștii, ce l-au cumparat de la feciorii lui Gheorghie Dorohonceanul, care iaste pomenit mai sus. Și i-au găsit giudecata și acestuia pricină cum că iscălitura nu samănă a fi făcută cu însuși mâna domnului, ci samănă a fi făcută de zugraf cu aur și cu vâpsăle. Pecete încă era căzută, de unde s-ar fi putut cunoaște mai bine protocălitura marelui log<o>f<ă>t sau a altui boier încă lipsă și alăturându-l cu alt ispisoc tot a aceluiaș domn și tot dintr-acelaș an, cari era mărturisit di adivarat, nu s-ar fi potrivit. Și așa, nici acestuia nu i-au dat credință.

Au mai aratat un ispisoc din 7133 (1625), fevr<uarie> 11, de la domnul Radul V<oie>vod, întăritor asupra schimbului ce au făcut mănăstirea Sucevița cu mănăstirea Solca, luând mănăstire Suceviții satul Iubănești și Cârstienești; și mai arătând și o scrisoare tot dintr-acel an, fevr<uarie> 12, de la Evloghie, episcop Rădăuțului, tot pentru acel schimb. Și au găsit și acestora pricină, întâi ispisocului, că undi zăce Cârstieneștii, ar fi ras și scris cu altă slovă și cerneală, precum asămene ar fi și la scrisoare episcopului; al doile, că ispisocul de întăritură ar fi cu o zi mai înainte decât scrisoare schimbului și nu le-au socotit mai mult decât ca pe niște hârtii albe și netrebnice.

Au mai aratat hotarnica ace din 1767, avgust 29, iscălită de Iordache vt<ori> log<o>făt, între capătul Iubăneștilor și a Popeștilor, ci iaste pominită mai sus și altă hotarnică din 7269 (1761), mai 25, iscălită de pah<arnic> Costandin Canano și de șatr<ar> Petre Chișcă pe moșia Cârstieneștii, cum și o scrisoare din 1767, iuni 6, iscălită de Ioan Buzne, ce au dat în Divan, că să va mulțami cu hotărătura boierilor ce au ales și o parte și alta. Așăjdere și hotarnica din 7275 (1767), avgust 25, iscălită de stol<ni>c Costandin Cogălniceanul și de Iordache vt<ori> log<o>făt, acei cerșuți hotarnici, cum și o anafora din 1768, fevr<uarie> 16, iscălită de veliții boieri și întărită de domnul Grigore Ioan Calimah V<oie>vod, dându-să pe Buznea rămas și, întărindu-să, să să urmeză stăpânire după hotărătura boierilor acelor cerșuți. Care și acestor scrisori încă le-au găsit giudecata pricină.

Întăi, pentru scrisoare Buznii, că s-ar fi făcut din poroncă, precum însuși mărturia hotarnicilor ar fi arătând. Al doile, că în vreme ce au dat Buzne scrisoare, n-ar fi aratat mănăstirea scrisorile ca să să cunoască neadeverința lor. Al triile, că și Buzneștilor le lipsă cele mai de trebuință scrisori, adică ispisocul de la domnul Costandin Movilă V<oie>vod, acel din 7119 (1611) și ispisocul de la domnul Vasile V<oie>vod, acel din 7144 (1636), care l-ar fi găsit de curând. Și al patrule, că Ion Buzne n-ar fi fost îndestul a face numai el învoială, mai având și alți frați și el neavând nici ca cum împărtășire acolo, dându-i tată-său la alt loc și mai ales, fiindcă trăia tată-său, nu pute făr de blagoslovenia lui să dee acea scrisoare.

Și așa giudecata, cunoscând toate scrisorile mănăstirii neadivarate și punând cel mai mare temei pi ispisocul domnului Costandin Movilă V<oie>vod, ce l-au aratat Buzneștii, pe vechiii clirosului s-au dat răboj cum că moșia înființată cu nume de Cârstieneștii la locul acela nu ar fi, iar Buzneștilor să întărește ca să stăpânească acele două moșii, Dămilenii și Vârful Bașăului, întocmai după sămnile ci să cuprind la ispisocul domnului Costandin Movilă V<oie>vod, cum pre larg arată anafora.

Deci, cerând la Buznești ca să vedem și noi acele scrisori ce să cuprind în anafora, le-au aratat și mai întâi acelui ispisoc a domnului Costandin Movilă V<oie>vod, luându-i sama cu amăruntul, am cunoscut că pecetea iaste legată de curând cu mătase nouă, care pecete, măcar că undi au fost slovine ce arata numele domnului iaste rupt, dar alăturând-o cu alte peceti a altor ispisoaice ci să află la dum<nea>lui vist<iernic> întocma și fără de nici o îndoială, atât la rotunzeala cercată cu perghelu, cât și la toți scripturile, s-au potrivit cu pecetea a unui domn Petru V<oie>vod, ce au fost pe la anul 7054 (1546), cu mult mai înainte de domnul Costandin Movilă V<oie>vod, cum și protocălitura lui Nistor Ureche vel vorn<i>c de Țara de Gios, neasemănată din vremea aceea, ci o slovă din cele urmate mai dincoace. Și îndată ce au văzut Buzneștii că să descoperă vicleșug, n-au tăgăduit, ci unul dintre dâșii, Vasile Buzne, carele au fost la ace giudecată, au mărturisit adevărul numai pentru pecete, că împreună cu pah<arnicul> Grigoraș Cârste, au făcut această meșteșugire în casa lui Toma Gane, vt<ori> vist<iernic>, legând-o stolnic Costandin Cațiche, dar de cine s-au scris ispisoc și în ce vremi și unde, n-au vrut să arate.

Drept aceea, de vreme ce acum acest ispisoc s-au dovedit cu acest fel de meșteșugire, socotim că nici o giudecată nu poate să mai puie temei pe dânsul, ci cuvintele care sânt scrise la anafora asupra ispisocului domnului Petru V<oie>vod să pot întoarce împotriva acelui ispisoc supt numele domnului Costandin Movilă V<oie>vod, încă și mai mult dovedindu-să meșteșugirea de cine s-au făcut. Și de vreme ce acela rămâne rău, apoi ispisocul domnului Petru V<oie>vod, măcar de-i lipsăște pecete și iscălitura domnului, cum și protocălitura marelui logofăt sau a altui boier, rămâne bun și adivarat, căci la multi ispisoaice, din întâmplări, s-au pierdut pecetele și tot au ramas a ave tăria lor. Așâjdere și pentru că nu iaste iscălitura domnului și protocălitura marelui log<o>f<ă>t sau a altui boier, nu iaste îndestul a să cunoaște de rău și a zice că așa ar fi fost cuviința a să urma din vechi, când îndestulă pildă sânt alte ispisoaice vechi, la care nu să vede păzită acea rânduială cu iscălitura domnului și protocălitura marelui log<o>f<ă>t, sau a altui boier și au tăria lor nestrămutată.

Precum și pentru ispisocul domnului Ștefa Tomșa V<oie>vod, acel di 7130 (1622), cui s-o gășât pricină, având iscălitura domnului cu aur și cu vâpsele, ca [și] cum ar fi făcută de zugrav, iarăși nu iaste îndestul, când și alte ispisoaice a aceluiaș domn, pentru alte moșii, tot cu asămîne rânduială sânt făcute, dintre care unul să află și la Buznești, tot dintru același an aratat și la anafora; și iarăși, iscălitura-i făcută cu vâpsele. Apoi, cum poate unul să fie bun și altul rău ?

Așâjdere și pentru ispisocul domnului Radul V<oie>vod, acel din 7133 (1625), ce întărește schimbul mănăstirii Suceviții pe Iubănești și pe Cârstienești, că numele Cârstieneștilor ar fi ras și scris cu altă slovă și cerneală, măcar că de cătră noi, acum nu s-au văzut, fiind la Liova, dar îndestul iaste ispisocul domnului Ștefan Tomșa V<oie>vod, care nu are nici o pricină, cum și pentru că au aratat Buzneștii atunci că fratele lor, Ioan, acel ce au dat scrisoare de învoială, n-ar fi avut parte în Dămileni, nici ar fi fost cu blagoslovenia tătâni-su, iarăși să dovedește niadivarat că acel frate a lor, în Dămileni, au avut parte și acolo au trăit până au murit, fiindu-i casa și acum de față, în care șade ginerile său, stol<ni>c Iordachi Murguleț, stăpânind și parte lui luată cu zăstre, cum și de n-ar fi avut blagoslovenie de la tată-său, ca și de acea scrisoare s-ar vede în urmă vreo jalbă a tătâne-său; dar împotriva să văd hotarnica și anafora întărind scrisoarea lui.

Apoi, după toate aceste, au aratat acum Buzneștii o scrisoare din 7227 (1719) septv<rie> 1, de la Neculai Șoldan post<elnic>, cum că au făcut schimb cu Costandin, ginerile lui Pătrașcu Buzne (adică moșul acestora), dând lui Costandin un sat, anume Dămilenii, ci iaste la

ținut Dorohoiului, pe apa Bașăului, cu toți vecinii cari sânt de loc din Dămileni, și cu heleștee și cu vaduri di moară ci sânt pe Bașău, și el au luat de la Costandin satul Beșicureni, ci sânt la ținut Neamțului, pe Valea Neagră, cari să hotărăsc cu Dulcești, fiind scrisoarea încredințată și de alți mulți boieri. Adică cu scrisoarea aceasta au vrut să dovedească, întâi, că părău ce curge pe unde le sânt casăle, pe care au heleștee și mori s-ar fi numind Bașău și că ispisocul domnului Petru V<oie>vod, ci iaste pe Cârstienești, n-ar fi răspunzând că au trecut Bașău; și al doile, că după ispisocile ce au în mâna lor pe Dămileni, care le-au avut Tăutul log<o>f<ă>t, ar fi răspunzând pi Iubăneasa și s-ar cădea să agiungă Dămilenii în Iubăneasa și să aibă heleștee și mori pi Iubăneasa. Dar scrisoare aceasta le iaste foarte împotrivoare la cerirea lor și curat dovedește vicleșugul ce au urmat, scriind curat Dămilenii pe Bașău, cu heleștee și cu vaduri de mori pe Bașău, nepomenind nimic de Iubăneasa. Care acel Șoldan ce au avut Dămilenii au avut și aceli ispisoaice și de le-ar fi cunoscut a fi puternice să agiungă până în Iubăneasa, ar fi pomenit ceva. Dar ei nu să pot întinde mai mult decât aceea ce au luat moșul lor cu schimb.

Și măcar, deși zic ispisoaicele pe Iubăneasa, după cum la multe să vede această urmare numele moșii pi vreo apă și nu agiung la acea apă, dar și însuși aceste ispisoaice, unde zic cu locuri de heleștee și cu mori nu arată chiar în părău Iubăneasa, nici pot cu această scrisoare să dea pricină ispisocului domnului Petru V<oie>vod, pentru că n-ar fi zicând că au trecut Bașău, fiind acesta un crac ce dă în Bașău și, mai ales, fiind îndestule alte sămne, Treticova, ezătura lui Corceacov și altile pe acea margine, cari nici sânguri ei nu le tăgăduiesc, primindu-le de adivarate cu mulți ani mai înainte. Și așa cunoscând însuș că nu pot să mai zică că nu sânt Cârstieneștii, au mărturisit că sânt, arătând și siliște lor, dar ace siliște care vre să o facă de Cârstienești iaste a Iubăneștilor și nici cu un chip nu pot să fugă de sămnele ispisocului domnului Petru V<oie>vod, fiind firești și nestrămutate. Însă, fiind că cel di pi urmă răspuns l-au dat că voiesc a să giudeca și fiind la mijloc anafora întărită de domn, noi mai mult n-am putut face ce precum am aflat curgire pricinii arătăm, iar hotărâre rămâne a să da de cătră luminat Divan.

Și așa, după ce am aflat sămnele a marginii cei din gios a Cârstieneștilor despre Dămileni, până în codru, unde să întâlnește cu hotarul Pilipăuților până unde s-au urmat stăpânire din vechiu, apoi prin capitele acestor moșii, ci să hotărăsc și cu capătul Herții, am cerut la răzășii de Herța ca să arate scrisori, văzându-să moșia Herța întinsă cu mult mai încoace decât moșia Pilipăuți. Și răzășii Ținteni au aratat o carte din 7271 (1763), mart 2, iscălită de răposății Manolache Costache, fiind vel log<o>f<ă>t și Mihalache Sturza, fiind vel vorn<i>c, de giudecata ce au avut cu un Ioniță Cracali mazâl, stăpân Proboteștilor, pentru împresurare ce face în moșia Herții. Și s-au hotărât ca să-și stăpânească Cracalia moșia sa Proboteștii cu aceste hotară, adică până în părău Grumazca și până la o piatră veche hotar, ci iaste în capătul siliștei Herța și până în Poiana Sturzei, unde sânt semne bouri. Iar mai mult, în moșia Herța, să nu să întindă, cum și o mărturie hotarnică tot dintr-acel an, mai 27, iscălită de Costandin Macri jăt<ni>cer i Costandin Volcinski, hotarnici, și de alții, adiverită de banul Arghire, fiind staroste la Cernăuți, pentru dispărțire între Herța, parte Țintenilor și între Probotești, arătând că au început dintr-o piatră veche ce s-au găsit în capul dealului, pe drumul ce suie de la Pomârla și ese din codru, unde au mărturisit oamenii că au umblat hotarul vechi, și de acolo prin alte sămne, până în celălant capăt, răspunzând acum răzășii că alte hotarnice mai vechi, de vor fi, trebuie să fie la dum<nea>lui vor<ni>c Grigore Ghica, ce stăpânește o a tria parte din Herța, parte din mijloc, ce au fost a domnului Mihai Racoviță V<oie>vod, aleasă și stâlpită de multă vreme di<n>spre celelante părți a<le> răzășilor.

Pentru care, înștiințând pe d<umnea>lui vornic ca să-și trimată vechil cu scrisori, d<umnea>lui vechil n-au trimes, fără numai două copii de pi două mărturii hotarnice, una din 1794, oct<om>v<rie> 15, de la d<umnea>lui spatar Mihalache Costachi i stolnic Dimitrie Perstere și jăt<ni>cer Vasile Holban, în care să cuprinde că, făcând cea mai cu amărunt cercetare, pentru adeavarata opcină, cea cu prăvalu apelor, au aflat a fi pe din gios de codru Herții, pe unde atât părău Herții curge, cât și alte părăie ce curg spre Herța să unesc iarăși cu părău Herța. Și îndreptând

opcina, au purces de la bour Pomârlui ci să numește la Husca, undi atât codru Herții din gios dinspre amiază și dinspre Probotești stă, cât și moșăia Proboteștii ce purcede tot de la un loc cu moșăia Herța, au pus piatră hotar.

Mai la vale de bour, spre răsărit, la mocirle, într-un deal, lângă drumul ce merge la Măgura, de acolo tot drept înainte înspre răsărit, până deasupra Poenii mari, unde iarăși au pus piatră într-un pisc ci iaste între două văi; de acolo tot opcina, pe deasupra Poenii mari, lângă un stejar mare, în care au făcut și bour. De acolo, tot opcina drept înainte au mai pus o piatră în costișă, deasupra unui izvor și fântâni ci iaste aproape de drumul cel mare și un părau piste care iaste și podul în drumul cel mare. De acolo, tot drept înainte până deasupra obârșii păraului acestuia, care curge dinspre opcina Dămilenilor, unde, sfârșindu-să marginea aceasta dinspre Iubănești și întâlnindu-să cu hotaru Dămilenilor, parte ce au scos răzășii di Dămileni de supt împresurare Iubăneștilor (adică capătul Cârstieneștilor), au pus două petre, una colț și alta chiotoare și pravăț dispărătoare moșăi Herții di Iubănești și de Dămileni, până la altă piatră ce au pus în codru pi opcină, lângă drum și de acolo tot drept opcina înainte spre miază-noapte, pân deasupra fundului Bașailor, unde stând moșia Dămilenii, au pus iarăși două petre, colț și chiotoare moșăi Dămilenii di moșăia Herța. Și de acolo merge printr-alte sămne, încungiuând Fundul Herții.

Alta din 1796, avgust 5, făcută de Gheorghe Tăutu, vornic de Poartă, în care să cuprindă că, arătând răposat log<of> Iordache Ghica cum că unile din petre ce puseseră hotarnice di mai înainte le-ar fi scos și vechilul moșăi Iubănești năvăle în moșia Herții, după ce au mers la fața locului, făcând cercetare câte petre au găsit scoase, le-au pus la loc, făcând și movile și urmând întocma după hotarnica de la 1794.

Deci, cercetând și noi acum, am văzut că această hotărâtură iaste împotriva scrisorilor și a stăpânirii vechi, cuprinzând o bucată mare de loc, cum și două mori ci s-au stăpânit de mănăstirea Sucevița; și mărturisind și însuși răzășii de Herța că ei niciodată nu s-au întins cu stăpânire până la acest loc, apoi și ispisoc domnului Petru V<oi>vod ci este pi Cârstienești, pentru margine de sus zice că se începe din codru, de după pădure, pe drum și la sfârșit marginii cei din gios iarăși zice la Voloca a marginii cei din sus a codrului, care, mergând din gios, va să zică că au răzbătut la margine cea din sus. Iar acum, cu această hotărâtură, tot codru acestor moșii s-au luat și, măcar că în mărturie zic că au păzit opcina, dar de cătră noi nu s-au văzut a fi vreo opcină necurmată, care să poată păzi de hotar, ci sânt niște picioare de deal, unele intrate spre Herța, altele spre celelalte moșăi și hotarnicii le-au tăiet de-a curmeziș. Și noi, într-alt chip n-am socotit a fi cu drept, fără numai făcând că Pilipăuții sânt pe din gios, alătura cu Herța și stăpânire li s-au urmat nestrămutat, unde și acum să păzăște, după cum arată și hotarnica ce au din 1778, oct<om>v<rie> 30; de acolo, de unde stau Pilipăuții, să să facă linie dreaptă pe curmeziș, până în marginea cea din gios a Proboteștilor, fiind că, mai spre luminare pricinii, am măsurat atât lungul Herții, cât și-acestoralante moșii, precum să arată la harta ce am făcut de starea locului.

Însă, fiind că d<umnea>lui vorn<i>c Grigore Ghica n-au fost de față, dacă după ce va vidă harta, nu va voi singur d<umnea>lui să cunoască dreptul, rămâne și pentru aceasta a să da hotărâre de la luminat Divan.

1805, avg<u>st 20

[Urmează semnăturile]
Dimitri Sturza, vel vornic
Ioan Tăutul, paharnic

(SJIAN, Colecția Documente, DCCXCI/76; CXLIII/52).

A^o prot^o: 367. - Aus jenseits Papstend die neuen
jüngeren Statutenmänner sind Graf Nicolay Kupset
wel Egolet, Graf Jordaki Kupset wel Wistier, und
Hr. Theodor v. Mustiepa jenseits, und schon auf mich
ließ das Gefühl dieses Bundesrechts neu zu werden
haben, wird damit bekräftigt. (L. F.). von den G. und
S. S. Consular Aganzin. Sess^o von 22ten Junij 805. Verh.
ling Substitut. Event^o neuen Anträgen und zu inbe-
trinnen Secretum in Consilio C^o: Ad loc^o Reg: Fori Na-
bilium Bucovinensis die 27. aag: 805. Emory Reich
u. Emoryfeld mps: S. S. Lundenfeldt Vorkommen. -

is 25. (L. S.)

Im gr. Vorstand fähig zu machen ergo
Petrovitz

colfulga.

E' dda' g' lo' sealo' woor gran uai' äga haxwaga' jua'ura. Jila
Mo lo' woor äapala'zi la'n äggen fuchia' o'd e'jra la' l'io pur-
na qapa'an, muxeizag; uz' d'eja äo'uachy'in, saanob,
d'lan de' xedat'n uz' lo' sealo' woor, n'oqxetuz apüsa'y va'lo'
d'wa. — *[Signature]* 1833. ö'lap. 16

1833. June 10th

Naan.

DATE NOI DESPRE STAREȚII ȘI EVOLUȚIA VIEȚII DE OBȘTE LA SCHITUL SURUCENI: ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA

Teodor CANDU

Recent, la Chișinău, în cadrul Institutului de Studii Enciclopedice al Academiei de Științe din Moldova, a fost editat un important și impunător volum dedicat istoriei monahismului din spațiul pruto-nistean al Moldovei, din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre¹. Volumul a fost coordonat de academicianul Andrei Eșanu și, fără echivoc, rămâne una din lucrările de căpătâi dedicate monahismului ortodox din estul spațiului românesc, reprezentând o lucrare de temelie. Totuși, multe aspecte legate de evoluția unor lăcașe monastice din regiune urmează să fie elucidate în viitor.

Prin intervenția noastră ne propunem să aducem în atenție o serie de date necunoscute referitoare la evoluția monahismului din spațiul indicat, la începutul secolului al XIX-lea, după anexarea la Rusia, în anul 1812. În câteva materiale editate în diverse culegeri, am comunicat unele date noi despre evoluția vieții monastice la Mănăstirea Florești și evoluția abuzurilor clerului grec din mănăstirile închinat, aspecte privind momentul venirii în fruntea Mănăstirii Curchi a arhimandritului Chiril de la Râșca sau cu privire la trecerea în neființă a aceluiași personaj și moștenirea pe care a lăsat-o acesta prin testamentul său.

În studiul de față ne vom opri asupra unor momente mai puțin cunoscute din istoria Schitului Suruceni, în primul deceniu după formarea eparhiei Chișinăului și Hotinului. În fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova se păstrează nenumărate documente încă inedite și care merită a fi aduse în atenția celor interesați. Relativ recent, datorită bunăvoinței domnului Dinu Poștarencu, doctor în istorie, am avut posibilitatea să luăm cunoștință de un important dosar privitor la trecutul Schitului Suruceni. Dosarul se păstrează în fondul Judecătorei de Circumscripție Chișinău-Orhei și cuprinde actele ce confirmă drepturile respectivului așezământ asupra unor bunuri imobiliare, părți de moșie, vii și livezi etc. pe care le-a obținut prin danie de la milostivi creștini. Aceste proprietăți în mare parte erau răspândite în diferite moșii din bazinele superioare ale râurilor Botna și Ișnovăț.

Documentele din această sursă sunt sugestive pentru o gamă largă de subiecte ce interesează evoluția proprietății funciare a acestui schit, dar și istoria unor localități și moșii din zona indicată, cum ar fi moșia și satul Găureni de pe Botna și localitățile din împrejurimi, Borăni (Rusești) pe Botna, Suruceni și altele. De asemenea, dosarul cuprinde date genealogice interesante despre unele neamuri și familii care aveau stăpânire răzășească în moșiile amintite. Remarcăm pe înaintașii și urmașii lui Apostol Curnic, unele date despre neamul Roșca, în special despre cei care se trag din căpitanul Ioniță Roșca, cunoscut pentru conflictul cu serdarul Iamandachie și moartea sa, pricinuită de bătaia primită de la acesta din urmă. Menționăm și pe descendenții din Apostol, vornicul din Gârle, ginerile lui Nicolae Sulă, urmași ai lui Miron Mârza, care, pe la 1793, primeau statut de șleahitici în Rusia, iar în timpul războiului ruso-turc dintre anii 1806-1812 revin în patrie și își revendică drepturile asupra unei părți din moșia Găureni de pe Botna. Toate aceste documente sunt de o valoare deosebită datorită informațiilor pe care ni le oferă.

Un act de o valoare aparte din acest dosar este un Ordin al Dicasteriei Duhovnicești a Chișinăului și Hotinului, din 31 iulie 1823, adresată exarhului, referitor la mănăstirile arhimandritului Gavriil, iconomul Mănăstirii Căpriană. Ordinul fusese întocmit în baza unei

¹ Romeo Cemărtan, Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Mănăstirea Suruceni*, în *Mănăstiri și schituri din Republica Moldova. Studii Enciclopedice*, Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice, 2013, p. 557-576.

dispoziții date de arhiepiscopul Dimitrie Sulima, la 23 martie același an, pe Încheierea judecătorească a Dicasteriei la pricina asupra unei vii de pe moșia schitului Suruceni, pentru care fostul stareț al Schitului Vonifatie solicita din partea noului conducător al așezământului, ieromonahului Chesarie, ca să o răscumpere. Însă, în rezultatul investigațiilor și mărturiilor făcute în timpul cercetărilor, s-a demonstrat că ieromonahul Vonifatie obținuse respectivul bun prin schimbul unui zăpis întocmit în condiții dubioase

Documentul, pe lângă problema centrală legată de bunul de sus amintit, cuprinde și unele informații suplimentare referitoare la conducătorii schitului în primele decenii ai secolului al XIX-lea și ai viețuitorilor săi. Dacă în studiului dedicat Mănăstirii Suruceni, Andrei și Valentina Eșanu indică precum că starețul Vonifatie a dirigit în această mănăstire în intervalul 12 iunie 1812 – 25 martie 1823, fiind precedat de Serafim, care ar fi condus schitul între 1805-1810, și urmat de Sava (Tapovici) – între 1824-1825. În lista întocmită de cei doi istorici lipsesc date cu privire la numele celor care au administrat schitul în intervalul 1810 – 12 iunie 1812 și 25 martie 1823 – 1824.

Pentru a completa acest vid informațional, de un real folos este actul ce-l aducem în atenția publicului în paginile de mai jos. Din datele Ordinului din 31 iulie 1823 al Dicasteriei aflăm că în timpul examinării pricinii în jurul livezii monahului Nicandru la care pretindea ieromonahul Vonifatie, printre martorii care au dat depoziții au fost și monahii „Macarie și Ghenadie, care au ocărmit mai înainte de Vonifatie acel schit”. Deși este o informație sumară, putem presupune că aceștia s-au aflat în fruntea schitului în intervalul dintre 1810-12 iunie 1812.

O altă informație oferită de același document se referă la urmașul lui Vonifatie la conducerea Schitului Suruceni. Acesta a fost ieromonahul Chesarie, care a fost îndepărtat din fruntea respectivului schit cel mai probabil din cauza aceleiași litigiu. De la Chesarie ieromonahul Vonifatie pretindea o sută de lei pentru roada din anul precedent ce a fost ridicată din livadă. Acest stareț, cel mai probabil la scurt timp a fost înlocuit de un alt nacialnic, în persoana ieromonahului Marco, care la 1 septembrie confirma primirea copieii Ordinului Dicasteriei din 31 iulie 1823, iar în anul 1824 acesta din urmă a fost înlocuit cu Sava Tapovici.

Documentul de față este important și printr-un alt aspect legat de problema introducerii vieții de obște în mănăstirile basarabene. Inițiată încă din timpul păstoriei mitropolitului și exarhului Gavriil Bănulescu-Bodoni și continuată de urmașul său arhiepiscopul Dimitrie Sulima, aceasta nici până spre sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea nu fusese rezolvată definitiv.

1823 iulie 31. – *Dicasteria Duhovnicească a Chișinăului și Hotinului poruncește arhimandritului Gavriil, iconomul Mănăstirii Căpriana, să pună în aplicare hotărârea Dicasteriei în temeiul rezoluției arhiepiscopului Dimitrie Sulima, cu privire la pricina unei livezi de pe moșia Schitului Suruceni, pentru care fostul stareț Vonifatie solicita despăgubiri de o sută de lei, pentru roada anului precedent, de la urmașul său, care bani îi afierosea schitului, și despre introducerea vieții de obște în mănăstirile și schiturile din Basarabia*

Ucazul împărăteștii sale măririi, sângur stăpânitoriului a toată Rossiia, de la duhovniceasca Dicasterie a Chișinăului, precuvioșiei sale iconomului mănăstirii Chipriana, arhimandritului Gavriil, spre împlinirea rezoluției înalt preaosfinției sale și a prea sfântului Îndreptătoriului Sinod cilen, Dimitrie Arhiepiscop Chișinăului i Hotinului și cavalier, ce au urmat la 23 zile a trecutei luni martie, din curgătoriul an, asupra opredeleniei aceștii Dicasterii, ce-au închiat în pricina nacialnicului Schitului Surucenii, ieromonahului Chesarie, și cu ieromonahul Vonifatie, ce au fost nacialnic întru acest schit, pentru o livadă ce să află pe lângă acel schit, și numitul Vonifatie să acolisăște de dânsa, voind a o lua cu nedreptate, precum după cercetarea ce s-au făcut s-au dovedit. Prin care opredelenia Dicasteria au Hotărât: măcar că ieromonahul Vonifatie în zăpisul de danie care

I-au dat schitului Surucenii scrie că livada ce să află pe locul aceluia schit, în care iaste vie și pomi, ar fi câștigat-o și el cu asemenea danie de bună voie de la monahul Nicandru, în ființa a patru călugări, care s-au iscălit întrânsa cu aceia, ca el Vonifatie să facă după moartea lui Nicandru și a părinților lui pomenire. Iar nacialnicii ce vor mai fi în urma lui să nu aibă voie a-l supăra pe dânsul, ci să o stăpânească acea livadă ca pe un lucru drept al său, și că el Vonifatie și însuși au răsădit întrânsa niște pomi și asemenea au lucrat-o pân la eșirea lui din Suruceni, iară acum o lasă schitului în vecinică stăpânire cu aceia ca nacialnicul de acum ieromonahul Chesarie să-i plătească lui Vonifatie pentru roada ce au fost în anul trecut una sută lei, cari bani, asemenea, îi jărtvește schitului; dar fiindcă din mărturiia dată blagocinului ieromonahului Arsenie, în vremea când au făcut întru acel schit cercetare, întru această pricină de către monașii Macarie și Ghenadie, care au ocârmuit mai înainte de Vonifatie acel schit, să vede că ei să află în Suruceni încă până a nu să face acolo schit și nefiind ei încă călugări, și că pomenitul Nicandru, aflându-să acolo supt ascultare, au sădit pentru sine pe locul aceluia schit, ce l-au curățit el în pădure și livadă cu pomi roditori și vie, cu care s-au folosit în odihnă până la intrarea în slujba nacialniciei aceluia schit ieromonahul Vonifatie, căci după intrarea lui Vonifatie monahul Nicandru au fost izgonit din schit, iară Vonifatie îndată și au pus stăpânire pe acea livadă, pe care au lucrat-o cu oamenii schitului în anii 1820 și 1821. Și deosăbit de aceia au lucrat-o pe acea livadă și monahul Macarie, fără nici o plată. Și pe lângă aceste, monahul Ghenadie, ci iaste pus de Vonifatie martur întruaceia, că el s-ar fi întâmplat la facirea zapisului de danie, care l-ar fi dat monahul Nicandru, lui Vonifatie și să află iscălit întrânsul, nu numai că n-au întărit arătările lui Vonifatie, ci încă au răspuns că de aceasta nici știință nu are, precum și Leon, sin ieromonahului Serafim, care au scris zapisul de danie ce au dat monahul Nicandru lui Vonifatie pentru livadă, pe care asămenea Vonifatie îl pune martur măcar că are știință, dar de atunci sînt la mijloc unsprezeci ani de când s-au dat de la schit și să află neștiut. Iar de la facire zapisului au trecut numai opt ani și șapte luni, și fiindcă acel zapis iaste făcut după ducerea din schit a celui ce l-au scris cu doi ani și cinci luni mai în urmă, pentru care și a-l priimi pe acel zapis de danie nu să poate, ce având în pretenția ce face asupra schitului cu tragerea neadevărat acea livadă lămurit dovezi, drept aceia să nu să ție în samă.

Iară ca și de acum înainte pe temeiul pravilii ce o pun înainte monahii să nu socotească a fi a lor acareturile ce au câștigat ei de la frații cu care au viețuit și să află pe locurile mănăstirești și afară de mănăstiri și schituri, să nu poată cuteza a le vinde cuiva supt chip că ar fi a lor, căci fieștecare nemișcătoare avere a monahului, după moartea lui sau mutarea la alt loc, trebue să rămâe în folosul lăcașului, în care au slujit lui D(u)mnezeu. Pentru aceasta să se facă știut prin ucazuri blagocinilor mănăstirilor și schiturilor, și proestoșilor mănăstirilor. Cu care rezoluție poroncește: „Cercetând pricina aceasta, eu văz că ieromonahul Vonifatie, fiind nacialnic Schitului Surucenii, nu numai că împotriva bisericestilor pravile și a obiceiurilor pământului, ci și împotriva datoriei călugărești și-au luat luiși vie și livadă, ci era făcută pi locul schitului de către răposatul monah Nicandru.

Deci, de acum înainte l-iu, întocmai cu mnenia Dicasteriei și a arhimandritului Gavriil această vie și livadă să s(e) socotească dreaptă a schitului, care trebuia să fie a schitului încă din vremea morții pomenitului monah Nicandru, pe temeiul arătărilor ce sînt însemnate în raportul arhimandritului Gavriil;

Drept aceia, al 2-lea și învoiala ce s-au făcut între Vonifatie și Chesarie, pentru ca să plătească Chesarie lui Vonifatie 100 lei, pentru viia și livada aceasta, fiind făcută împotriva legiurii, însuși de sine rămâne răsuflată.

Și al 3-lea, de vreme ce după spravcă s-au aflat că schitul Surucenii din viile sale poate să ia peste 300 vedre vin, și afară de aceasta are livezi și oareșicare parte de loc dată danie de la răzăși, pre care lăcuise și 6 casă cu gospodari, și pentru aceasta cel puțin număr de călugări viețuitori în schitul acesta, cu agiutorii lor făcătorilor de bine și ostenele sale poate să aibă viață și trapeză de obștie.

Drept aceia de acum înainte să fie acolo viețuire de obște, pentru care Dicasteria să dea de știre iconomului mănăstirii Chipriana, arhimandritul Gavriil, și să s(e) scrie lui ca să poruncească nacialnicului schitului și celorlalți călugări, ca de acum înainte ei toți de obște să lucreze spre folosul schitului viile, livezile și alte a iconomiei trebi, nici ca cum netrăgând cătră sine ceva din lucrurile și viniturile schitului, precum au făcut ieromonahul Vonifatie, ci și milile creștinilor și viniturile viilor și livezilor strângându-să la un loc să se întrebuințazi în folosul bisericii și a obștii”.

Aceasta Dicasteria au Poruncit: cu prescrerea hotărârii aceștii Dicasterii și a rezoluției înalt preaosfinției sale cătră preacuvioșia ta să se triimată ucaz. Iară spre a să face cunoscut numitului ieromonah Vonifatie, să să triimată asemenea ucaz către proestosul mănăstirii Curchiu, arhimandrit și cavalier Irinei. Anul 1823, iulie 31 zile.

Protoierei Constantin Moșan.
Secretar Monastirțchii Vladimirov.

Copia aceasta din cuvânt în cuvânt s-au prescris de pe ucazul împărăteștii sale măriri și că iaste întocmai îl încredințez.

Gavriil arhimandrit, iconom <m.p.>

Altă mână: Cuvioase ieromonah Marco, nacialnic schitului Suricenii, priimind copiia aceasta vei ave purtare de grijă a urma întocmai după cuprindere a fi viață de obște între viețuitorii schitului și atât de priimire, cât și întocma urmare vei raportui cătră mine triimețind și zapis cu iscăliturile tuturor viețuitorilor că să vor păzi pururea întru împlinire cuprinderii ucazului cu rezoluția înaintea preaosfinției sale marelui domn, În(a)l(t) preasfințitului îndreptătoriului Sinod cilen Dimitrie Arhiepiscop Chișinăului și Hotinului și cavalier, ca și eu să răportuesc cătră duhovniceasca Dicasterie.

În Chișinău, anul 1823, avgust 31 zile.

Gavriil arhimandrit, iconom <m.p.>

Altă mână: Nacialnicul Marcu.
1823 săpt(emvrie) l. S-au priimit.

ANRM, F. 39, inv. 1, d. 1350, f. 43-43 v / 48-48 v. Copie. *Ibidem*, f. 44-47 v. Traducere rusă de cancelarie, traducător al Judecătoriei de Circumscripție Chișinău-Orhei, N. Samov.

SUPUȘII STRĂINI DIN ȚINUTUL TUTOVA LA RECENSĂMÂNTUL DIN 1824

Silviu VĂCARU

În acest număr al revistei continuăm să publicăm recensământul supușilor străini aflați pe teritoriul actualului județ Vaslui¹, de această dată al celor din fostul ținut Tutova.

Spre deosebire de alte zone unde pe sudiți îi întâlnim în mai multe localități, în acest ținut ei sunt așezați în majoritate în târgul Bârlad², excepție făcând cele trei persoane care sunt înregistrate ca locuind în Ghidigeni, Conțești și Odaia Bursucanului.

În ținutul Tutova numărul total al supușilor străini este de 62 (36 austrieci³, 15 rusești și unul englezesc) majoritatea lor (40) fiind venită în Moldova de peste 10 ani.

Câteva date statistice despre acești oameni sosiți ca supuși străini în ținutul Tutova credem că sunt necesare. Astfel, după regiunea în care s-au născut, se observă o grupare a lor în funcție de țara care le acordă protecția. Cei austrieci sunt doar din imperiu: 23 din Transilvania⁴, cinci din Bucovina, trei din Galiția, câte doi din Polonia și Banat și unul din Serbia. Cât privește pe supușii ruși cei mai mulți sunt din afara granițelor Imperiului Țarist: din Grecia, Germania, Bucovina și Serbia câte unul, din Polonia (probabil partea ocupată de ruși) șase, din Turcia și Moldova (după cât se știe aceștia nu puteau avea supușenie străină fiind raele prin naștere) trei și respectiv două persoane, pentru ca din Rusia să vină patru și din Basarabia șapte sudiți. Singurul supus al Coroanei Britanice este din Ostrovul Pacsus aflat sub stăpânire englezească⁵. Ca loc al nașterii interesant este că mai mult de jumătate din sudiții austrieci sunt din Brașov (19), în tabele făcându-se următoarea diferențiere între ei: mocani sunt doi, brașoveni și sârbi patru, iar moldoveni 9. Se pare că familiile de moldoveni plecați la Brașov erau destul de numeroase și atunci ca și acum, unii dintre ei căsătorindu-se cu moldovence din Brașov, alții venind în Moldova unde s-au căsătorit cu localnice. În epocă, Bârladul a fost un loc de venire preferat de brașoveni, fenomen întâlnit și în recensământul din 1834⁶.

După religie, 48 sunt ortodocși, cinci sunt catolici, opt mozaici și la unul nu avem religia. Interesant este modul cum se îmbrăcau. Dacă toți evreii se îmbrăcau în hainele lor tradiționale la fel ca un rus, un neamț și un ungur, restul purtau haine moldovenești (38), brașovene⁷ (2) sau erau în pas cu noua modă „evropenească” (8). Trei dintre ei îmbinau tradiția moldovenească cu cea

¹ Vezi în numărul anterior al revistei Silviu Văcaru, *Supușii străini din ținutul Fălciu la recensământul din 1824*, în „Prutul”, serie nouă, anul V (XIV), nr. 2 (56)/2015, p. 95-134.

² În anul 1825, la Bârlad erau 45 familii de sârbi (din care 38 raele și 7 sudiți austrieci), așezate cu preponderență în mahalalele Podeni și Căcaina de Jos și 31 familii de greco-bulgari (27 raiale și 5 sudiți austrieci). Mai multe informații despre populația Bârladului în prima jumătate a secolului al XIX-lea, vezi Gh. Platon, *Observații cu privire la populația târgului Bârlad la mijlocul secolului al XIX-lea*, în „Studii și Articole de Istorie”, vol. VIII, 1966, p. 269-279 și Ecaterina Negruți, *Structura demografică a orașelor și târgurilor din Moldova, 1800-1859*, Iași, 1997, p. 164.

³ Stela Mărieș, *Supușii străini din Moldova în statisticile preregulamentare*, în *Populație și societate. Studii de demografie istorică*, vol. II, Cluj, f. a., p. 326.

⁴ Toader Cămpan trecut ca fiind născut în Ungaria, de credință ortodox și purtând haine ungurești, în catagrafia din 1834 se declară a fi născut la Sibiu (Silviu Văcaru, *Supușii austrieci în Principatul Moldovei (1833-1835). Contribuții*, Iași 2014, p. 71).

⁵ La recensământul din 1834 la Bârlad erau șapte supuși britanici (Paul Cernovodeanu, *Catagrafiile sudiților britanici din Principate de la 1830 și 1834*, în „Revista de Istorie Socială, vol. I, 1996, p. 380).

⁶ Silviu Văcaru, *Supușii austrieci în Principatul Moldovei (1833-1835). Contribuții*, p. XLVII.

⁷ Nu știm prin ce se caracterizau aceste haine.

europăeană. Cu toate acestea, îmbrăcămintea sudiților nu era mai puțin pestriță ca în alte târguri de aceeași dimensiune⁸.

După starea civilă, 28 sunt căsătoriți cu femei din altă parte (probabil au venit în Moldova căsătoriți), 18 au soții din Moldova, doi sunt văduvi și un umăr destul de mare dintre ei sunt burlaci. În ceea ce privește familiile care au copii, acestea se pot clasifica astfel: șase cu un copil, 12 cu doi copii, câte una cu trei și patru copii, șase cu cinci copii și una cu opt.

Au meserii dintre cele mai diverse, dar specifice unui târg provincial: băcal (3), blănar (2), bogasier (5), calfă în dugheană (1), caretaș⁹ (1), căldărar (2), chetrar (2), chitar¹⁰ (1), ciubotar (căvaf) (7), crășmar (1), croitor (1), fără slujbă (2), hangiu (2), liptean (3), matrapazlâc¹¹ (6, adunat cu precupeț), mărtelărie (4), muncește pământul (1), mungieru¹² (1), negustor de vite (1), negustor din picioare (1), precupii¹³ (2), rachier (3), spițer (1), stoler (1), țambalagiu (1), vânzător de vin (1), vinde brașovenii (2), vinde marfă de Viena (1), vinde rachiu (1), vinde taftâc¹⁴ (1) vinde vin și rachiu (1). La o privire rapidă a meseriilor practicate de sudiți observăm numărul mic de crășmari și hangii, toți sârbi ca origine și nu evrei cum sunt în majoritatea târgurilor din Moldova. În Bârlad, evreii erau mici comercianți singurul care se pare că avea o stare mai bună fiind Burus Buil, care avea puterea financiară de a aduce mărfuri de la Viena pentru a le vinde protipendadei bârlădene. Se pare că afacerile nu i-au mers prea bine, deoarece peste zece ani era trecut între negustorii de stare mică¹⁵.

Pornind de la acest recensământ, putem să reconstituim o parte din locurile unde se făcea un comerț activ în târg, unde și cum erau așezate dughenile sau ulițele unde stăteau sudiții. O parte dintre ei (10), contrar legislației de atunci, care interzicea străinilor să achiziționeze moșii sau locuințe proprii¹⁶, aveau case cumpărate de veci în mahalaua Podenii (4), mahalaua Moreni (1), Mahalaua Sf. Gheorghe (1) sau pe Ulița Veche (1). Alții aveau case primite de zestre (5) în Mahalaua de Mijloc, Mahalaua Podeni, Ulița Strâmtă, Ulița Podului sau la gura Ocolului de care. Unii dintre sudiți, prin căsătoria cu moldovence, își făceau o mică pornire în afaceri. Chiar și primirea din partea socrilor a unei dughene (două cazuri), sau a unei case și dughene (trei cazuri) putea reprezenta un ajutor însemnat pentru tânăra familie, în condițiile în care soțul era comerciant sau meseriaș.

Mulți dintre ei însă stăteau în case sau dughene (19) pe care le închiriau cu anul. Imobilele nu erau în zona centrală, ci în Mahalaua de Mijloc (4), în mahalaua Podeni, Ocolul de vite, pe Ulița Ungurească sau Ulița Veche. În schimb, dughenile erau în zone frecventate de posibili cumpărători cu prilejul zilelor de târg, înseși denumirile străzilor ducându-ne la această concluzie: Ocolul de care (5), Ocolul de făină (4), Ocolul vitelor (3) sau pe Ulița Mare în zona centrală a Bârladului, unde se aflau nu mai puțin de 10 dughene ale sudiților. În Ocolul de care era o băcănie unde se vindeau mărfuri alimentare și produse de import, precum piper, dafin, scorțișoară, scrumbie, zahăr și altele, care într-o cantitate mică înglobau un preț mare, un han unde trăgeau oamenii să se ospăteze și să se odihnească, o ciubotărie și spițeria polonezului Iosâp Coșibetchi, unde se vindeau sipurile cu medicamente. În Ocolul vitelor își aveau dughene un precupeț, un caretaș care își expunea la vedere

⁸ La Bacău se purtau haine armenesti, evreiesti, mocănesti, moldovenești, nemțești, rusești țărănești și ungurești (Idem, *Sudiții din ținutul Bacău în anul 1825*, în „Acta Bacoviensia”, Bacău, nr. V, 2010, p. 182).

⁹ Persoană care se ocupă cu fabricatul sau vânzarea de trăsuri, cupeuri etc.

¹⁰ Pitar, butar.

¹¹ Precupeț.

¹² Fabricant de lumânări.

¹³ Negustor de mărunțișuri la mahala și la țară.

¹⁴ Vânzător de mătăsuri fine.

¹⁵ Silviu Văcaru, *Supușii austrieci în Principatul Moldovei (1833-1835). Contribuții*, p. 67.

¹⁶ Stela Mărieș, *Proprietatea imobiliară a supușilor străini din Moldova în perioada reregulamentară*, în *Revista de Istorie*, tom 28, 1975, nr. 11, p. 1672-1673; Ioan C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic*, București, 1934, p. 187.

trăsurile pe care le fabrica, un chetrar, un negustor de măunțișuri, un brutar, un negustor de vinuri, la care se putea bea un aldămaș și unde nu trebuia să lipsească muzica unui țambalagiu, și un han al lui Timoftei Croitorul, unde drumeții obosiți de drum sau de prea multe pahare se puteau odihni. În Ocolul de făină, dughenile celor cu supușenie străină sunt mai puține, doar un băcal, un negustor de mărunțișuri ieftine și un vânzător de băutură (rachier), nelipsit din toate locurile unde se vinde și se cumpără marfă.

Pe Ulița Mare erau concentrați negustorii de pânzeturi (bogasierii), de blănuri pentru oamenii înstăriți ai urbei, brașovenii la care găseai mărfuri aduse de la Brașov precum, sticlărie, postavuri groase de calitate medie, produse de fierărie etc., lipscanii, la care găseai marfă occidentală adusă tocmai de la Leipzig, sau dughena lui Ștefănachii, cumnatul sulgerului Vasile Popa, luată cu chirie de Berlă Nițlău, venit tocmai din Polonia pentru a vinde cele mai noi modele de mătase aduse pentru cuconetul local. Alte străzi unde se aflau dughene ale supușilor străini erau pe Ulița Ungurească (2), Ulița Veche (2), Ulița Strâmbă (1), Ulița Rânciului (1) sau deasupra podului (1).

Printre cei mai de văză negustori străini din Bârlad erau Iosip Froim, care-și cumpărase o dughenă de veci pe Ulița Mare, având și alte două dughene pe Ulița Ungurească, Ion Papagheorghiu, care se însurase cu o moldoveancă, Maria, și primise de zestre o casă și mai multe dughene, și Dobru Petrovici, venit din Belgrad în Moldova, unde se căsătorește cu Catrina, fata lui Toader Iosâp din Leoști, și care – cum altfel ? –, primește de zestre din partea păriților fetei o casă și un han în mahalaua Podeni, unde erau așezate mai multe familii de sârbi¹⁷. În catagrafia făcută de Agenția Austriacă în anul 1834¹⁸, puțini dintre ei se regăsesc între supușii cărora le acorda protecție, ceea ce înseamnă că, probabil, mulți s-au împământinit. Între cei rămași se numără Toader Câmpan (Chimpian în catagrafia din 1834), aflat ca lucrător cu ziua¹⁹, Grigori Toma, căruia îi mai crescuse familia cu încă trei copii²⁰, Vasile Mușat, care se apucase de o nouă meserie și anume cea de papucar²¹, Leizer Șitler, care și el începuse o nouă negustorie, comerțul cu vin etc.

Ca și în ținutul vecin Fălciu²², o caracteristică a supușilor străini aflați în această perioadă la Bârlad este aceea a numărului redus de evrei, doar 15 % în comparație cu creștinii. Majoritatea lor se ocupau cu vânzarea mărunțișurilor.

Nefiind în intenția noastră a face un studiu amănunțit referitor la supușii străini din Bârlad, am prezentat doar aspectele care ne-au atras atenția asupra acestor oameni veniți în căutare de mai bine în Moldova, urmând ca în numărul următor al revistei să publicăm recensământul sudiților din ținutul Vaslui.

¹⁷ Ecaterina Negruți, *Structura demografică a orașelor și târgurilor din Moldova, 1800-1859*, Iași, 1997, p. 164.

¹⁸ La 10 octombrie 1834, consulul austriac Wallenburg semna listele cu supușii austrieci din ținutul Tutova ce urmau să fie trimise Vistieriei Moldovei (Arhivele Naționale Iași, Secretariatul de Stat, dosar 186, f. 28 r.-29 v.).

¹⁹ Silviu Văcaru, *Supușii austrieci în Principatul Moldovei (1833-1835). Contribuții*, p. 71.

²⁰ *Ibidem*, p. 68.

²¹ *Ibidem*.

²² Idem, *Supușii străini din ținutul Fălciu la recensământul din 1824*, p. 98.

Supuși austrieci

No. 1 Lupul Stoicovici		f. 519 r.
Nație	Sârbu.	
Născut	La Brașov.	
Legea	Pravoslavnică.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 22 ani.	
Adiverința	Cu patenta K. K. Aghenții din (I)eși din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 27, iar celi vechi adiverinți arată că s-au luat la Aghenție.	
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii negri, părul capului asămine.	
Portul	Moldovinescu.	
Stare(a)	Însurat cu Catinca, fată de sârbu din Rusciucu. Are și doi copii.	
Statornicie	Șede în casa sa cumpărată de veci. Are dugheană cu chiriie a pitarului Ilie Vârcolici, care să află pe Ulița Mare.	
Breasla	Bogasierie. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 19.	
Însurare cu pământeană, acareturile di veci, pitrecire de 22 ani și neînfășoare(a) pașportului provincii sale îl îndatorescu a rămâne rae.		

No. 2 Grigori Toma		f. 519 r.
Nație	Moldovvan.	
Născut	În Brașov.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 12 ani.	
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 22, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au luat la Aghenții.	
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii albastri, părul capului castaniu.	
Portul	Moldovinescu.	
Stare(a)	Însurat cu Nastasiia, fată di sârbu de piste Dunăre, de la Ghester. Are și 5 copii.	
Statornicie	Șade în casa sa cumpărată de veci. Ține și dugheană cu chiriie, cari să află în ocol(ul) de cară, a răposatului spat(a)r Costandin Sturza.	
Breasla	Vinde matrapazlâc de pe afară. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 19.	
Petrecire de 12 ani. Acareturile di veci și neînfășoare(a) pașportului provincii sale îl supun a rămâne rae.		

No. 3 Tudorachi Nițul		f. 319 v.
Nație	Sârbască.	
Născut	În Banat, în Temeșvar.	
Legea	Pravoslavnică.	

Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 18 ani.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 35, iar cele vechi adiverinți arată că s-au luat la Aghenție.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la fața zmolit, ochii căprii, părul capului negru.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Burlac.
Statornicie	Țâne dugheană cu chirii în Ulița Mare a Casandrii Burchioai.
Breasla	Vinde băcălie. S-au cercetat la (1)824 avg(ust) 19.
Măcar că este venit de 18 ani și s-ar pute socoti de rae, însă poate a să întoarce la urma sa cu dritul său de strein.	

No. 4 Tănasă Chiia f. 519 v.	
Nație	Sârbu.
Născut	În Brașov.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva, în târgul Bârladului de 9 ani.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 57, iar celi vechi adiverinți arată că s-au luat la Aghenție.
Fisiognomie	La stat nalt, la fața zmolit, ochii căprii, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Sultana, fată de sârbu de la Șulmua. Are și un copil.
Statornicie	Șade în casă cu chirie a lui Vasili Tălpău, în Mahalaoa de Mijloc.
Breasla	Căldărariu. S-au cercetat: 1824 avg(ust) 19.
Fiindcă nație și însurare(a) sa face îndoială a crede că-i născut în Brașov, numitul păr nu va înfătoșa însuși pașaportul venirii sale în Moldova de sudet nu s-ar pute cunoaște.	

No. 5 Neculaiu Ioan Zahit f. 520 r.	
Nație	Moldovan.
Născut	În Sâmbăta Banatului.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 11 ani și au trăit în Galați.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții de (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 15, iar cele vechi adiverinți arată că s-au luat la Aghenții din Galați di vițiconsul Mangioli.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la fața zmolit, ochii căprii, părul capului negru.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Safta, moldovancă, ce au fost slujnică pe la neguțatori aice în Bârlad. Copii nu are.
Statornicia	Șade în casă cu chirie a vădanii lui Gavril Cotzatu, în Mahalaoa de Mijloc.

Breasla	Vinde pe uliță, precupeț. S-au cercetat la 1829 ²³ avg(ust) 19.
Pitrecire de 11 ani și neînfătoșare(a) pașportului provinciei sale îl supun a fi rae.	

No. 6 Nicolaiu Aftanasău f. 520 r.	
Nație	Moldovan.
Născut	În Sâbiu.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova, în târgul Bârladului de 16 ani.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 34, iar cele vechi adiverință arată că i s-au luat la Aghenții.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față albinet, ochii negri, părul capului asămine.
Portul	Moldovinesc.
Stare(a)	Burlac.
Statornicie	Șade în casă cu o sor(ă) a lui. Ține dugheană cu chiriie la cap(ul) podului despre apus a lui Costandin Chirinuș.
Breasla	Ține mumgerii. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 19.
Pitrecire de 16 ani în pământul acesta îl supune de a rămâne rae; de nu va vroi însă poate a să întoarce la urma sa.	

No. 7 Costandin Brașovanu f. 520 v.	
Nație	Mocan din Brașov.
Născut	În Brașov.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 6 ani, în satul Cârломăneștii și s-au mutat aice în târgu(l) Bârladului.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 7, iar celi vechi adiverinți i s-au luat la Aghenție.
Fisiognomie	La stat nalt, la față zmolit, ochii căprii, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinesc.
Stare(a)	Însurat cu Casandra, pământeană, fata lui Costandin Pine din satul Cârломăneștii.
Statornicia	Șade în casăle a dum(i)sale hat(manului) Costachi Cerchez, cu chirie.
Breasla	Vinde vinu și rachiu. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 20.
Însurare cu pământeană și neînfătoșare(a) pașportului său îl îndatorescu de a rămâne rae.	

²³ Greșit: corect 1824.

No. 8 Ioan Barbul		f. 520 v.
Nație	Sârbu.	
Născut	În Brașov.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 10 ani.	
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși de la 3 ghenar, anul 1823, supt no. 1, iar cele vechi adiverință s-au luat la Aghenție.	
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față albinet, ochii căpriei, părul capului castaniu.	
Portul	Moldovinescu.	
Stare(a)	Însurat cu Maria, fata lui Manolachi Boubătrân din Huși, moldovan. Are și doi copii.	
Statornicii	Șade în dugheană cu chirii în Ocolul de cară a lui Costandin Brânză.	
Breasla	Hangiu, vinde vin și rachiu. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 20.	
Însurare cu pământencă, neînfătoșare(a) pașportului provinciei sale și pitrecere ce de îndelungată vreme îl dipărtează de a fi sudet.		

No. 9 Franța Gheraesch		f. 521 r.
Nație	Neamțu.	
Născut	În Bucovina, la Cernăuți.	
Legea	Catolicească.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva în orașul (I)eși cu părinții săi de 20 ani.	
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși.	
Fisiognomiia	La stat nalt, la față zmolit, ochii căpriei, părul capului castaniu.	
Portul	Evropenescu.	
Stare(a)	Burlac.	
Statornicii	Umblă din casă în casă cu meșteșugul ciobotării.	
Breasla	Ciubotariu. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 20.	
Măcar că pitrecere sa de 20 ani îngiosăscu dreptățile unui strein poate însă a să întoarce la urma sa.		

No. 10 Gheorghi Saramangiu		f. 521 r.
Nația	Moldovan din Brașov.	
Născut	În Brașov.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 10 ani.	

Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 16, iar cele vechi adiverinți arată că s-au luat la Aghenție.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față albinet, ochii căpriei, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Zoița, pământeană, fata lui Anton Croitoriu din Bârlad. Copii nu are.
Stabilimenturile cele de veci, însurare cu pământeană, neînfătoșare(a) pașportului și pitrecere de 10 ani îl dovedescu de a rămâne rae.	

No. 11 Petre Saramangiu f. 521 v.	
Nație	Moldovan din Brașov.
Născut	În Brașov.
Lege(a)	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 12 ani cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 2, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au luat la Aghenție.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față albinet, ochii căpriei, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinesc.
Stare(a)	Burlac.
Statornicia	Șade în dugheană cu chirii, în Ulița Strâmbă, a lui Tudorachi Ciociul.
Breasla	Ține marfă brașovenii. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 20.
Cu toate că au venit de 12 ani, care îl depărtează de driturile sudețăști, poate însă a să întoarce la urma sa.	

No. 12 Ioan Gheorghiu f. 521 v.	
Nația	Moldovan.
Născut	În Brașov.
Lege	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva în 30 ani cu părinții.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 328, iar cele vechi adiverinți atrată că i s-au luat la Aghenție.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față bălan, ochii albastri, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Chiriiachia, fata lui Toma Târnovitul. Are și trei copii.
Statornicie	Are casă în mahalaoa Sfântul Gheorghie și dugheană a sa de zestre, care să află în Ulița Mare.
Breasla	Țâne bogăsăeria. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 20.
Însurare cu pământeană, pitrecere de 30 ani și acareturile di veci îl arată de rae.	

No. 13 Ioan Papagheorghiu f. 522 r.	
Nație	Moldovvan.
Născut	La Rânduiți, în Bucovina.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 28 ani.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși de la 1 ghenar, anul 1823, supt no. 5, iar cele vechi adiverință arată că i s-au luat la Aghenție.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față albinet, ochii negri, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Marii, moldovancă. Copii nu are.
Statornicia	Șade în casa sa de zăstre. Are și dughenile sale, tij de zăstre, pe Uliță Mare.
Breasla	Ține marfă liptăcănie. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 20.
Neînfătoșare(a) pașportului provincii sale, acareturile de veci și pitrecere de 28 ani îl supun de a rămâne rae.	

No. 14 Dumitru Gheorghiu f. 522 r.	
Nație	Moldovan.
Născut	În Brașov.
Lege	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 8 ani.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși de la 1 ghenar, anul 1824, supt no. 4, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au oprit la Aghenție.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii negri, părul capului asămine.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Burlac.
Statornicie	Șade în dugheană cu chirie, care să află în Ulița Mare, a vătavului dumisale hat(manului) Cerchez.
Breasla	Vinde marfă bogasăerii și brașovenii. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 20.
Neînfătoșare(a) pașportului provincii sale și pitrecere de 8 ani îl îndatorescu de a rămâne rae, însă nevroidn poate a să întoarce la urma sa.	

No. 15 Panaite Gheorghiu f. 522 v.	
Nație	Moldovan.
Născut	În Brașov.
Lege	Pravoslavnic.
Vreme(a)	Au venit în Moldovva de 14 ani.

venirii	
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși de la 1 ghenar, anul 1823, supt no. 3, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au luat la Aghenție.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii negri, părul capului asămine.
Portul	Moldovinescu și evropinesc.
Stare(a)	Burlac.
Statornicie	Șade în dugheana cu chirii, care să află în Ulița Mare, a vătavului Ion.
Breasla	Vinde marfă blănării și brașovenii. S-au cercetat la (1)824 avg(ust) 20.
Asămine și pentru acesta să socotește măcar că esti venit de 19 ²⁴ ani.	

No. 16 Ioan Bahă f. 522 v.	
Nație	Moldovan.
Născut	În Bârnești, în Ardeal.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 9 ani.
Adiverința	Cu patentă K. K. Aghenții din (I)eși de la 1 ghenar, anul 1823, supt no. 23, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au luat la Aghenție.
Fisiognomiia	La stat nalt, fața albineț, ochii negri, părul capului asămine.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Maria, moldovancă de aice din târgul Bârladului, fata lui Milua Dumitru. Are și 1 copil.
Statornicii	Șade în casa sa de zăstre. Are și dugheană cu chirii, care să află în Ocolul de făină a Mănăstirii Domnească
Breasla	Vinde marfă băcălii. Face și neguțătorii de vite. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 20.
Acesta de vreme ce este însurat în Moldova și are stabilimenturi de veci nu poate fi sudet.	

No. 17 Vasili Colea f. 523 r.	
Nație	Moldovvan.
Născut	În Brașov.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva cu părinții săi de 15 ani.
Adiverința	Cu patentă K. K. Aghenții din (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 329, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au luat la Aghenții.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față albineți, ochii căprii, părul capului galbin.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Burlac.

²⁴ Așa în text.

Statornicie	Şade în dugheană cu chirii a dum(i)sale spat(a)r(ului) Ioan Cudreanu, care să află în Ulița Mare.
Breasla	Vinde marfă bogăsării. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 21.
Cu toate că au petrecut 15 ani în Moldova, poate însă a să întoarce la urma sa.	

No. 18 Iosâp Ştain f. 523 r.	
Nație	Jâdovască.
Născut	În Galiție, la Stanislav.
Legea	Jâdovască.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 24 ani.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 29, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au luat la Aghenție.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față balan, ochii verzi, părul capului castaniu.
Portul	Jidovăscu.
Stare(a)	Însurat cu Țiila, tot din Galiții. Are și 8 copii.
Statornicie	Şade în casă cu chirii pe Ulița Ungurească a lui Iosif jidov, tot sudit.
Breasla	Matrapazlâc. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 21.
Asămine și pentru acesta să socotește.	

No. 19 Drăgan Dumitriu f. 523 v.	
Nație	Sârbaască.
Născut	În Braşov.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 18 ani.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Agenții din (I)eși, din 1 ghenar, anul 1823, supt no. 32, iar cele vechi adiverinți arată că s-au luat la Aghenție.
Fisiognomie	La stat de mijloc. La față albineț. Ochii căprii. Părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Tudorița, sârboaică, de la țara lui. Are 5 copii.
Statornicia	Şade în casa sa cumpărată de veci, care să află în Ulița Vechi, unde are și dugheana sa cumpărată iarăși de veci.
Breasla	Căldărariu. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 22.
Acareturile de veci, neînfațoare(a) pașportului provinciei sale și însurare cu pământeană îl supun de a rămâne rae.	

No. 20 Laizăr Roiner		f. 523 v.
Nație	Jâdovască.	
Născut	În Bocovina, la Sadagura.	
Legrea	Jidovească.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 18 ani.	
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși, de la 1 ghenar, anul 1823, supt no. 10, iar celi vechi adiverinți arată că s-au luat la Aghenție.	
Fisiognomie	La stat de mijloc, la fața balan, ochii galbeni, părul capului roș.	
Portul	Jidovăsc.	
Stare(a)	Însurat cu Iastra, tij din Bucovina. Are doi copii.	
Statornicia	Șade în dugheană cu chirie, pe Ulița Ungurească, a stol(ni)c(ului) Toader Corodeanu.	
Breasla	Vinde marfă mățelăriie. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 22.	
Acesta măcar că au pitrecut aice 18 ani, dar înfătoșându pașportul venirii sale poate a să întoarce la urma sa.		

No. 21 Dumitrachi Macriul		f. 524 r.
Nație	Sârbu.	
Născut	La Săbiiu, în Ardeal.	
Legea	Pravoslavnică.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 22 ani.	
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)eși de la 1 ghebar, anul 1823, supt no. 26, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au luat la Aghenții.	
Fisiognomie	La stat nalt, la față zmolit, părul capului negru, ochii căprii.	
Portul	Moldovinesc.	
Stare(a)	Însurat cu Mărghioala, moldovancă, fata lui Panaite Andreiu, de aice. Copii nu are.	
Statornicia	Șade în casa sa de la părinții săi în mahalaua Podinii. Are și o crâciumă în Mahalaoa de Mijloc, de zestre.	
Breasla	Face neguțătorii pe afară de vite. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 22.	
De 22 ani să află pitrecând în Moldova și însurat aice, sudet nu poate fi.		

No. 22 Solomon Rotânștain		f. 524 r.
Nație	Jidovască.	
Născut	La Snetin, în Galiție.	

Legea	Jâdovască.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 19 ani.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenții din (I)deși, din 1 ⁱⁱⁱ ghenar, anul 1823, supt no. 19, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au luat la Aghenție. Are și o carte (a) Departamentului Pricinilor Streine din 27 ghenar, anul (1)817, ce-l dovedește sudit.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la fața balan, ochii căpriei, părul capului castaniu.
Portul	Jidovăsc.
Stare(a)	Însurat cu Liia din Cernăuți. Are 5 copii.
Statornicia	Șede în dugheană cu chirii, pe Ulița Ungurească, a lui Pavăl, abager.
Breasla	Vinde marfă mățelării. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 22.
Cu toate că este venit de 19 ani și s-ar pute socoti rae, dar înfășoșându pașportul venirii sale, poate a să întoarce la urma sa cu dritul sudeției.	

No. 23 Vasâli Ioan f. 524 v.	
Nație	Moldovvan.
Născut	În Brașov.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 12 ani.
Adiverința	Cu pasul din Brașov de la maghistratul din 1 iulii, anul 1822, încredințat de Aghenție supt no. 540.
Fisiognomie	La stat nalt, la fața zmolit, ochii negri, părul capului negru.
Portul	Moldovinesc.
Stare(a)	Burlac.
Statornicia	Slujește cu hac la Bratoiu Stoicovici.
Breasla	Croitorii. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 22.
Acesta nu să poate socoti într-alt chip decât a să întoarce la urma sa.	

No. 24 Grigori Ercuț f. 524 v.	
Nația	Mocan.
Născut	În Brașov.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 1 an.
Adiverința	Cu pașuș de la maghistratul din Brașov, din 8 apr(ilie), anul (1)823.
Fisiognomie	La stat nalt, la fața albinet, ochii căpriei, părul capului negru.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Mariia, mocancă, din Săcelu, unde să află fimeia și acum cu 5 copii.

Statornicia	Şade în dugheană cu chirii, care să află în Ocolul vitelor, a lui Ioan Gâlcă.
Breasla	Vinde marfă, precupeţ. S-au cercetat la 1824 avg(ust) 22.
Fiindcă pasul său au putut şterge vremelnicia sa de un an de zile, pentru aceea poate a să întoarce la urma sa.	

No. 25 Stati Rizu		f. 525 r.
Naţie	Bulgariu.	
Născut	În Carlovici.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirii	De 15 ani.	
Adiverinţa	Patentă (a) K. K. Aghenţii din 1 ghenar (1)823 supt no. 39.	
Fisiognomie	Om înalt. Părul capului negru. Ochii albastri.	
Portul	Moldovinescu.	
Vrâsta	De 40 ani.	
Stare(a)	Însurat la locul său.	
Statornicia	De veci nu are nimică.	
Breasla	Neguţătoreşte din picioare.	
Pitrecere de 15 ani l-ar îndatori a rămâne rae, dar înfăţoşându paşaportul venirii sale, poate a să întoarce la urma sa.		

No. 26 Vasili Muşat		f. 525 r.
Naţie	Braşovan.	
Născut	În Braşov.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirei	Au venit în Moldovva de 18 ani.	
Adiverinţa	Cu patentă a K. K. Aghenţii din (I)eşi, din 1 ghenar, anul (1)823, supt no. 10, iar cele vechi adiverinţi arată că s-au luat la Aghenţii.	
Fisiognomie	La stat de mijloc, la faţă zmolit, ochii căprii, părul capului castaniu.	
Portul	Moldovinesc.	
Stare(a)	Însurat cu Ruxanda, fata lui Moscu, băcal, moldovan de aice. Are 1 copil.	
Statornicie	Şade în dugheana sa de zăstre care să află în Uliţa Rânciului.	
Breasla	Rachieriu.	
Acareturile celi de veci, însurare cu pământeancă şi neînăfăţoşare(a) paşportului îl încuviinţază de rae.		

No. 27 Leizăr Şiţler		f. 525 v.
Naţie	Jidov.	
Născut	În Bocovina, la Cernăuţi.	
Legea	Jidovască.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 20 ani.	
Adiverinţa	Cu patentă a K. K. Aghenţii din (I)eşi, din 1 ghenar, anul (1)823, supt no. 13, iar cele vechi adiverinţi arată că i s-au luat la Aghenţie.	
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la faţă zmolit, ochii căprii, părul capului cărunt.	
Portul	Jidovăscu.	
Stare(a)	Însurat cu Cena de aice, fata lui Isac jidov. Are 2 copii.	
Statornicie	Şade în dugheana sa cumpărată de veci cari să află în uliţa Ocolului de cară.	
Breasla	Vinde mărgelării.	
Venire de 20 ani, neînfătoşare(a) paşportului venirii sale, însurare cu pământeană şi acareturile di veci îl dipărtează de a fi sudet.		

No. 28 Burus Buiul		f. 525 v.
Naţie	Jidovască.	
Născut	În Bocovina, în Ce(r)năuţi.	
Lege(a)	Jidovască.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 30 ani.	
Adiverinţa	Cu patentă a K. K. Aghenţăei din (I)eşi de la 1 ghenar, anul (1)823, supt no. 30, iar cele vechi adiverinţi arată că i s-au luat la Aghenţii.	
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la faţă zmolit, ochii negri, părul capului asămine.	
Portul	Jădovăsc.	
Stare(a)	Însurat cu Balaşa, tij din Bocovina. Ari 5 copii.	
Statornicie	Şade în dugheana sa cumpărată de veci, care să află pe Uliţa Vechi.	
Breasla	Vinde marfă de Viena.	
Acareturile de veci, pitrecere de 30 ani îl îndatorescu de a rămâne rae.		

No. 29 Berlă Niţlăru		f. 526 r.
Naţie	Jidovască.	
Născut	În Leşasca.	
Legea	Jidovască.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 12 ani.	
Adiverinţa	Cu patentă a K. K. Aghenţăei din (I)şi de la 1 ghenar, anul 1823, supt no. 43, iar cele vechi adiverinţi arată că i s-au luat la Aghenţii.	
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la faţă bălan, ochii căprii, părul capului castaniu.	

Portul	Jâdovăscu.
Stare(a)	Însurat cu Etla, jidoafcă, din Leșasca.
Statornicie	Șade în dugheană cu chirie a lui Ștefănachî, cumnat(ul) sulger(ului) Vasili Popa, care să află pe Ulița Mare.
Breasla	Vinde taftăc ²⁵ .
Măcar că este venit de 12 ani, dar înfătoșându pașportul venirii sale poate a să întoarce la urma sa.	

No. 30 Neculaiu Saramangiu f. 526 r.	
Națîia	Brașovan.
Născut	În Brașov.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 5 ani.
Adiverința	Cu pas de la polițîia Brașovului, prin chizășîia fraților lui din 23 mart, anul 1819, fără no.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii negri, părul capului asămine.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Burlac.
Statornicie	Șade cu frate-său în dugheană.
Breasla	Calfă în dugheană.
Cu toate că pasul său au putut șterge vremelnicie sa trebui a să întoarce la urma sa.	

No. 31 Petre Saramangiu f. 526 v.	
Nație	Brașovan.
Născut	În Brașov.
Lege(a)	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 4 ani.
Adiverința	Cu pas de la polițîia Brașovului din 26 iulii, anul 1820, fără no.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii căprii, părul capului cărunț.
Portul	Brașovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Stana, moldovancă din Brașov. Are 4 copii.
Statornicie	Șade în dugheană cu chirii a lui Tudorachi Varamint cu un fecior a său.
Breasla	Vinde brașovenii.
Asămine să socotește și pentru acesta ca să-s(e) întoarcă la urma sa.	

No. 32 Ioan Saramangiu f. 526 v.	
--	--

²⁵Probabil vâzător de țesături din mătase, de țesături fine.

Nația	Moldovinească.
Născut	În Brașov.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 3 ani.
Adiverința	Cu pas de la poliția Brașovului din 5 maiu, anul 1821, fără no.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față albinet, ochii căpriei, părul capului negru.
Portul	Moldovinesc.
Stare(a)	Burlac.
Statornicie	Șade în dugheană cu chiriie a post(elnicesei) Elenco Manu, care să află în ocolu(l) de faină.
Breasla	Căvăfie sau cibatorie.
De vreme ce nu are nicio statornicie și este venit numai de 3 ani poate să margă la urma sa.	

No. 33 Iosâp Coșubețchi f. 527 r.	
Nația	Leah.
Născut	În Stanislav, în Galiție.
Legea	Catolicească.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 8 ani.
Adiverința	Cu patentă a K. K. Aghenței din (I)și, din 1 ghenar, anul (1)823, supt no. 13.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii căpriei, părul capului negru.
Portul	Evropenescu.
Stare(a)	Burlac.
Statornicie	Șade în dugheană cu chiriie a dum(i)sale c(u)c(oanii) Zoiții Docanu, cari să află în gura Ocolului de cară.
Breasla	Ține spițării.
Acesta să poate întoarce la urma sa.	

No. 34 Matis Vachevici f. 527 r.	
Nație	Leahu.
Născut	În Varșava.
Legea	Catolicească.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 10 ani.
Adiverința	Cu pas din gubernie Lembercu ca să trăiască unde va voi la (I)eși sau aiure, din 15 iulie, anul 1817, supt no. 1663.
Fisiognomiia	La stat nalt, la față zmolit, ochii albastri, părul capului negru.
Portul	Nemțasc.
Stare(a)	Însurat cu Catrina, țij de la Lembercu. Copii nu are.
Statornicie	Șade în casă cu chirii a preotului Costandin (de) la Sfântul Ilii.
Breasla	Ciubotăria.
După pitrecere de 10 ani s-ar pute socoti de a rămâne rae, dar nevroind va merge la urma sa.	

No. 35 Grigori Brașovanul f. 527 v.	
Nație	Brașovan.
Născut	În Brașov.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 9 ani.
Adiverința	Cu pașport de la poliția Brașovului din 1 săpt(em)v(rie), anul 1815, supt no. 393.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii albastri, părul capului castaniu.
Portul	Brașovenescu.
Starea	Însurat cu Paraschiva din Brașov, fata lui Petre Saramangiu.
Statornicia	Șade în dugheana cu chirii a lui Ioniță Brașovanu, care să află în Ocolul de cară.
Breasla	Căvăfie, cibotărie.
Acesta să poate socoti de a rămâne rae de vreme ce să află pitrecându de o îndelungată vreme, iar nevoind de a rămâne rae poate să meargă de unde este venit.	

No. 36 Toader Câmpeanu f. 527 v.	
Nația	Ungurească.
Născut	În Țara Ungurească.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 7 ani.
Adiverința	Cu pas din Erlau de la comandiriu Binoșchi din Sibiiu, din 10 maiu, anul 1817, fără no.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii căpriei, părul negru amestecat.
Portul	Ungurescu.
Starea	Însurat cu Anușca, tij de la Sibiiu.
Statornicia	Șade în casa sa pe moșia Odaia Bursucanului.
Breasla	Muncește pământulu.
Pitrecere de 7 ani și acareturile di veci îl îndatorescu ca să rămâie rae, iar nevroind disfacându-să de acareturi poate merge la urma sa.	

Sudiți rușăști

No. 1 Savva Anton f. 529 r.	
Nație	Sârbu.
Născut	În Basarabiia, în oraș(ul) Chișinău.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 11 ani.

Adiverința	Cu pașport rusăsc de la exălenția statcului sovednic și a Basarabiei grajdancu a guvernator Sturza, din 16 ghenar, anul 1813, supt no. 78.
Fisiognomiia	La stat di mijloc, față bălan, ochii căpriei, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Simina, sârboaică. Are 2 copii.
Statornicie	Șade în casa sa care să află în mahalaua Podinii.
Breasla	Vinde crâșmăria.
Însurare cu pământeană, acareturile de veci și pitrecire îndelungată îl arată de un bun pământean.	

No. 2 Stepan Ivanovici f. 529 r.	
Nație	Moldovan.
Născut	În Basarabie, la Ismail.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 11 ani.
Adiverința	Cu pașport de la Voian egubernator și cavaleriu Emanoil Ciucdereșal din Odesa, din 6 iulie, anul 1812, supt no. 750.
Fisiognomiia	La stat scurt, la față smolit, ochii căpriei, părul negru amestecat cu sur.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Mariia, moldovancă de aice, fata răposatului Ioan Pușcaș.
Statornicia	Șade în dugheană cu chire care să află în Ocolul de făină a răposatului aga Costandin Sturza.
Breasla	Vinde marfă precopii.
Pitrecere de 11 ani, neînfătoșare(a) pașportului provincii sale și însurare cu pământeană îl dipărtează de driturile sudețăști.	

No. 3 Neculaiu Feodor f. 529 v.	
Nație	Grecească.
Născut	În Moldovva, în târgul Bârladului.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva, însurat.
Adiverință	Cu pașport de la Voian egubernator și cavaler Hinzon, din 22 decemv(rie), anul 1822, supt no. 2.889.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față smolit, ochii negri, părul capului negru.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Burlac.
Statornicia	Ține dugheană cu chirie cu frate-său.
Breasla	Vinde marfă blănării.
De vreme ce esti născut în Moldovva, unde sudeți nu să nascu nu poate ave nume de sudet.	

No. 4 Panaiti Ioan Necşol f. 529 v.	
Nație	Ficior de sârbu.
Născut	În târgu(l) Bârladului.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit tăta-său în Moldovva holteiu.
Adiverința	Are poşport rusăsc de la gubernator(ul) Hinzov din Ghişnău, din 18 decemv(rie), anul 1822, supt no. 286, încredințat și de K. K. Agenții din (I)eși, cu iscălitura Aghenții din (I)eși din anul 1823, no. 887. Are și o adivernță din (1)822 avg(ust) 17, no. 33.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față balan, ochii căprii, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Burlac.
Statornicie	Şade în casă părințască cu surorile lui.
Breasla	Matrapazlâc.
Asămine și pentru acesta să socotește mai ales având și stabilimenturi de veci.	

No. 5 Petrea Dobrovici f. 530 r.	
Nație	Sârbu.
Născut	În Țara Turcească.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	De 25 ani.
Adiverința	Cu paşport rusăsc de la ghenearal consul rusăsc Andrei Buzani din 15 april, anul (1)820, supt no. 770, iar cele vechi adiverinți arată că s-au luat în cañtelarii.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față smolit, ochi negri, părul capului asămine.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Catrina, fată de sârbu de la Târnova. Are și 2 copii.
Statornicia	Şade în casa sa de zăstre în Mahalaoa de Mijloc. Ține și dugheană cu chirii, care să află în Ulița Mare, a lui Toma Târnovățul.
Breasla	Vinde marfă bogasărie.
Însurare cu pământeană, acareturile de veci și pitrecire de 25 ani îl dovidescu de rae.	

No. 6 Iosâp Froim f. 530 r.	
Nație	Jidovască.
Născut	În Țara Moschicească, în Movilău.
Legea	Pravoslavnic ²⁶ .

²⁶Aşa în orig.

Vreme(a) venirii	De 30 ani.
Adiverința	Cu pașport rusăsc de la ghegeneral consul rusăsc din (I)eși, din 8 no(i)emvr(ie), anul 1813, supt no. 1.286.
Portul	Jidovescu.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față albinet, ochii verzi, părul capului castaniu.
Stare(a)	Însurat cu Hana de aice, fata lui Șaim jidov. Are 3 copii.
Statornicie	Șade în dugheana sa cumpărată de veci în Ulița Mare și mai are 2 dugheni în Ulița Ungurească.
Breasla	Vinde marfă liptăcănie.
Pitrecere de 30 ani și stabilimenturile de veci îl dizbracă de driturile sudeției.	

No. 7 Meer Leizărovici f. 530 v.	
Nație	Jidov.
Născut	În Rosăi, în gubernii Jătomor.
Legea	Jidovască.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 15 ani.
Adiverința	Cu pașport de la Voian gubernator Bahmiatiu din Chiș(i)nău, din 5 iunie, anul 1817, supt no. 631.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față smolit, ochii negri, părul capului asămine.
Portul	Jidovăscu.
Stare(a)	Însurat cu Rifca din Hotin. Are 2 copii.
Statornicia	Șade în dugheană cu chirii a lui Toma Târnovitul, care să află pe Ulița Podului.
Breasla	Vinde mărgilărie.
Cu toate că este venit de 15 ani, dar înfătoșându pașportul provincii sale poate a să întoarce la urma sa.	

No. 8 Dobru Petrovici f. 530 v.	
Nație	Sârbu.
Născut	În Belăgrad.
Lege	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	De 20 ani.
Adiverința	Cu pașport de la ghegeneral consul rusăscu Bizani din (I)eși, din 11 iunie, anul 1820, supt no. 503, iar vechile adiverinți arată că s-au luat la caștelarii.
Fisiognomii	La stat de mijloc, la față rumăn, stricat de vărsat, părul capului negru, ochii căprii.
Portul	Moldovinescu și evropinescu.
Stare(a)	Însurat cu Catrina, moldovancă de aice, fata lui Toader Iosâp din satul Leoști. Are 5 copii.
Statornicie	Șade în casa sa de zăstre în mahalaoa Podenii. Are și han de zăstre, tij în Podeni.

Breasla	Negutător ce-și ține hanul său.
Acesta de vreme ce să află petrecându aice în Moldova de 20 ani și are acareturi de veci și iaste însurat aice în Moldova, sudet nu poate fi.	

No. 9 Brancu Stoicovici		f. 531 r.
Nație	Bulgariu	
Născut	În Țara Turcească, și crescut în Rosie.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirii	În Moldovva de 20 ani.	
Adiverința	Cu pașport de la ghenereal consul rusăsc Bizani, din 15 av(gu)st, anul 1820, supt no. 769. Are și cercetare din anul 1814 maiu 26, supt no. 387, de la departament.	
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față albinet, ochii negri, părul capului asămine.	
Portul	Portul evropenescu și moldovinescu.	
Stare(a)	Însurat cu Safta, tot de la țara lui. Are 2 copii.	
Statornicie	Șade în casa sa cumpărată de socrul său și dată de zestre, care să află în Ulița Strâmbă.	
Breasla	Vinde mărfuri lipticării.	
De vreme ce au pitrecut 20 ani în Moldovva și are acareturi di veci și însurat cu pământeană, sudet nu poate fi.		

No. 10 Grigori Bălțachi		f. 531 r.
Nații	Rus.	
Născut	În Rossi, în Movilău.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirii	De 30 ani.	
Adiverința	Cu pașport de la ghenereal consulat rusăsc din (I)eși, din 18 mart(ie), anul 1813, supt no. 521, iar cele vechi adiverinți arată că i s-au luat la Aghenție.	
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față albinet, ochii albastri, părul capului cărunt.	
Portul	Evropinescu.	
Stare(a)	Însurat cu Paraschiva, tij din Movilău. Are 2 copii.	
Statorniciia	Șade în casă cu chirii, care să află în Mahalaoa de Mijloc, a lui Hagi Iordachi, de aici din târgu.	
Breasla	Ciubătării.	
Pentru acesta nu să poate socoti într-alt chip măcar că este venit de 30 ani în Moldovva, decât a să întoarce la urma sa.		

No. 11 Ivan Mihail		f. 531 v.
-------------------------------------	--	-----------

Nația	Rus.
Născut	În Țara Leșască, în oraș(ul) Umenuli.
Vreme(a) venirii	Au venit de 13 ani.
Adiverința	Cu pașport de la graf sovrorim nemțichi din 2 iunie, anul ... ²⁷ , supt no. 572.
Fisiognomiia	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii căpriei, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Zamfira, ruscă. Copii nu are.
Statornicie	Șade în casa sa făcută de dânsul pe moșii dum(i)sale vor(ni)c(ului) Paladi, în mahalaua Morenii.
Breasla	Cibotariu.
Venire de 13 ani, acareturile di veci mărturisăscu de rae.	

No. 12 Neculaiu Vasiliu Zarinvu f. 531 v.	
Nație	Nație rus.
Născut	În Țara Leșască.
Lege	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 13 ani.
Adiverința	Cu bilet de la comendatul a Cetății Benderiului din Basarabie, din 10 săpt(em)v(rie), anul 1811, supt no. 276.
Fisiognomiia	La stat nalt, la față bălan, ochii albastri, părul capului galbăn.
Portul	Rusăscu.
Stare(a)	Însurat cu Marii, ruscă, tij din Leșiască. Are 2 copii.
Statornicie	Șade în casă cu chirii, care să află în Ocolul de vite, a lui Panaite Ciupercă de aice din târgu.
Breasla	Țambalagiu.
Fiindcă este venit de 13 ani și pașportul venirii sale nu înfățoșază sudet nu poate fi în deosăbire numai întorcându-să la urma sa.	

No. 13 Hristiian Biurchiu f. 532 r.	
Nație	Neamțu.
Născut	În Țara Nemțască, la Vitemberg.
Lege	Catolicească.
Vreme(a) venirii	De 1 anu.
Adiverința	De la voianove guvernator și cavalier graf Langeron din Odesa, din 28 iuli(e), anul 1822, supt no. 318 și 154.
Fisiognomiia	La stat scurt, la față bălan, ochii căpriei, părul capului castaniu.
Portul	Evropenescu.

²⁷Loc alb în text.

Stare(a)	Însurat cu Hana, catolica de piste Nistru, din Vildii. Are 1 copil.
Statornicie	Şade în dugheană cu chirii a dum(i)sale spat(a)r Mihalachi Racoviţă, care să află în Ocolul de vite.
Breasla	Caretaş.
Poate fi sudet însă cu o hotărâtă vade şi înnoindu-şi paşaportul său.	

No. 14 Ioachim Cobotaru f. 532 r.	
Naţie	Rus.
Născut	În Basarabiia, la Chiş(i)nău.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 13 ani.
Adiverinţa	Cu paşportul de ghenearal consul rusăsc din (I)deşi, din 17 săpt(em(v(rie), anul 1813, supt no. 1.727.
Fisiognomiia	La stat scundu, la faţă zmolit, ochii albastri, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu moldovancă de aice. Copii nu are.
Statornicie	Şade în casă cu chirii, care să află în Mahalaoa de Mijloc, a lui Ion Cioclu de aice.
Breasla	Chetrariu.
Însurare cu pământeană şi pitrecere de 13 ani nu îi ştergu numile de sudeţie.	

No. 15 Ene Necula f. 532 v.	
Naţie	Moldovan.
Născut	În Basarabie, la Tomarova.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	De 6 ani.
Adiverinţa	Cu paşport de la voianu e gubernator şi cavalier graf Langeron din Odesa, din 23 no(i)emvr(ie), anul 1818, supt no. 332.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la faţa balan, ochii căpriei, părul capului castaniu.
Portul	Evropenescu.
Stare(a)	Însurat cu Marii, sârboaică tot din Basarabii. Copii nu are.
Statorniciia	Şade în casă cu soacră-sa în mahalaoa din Podeni.
Breasla	Rachieriu.
Di vreme că esti venit de 6 ani în căroră curgere vadeaoa paşportului său au putut trece trebuie a să întoarce la urma sa.	

No. 16 Anghel Fodorovici f. 532 v.	
Naţie	Bulgariu

Născut	În Țara Turcească, în Șuștova.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva din Basarabie de 14 ani.
Adiverința	Cu pașport de la ghegeneral Camențica, din 13 avgust, anul 1810, supt no. 245.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la fața zmolit, ochii căpriei, părul capului asămine.
Portul	Evropenescu.
Stare(a)	Burlac.
Statornicia	Șade în hanul lui Timofți Croitoriu, cu chirie, care să află în Ocolul vitelor.
Breasla	Vinde vinu. S-au cercetat la 1824 săpt(em)v(rie) 1.
Di vreme că iasti născut din Țara Turcească nu poate fi sudet.	

No. 17 Iacob Ivanovici f. 533 r.	
Nație	Leahu.
Născut	În Țara Leșască, în Caminiță, Podoțchi.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	De 7 ani în Moldovva.
Adiverința	Cu pașport de la egubernatul Catacaz din Chișinău, din 29 oct(om)v(rie), anul 1817, supt no . 770.
Fisiognomie	La stat nalt, la fața roș, ochii verzi, părul capului galbăn.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Vasâlca, moldovancă, fata lui Stan Tăbăcariu de aice. Are 2 copii.
Statornicii	Șade în dugheană cu chirii a răposatului aga Costandin Sturza, care să află la Ocolul de cară.
Breasla	Vinde marfă băcălii. S-au cercetat la 1824 săpt(em)v(rie) 1.
Însurare cu pământeană și pitrecere(a) sa ce îndelungată îl dipărtează de driturile sudețăști.	

No. 18 Alexandru Ivanovici f. 533 r.	
Nație	Moldovvan.
Născut	În Basarabii, în Călărași.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	De 18 ani.
Adiverința	Cu pașport rusăscu din 10 avgust, anul 1793, supt no. 2.983.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față bălan, ochii verdă ²⁸ , părul capului castaniu.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Safta, moldovancă din (I)eși. Copii nu are.

²⁸ Așa în orig.

Statornicii	Şade în dugheană cu chirii a răpoosatului aga Petrache Negre, care să află în Ocolul de vite.
Breasla	Vinde precopii. S-au cercetat la 1824 săpt(em)v(rie) 1.
Fiind în pitrecere de 18 ani şi însurat cu pământeană, sudet nu să poate numi.	

No. 19 Iacob Dobroţchi f. 533 v.	
Naţie	Rusască.
Născut	În Țara Leșască, la Rublin.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	De 14 ani.
Adiverința	La ²⁹ pașport de la gubernia Ostrocaniia din ... ³⁰ 1810, supt no. 103.
Fisiognomie	La stat nalt, la fața bălan, ochii albastri, părul capului galbăn.
Portul	Evropenescu.
Stare(a)	Însurat cu Anușca din Țara Leșască. Are 2 copii.
Statornicii	Şade în casă cu chirii a lui dascalul Marcu, care să află la Ocolul de vite.
Breasla	Chetrariu. S-au cercetat la 1824 săpt(em)v(rie) 2.
După pasul care îl are au putut șterge vremelniciia sa de 14 ani. Pentru aceea poate a să întoarce la urma sa.	

No. 20 Grigore Botezat, care prin pașport să numește Caralabenii Mihai f. 533 v.	
Naţie	Leah.
Născut	În Țara Leșască, la Varșava.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldova de 14 ani.
Adiverința	Cu pașport din Varșava, rusăscu, din 3 avgust, anul 1810, supt no. 2.450.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față zmolit, ochii negri, părul capului asămine.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Zmăranda din Basarabiia, sârboaică din Răni. Copii nu are.
Statornicii	Şade în casă cu chirii a lui Neculai Rus, care să află la Ocolul de vite.
Breasla	Chitariu. S-au cercetat la 1824 săpt(em)v(rie) 2.
Întocmai să socotește și pentru acesta.	

²⁹ Așa în orig.

³⁰ Loc alb în text.

No. 21 Anton Stolmiiar		f. 534 r.
Nație	Neamțu.	
Născut	În Varșava, în Țara Leșască.	
Legea	Catolicească.	
Vreme(a) venirii	De 12 ani.	
Adiverința	Cu pașport de la gubernii Lembrica, din 29 ghenar, anul 1807, supt no. 113.	
Fisiognomie	La stat scund, la fața roș, ochii căprii, părul capului castaniu.	
Portul	Evropinescu.	
Stare(a)	Văduv. I-au murit fimeia.	
Statornicii	Șade în casă cu chirii a lui Botian Brașovanu, care să află piste Ulița Vechi.	
Breasla	Stoleriu. S-au cercetat la 1824 săpt(em)v(rie).	
Întocmai să socotește și pentru acesta, măcar că esti venit de 12 ani. Iar nevroind va rămâne rae.		

No. 22 Gheorghie Gazăt		f. 534 r.
Nație	Sârbu.	
Născut	În Basarabii, în Ismail.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirii	De 11 ani.	
Adiverința	Cu pașport rusăscu de la vițconsul din Galați, din 29 apr(ilie), anul 1813, supt mo. 99.	
Fisiognomie	La stat de mijloc, la fața bălan, ochii căprii, părul capului negru.	
Portul	Moldovinescu.	
Stare(a)	Însurat cu Tudora, moldovancă, fata lui Ioan State de aice din târgu. Are 1 copil.	
Statornicii	Șade în dugheană de zăstre, care să află în Ocolul de făină.	
Breasla	Vinde rachiu și ține și bucătării. S-au cercetat la 1824 săpt(em)v(rie) 2.	
Stabilimenturile cele di veci și însurare cu pământeană și pitrecere de 11 ani îl arată de rae.		

No. 23 Paraschiv Petre		f. 534 v.
Nație	Moldovvan.	
Născut	În Basarabiia.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 7 ani.	
Adiverința	Cu pașport rusăscu de la gubernator Bahmitiu, din 12 iulie, anul 1817, supt no. 446.	

Fisiognomie	La stat de mijloc, la fața bălan, ochii albastri, părul capului sur.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Burlac, văduv. Copii nu are.
Statornicii	Șade cu fiica lui ot mahalaoa Podenii.
Breasla	Să hrănește pe lângă ginere. S-au cercetat la 1824 săpt(em)v(rie) 13.
După pasul care îl are au putut șterge vremelniciia sa în curgere de 7 ani. Poate a să întoarce la urma sa.	

No. 24 Pascal Cuzmin ot satul Costeștii f. 534 v.	
Nație	Grecească.
Născut	În târgul Orelu, în Rosiia.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	De 20 ani.
Adiverința	Cu pașport rusăscu de la ghenearal consul rusăscu Bizani din (I)eși, din 20 fevr(uarie), anul 1820, supt no. 115.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la fața smolit, ochii negri, părul capului negru amestecat cu sur.
Portul	Moldovinescu.
Stare(a)	Însurat cu Paraschiva, fata diaconului Milea, ot satul Conțăștii.
Statornicii	În casa sa șade ce o are de zăstre.
Breasla	Face rachiu cu căldările sale. S-au cercetat la 1824 avgust 21.
Pitrecire de 20 ani, însurare cu pământeană și acareturile de veci îl supun de a rămâne rae.	

No. 25 Mihai Marteciuc ot Ghidigeni f. 535 r.	
Nație	Rusu.
Născut	În Bucovina.
Legea	Pravoslavnic.
Vreme(a) venirii	De 8 ani.
Adiverința	Cu erlapas de la comandiriu de unde a slujit în armia din 5 fevr(uarie), anul 1816, no. 6.446.
Fisiognomie	La stat de mijloc, la față bălan, ochii căprii, părul capului castaniu.
Portul	Moldovinesc.
Stare(a)	Cu Marii, ruscă din Bucovina. Are 1 copil.
Statornicii	Șade în casa pe moșii vornicului Palade ot Ghidigeni.
Breasla	Se hrănește cu meșteșugul ciobotăria. S-au cercetat la 1824 săpt(em)v(rie) 3.
Acareturile di veci precum și îndelungata pitrecire îl depărtează de driturile sudețăști.	

Inglezăști

No. 1 Dumitru Gheorghiul		f. 536 r.
Nație	Grecu.	
Născut	În stăpânire englizască la Ostrovul Pacsus.	
Legea	Pravoslavnic.	
Vreme(a) venirii	Au venit în Moldovva de 7 ani.	
Adiverința	Cu patentă de la ghegeneral consul englizăsc de la Alexandria, din 13 dechemvr(ie), anul 1819, supt no. 52. Are și deosăbită încredințare de la consul de Hioli în dosul patentii.	
Fisiognomie	La stat de mijloc, la fața zmolit, ochii negri, părul capului asămine.	
Portul	Moldovinescu.	
Stare(a)	Însurat cu Zoița, moldovancă de aice.	
Statornicii	Șade în casă cu chirii în mahalaoa Podenii a dascalului Panaiti.	
Breasla	Vinde precupii. S-au cercetat 1824 avgust 22.	
Acesta măcar că este însurat în Moldova cu pământeană, dar desfăcându-să de fimei poate a să întoarce la urma sa.		

Arhivele Naționale Iași, *Vistieria Moldovei*, dosar 2/1824.

CÂTEVA DOCUMENTE PRIVITOARE LA MĂSURILE DE STÂRPIRE A TÂLHARILOR DIN ȚARA MOLDOVEI (1831)

Arcadie M. BODALE

Aflate sub ocupație militară rusească, în 1831, Principatele s-au confruntat cu o cumplită epidemie de holeră. În același timp, asemenea tuturor perioadelor în care Țările Române au fost teatrul unor confruntări militare, a sporit semnificativ și numărul bandelor de tâlhari înarmați, care îi prădau, schingiuiau și-i ucideau pe oamenii cu stare și pe drumeți. Faptele unora dintre acești rebeli, cunoscuți sub numele de *haiduci*, au rămas eternizate în balade și doine doar fiindcă manifestau empatie față de oamenii sărmani și de cei nedreptățiți. Așa cum arată cântecele populare și documentele de mai jos, cetele de tâlhari începeau să se adune odată cu venirea primăverii, cam de prin luna aprilie.

Recrudescența acestui fenomen social era determinată nu numai de starea de insecuritate generată de război, ci și de abuzurile trupelor rusești și ale funcționarilor venali. În plus, la această situație mai contribuia și criza economică în care se afla țara, căci căpitanii de poteră și soldații lor nu erau plătiți la timp, așa încât, în timpul urmăririlor, aceștia trebuiau să-și cumpere mâncarea și nutrețul cailor din banii lor. Din acest motiv, majoritatea oamenilor nu aveau nici o tragere de inimă să devină poterași. În același timp, această stare sporea sentimentul de insecuritate și împiedica desfășurarea comerțului. Pentru a stimula activitatea comercială, singura care putea scoate țara din criza economică ce alimenta haosul, autoritățile din Țara Moldovei au luat mai multe măsuri pentru a stârpi astfel de bande, declarându-și deschis preocuparea pentru „siguranța neguțitorilor și altor drumeți”.

Prin urmare, dată fiind mulțimea făcătorilor de rele de prin ținuturi, hatmanul Moldovei a rânduit îndestul număr de poterași și a poruncit căpitanilor de plaiuri (margine) a să uni cu ei și a lucra împreună pentru stârpirea răufăcătorilor. Oștenii urmăritori trebuiau aleși doar din satele fără tâlhari, ca nu cumva aceștia să dea de știre bandiților că sunt pe urmele lor. Dat fiind faptul că această poruncă nu a fost dusă imediat la îndeplinire, Isprăvnicia ținutului Bacău s-a văzut nevoită să ceară din nou Hătmăniei măcar 12 neferi în subordinea căpitanului de poteră din acest ținut și să poruncească căpitanilor de margine ca să dea ajutor poterașilor pentru prinderea răufăcătorilor.

Tot hatmanul a mai cerut de la viceprezidentul Divanului Moldovei să poruncească tuturor ispravnicilor ca să cerceteze pe oamenii fără lucru de prin satele ținuturilor lor, precum și pe acei care umblă prin sate supt cuvânt că fac negustorii, să le cerceteze pașapoartele și să se încredințeze că sunt oameni buni și că nu fac răutăți. Cu acest prilej, toți acei cari nu aveau pașapoarte (bilete de voie încredințate) trebuiau să fie trimiși de către ispravnici la Hătmănia din Iași, dar înștiințând și Divanul Împlinitor.

În sfârșit, dat fiind faptul că Hătmănia Moldovei era în reorganizare, fiind depășită de numărul tâlharilor, Pavel Kiseleff, președintele plenipotent al Divanurilor celor două Principate, a poruncit generalului-maior Beghidov să pună la dispoziția autorităților române trupe călări de cazaci pentru urmărirea răufăcătorilor. Ca atare, polcul condus de Clovaischi trebuia să privegheze asupra bunei orânduiei din ținuturile Neamț, Roman, Putna, Tecuci, Galați, Fălciu, Tutova și Vaslui, iar polcul lui Cernușchi avea în grijă pacea din orașul Iași și din ținuturile Iași, Cârligătura, Suceava, Hârlău, Botoșani, Dorohoi și Herța.

În același timp, pentru a împiedica formarea cetelor de tâlhari, pe lângă interzicerea purtării armelor¹, autoritățile au luat măsuri dure împotriva circulației libere a persoanelor dintr-un sat în altul și împotriva întrunirilor. În acest sens, Obșteasca Adunare porunea Isprăvniciilor ținutale ca nici unul dintre locuitori să nu poată ieși din satul de baștină spre a se duce undeva fără un bilet de voie dat de stăpânul satului sau de vechilul acestuia. De asemenea, se mai interzicea adunările mai multor oameni prin sate și pe moșii fără știrea Isprăvniciei, sub amenințarea că orice adunare neîncuviințată va fi socotită drept răzmeriță. Ispravnicii trebuiau să aducă la cunoștința sătenilor aceste două hotărâri ale Adunării Obșești și să rânduiască oameni vrednici care să urmărească dacă ele sunt păzite, așa încât să poată fi pedepsiți toți lăcuiitorii care vor îndrăzni să le încalce.

În același scop, Divanul Împlinitor al Cnejei Moldovei porunea ispravnicilor, pe care-i avea în subordine², să ceară lăcuiitorilor să nu-i mai găzduiască pe tâlhari și să-i silească a-i descoperi, a-i prinde și a-i înfățișa Isprăvniciei, sub amenințarea că dacă ocărmuirea va descoperi undeva vreo gazdă de asemenea făcători de rele, atunci toți locuitorii acelui sat vor fi aspru pedepsiți. De asemenea, același Divan Împlinitor mai porunea Isprăvnicilor și Agiei din Iași ca – în momentul în care, în ținutul lor sau în capitală și-ar fi făcut apariția vreo bandă de tâlhari – să ceară imediat ajutor militar de la unul dintre comandanții de escadroane căzăcești încartiruite în târgurile Iași, Botoșani, Bârlad, Bacău și Galați. Dintre toate aceste orașe, știm că în târgul Bacău era încartiruită subunitatea de cavalerie comandată de polcovnicul Ialovaschi. Tuturor acestor escadroane autoritățile ținutale trebuiau să le ofere suficiente locuri de pășunat, iar lăcuiitorii erau datori să împrumute oștenilor tainul necesar pentru dâșii și pentru cailor lor, urmând ca să-și recupereze ceea ce dădeau din magazalile cu provizii alcătuite pentru trupele rusești.

Din relatarea spătarului Răducanu Botez către Isprăvnicia ținutului Bacău, aflăm că acești tâlhari loveau seara și, mai ales, noaptea, când capacitatea de apărare a celor atacați era mult mai mică. Erau vizate, îndeosebi, curțile, cârciumile și stânele boierești, de unde luau tot ceea ce găseau mai valoros: arme (pușca baciului), alimente (brânză și făină), băutură (rachiu și vin) și bani. Faptul că sume prădate sunt destul de mici (5 lei, 75 de lei), iar din jafuri lipsesc bijuteriile și hainele scumpe, dovedește că stăpânii moșiilor fuseseră prevăzători și își puseseră la adăpost bunurile de preț de frica celor nouă făcători de rele care acționau prin ținutul Bacău. Totuși, aceste jafuri îi făceau pe unii boieri să oprească autoritățile să mai încaseze dările de pe moșiile lor, atâta vreme cât acestea se dovedeau incapabile să-i apere de tâlhari. În același timp, din aceste documente, mai observăm că uneori tâlharii își abandonau caii pentru a se putea ascunde în pădure de urmăritori.

Faptul că potera trimisă de Isprăvnicia Bacăului nu a reușit să-i prindă pe făcătorii de rele din acest ținut a stârnit suspiciunea ispravnicilor că acei prădători ar fi din oamenii căpitanului de poteră. Din acest motiv, au fost rânduiți căpitani Ștefan Pavel și Dobliceanî să cerceteze grabnic și cu multă atenție prin toate satele unde s-au arătat făcătorii de rele care este înfățișarea acestor tâlhari („ci fel di oameni” sunt) și dacă poterașii au fost pe urmele lor. Totodată, căpitani trebuiau să afle câți poterași au fost și câte cheltuieli au făcut, locurile în care aceștia au fost găzduiți, dacă aceștia plecau de la gazde ziua sau noaptea și sub ce pretext au umblat prin sate. După această cercetare, căpitani trebuiau să trimită, în maximum 24 de ceasuri, Isprăvniciei răspunsurile la toate punctele acestei poronci.

Măsura era una necesară, căci Catargi vel vistiernic, cel dintâi slujbaş al Otdeleniei Întâi a Divanului Împlinitor, porunea ispravnicilor de Bacău și de Putna să pornească potiră bine gătită și de oameni destoinici care să-i urmărească tâlhari și, în cel mult cinci zile, să-i prindă pe ei și pe

¹ Dan Dumitru Iacob, *Regimul armelor și munițiilor în Moldova Perioadei Regulamentare*, în „Europa XXI, vol. VII-VIII (1998-1999), p. 105-115; Arcadie M. Bodale, *Câteva documente inedite de la Arhivele Naționale din Iași privitoare la interzicerea purtării armelor în Țara Moldovei (1831-1832)*, în „Prutul. Revistă de cultură”, Huși, Serie Nouă, Anul V (XIV) 2015, nr. 1 (55), p. 137-152.

² Gh. Ungureanu, *Arhiva Divanului Împlinitor al Moldovei. 1828-1832*, în vol. *Îndrumător în Arhivele Statului din Iași*, vol. II, București, Direcția Arhivelor Statului, 1956, p. 56

gazdele lor. Iar dacă nu vor reuși să împlinească aceasta poruncă și tâlharii vor mai prăda vreun drumet, toată acea pagubă urma să se împlinească de la ispravnicii „ca de la niște neîngrijitori”.

În cele ce urmează, redăm câteva dintre numeroasele documente păstrate la Arhivele Naționale din Iași referitoare la zbuciumul autorităților din anul 1831 în încercarea de a-i stârpi pe răufăcătorii care mișunau prin Țara Moldovei.

1

11 aprilie 1831

Copie

No. ...³.

1831, apr(ilie) 11, raport

Cătră Divanul Împlinitoriu

Căpitanul de potiră de la ținut(ul) acest⁴ au făcut arătari la Is(prăvnicie) cu neferii⁵ lui că nu pot să slujască mai mult fără liafă, pentru că atât mâncari lor, cât și a cailor, unblându prin ținut, cheltuiesc de la sâneși. Și fiindcă tâlharii încep de acum a mișca, după datorii, facim cunoscut cinst(itului) Divan, ca să să facă puniri la cale.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 6r, copie, c. maro.

2

29 aprilie 1831

Copie

No. 474⁶

<1>831, apr(ilie) 29, adrăs.

Cătră Hătmănie,

Fiindu că căp(i)t(a)n(ul) de potiră ci să află rânduit la țin(u)t(ul) acest⁷ nu ari nici o leafă ca să poată întinpinga cili ci slujba lui ceri, niavându nici neferi, și pentru că tâlharii acum au început a să ivi prin acest țin(ut), rugămu pi cinst(ita) Hătmănie ca să binevoiască a pune la cali de a să hotărî o leafă acest(ui) căp(i)t(a)n și a i să rândui și neferi ca să s(ă) poată purce<de>⁷ prin țin(ut) pentru prinderi făcătoril(o)r de răli, măcar cel puțân 12 neferi, fiind porunca cinst(itei) Hătmăniei întru asămine, la vremi de întânplari, și cătră căp(i)t(a)n(ii) marginil(o)r să dei ajutoriu deplin.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 11r, copie, c. maro.

3

29 aprilie 1831

Divanul Împlinitor a Cnejii Moldavii

³ Loc lăsat necompletat.

⁴ Bacău.

⁵ Soldați.

⁶ «No. 474» scris de altă mână, cu cerneală maro.

⁷ Omis.

Cătră Is(prăvnicia) țân(u)t(ului)Bacăul⁸

În cuprindire oțnoșării de supt no. 38, ce au priimit acest Divan di la Opștiasca Adunari a Divanurilor că după jurnalul ci s-au închiet la această Adunari la 14 a următoarii luni, ca să s(ă) facă publicații prin toati satili țân(u)t(u)rilor aceste mai gios aratati puncturi, adică:

1⁻¹⁰ Că nici unul din lăcuiitorii vreunui sat oricarele să nu iasă din satul lăcuinții sale spre a să duci la vreun alt locu, ori undi, fără înscris bilet di voi di la stăpânul satului sau di la vechilul său.

2^{-1e} Că lăcuiitorii sățeni să nu fie sloboz(i) a să aduna în mari număr împreună, nici prin însuși(i) satili lăcuinții lor, nici pi la alti locuri, oricarele, fără știre Isprăv(ni)cii, căci, la din înpotrivă întâmplare, niști asămine adunări vor fi socotiti de bântuluitoare, înpotriva cărora ocârmuire nu va lăsa de a întrebuița cuviincioasăle măsuri.

Pentru aceasta dar, vi să faci cunoscut și vi să scrii ca îndată să o publicarisăți prin toati <satele>⁹ acelui țân(u)t, să rânduți și înnadinși oameni vrednici însărcinându-i cu privighere pentru păzire unii asămine urmari; și la întâmplari a să descoperi pe niscaiva lăcuiitori purtându-să di la un locu la alt(ul) fără înscris(e) bilete di voi, precum s-au zis, pe aceia să-i rădicați, să-i cercetați și să-i înfrânați după cuviința pentru acest fel de abateri.

Și iarăși(i), la întâmplare a să descoperi adunare de lăcuiitori făcându-să ori pi la ce locuri în mari număr fără știre acei Isprăv(ni)cii, să urmați a faci cercetari și să s(ă) facă înfrânari pricinuitorilor întru asămine, răportuindu pentru toati și Divanului.

Alexandru Ghica hat(man) <m.p.>

Teod(o)r Balș <m.p.>

Otdeleniia¹⁰ al 2^(-1e).

No. 3.006¹¹.

1831 apr(ilie) 29.

<Rezoluție:>

No. 182

Priimit mai 2¹²

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 25r-v, orig., c. neagră.

4

7 mai 1831

No. 508, <1>831 mai 7, raport

Cătră Divan(ul) Împlinitor

Poronca cinst(itului) Divan cu no. 9.006 cuprinzătoare că nici unul din lăcuiitori(i) vreunui sat, oricarele, să nu iasă din satul lăcuinții sali spre spre a să duci la vreun alt loc, oriundi, fără înscris(e) bilete di voi de la stăpânul satului sau de la vechilul său și că lăcuiitorii sățeni să nu fii

⁸ Formula «Is(prăvnicia) țân(u)t(ului)Bacăul» scris de altă mână, cu cerneală maro.

⁹ Omis.

¹⁰ Secție (a Divanul Împlinitor).

¹¹ Numărul «3006» a fost scris de mâna care a scris și formula «Is(prăvnicia) țân(u)t(ului)Bacăul».

¹² Formula « No. 182. Priimit mai 2 » a fost scrisă de altă mână, cu cerneală maro, în momentul primirii scrisorii la Isprăvnicia Bacău.

sloboz(i) a să aduna în mari număr nici în însuș(i) satul lăcuinții lor, nici pe la alti locuri, oricari, fără știre(a) Is(prăvniceii), căci niște asămine(a) adunări vor fi socotiti de buntuluitoari, cu plecăciuni priimindu-să, să răspundi că întocmai urmari să va păzi.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 26r, orig. (concept), c. maro.

5

10 iunie 1831

Divanul Împlinatori

Cătră cinstită Isprăv(ni)ci(a) țin(u)t(ului) Bacăului

Pentru că prin țară să ivesc făcători di răli tâlhari și din partia polițailor pământești întru aceasta, după înpregiurările vremii di acum, sânt slabi lucrările, d(umnealui) plinipotent au binivoit a însărcina pi ghineral-maior Beghidov ca, pi lângă îndemânările Hătmăanii, să urmărească cu căzaci pi călcătorii di opșiasca paci și spre a privighie pentru orânduieii cele liniștiti i pentru buna statorniciri prin orașul Ieșii, spre cari sfârșit s-au și încredințat polcului di căzaci a lui Clovaischi de a priveghie asupra tuturor ținuturil(o)r despri amiază-zî și anumi: Niamțu, Romanu, Putna, Tecuciu, Galaț(i), Fălciu, Tutova și Vaslui, iar polcul Cernușchi di a privighie atât în oraș(ul) Ieși, cât ș(i) prin ținuturile Ieșu, Cărligătura, Suceava, Hârlău, Botoș(a)nii, Dorohoiu ș(i) Herța.

Drept aceia, Divanul, pi timeiul pridloj(ă)nii ci au priimit di la d(umnealui) viț(e) predsădatel¹³ din 9 a următoarii luni, cu no. 4.098, întru aceasta, precum celoralti isprăv(ni)cii și Agii din Ieș(i) prin țârcularnici poronci, asămini ș(i) acii Isprăv(ni)cii prin aceasta să scrii ca îndată, la întâmplari di a să ivi tâlhari undiva, să să întoarcă cu ceriri di agiutori di la cii mai aproape comandiri di sotni¹⁴, cari să vor afla pân ținuturile di gios, la Bârlad, Bacău și Galaț(i), iar prin ținuturile di sus, la așizările di lagăr aproape di Ieș(i) și Botoș(a)ni, dându-li lor toată înlesnire, să li însămneze și locuri di pășunat după măsura trebuinței, pi lângă cari ace Isprăv(ni)cii va faci puniri la cali ca toati comendeli căzăcești să fii îndestulati di la lăcuitori cu chip di împrumutari di a li să înturna tainurile lor di la magazali. Iar de priimire și punire în lucrari, ace(a) Isprăv(ni)cii va raportui.

Copou, anul 1831, iunii 10 zăli.

<de altă mână, cu cerneală maro:>

Împlinatoriul datoriei di procuror, K. Myzobuu<m.p.>.

Jurnalist¹⁵, N. Cernu¹⁶<m.p.>.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 16r-v, orig., c. neagră.

6

11 iunie 1831

Divanul Împlinatoriu

¹³ Formă rusească pentru «prezident».

¹⁴ Sotnie = escadron de cazaci (Aurel I. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat «Cartea Românească»*, București, Editura Cartea Românească, 1931, p. 1178, sub voce).

¹⁵ Cel care scria jurnalele Adunării Obștești.

¹⁶ «Cernu», lectură nesigură.

Cătră cinst(ita) Isprăv(ni)ciia di Bacău

Spre îndeplinirea poroncii dată acei Isprăv(ni)cii la 10 a următoarii luni în pricina prindirii tâlharilor cu căzaci și altili, Divanul, în temeiul predlojăniei ci di iznoavă s-au priimit de la exe(lenția) sa viț(e) prezidentu supt no. 4.156 pi numili cilenului său, podpolc(o)v(nicul) Muhanov, pren aceasta scrii acii Is(prăvniciei) di a arăta lăcuiitorilor di pi la toati locurili acelui țan(u)tu, ca ei nu numai să nu găzdăluiască pi tâlhar(i), ci încă să să sâlească a-i discoper(i), a-i prindi și a-i înfățoșa Is(prăvniciei), căci dacă, pren măsurili ocârmuirii, la oarișcari sati să vor găsi gazde de asăminea făcători di răli, apoi lăcuiitorii acelora să vor supuni cei mai aspri pedepsi după pravili.

Copou, 1831, iuni(e) 11 zili.

Подполковники Муханов<m.p.>

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 13r, orig., c. neagră.

7

19 iunie 1831

No. 709

<1831>, iuni(e) 19

Cătră cinst(it) Divanul Împlinitor

Isprăv(ni)ci(a) Bacău

Raport

Poroncacinst(itului) Divan cu no. 12.121, cuprinzătoare de a să faci cunoscut lăcuiitorilor de prin satele acestui ținut ca nu numai să nu găzdăluiască pe tâlhari pe la casăle lor, ci încă să să siliască de a-i prinde, cu plecăciuni s-au priimit și întocmai urmari să va păzi, cu toate că noi și de mai ...¹⁷.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 14r, orig. (concept), c. maro.

8

19 iunie 1831

No. 710

<1831>, iuni(e) 19

Cătră cinstit Divanul Împlinitor

Isprăv(ni)ci(a) Bacăului

Raport

Poronca cinst(itului) Divanu din 16 a următoarii, cuprinzătoare ca la întâmplari de a să ivi făcători de răle tâlhari în cuprinsul acestui țin(u)t, îndată să să facă cunoscut comandirilor polcurilor de cazaci ci să află așăzați cu lagărul pe acest țănut, cu supuniri priimindu-să, întocmai urmari să va păzi.

¹⁷ Frază lăsată necompletată. «și de mai» tăiat cu o linie.

Iar pentru pășunatul cailor acelor căzaci, să aduci la știința cinst(itului) Divan că li s-au dat 50 fălci de pe moșiia Fântânelile, unde să află așezați cu lagărul, socotindu-să aceia ci va da mai mult piste analogon ci i să cuvini, a-i să întoarci spre dispăgubiri de pe alte moșii mai cu dipărtari ce au întrat în această analoghii¹⁸.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 17r-v, orig. (concept), c. maro.

9

30 iunie 1831

Divanul Împlinitoriu

Cătră cinstită Isprăv(ni)ciia țin(u)tu(lui) Bacăului

D(umnealui) viți prezădent, prin predlojăniia di la 24 a următoarei luni, cu no. 4.388, urmată după oțcoșăniia d(omnului) ghiniral-maior Beghidov, în cuprindire că o comandă di căzaci urmărind o șaică (tacâm)¹⁹ di tâlhari, ci la 10 a următoarei luni să arătasă la satul Lițcanii Noi și pi care la 11 sara, aproapi di Roman, tocmai când mai era să-i prindă, s-au văzut sâliți acii tâlhari a lăsa 8 cai și a fugi în păduri, din care cai, 4, cunoscându-să di cătră adivărații lor stăpâni, li s-au și dat, iară 4 sânt și acum la polc(o)v(nicul) Cernușchin, pentru care puni înainte a să publicarisî pretutindine ca paguba acel(o)r cai să să înfătoșază cătră dumn(ea)lui polc(o)v(nicul) Cernușchin cu dovez(i) binicuvântati și adiveriti de Isprăv(ni)ciia locului, cu prescriire sămnilor fișticăruia cal, cu care dovez(i) îș(i) vor priimi și cai(i).

Mai adăogându-să pren publicații că dacă stăpânii acelor cai pără într-o lună nu să vor înfătoșa spre a-și priimi, apoi, după voința d(umnealui) plinepotent, acii cai să vor vinde în folosul căzacil(o)r ci au urmărit pi tâlhari.

Iar di urmare și împlinire să răportuiască.

C(atargi)²⁰ vel. vist(iernic) <m.p.>

Mad(eaua)²¹ făcătoril(o)r di răli.

Otdel(eniia) al 2^{le}.

No. 12.662.

1831 iunii 30.

<Rezoluție:>

No. 303

Priimit iuli(e) 3²²

¹⁸ Pasajul «socotindu-să aceia ci va da mai mult piste analogon ci i să cuvini a-i să întoarci spre dispăgubiri de pe alte moșii mai cu dipărtari ce au întrat în această analoghii» a fost scris în locul paragrafului «fiind mai cu apropiere, cu această însă hotărâri ca moșiia Fântânelile să să dispăgubască cu analoghie pentru aceste 50 fălci de pe alte moșii mai cu dipărtari, ce s-au găsit de cuviință a intra în această analoghie și moșiia Fântânelile», care a fost tăiat.

¹⁹ Bandă.

²⁰ Pentru numele vel vistiernicului, a fost trecută doar inițiala «K».

²¹ Subiect, problemă.

²² Formula «No. 303. Priimit iuli(e) 3» a fost scrisă de altă mână, cu cerneală neagră, în momentul primirii scrisorii la Isprăvnicia Bacău.

10

1 iulie 1831

No. 731, <1831> iuli(e) 1

Cătră cinstit(ul) Divanul Împlinitor

Isprăv(ni)ci(a) Bacău

Raport

Să aduci la știința cinst(itului) Divanu că din satul Năsoieștii, de la țin(u)t(ul) acesta, prin îndemnările dum(i)sale spat(a)r(ului) Răducanu Botezat, s-au strâmutat în anul acesta un număr de 15²³ hrisovoliți, așezându-i dum(nea)lui spat(a)r(ul) pe moșia sa Brătla de Gios, asupra cărora urmează piste 150 lei²⁴ rămășături din dările vechi și noaie. Și triimețându-să zapcii ca să îndeplinească acești bani²⁵ de la dâșii sau să-i aducă la urma lor, dum(nea)lui spat(a)r(ul) să îndeprivești cu oamini și țigani dum(i)sale întru amândoaie pricinile, adică și întru îndeplinire rămășăturilor de la dâșii și de a să aduci la urma lor. Și spre plioforia cinst(itului) Divan să alăturiază în original înștiințare zapciilor de la ocol(ul) Tazlăului di Gios.

Și ne rugăm cinst(itului) Divan ca să să facă puniri la cale de unde să dăm²⁶ acești bani rămășături ce urmează asupra acelor hrisovoliți²⁷, căci dum(nea)lui spat(a)r(ul) să găsești în simeții, nici zapcii Isprăv(ni)ci(ei) să-i priimască în satul dum(i)sale²⁸.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 27r-v, orig. (concept), c. maro.

11

3 iulie 1831

No. 739

<1>831, iuli(e) 3, raport

Cătră Divan(ul) Împlinitor

Poronca cins(ti)tului Divan din 30 a trecutii luni iuni(e) cu no. 12.662, cuprinzătoare că di cătră o comandă di căzaci urmărindu-să un tacâm de tâlhari, ci la 10 a următoarii luni să arătasă la sat(ul) Lețcanii Noi și că 11 sara, aproape de Roman, tocmai când mai era să-i prindă, tâlhari(i) s-au văzut siliț(i) a lăsa opt cai și a fugi în păduri, din cari cai, 4 cunoscându-să de cătră adivărații

²³ «15» scris deasupra rândului.

²⁴ «lei» scris ulterior, de altă mână.

²⁵ Formula «acești bani» scrisă deasupra rândului de altă mână, în locul formulei «cele rămășături», care a fost tăiată cu o linie.

²⁶ «dăm» scris de o altă mână deasupra rândului, în locul lui «îndeplinim», care a fost tăiat cu o linie.

²⁷ Formula «rămășături ce urmează asupra acelor hrisovoliți» a fost tăiată cu o linie.

²⁸ Formula «să găsești în simeții, nici zapcii Isprăv(ni)ci(ei) să-i priimască în satul dum(i)sale» a fost scrisă de o altă mână, în locul formulei «să îndeprivești», care a fost tăiată cu o linie.

stăpâni, li s-au dat, iar 4 sânt și acum la polc(ovnicul) Cernușchi<n>²⁹, pentru cari să s(e) publicarisasc(ă) ca păgubașii acel(o)r cai să s(e) înfătoșăzi cătră dum(nealui) polc(ovnicul) cu dovezili cuviincioasă și dac(ă) stăpânii acelor cai nu să vor arăta pâră într-o lună, acei cai(i) să vor vinde în folosul cazacil(o)r, cu plecăciuni s-au priimit și întocmai urmari să va păzi.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 20r, orig. (concept), c. neagră.

12

15 iulie 1831

Divanul Împlinitoriu

Cătră cinstită Is(prăvnicia) Bacăului

Spre împlinire predloj(ăniei) d(umnealui) viți prezădent din 7 a următoarei luni, cu no. 4.601, cu tărie să adaogi acei Isprăv(ni)cii ca, îndată după priimire aceștia, numaidecât nu numai că la orice ivire sau măcar auzire de tâlhari să înștiințăzi îndată pi cei mai di aproapi comandiri căzăcești, ci înadins sânt rânduiți în acest pritmet³⁰, dar apoi să li să facă cunoscut și locurile pi undi s-ar prepuni că să dosăsc asămine răi. Și, totodată, va ave îngrijări ca pi asămine oșteni să să îndestulezi cu rânduiala știută din poronca de mai nainte, însă din satil(e) curate, iar nu molipsâte, căci la dinînprotivă urmare, atât pentru necurând(ă) înștiințare de ivire sau dosăre locului unor asămine talhari, precum și întâmplându-să a să molipsi acei oșteni, apoi hotărât va știi că să va supuni cremenaleceștii răspundire, pentru care, di priimire și întocmai punire în lucrare, îndată să răportuiască.

C(atargi)³¹ vel. vist(iernic) <m.p.>

Otdel(eniia) al 2^{-le}.

Masa 1

No. 13.255.

1831 iulii 15.

<Rezoluție:>

No. 328

Priimit iuli(e) 18³²

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 22r, orig., c. neagră.

13

19 iulie 1831

No. 779, <1>831 iuli(e) 19, raport

Cătră Divan(ul) Împlinitor

²⁹ Omis.

³⁰ Greșit pentru «predmet».

³¹ Pentru numele vel vistiernicului, a fost trecută doar inițiala «K».

³² Formula «No. 328. Priimit iuli(e) 18» a fost scrisă de altă mână, cu cerneală maro, în momentul primirii scrisorii la Isprăvnicia Bacău.

Priimindu-să cu plecăciuni poronca cinst(itului) Divan cu no. 13.255, am întâles celi cuprinsă ca la ivire sau măcar auzire de tâlhari să înștiințăm îndată pe cii mai de aproape comandiri căzăcești ce înnadins sânt rânduî(i) în acest pretmet³³, făcându-li-să cunoscut și locul(e) pe undi să prepuni că să dosăsc asămine(a) răi, întocmai urmari să va păzi.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 23r, orig. (concept), c. neagră.

14

29 iulie 1831

Divanul Împlinitoriu

Cătră cinstita Isprăv(ni)ciia țin(u)t(ului) Bacăului

Dum(i)s(ale) hatman(ul) Cnej(iei) Moldav[v]ii luând în băgare de sam[m]ă mulțime făcătorilor de răli ci să ivăsc prin ținuturi, au închipuit spre stârpire lor următoarele:

1^{-iu} Rânduind îndestul no. de potirăș(i), au poroncit și capitanelor de plaiuri a să uni cu ei și a lucra împreună.

Și, totodată, au cerut de la d(umnealui) viți prezădent punire la cale spre a poronci tuturor ispravnicilor ca fișticare prin țin(u)t(ul) încredințat lui să cercetezi ci acum oameni să află prin sate fără lucru. Asămine, pentru acei ci umblă prin sati supt cuvânt că umblă după neguțitorii, să să iei încredințări că sânt oameni buni și că nu să abat la faceri de răutăți. Și de la toț(i), apoi, să să cei pașaporturile ci vor fi având spre a să cerceta. Iar pe acei cari nu vor ave asămine paș(a)porturi, îndată să să rădici și să să predstavlisc(ă) stăpânirii locului.

După care, exel(enția) sa, binevoind a înbunătați aceasta propunire cu predloj(ănia) de supt no. 3.784, poroncești Divanului a statornici aceasta urmare; în urmare căriia, Divanul[ui], deși după sprafca ci au făcut în dellă găsaști că ace(a) Isprăvn(i)ci(e) încă din anul trecut ari poronca Divanului din 10 iunii supt no. ...³⁴ și no. ...³⁵ cu asămine cuprindere și pre largu povățuitoare, dar îngrijându-si ca nu cumva să să fi lăsat încă lucrare, poftorești și acum cu tărie poroncind ca să înnoiască poroncile sale cătră oș<tenii>³⁶ zapcii, de ari cu strașnice privigheri și la întâmplare de a să întâmpla niscavai oameni și fără vrednice încredințări, fără cât de puțină zăbav[v]ă să să triimată la Hătmăanii, înștiințând și pe Divan în deosăbire, precum și acum de priimire poroncii și punire în lucrare.

Alexandru Ghica hat(man) <m.p.>

Teod(o)r Balș <m.p.>

Mad(eaua) fugaril(o)r

Otdeleniia <al>³⁷ 2^(-le).

Masa 1^{-iu}

No. 14.204.

1831 iuli(e) 29.

<Rezoluție:>

³³ Greșit pentru «predmet».

³⁴ Loc lăsat necompletat.

³⁵ Loc lăsat necompletat.

³⁶ Omis.

³⁷ Omis.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 29r-v, orig., c. neagră.

15

6 august 1831

No. 842, <1>831 av(gust) 6, raport

Către Divan

După poronca cinst(itului) Divan cu no. 14.204, cuprinzătoare de măsurile încuviințate spre aflare(a) și dezrădăcinare(a) făcătoril(o)r de răli tâlhari, potrivitî urmari cu poronca să va păzi.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 30r, orig. (concept), c. neagră.

16

25 august 1831

Isprăv(ni)ci(a) Bacău

No. 409

1831 avg(u)st³⁹ 25

Cătră visoco-blagorodiia sa, polc(ovnicul) Ialovaschi,

a<1>⁴⁰ 6-le(a) comander polc(ovnic). No 42

Întru ace(a)st(a), cin(stita) Isprăv(ni)ci(e) au priimit ce mai adivărată știință că noaî făcători de răle tâlhari să poartă pe la ocolul Tazlăului de Gios prădând. Și fiindcă la asămine întâmplări Isprăv(ni)ci(a) este poroncită a să adresarisi cătră visoco-blagorodiia voastră, de aceea să faci poftitoare ceriri ca în urmare poroncilor nacealstfii să să iei măsuri spre prindire acelor tâlhari.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 37r, orig., c. neagră.

17

25 august 1831

Cătră cinst(i)ta Is(prăvnicia) țin(u)tu(lui) Bacău

Spat(a)r(ul) Raducanu Botez

Miercuri, la 19 avgust, pe la 12 ceasuri cătră sară, la stâna de pe moșia mea, s-au ivit 9 făcători de răle tâlhari, care luând de acolo o pușcă a baciului, brânza și făina ce au găsit, s-au dus pe la 2 ceasuri de noapte, tot în sara aceia, miercuri spre joi; au ieșit la cr(â)cima de la drum, care iast(e) lângă moara mea, au luat și de acolo vreo 5 lei, niște rachiu și vin și iarăși(i) s-au dus.

³⁸ Formula «No. 374. Priimit av(gu)st 4» a fost scrisă de altă mână, cu cerneală neagră, în momentul primirii scrisorii la Isprăvnicia Bacău.

³⁹ Lectură nesigură.

⁴⁰ Omis.

Ieri am aflat că și la Bălineasa, la crâcima lui Ciochină, arătându-să, au luat și de acolo 75 lei.

Astă noapte, precum îm(i) scrie acum c(u)c(onul) Manolachi Crupenschi de la Bârsănești, s-au ispitit tâlharii să între și acolo, în ograda dum(i)s(a)le.

Și unde să socotea că ei să depărteazi, să cunoaște acum că tâlharii tot pe aice, prin pregiur, să poartă.

Drept aceea, nu lipsăscu a înștiința cinst(ita) Isprăv(ni)ci(e), spre a grăbi punerea la cale pentru prinderea lor.

<1>831 av(gust) 25.

R(a)d(u)can(u) Botez spat(a)r

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 38rv, orig., c. neagră.

18

<după 25 august 1831>⁴¹

Isprăv(ni)ci(a) Bacăului

Căt[ră]ră căp(i)t(anul) Ștefan P(a)vel și căp(i)t(anul) Dobliceanî

După necontinentele înștiințări ci priimești Isprăv(ni)ci(a) că necontinut să poartă făcători(i) de răle pen satile acestui țin(u)t, prădând ș(i) ucigându oameni, pentru cari căpitan(u)l de poteră ce iaste rânduitu asupra acestui țin(u)t nu ari nici o privigheri, nici s-au arătat la isprăv(ni)ci(e) cu cerire de înlesnire pentru prindere acelor făcători de răli, dând prepus cu aceasta că acii prădători ar fi den însuși(i) oamini săi.

Pentru aciasta dar, Isprăv(ni)ci(a) vă rânduiește și vă poruncești ca cu cei(a) mai mari grăbire pren toati satile unde s-au arătat făcătorii de răli și să cercetați cu cei(a) mai mari scumpătati⁴² ci fel di oameni ș(i) în ce pont s-au arătat acii făcători de răli ș(i) să urmăriți pi la ci sati anumi au unblat poterașii, luând în scris unde au fost în gazdă ș(i) cât au zăbovit la fieștecari sat, câtă cheltuială au făcut și încotro au purces și câte câți oameni au fost în câte fieștecari sat și la ci vremi di noapte sau de zi au purces de la gazdi și supt ce anumi cuvânt au umblat pen sat.

Și precum veți afla adevărul în toati punturile aceștii poronci, pără în 24 de ceasuri, să triimetiți Isprăv(ni)ci(e) înștiințări fără cât de puțână abatire den cuprindere poronci, afară numai dacă la cercetari nu să vor ivi alte întâmplări⁴³.

No. 409.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 39r-v, orig. (ciornă), c. neagră.

19

8 septembrie 1831

Grabnică⁴⁴

Cilenul Otdeleniei Întâi a Divanului Împlinitor, vel vist(iernic)

⁴¹ Datat după ordinea documentelor în dosar.

⁴² Atenție.

⁴³ Formula «afară numai dacă la cercetari nu să vor ivi alte întâmplări» a fost tăiată cu o linie.

⁴⁴ Subliniat în orig. Este vorba de o înștiințare urgentă.

Cătră Cinstita Isprăvnicie ținutului Bacău

Întru trecire me den Focșani, pe la Agiud, la Ocnă, m-am încredințat de la câțiva, însuși(i) den acei prădați, că o bandă de tâlhari încuibându-să la Lunca Mare, trec uneori în ținutul Putnei și alteori în ținutul Bacăului. Și ațiind cale(a) drumeților, îi pradă și îi schingiuesc. Așadar, fiindcă locul arătat vine între hotarul acestor ținuturi, Putna și Bacău, eu am scris dum(nealo)r starostilor de Putna întocma precum și acei Isprăv(ni)ci(i) însămn(a)te, adecă de îndată a porni potiră bine gătită și de oameni destoinici, pentru că tâlhari(i) s-au arătat a fi opt și cu arme. Și urmărindu-i din loc în loc, numaidecât să-i prindă <cel>⁴⁵ mult până în cinci zile, pentru a să pute deschide siguranța neguțitorilor și altor drumeț(i), cari mai ales la vrem(ea) aceasta umblă cu necurmare, căci neprinzindu-să tâlharii și gazdile lor, și întâmplându-să a să mai[i] pradă vreun drumeț, să știț(i) că toată ace pagubă să va împlini de la dum(nea)v(oastră) ca de la niște neîngrijitori. Pentru aceasta, cari este ce mai întâi supărare și primejdie a averii și a persoanelor drumeților, potira până mâine negreșit să iasă.

C(atargi)⁴⁶ vel. vist(iernic) <m.p.>

1831 sept(emvrie) 8.

No. 21

<Rezoluție:>

*Priimit, săpt(emvrie) 9, la 8 ceasuri din zi*⁴⁷.

AN-Iași, fd. Isprăvnicia ținutului Bacău, tr. 134, op. 151, ds. 30, f. 42r, orig., c. neagră.

⁴⁵ Omis.

⁴⁶ Pentru numele vel vistiernicului, a fost trecută doar inițiala «K».

⁴⁷ Formula «*Priimit, săpt(emvrie) 9, la 8 ceasuri din zi*» a fost scrisă de altă mână, cu cerneală neară, în momentul primirii scrisorii la Isprăvnicia Bacău.

DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA MĂNĂSTIRILOR SECU ȘI NEAMȚ (IV)

Costin CLIT

83. 1774 februarie 13. *Varlaam, ieromonahul de la Mănăstirea Secu, către Varlam, egumenul Mănăstirii Neamțul, pentru un schimb de țigani.*

† Cu plecată mitanie sărut cins(tită) mână sf(in)ți(te) cinst(ite) și al meu mai mar(e) sf(in)ți(te) părin(te) Varlame, egum(en) sfintei și dumnezăeștii Măn(ă)stiri Neamțul, cu plecată scrisoar(ea) me(a) aceasta, dar mai mult n-avusăiu cătră sf(in)ție, fără) decât poftesc pe sf(in)ță(ie) pentru acești doi flăcăi di țigan ai noștri ce s-au învoit unul cu Sanda, fată Ursului Furdacul, și unul cu Mariie, fat(ă) Tuduri, poftesc pe sf(in)ți(te) să le dai voe să ii ei, și noi încă om da fătî acolo cându or trebui și să fii sf(in)țai săn(ă)tos.

1774 fev(ruarie) 13

Al sf(in)țai(ei) părintesc și plecat
Varlaam, ier(o)monah ot Săcu.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, II / 81, original.

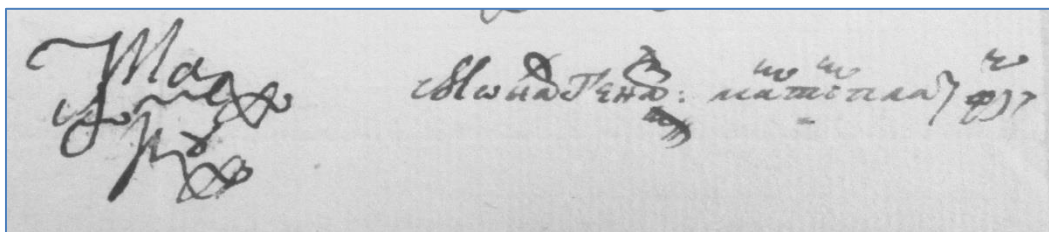
84. 1774 iunie 8. *Adeverință pentru o scrisoare de împărțeață de țigani între jitnicerul Neculai Cucoran și vornicul Iordache Cantacuziono.*

Înștiințaz cu această scrisoare a mea pentru o scrisoare de împărțeață ce au avut tată(l) meu Neculai Cucoran, jit(nicer), cu dumnealui Iordachi Cant(a)coz(i)no, vornic, pentru Ion, țiganul, Holban, și pentru fămeia lui Anița și Safta, țiganca, care această scrisoare iast(e) la cumnatu(l) meu Andrunachi Doltul, având ca să-ș(i) caute pentru Safta, țiganca, cu dumnealui Ioniți Cant(a), vist(iernic), fiindu Safta, țiganca, dată surori-mea de zestre. Deci această scrisoare scoțindu-o eu să o trimit la măn(ăs)t(i)re, iar nescotindu-o eu, să aibă părinții a cêre fiind că eu am dat-o în mână cumnatu-mieu, fiind și frati-mieu părintele Ghenadi față când am dat-o. Și am iscălit ca să să știe.

* $\alpha\psi\sigma\alpha$ <1774> $\mu\eta\mu(\acute{\iota}e)$ η <8>

Monah Ghenadi, m-am tămplat fați.

<ss> Zosima Cuj(...).

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 116, original, difolio.

85. 1776 ianuarie 25. *Ghenadie, egumenul Mănăstirii Secul, scrie lui Varlaam, egumenul Mănăstirii Neamțul, trimițându-i doi flăcăi de țigan pentru o datorie.*

Cin(st)it și al meu întru H(risto)s mai mare frat(e), sf(in)ite părinte chir Varlaam, egumen svint(ei) Măn(ă)st(iri) Neamțului, cu plicăciune mă închin sf(in)ite). Iată trimiseiu pintru datorie acești 2 flăcăi țigănaș(i), poft(esc) pi sf(in)ite) ca să nu înble în deșărt, fiindu și noi cari au venit aice nu s-au ostenit în zădar și învoindu-se poft(esc) acmu să-s(e) șade, fiind și vrime în scurt și vreme di iarnă înblă în cheltuială, di iasta poft(esc) pi sf(in)ite) și sănt,

* $\alpha\psi\sigma\varsigma$ <1776> $\rho\epsilon\eta\alpha\pi\tau\iota\epsilon$ $\kappa\epsilon$ <25>

A sf(in)iei mai mic întru H(risto)s frate
Ghenadie, egumen (...).

ANI, Fond Mănăstirea Secu, II / 84, original, filigran.

86. 1776 iunie 14. *Țiganii Gavril herar, Dumetru curelar, Ion Chemon jude și alții se dau chezași comisului Vasile ca să-i plătească paguba de o pușcă pentru Lupul Lăcătuș.*

Adecă noi țiganii, eu Gavrel herar, eu Dumetru curălar, eu Ion Chemon judele, eu Vas(i)le Cocole, care mai jos ne vom puni degiteli, dat-am adevărat zapesul nost(ru) la mână dum(nealui) comesului Vas(i)le, precum să știe că n(e)-am apucat noi chezăș(i) pentru pricina unii pușce a (u)nui căpitan de moscal(i), că dându-o în mână acestu(i) Lup lăcătuș și a stăpânului lui, se fugând stăpânul acestui Lup lăcătuș și prăpădindu-să o pușcă acelu capitan de moscali de la lăcătuș, aceast(a), adecă Lupul i stăpânului său au (a)pucat căpetan(ul) cel de moscali și au împlinit de la dumi(sale) comis(ul) Vas(i)le treizăci lei și dumn(e)alui comisul apucând pe aceast Lupul lăcătuș, el sângur au mărturisat înaintea no(a)stră cându (du)pă ce au fugit stăpânul său au fost pușca în cas(ă) se au p(i)erit se cene au furat nu știi, d(e) ac(e)i(a) noi, pentru aceast, noi acest(i) mai sus arătaț(i) l-am luat în chezășii pără într-o săptămână de zăle de ast(ă)ză iuni(e) 14 ca s(ă)-și caute se el pe und(e) (a) ave(a) prepus se negăsând să avem noi a plăti aceast(ă) pagubă și la (a)ceast(ă) măturie ne-(a)m întâmplat și noi părinții cari ne vom iscăle.

1776 iuni(e) 14

Arh. Iosie.

Arh. Isaac ot Săcul.

Și pentru credința ne-(a)m pus degitele chezăș și platnece.

Eu Gavrel, herar.

Eu Dumetru, curălar, starost(e).

Eu Ion Chemon.

Eu Vas(i)le, judele Cocole.

Chezăși platneci.

Și am scris eu cu zăsa sa acestora de mai sus arătaț(i) și am iscălit.

<ss>

<Pe fila 3, scris de altă mână>: 20 lei, adică doozăci lei s-au dat la mână dumisale comisului Vasile din zapisul acesta la ghen(arie) 15.

<Pe verso-ul filei a doua, scris>: Zapisul pricinilor ot Vânători.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, II / 86, original, difolio.

87. 1778 (7286) ianuarie 10 (27). *Ignatie, dichiul Mănăstirii Secul, scrie lui Venedict, egumenul Mănăstirii Neamțul, ca să dea niște țigănci unor țigani de la Secul pentru însurătoare, cu promisiune de schimb.*

Cinst(ite) și al nostru mai mare păr(i)nte sfinț(ite) chir părinte Venedicte, igum(en)u(l)
Măn(ă)st(i)rii Neamțului cu plecate metanie mă închin sfinții tale.

Plecată scrisoare(a) mea di alt(a) mai mult nu iaste cătră sfinția ta fără decât veind acești doi țigani ai noștri, anume Lupul, sin Tămășan, și Niță, sin Evtime, pentru rânduiala însuratului, și găsindu-ș(i) acolo în țiganii sfintii măn(ă)st(i)ri(i) tale fete cu care ar putea ei să să învoiască, poftesc pe sfinția ta ca să nu fie popriț(i) și măn(ă)st(i)rea noastră încă când vei trimite sfinți(a) (ta) flăcăi din țiganii măn(ă)st(i)rii, nu să vor popri. De aceasta n-am lipsit a înștiința pe sfinția ta și ani sfinți(ei) să fie de D(u)mnzeu mulți și fericit(i), rămâind,

Al sfinți(ei), plecat și gata spre slujbă

Ignatie, dichiu(l) Sfintii Măn(ă)st(i)ri Săcului.

Λ(κ)τ(ο) *3015 <7286 / 1778> ρεν(αρ)ε & 10> .

1778 ghen(ar) 27

Chița, fata lui Vasile Leuștean, care au luat-o țig(anul) Măn(ă)st(iri) Secului.

<Pe verso-ul filei, scris de altă mână>: Răvaș de la Măn(ă)s(tirea) Săcului pentru țig(a)n(i) ca-s(ă) (...) Chița, fat(a) lui Vas(i)le Leușt(e)an.

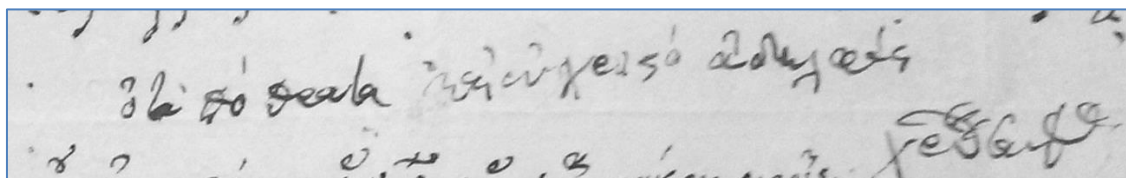
ANI, Fond Mănăstirea Secu, II / 95, original, filigran.

88. 1778 februarie 1. *Hrisant, egumenul Mănăstirii Pobrata, scrie lui Varlam, egumenul Mănăstirii Neamțul, ca să dea o țigancă unui țigan de la Pobrata pentru însurătoare, cu promisiune de schimb.*

† Cu frățasc(ă) dragoste și cu fericită sănătate mă închin frății tale, frate chir Varlam, egum(en) sf(intei) Măn(ă)st(iri) Niamțului. Alt(a) n-am aceast(ă) dat(ă) cătră frăție ta făr(ă) decât iast(e) c-am trimes acest țigan, anum(e) Acsint(e), holtei. Poftesc să-i dai voe în sat să-ș(i) caute și dac(ă) s-a învoi cu vreo fat(ă) de țigan, să fie cu știre(a) și cu voe(a) frății tale să o e, să o aducă aice și noi om da alta de aice, dup(ă) obiceiul mănăstirilor. Și cu aceasta să fii frăție ta sănătos.

Λ(κ)τ(ο) *1778 <1778> φεν(ρ)δ(αρ)ε & 1> .

(...) Hrisant¹.

Au luat pe fata Ursului Mărculeț, anume Marie.

<Pe verso-ul filei a doua, scris de aceeași mână>: † Cînstit(ă) mâna frății sale, fratelui chir Varlam, egum(enul) sf(intei) Măn(ă)st(iri) Niamțului, cu frățasc(ă) dragost(e) și cu sănătate să să de(a).

<Pe verso-ul filei a doua, scris de altă mână și în altă vreme>: De la egum(enul) de Pobrata Hrisanon.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, II / 96, original, filigran.

¹ În limba greacă.

89. 1778 februarie 6. *Ghenadie, egumenul, dă un răvaș la mâna unui țigan ca să-și poată alege o țigancă de la o mănăstire*

Și pentru acest țig(an) învoindu-se cu vr(e)o fată, pof(tesc) să fie cu voe sf(in)ției și după rânduiala m(ă)n(ă)st(i)rilor noi în(...) da fete de aici unde s-or învoi. Și sânt a sf(in)ției mai mic întru H(ri)s(tos) frate.

1778 fev(ruarie) 6

Ghenadii, egumen.

Au luat fata Furdacului Gavril, anume Mărina.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, II / 97, original.

90. 1778 (7286) iulie 15. *Macarie, egumenul Mănăstirii Agapia, scrie lui Ignatie, dichiul Mănăstirii Secul, ca să dea o țigancă în căsătorie unui țigan de la Agapia, cu promisiune de schimb.*

Cinstit și al meu pre(a)iubit și întru H(ri)s(tos) frate, sfinție ta părinte Ignati(e), dichiul Sfin(tei) Mănăstiri Săcului, să fii sfin(ția) (ta) sănătos, iar eu cu smerit(e) metanii și cu fericit(ă) sănătate mă închin sfinții tale și iată că trimisăiu acestu țigan holteiu. Poftescu pe sfinție ta să-i dai voe în sat și un(de) s-ar învoi cu vreo (fa)tă să o e și trimitae¹ și sfinție ta la noi țigani holtei și om da fete. De aceasta înștiințezu pe sfinție ta. A sfinții tale întru H(ri)s(tos).

*зспс <7286 / 1778> иже еѣ <15> .

Macari(e), eg(umen) Agapii.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, II / 98, original, filigran.

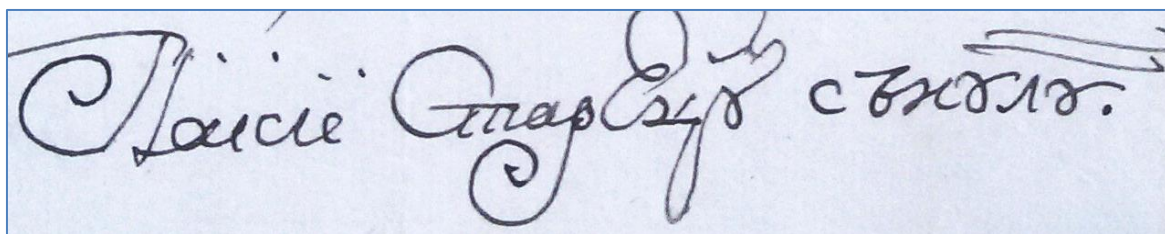
¹ Conform textului.

91. 1779 ianuarie 15. *Paisie, starețul Mănăstirii Secul, cere lui Ioanichie, ieromonah, clisiarhul Mănăstirii Neamțul, o țigancă, pentru a se căsători cu un țigan al Mănăstirii Secul, cu promisiune de schimb.*

Cu cea întru D(o)mnul d(u)hov(nicească) dragoste mă închin sfinții tale cinst(ite) părinte Io(a)nichie, ieromonah, clisiiarh Sfinții Măn(ă)st(ri) Neamțului. Pricina di alt(a) nu iaste cătră sfinția ta, fără dicât pentru un țigan al nostru holt(ei), ficiorul lui Mihăilă Gogul, țigan, ce s-au învoit cu fata lui Ion Buhodai, țigan al Măn(ă)st(i)rii Neamțului. Poftesc pe sfinția ta fiind că m-am înștiințat cum că sfinți(te) ești rânduitor în locul prea cuviosii sale părintelui egumenului, ca să dai voe țiganului ca să-ș(i) ia logodnica, și în locul aceștii țigance veți trimiti și sfinția voastră pe alt flăcău de țigan ca să ia pe altă țigancă din țiganii noștri. De aceasta înștiințaz pe sfinți(a) și rămâi al sfinți(i), cătră Dumnezeu rugător.

1779 ghen(ar) 15

Paisie, starețul Săcului.

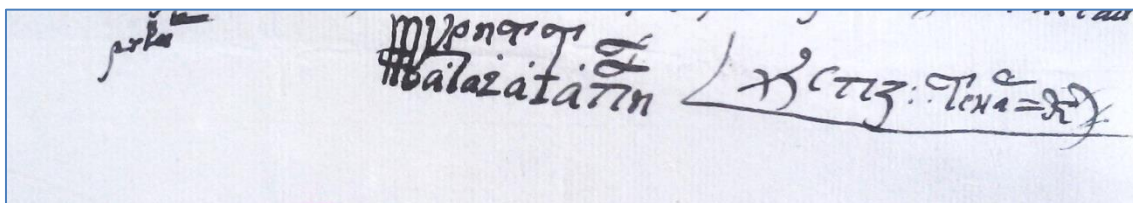
ANI, Fond Mănăstirea Secu, II / 99, original, filigran.

92. 1779 (7287) ianuarie 20. *Răvaș de la Macarie, egumenul Mănăstirii Agapia, pentru trei copii de țigani, care vor fi dați Mănăstirii Secul când vor fi mari.*

Pentru trii copii ce are matro(a)na care va să o e Dotes, țiganul Agapii, când or crești mărișori să-i e Mănăstire(a) Săcului de la Agapii, să nu hii opriți(i). Și pentru credința s-au dat acestu răvaș.

Macari(e), eg(umen) Agapii.

*зспз <7287 / 1779> генар(іе) к <20> .

ANI, Fond Mănăstirea Secu, II / 100, original, filigran.

93. 1779 februarie 3. *Constantin Dimitrie Moruz voievod poruncește lui Enache Cantă, biv vel ban, și lui Manolache Cuzi, biv vel paharnic, ispravnicii ținutului Suceava, ca să cerceteze pricina lui Paisie, starețul Mănăstirii Secul, cu Mănăstirea Pobrata, pentru împărțeala unor țigani.*

† Но Константин Димитрие Морѣз воевод, Божію милостію, господарь Земле Молдавской. Cinstiți(i) credincioși(i) bo(i)erii domnii mele, dum(neata) Enache Cant(a), biv vel ban, i dum(neata) Manolachi Cuzi, biv vel pah(arnic), isprav(nici) de ținutul Sucevii, sănătate. Să face știre dum(nea)v(oastră) că domniei mele au dat jaloabă cuvios părintele nostru Paisăe, starețul mă(năs)t(irii) Săcului, arătând că are mă(năs)t(i)re(a) cât(i)va țăgani, care țăgani sânt să-i înpartă cu mă(năs)t(i)re(a) Pobrata și cere ca să-s(e) înpartă țăgani Măn(ă)st(i)rii Săcului osăbiți(i) de cătră țăgani Pobratii, pentru care iată scriem dum(nea)v(oastră) luând carte(a) domniei mele să aduceți față pe egumenul numitei măn(ăs)t(i)ri și fiind și vechilul starețului Măn(ăs)t(i)rii Săcului să stați(i) a le lua sama și s(ă) cercetați pricina foarte cu amăruntul și cu bună dreptate, și după cum viți(i) găsi a fi cu cale și cu dreptate să alegeți(i) țăgani Măn(ăs)t(i)rii Săcului osăbiți(i) de cătră țăgani Măn(ăs)t(i)rii Pobratii, și după alegire(a) ce viți(i) face să dați(i) și mărturie de împărțală la mânuile lor, iscălite de dumneavoastră, odihnind pe numitul starețu cu dreptate(a) ce i s-a cade, iar neodihnindu-s(e) vreo parte cu alegire(a) ce viți(i) face dum(neavoastră), cu zi de soroc și cu mărturie dum(neavoastră) să-i trimiteți(i) la divan. Aceasta scriem.

*АѲСѲ <1779> февр(с)ар(н)е г <3>

Проч хат(ман).

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 101, original, difolio, filigran, pecete mică în chinovar.

94. 1779 februarie 3. *Necolai, exarhul mitropoliei, scrie preotului Ion din Topoliță despre cununia unor țigani, rude între ei, de la Mănăstirile Neamțul și Secul.*

† Înțelege preote Ion, ot Topoliță, Gheorghei, țigan, holt(ei), ce va să ea pe Ana, fat(ă), Săndă voea să să cunune, de n-a hi mai mult decât voi arăta mai jos.

Lupul, văr primare; Mariia.

Ana, f(...) ¹

Gheorghii, văr primare; Sanda.

Bez, Lupul ține pe Sanda, care am și tras sămnu unul la alt(ul), iar Gheorghii va să ea pe Ana, ce iar am tras sămnu la dânsa, și Ana este nepoată de văr premare Lupului. Și așa Sanda voea să să cunune și nesăind și stăpânii țiganilor să-i cununi.

1779 fev(ruarie) 3

Necolai, Exarh Mit(ropolie).

<Pe verso>: Răvaș de la Nicolae, exarh(ul) mitr(opoliei), p(e)ntru cununie țiganilor m(ă)n(ăstirii) Secului.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 102, original.

¹ Rupt.

95. 1779 februarie 3. *Constantin Dimitrie Moruzi voievod poruncește lui Necolai Ruset, biv vel ban, și lui Constantin Balș, biv vel clucer, ispravnici de ținutul Bacău, să cerceteze pricina dintre Paisie, starețul Mănăstirii Secul, cu Mănăstirea Tazlău, pentru o împărțea de țigani.*

† **Ио Констандин Димитрие Мързъз воевод, Бож(ію) мил(о)ст(ію), г(о)сподар(ъ) Земли Молдавскон.** Cinstiț(i) credincioș(i) bo(i)erii domniei mele, dumi(tale) Necolai Rus(e)t, biv vel ban, i dum(itale) Costandin Balș, biv vel clucer, ispravnici de ținutul Bacăului, săn(ă)tate. Să face știre dum(nea)v(oastră) că domniei mele au dat jaloabă cuvios rugătoriul nostru Paisăe, starețul Măn(ă)st(i)rii Săcului, arătând că are măn(ă)st(i)re(a) căț(i)va țăgani, care țăgani sânt să-i înpartă cu cu Măn(ă)st(i)re(a) Tazlăul și cere ca să-s(e) înpartă țăgani Mă(nă)st(i)rii Săcului osăbiț(i) de cătră țăgani Tazlăului. Pentru caré iată scriem dum(nea)v(oastră) luând carte(a) domniei mele să aduceț(i) față pe egumenul numitei măn(ă)st(i)ri, și fiind vechilul starețului Măn(ă)st(i)rii Săcului să staț(i) a le lua sama și s(ă) cercetaț(i) pricina foarte cu amăruntul și cu bună dreptate, și după cum veț(i) găsi a fi a fi cu cale și cu dreptate să alegeți țăgani Măn(ăs)t(i)rii Săcului osăbiț(i) de cătră țăgani Măn(ăs)t(i)rii Tazlăului, și după alegire ce viț(i) face să dați și mărturie de împărțală la mănule lor iscălite de dum(nea)v(oastră), odihnind pe numitul stareț cu dreptate(a) ce i să căde(a), iar neodihnindu-s(e) vreo parte cu alegire(a) ce viț(i) face dum(nea)v(oastră), cu zi de soroc și cu mărturie dum(nea)v(oastră) să-i trimiteț(i) la divan. Aceasta scriem.

1779 fevruari(e) 3

Проч хат(ман).

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 105, original, difolio, filigran, pecete mică în chinovar.

96. 1779 februarie 6. *Scrisoarea lui Neculai, exarhul Mitropoliei, privitoare la cununia unor țigani, rude între ei, de la Mănăstirile Neamțul și Secul, încuviințată de preotul Ion ot Topoliță.*

† Gheorghii, holt(ei), țigan al Neamțului, va să ea pe Ana, fat(a), țiganca Săcului, și prin mărt(uria) preot(ului) Ion, ot Topoliț(ă), e-am¹ dat vo(i)é să să cunune, de a hii într-acesta chipu, cum că acestu Gheorghii va să ea pe Ana, nepoat(ă) de văr a Lupului, care Lupu ține pe vară primar(ă) a lui Gheorghii, și așa s-au dat vo(i)é să să cunune, însă fiind mai mult să nu îndrăznești și de va fi și cu vo(i)é stăpânilor. Aceast(a).

1779 fev(ruarie) 6

Necolai, Exarh Mit(ropolie).

<Pe verso>: Vo(i)e de cununie a unui țigan a Secului.

¹ i-am.

97. 1779 februarie 7. *Neculai, exarhul Mitropoliei, scrie preoților de la Neamțul și lui Patrachie, dichiul Secului, să cerceteze și să îngăduie cununia unor țigani de la cele două mănăstiri.*

† Gheorghii, ȝigan al Mănăstiri(i) Neamțul, ce va să ea pe Ioana, țigancă a Săcului, ce vin la a doo(a) cununie, iar bărbatul ei este fugit de cinci ani și nu tră(i)ește cu dănsa, nici cheltuiala îi trage de atât(i)a ani și păn(ă) acum încă este fugit și fiind într-acesta chipu s-au dat vo(i)é să să cunune și tot să mai cercetaț(i) preoț(i) de la Neamțu(l), mai vârtos părintele Patrachie, dicheul Săcului, după cercetare iscăbind să-l cununați preoții, că aceast(a) fiind roabă și, să-i fugă bărbat(ul) de atât(i)a ani fără nici un cuvânt, să să mărite. Aceast(a).

1779 fev(ruarie) 7

Necolai, Exarh Mit(ropolie).

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 104, original.

98. 1779 martie 21. *Scrisoare către egumenul Mănăstirii Pobrata privitoare la pricina cu mănăstirea Secul pentru o împărțeață de țigani.*

Cu fiasca plecăciune plecăciuni ne închinăm svinții tali părinte egumeni de Probata

Scrisoarea de altă cătră svinție ta nu iasti fără decăt pentru împărțala de țigani ce ave(a) Măn(ă)st(i)rea Bistrița. Părinții de la Săcul ni-au adus luminată cartea mării sali lui vodă întru cari ni să poroncești ca să fim și noi la împărțală, cară împărțală s-au și făcut. Numai pentru Ștefănie, fata lui Simeon Gogul a Săcului, ce-au ținut-o Luca, țigan a Probății, care țigancă roadă n-au făcut și au murit la Probata, și pe urmă Luca s-au însurat și au luat pe Nastasie, fata Lișiții, iarăș(i) a Măn(ă)st(i)rii Săcului, cu cari au făcut cinci ficiori și o fată și să află toți la (...) ¹ Bistriță, pe cari cerșindu-i Săcul de la Bistriță, părintile egumen au arătat cum că tatăl Lucăi au fost a Pobratii și au luat o țigancă a Bistriții cu cari au făcut pe Luca, și la împărțala ce-au avut Măn(ă)st(i)rea Bistrița cu Măn(ă)st(i)rea Probata, au dat Bistriții pe Luca cu toată roada lui de copii ce-au făcut cu Nastasiia, țigancă Săcului.

Deci fiind că Bistrița i-au luat cu împărțală, n-ari dreptati a-i da Săcului, ce are să răspundă Probata Săcului, fiind că au dat lucru strein. Pentru cari viind părintile ieromonah Sava la sfinție ta, să faci împărțală și ce s-a veni parte(a) Săcului din roada Nastasiei să-s(e) de(a) asăminea și pentru slujba Ștefăni iarăș(i) să te învo(i)ești sfinție ta, ca să ia această împărțală de țigani săvârșire.

Cu aceasta și rămânem,

1779 mart(ie) 21

A sfinții tali fii sufletești.

<ss>

<ss>

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 106, original, difolio, filigran.

¹ Spațiu gol.

99. 1779 mai 3. *Hrisant, egumenul Mănăstirii Pobrata, mărturisește în pricina cu Mănăstirea Secul, pentru o împărțeață de țigani.*

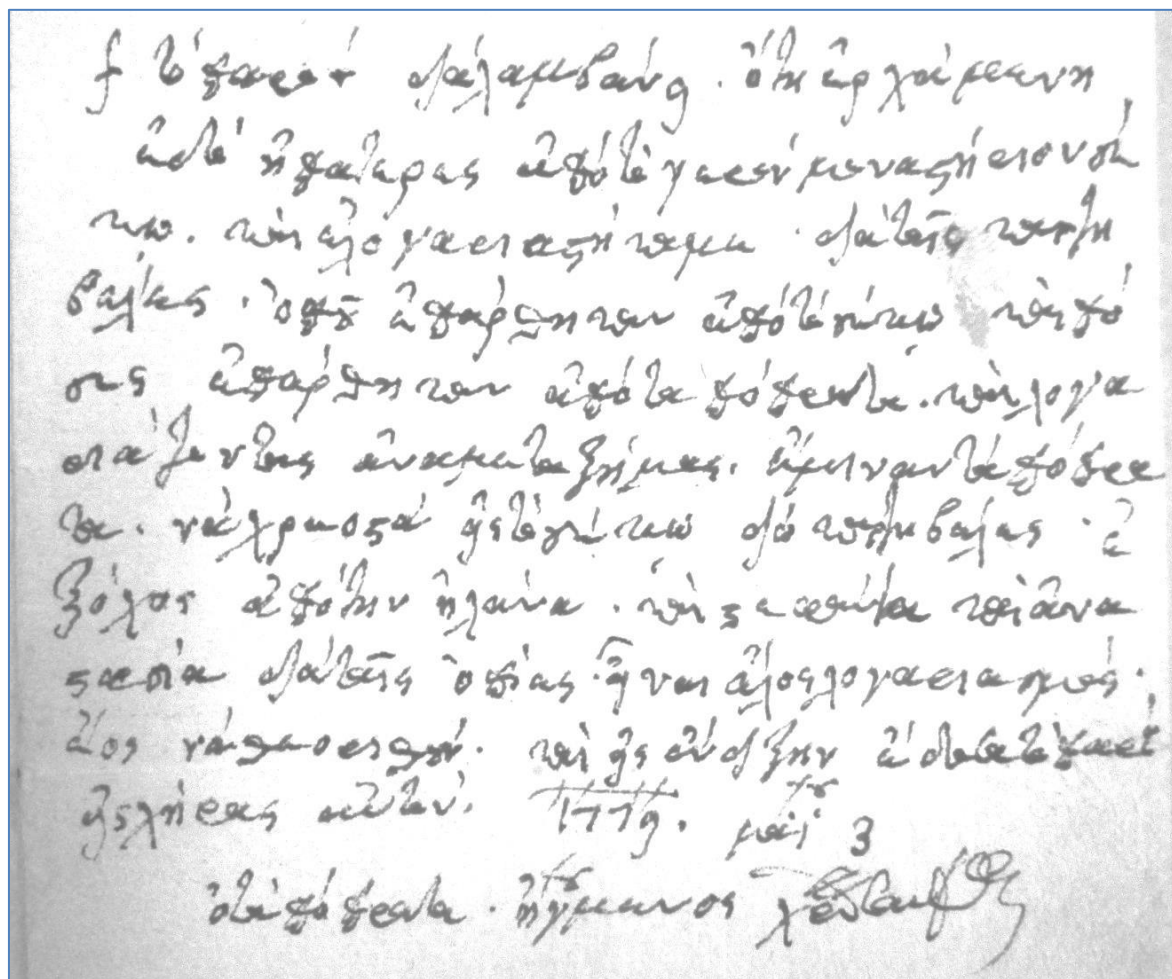
Această scrisoare cuprinde că, venind aicea părinții de la sf(â)nta Mănăstire Secul, ne-am socotit pentru ȝigancile care s-au luat de la Secu, și câte s-au luat de la Secu și câte s-au luat de la Pobrota, și socotindu-ne între noi, au rămas Pobrota datoare Secului cu doa(u)ă ȝigance, afară de Elena, și de Stefana, și de Anastasiia, pentru care iaste altă socoteală, până să va privi, și spre adevărire am dat aceasta la mâna lor.

1779 maiu 3

Hrisant, igumenul Pobrotii

S-au talmăcit de Chiril, monahul, la anul 1812, sept(mbr)ie 19

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 107, difolio, filigran, original în limba greacă, traducere din 19 septembrie 1812.

100. 1780 martie 2. Țiganii robi de la Mănăstirea Neamțul dau chezășie că nu vor fugi.

Noi robii Sf(i)ntei Mă(năs)tirii Neamțului, dat-am adevărat zăpislul nostru în mâna pări(n)telui starețului, precum să să știi că ne-am apucat chizăși unii pentru alții, ca acum la rădicatul nostru de la mă(n)ăș)tire la Timișești să avem a ne păzi ca să nu fugă, ce să stăm și să ne așezăm la un loc cu toții și întâiu eu Macoveiu am luat asupra mea, adecă pe Sandul Gheazgu, Vasilie Argatu, Petre a lui Pavel, Lupul Blaga, Pavel Blaga, Pavel a lui Tărnulețu, Ursul Gărgălețu, Vasilie Purcariu,

$$* \Delta \Psi \Pi <1780> \text{ и } \Sigma \Lambda(\dot{\eta}) \in \Delta \dot{\Gamma} <11>$$

ап(риліє) аї̇ <11>_× аψпа <1781>

Cum și pentru Ștefan Gologan și Cozma Ciopăca iarăș(i) cu greș(e)ală i-am fost pârât, că noi de acum înainte vom fi gata a sluji orici orânduitoriu ne-ar porunci, măcar un băț să fie orânduit noi tot satul.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 110, original, filigran.

103. 1781 aprilie 12. *Chezășia tuturor robilor Mănăstirii Secul pentru supunere față de starețul Paisie și a dichiului rânduit.*

Noi toți robii sfint(ei) Măn(ă)st(i)ri Săcului carii mai gios ne-am pus degitele carii din vremea ce au venit sfinția sa părintele starețul Paisie, noi văzind blândéțile și bunătatea sfinții sale și a rânduitorilor și a tot soborul am început încet încet a ne înprotivi ascultării, unii într-una, alții întru alta, odihnindu-ne sfinție sa întru toat(e) neajungirile noastre mai mult decât la alții vechi egumeni, făcându-ne și rânduri la slujba sfint(ei) măn(ă)st(i)ri, adică o săptămână la măn(ă)st(i)re și doaoă acasă. Și cu toate acestea noi n-am cunoscut mila sfinții sale, ci din zi în zi mai spre rău ne-am răzvrătit și așa am petrecut cât au fost sfinția sa în sfânt(a) Măn(ă)st(i)re Săcul și tot soborul, în răutatea noastră iconomisind în tot chipul cu feliuri de chipuri spre îndreptarea noastră, până când au venit sfinția sa și în sfânt(a) Măn(ă)st(i)re Neamțul și nicidecum noi nu ne-am deșteptat, nici ne-am îndreptat, ci din rău spre mai rău ne-am abătut, încât am sculat și zurba pe toată țigănia asupra juzilor ci era(u) rânduiți pest(e) noi, carii de nu ar fi scăpat în mitocul sfint(ei) măn(ă)st(i)ri li să pricinuia și ucidere. Și nu ne-am îndestulat încă cu aceasta, ci ne-am rădicat și asupra părintelui Patrachie, decheului ce era pest(e) noi rânduit, ca să lipsească, așijderea, și juzii. Pentru care pricină am venit noi singuri la părintele starețul de am pârât, și sfinție sa au rânduit soborul de au luat seama între noi și între părint(e)le Patrachie și între juzii, și au aflat toate arătările și pările noastre réle precum și sânt, măcar că au fost și mai înainte(e) cunoscute di sfinția sa, fiind că cu câți părinți den ei ne-au rânduit mai înainte(e), carii toți au fost cu frica lui D(u)mnezeu, însă din pricina noastră s-au lepădat de ascultarea aceasta și așa acuma dovedindu-să tot vicleșugul și răutatea noastră prin care voiam a supune pre sobor și a umbla după voia noastră, după a noastră răutate și vicleșug țigănesc ca pre niște drepti vinovați(i), prin cercetarea a tot soborul și a însuș sf(intei) (sale) ne-au pedepsit cu băta(i)e la sfânt(a) măn(ă)st(i)re și cu închisoare, și după vrédnica noastră vinovăție vrând sfinția sa să ne trimită în butuci și la Iaș(i), ca să ne luăm și de acolo dreapta pedeapsă după faptele noastre. La care văzând noi că după faptele noastre ducându-ne la Iaș(i) vom cădea supt grea urgie și pedeapsă, am căzut cu toții cu mult(e) lacrimi la tot soborul ca să mijlocească către sf(ântul) părint(e)le starețul ca să ne iart(e) di a ne mai trimit(e) la Iaș(i), apucându-ne cu mare tărie și chizăjluire unul pentru altul.

Întâi, ca să nu ne răsipim de la sălășluirea noastră, ci să ne apucăm de muncă și de toată schivirniseala vieții noastre și să stăm locului unul pe altul păzind.

A do(u)a, întru toate să avem a ne supune rânduitului dicheu ce va fi peste noi și altor părinți din săbor ce vor fi rânduiți(i) la treb(uri)le sf(intei) măn(ă)st(i)ri, nimic înprotivindu-ne, nici cu cuvântul, nici cu dosirea.

Al treilea, oricând și ori în ce vreme și ori la ce slujbă vom fi rânduți, atât pre la moșiile cele depărtate, cum la cele mai de aproape, și la măn(ă)st(i)re fără de știrea rânduitului părint(e) să nu lipsim niciunul de la slujbă.

Al patrulea(a), când juzii ne vor aduce poronca părint(e)lui dichi, din cuvântul dintâi neașteptînd al doilea, să sărim ori la cé slujbă ni să va poronci deodată cu toții, iar care n-ar sări, noi să avem a-l prinde.

Al cincilea, să avem cu toții de la bătrân păn(a) la copil a dezrădăcina dintru noi toate năravurile și răutățile noastre, bețiile, svezile și alte toate obicinuință réle, iare carele nu s-ar părăsi să avem a-l da în mânilor dichiilor, ca să-l pedepsească după vina lui.

Al șasăle(a), că mai mult de aicea înainte zurbale să nu avem a mai rădica, atât asupra părinților dichii și a altor părinți ce vor fi rânduți, cum și a juzilor, și di vom simți ori pre care umblând întru această faptă, noi îndată să avem a-l prinde și a-l da în mâinile dichiiilor.

Al șaptele(a), oricarele dintri noi ar voi să meargă pe la alte sate și târguri pentru agoniseala noastră, să nu avem a ne clăti de la sălășluirea noastră fără de știrea dichiiului și a juzilor.

Deci, văzind soborul apăsarea noastră această de mai sus arătată, s-au rugat de sfântul părinte starețul, și sfinția sa pentru rugăminte părinților s-au milostivit și ne-au (i)ertat, apucându-ne deosăbit și înaintea sfinții sale, cum că toate ponturile ce am arătat mai sus prea deplin le vom păzi, și sfinția sa văzind a noastră supunire ca un stăpân milostiv s-au făgăduit că va căuta dreptatea noastră. Iar când și când oricare dintru noi, ori tânăr, ori bătrân, s-ar abate dintru această așăzare a no(a)stră să fie de grea urgie și aspre pedeapsă, dovații (!) fiind noi înșine asupra aceloră.

Și pentru mai adevărată credința ne-am pus și degitele.

*^{αψπα} <1781> ^{αν(ριλλ)ε} ^{ρι} <12>

Eu Gheorghe Sava.

Eu Lupul Chimul.

Eu Vasile Bălan.

Eu Vasile Ciopacă.

Eu Vasile Tămășan.

Eu Ioan Chimul.

Eu Grigori Jitar.

Eu Vasile Târlă.

Eu Pintilii Chiacul.

Eu Vasile Mihalache.

Eu Acsint(e) Bălan.

Eu Nichita Crețesc(u).

<Pe verso-ul filei a doua însemnarea>: Zapisul ȣiganilor ai m(ănăsti)r(ii) Secului pentru nesupunerea lor ce-au făcut în vremea păr(intelui) starețului Paisie.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 111, original, difolio, filigran.

104. 1781 aprilie 13. *Oprea Cercel și Ioniță Bolocan adevăresc prin zapis că au luat din porunca lui Iordache cămărașul niște ȣigani de la Mănăstirea Neamțul și i-au dus în cetele ȣigănești ale cămărașului.*

Adecă eu Opre Cercel și eu Ioniți Bolocan, juzi g(ospo)d, dat-am adevărat zapisul nostru la cin(s)t(i)tă mîna sf(inției) (sale), părintelui Paisie, starețul sfint(ei) Măn(ăs)t(i)ri Neamțului, precum să-s(e) știe că fiind noi trimiș(i) de dum(n)i(a)lui cămărașul al doilea, cuconul Iordach(e) ȣint(ă), ca să rădicăm pi Stan, ȣiganul morar, cu copiei¹ și cu toată casa lui din ȣigănimea Măn(ăsti)rii Săcului și să-l ducem în cetele ȣiganilor g(ospo)d după poronca ce au dat sfinția sa dichiiul Măn(ăsti)rii Săcului. Ni l-au dat p(r)in mîna noastră cu femeia și cu toți copii(i) lui, dinpreună cu un car cu patru boi ai lui și cu toate cêlélante calabalăcuri ale casii lui, pre care luându-l în mîna no(a)stră cu toat(e) cêle de mai sus arătate am dat acest zapis al nostru la cin(s)t(i)tă mîna sf(inției) ca să-i fie de încredințare, puind și degitele.

*^{αψπα} <1781> ^{αν(ριλλ)ε} ^{ρι} <13>

Eu Opre Cercel, am pus degitul.

Eu Ioniți Bolocan, am pus digitul.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 112, original, difolio, filigran.

¹.copiii.

105. 1781 mai 15. *Simion Focșa adevărește că a luat din porunca cuconului Constantin Lambrino o ȝigancă Tudosca de la Mănăstirea Secul, rămânând dator în schimb Mănăstirii cu o ȝigancă.*

Dat-am această adivărată scrisoare a mea la cin(stită) mâna sfinții sale părintelui chir Paisăe, starițul sfinții Măn(ăs)t(i)ri Neamțului și a Măn(ăs)t(i)rii Săcului, precum să știe că fiind eu trimis di dum(nealui) cuconul Costandin Lambrino ca si eu pre un ȝigan drept al dumni(alui), anume Murguleț Bonte, scripcar, care ȝigan ia pre o ȝigancă a Măn(ăs)t(i)rii Săcului, anume Tudosca, fata lui Savin Negrei, cari acum să poriclescu Crețăscu, și fiindcă acum am luat pre ȝigan împreună și pre ȝiganca măn(ăs)t(i)rii, carii păra acum n-au nici un copil, pentru care ȝigancă rămâind să de(a) dumn(ealui) cuconul altă ȝigancă în locul ei, și nidând părinților mâna ca să meargă acum împreună cu mine ca să-ș(i) ia altă ȝigancă în locu, fată mare, am dat această scrisoare a mea, ca viind părinții după mine să aibu a scoate di la cuconul ȝigancă pentru ȝigancă fără de sminteală, iar di să va faci sminteală să nu să dea să aibă părinții a împlini cu om g(os)pod, și câtă cheltuială să va faci să aibu eu a da, și niștiind eu carte pentru credința mi-am pus degitul.

*ΑΨΠΑ <1781> ΜΑΗ Εΐ <15>

Eu Simion Focșa, sluga dumi(sale).

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 113, original, difolio, filigran.

106. 1781 mai 27. *Paisie, starețul Mănăstirii Neamțul, cere lui Constantin Lambrino să-i trimită ȝiganca în schimbul Tudoscăi.*

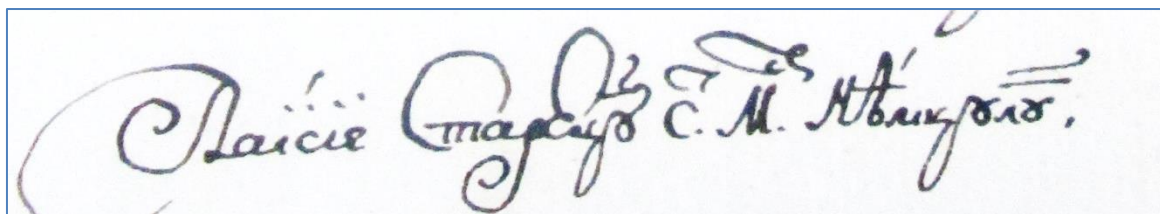
Cu părinteasca dragoste și cu evlavie mă închin dumi(tale) arhon cin(stite) post(elnice) Costandine Lambrino

După cercetare(a) fericitii sănătății dumi(tale) înștiințaz pe dum(itale) că iată după cum am și scris dumi(tale) cu trimisul ci au luat pre Murguleți, ȝigan(ul) dum(itale), trimisăi pre acest cin(stit) frate al nostru ieromonah Sarafim, carili veind la dum(neata), poftesc să să dea în locul Tudoscăi, ȝigăncii măn(ăst)irii Săcului, ci au luat-o ȝigan(ul) dum(itale), altă ȝigancă la măn(ăst)ire, fată mare, pre cari să ni trimiți dum(neata) și scrisoare iscălită la măn(ăst)ire cum că ai dat-o dum(neata) în locul Tudoscăi, și Tudosca să rămâ(i)e dreaptă ȝigancă a dumi(tale), ca să rămâ(i)e și sfinta măn(ăst)ire odihnită, și dum(neata). Și dând schimbul, scrisoare(a) mea aceasta va fi dum(itale) de stăpânire pre Tudosca, ȝiganca, măn(ăst)irii, cum și scrisoare(a) dum(itale) ci ne vei trimite va rămâne de stăpâniri mănăstiri(i) pe ȝiganca dumi(tale). Di aceasta n-am lipsit a înștiința, și să fii dum(neata) sănătos, rămâind,

1781 mai 27

Al dum(itale) părinte suf(letesc) și cătră D(u)mnezeu rugător.

Paisie, starețul S(fi)n(tei) M(ă)n(ăst)ri(i) Neamțului <m. p.>

A handwritten signature in blue ink, reading "Paisie starețul C. M. Neamțului." The script is cursive and elegant, with a large initial 'P'.

107. 1784 iunie 2. *Scrisoare către Paisie, egumenul Mănăstirii Neamțului, ca să dea un țigan Ioniță în împărțală cu păhărniceasa Safta Adam, de la Bărboși, ținutul Fălciului, fugit la mănăstire.*

Cu plecă(ă)ciuni și litanii închinăm dum(nea)v(oastră)
Sărut cin(s)ti(tă) și blagoslovită dreapta sfinții tale

Pentru o împărțală di țigani ci au avut dumneaei păh(ărniceasa) Safta Adămoaia, au luat un flăcău di țănanu¹, anumi Ioniț(ă), și aducându-l acasă având și eu cu dum(nea)ei împărțală mi l-au dat mie, și numai ci l-am dus acasă au fugit, și acum apucând eu pi dum(nea)ei cu judecată me-au arătat cum că țăganul esti acolo la măn(ă)sti(r)e, că i-au spus țăganii măn(ăs)t(rii) cum că di atunci au venit la măn(s)t(ir)i; Și iată acmu triimisât acestu ficior la cari, după multa a Sfințai tale bunătăti, mă rogu să porunciști Sfințai ta să aducă pe țăganu și să-l dea pi mâna triimisului meu să mi-lu aducă, iar fiind țăganul mieu tribuitori la mănăsti(re), ori să-l însoari, ori di altă tribuință, eu însăș pentru voia Sfinții tale oi învoi și l-oî lăsa, ci să-m(i) daț(i) o fată, ori un bă(i)et mai micu și dându-mi altu țăgan eu însăș când a vini părintile ci esti vechilu asupra moșiilor di la Soroca voi da zapisăli pi țiganu(l) mieu și sfințai ta să-m(i) triimiț(i) scrisor(i) pi țăgan sau țăgancă ci mi-i triimiti, numai mă rog să-m(i) trimiț(i) țăganu(l), rămâind al Sfințai tale mai mic fiu suflitis(c).

1784 iuni(e) 2

<ss>

<Însemnare pe f. 2> <Pe fila a doua, scris>:: Țăganul acesta s-au luat di la măn(ăs)ti(re) în zilele mării sale Gligori Ghica vo(i)evod.

<Pe verso-ul filei a doua, scris>:: Cin(s)ti(te) al mieu părinti suflet(esc) Sfințai sale părintilui Paisă, egum(en) ot Măn(ăs)t(irea) Neamțul, cu pli(că)ciun€, să se dea.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 115, original, difolio, sigiliu în ceară neagră.

¹. țăganu.

108. 1785 aprilie 16. *Iacov, Episcopul Hușului, scrie lui Paisie, egumenul Mănăstirii Neamțul, privitor la purtarea monahului Evsevie și la fuga unor țigani de la mănăstire ajunși la Episcopie.*

Prea cuvioase stareț a Sfintii Mănăstiri Neamțului chir Paisie
Arhierească blagoslovénie triimitem Prea cuvioșii tale

Precum mai înainte nespuse bucurie am avut văzind că cea după voia lui D(u)mnezeu viață a preocupioșii tale sporește și crești numărul fiilor celor duhovnicești, așa și acmu după pronie cea d(u)mnezăiască în sfânta mănăstire a Înălțării Domnului cu eponimia Neamțul, întru care atât(i)a frați pé cea dreaptă cale a voii lui D(u)mnezeu cu înțăleapta și părinț(e)asca ocărmuire a prea cuvioșii tale să povătu(i)esc spre slava lui D(u)mnezeu și bucuria și lauda patrii noastre, ne simțim îndatorii a fi silitori după putința noastră pentru odihna și mulțămire(a) preocupioșii tale și a sfântului lăcaș, fiind și noi unul din adunare(a) fraților și fiu a sfintei mănăstiri după podvigul cinului călugăresc.

Pentru aceia încredințăm pre preocupioșie ta că dragoste(a) preocupioșii tale și a sfintii mănăstiri nu numai ne agiungise monahului Evsevie, ci nici o întâmplare nu poate să o răcească, și de s-au și îndreptat numitul Evsevie înaintea preocupioșii tale cu aruncare(a) pricinii asupra dichiului nostru ierodiaconului Calinic, vei ști preocupioșie ta că nu pentru altă pricină au fost trimis

la mitocul mănăstirii să aducă țișanca Crucerescului, fără numai ca să știe în ce chip țișanca acmu să află la mănăstire. Care după ce s-au înștiințat Crucerescul n-au mai pus nicio pricină, și nu era trebuință a triimite numitului monah Evsevie și scrisoare, fiind mitohul atâta de aproape de episcopia noastră, pentru care putea să îngăduiască și să vie să ne înștiințeze ca să-ș(i) afle dreptatea și să nu joace un joc atâta de necuvios cinului călugăresc, zic, nu trebu(i)e să-s(e) rădică cu pari asupra oamenilor noștri și să strige că or face moarte, necinstind tot cinul călugăresc cu scandăla privitorilor și micșurând ipolipsul părinților ce sânt supt ascultare(a) preacuvioșii tale. Însă pentru cea ce ne învață să purtăm sarcina unul altuia și pentru dragoste(a) preacuvioșii tale, fie (i)ertat cuviosul monah Evsevie, că pe noi nu ne mâhnesc atâta neagiungirile unora ca acestora, cât ne vesălesc cucernicia și bună orânduiala părinților cilor ascultători de învățăturile preacuvioșii tale, dintre cari am cunoscut și pe triimisul cătră noi a preacuvioșii tale cuviosul ierodiiakon Ghenadie, căruia după cerire(a) preacuvioșii tale i s-au dat de cătră noi voie și blagoslovenie și carte de milosténie ca să umble pentru milosténie în eparhie noastră. Și am scris și protopopului nostru de Lăpușna să fie agiutoriu triimisului preacuvioșii tale și de va găsi grâu să cumpere, cari noi îl dăruim sfintei mănăstiri. Pentru cari i s-au rânduit să ia 100 lei de la protopopul nostru de Lăpușna.

Osăbit te înștiințaz pentru niști țișani fugiți de la măn(ă)stire, carii și câți arată pitacul triimis, carii unii sânt mai de curând fugiți, iar altul este fugit de cinsprăzăci ani, carii ca să nu să înprăștie pe la bo(i)eri i-am oprit aice și i-am întrebat ce iaste pricina pentru care fug de măn(ă)stire. Ei mi-au răspuns că nu să pot cuprindi cu chivirnis(e)ala pentru hrana vieții lor.

Deci poftesc pé preacuvioșie ta să li să dea acestor țișani de aice țidule cu dajdea lor ce s-a socoti, și eu voiui triimite pentru dănșii dajdea la mănăstire, numai ca să nu să înstreineze, și cu vrême(a) să vor aduci iarăș la mănăstire, arătând celoralalți țișani că acéștie s-au lăsat cu dajdie și câte mult și că să vor aduce la mănăstire ca să nu să mai obrăznicească și alții ca să fugă. Și această iconomie cu țișanii cercetând vii găsi preacuvioșie ta că au făcut-o și alți(i) mai înainte de noi arhierei ce au fost din sfânta Mănăstire Niamțul. După aceste(a) rugându-ți de la milostivul D(u)mnezeu împreună cu cea plină de duhovniceasca bucurie petrecire a luminatului praznic a Învierii Mântuitoriului nostru I(isu)s H(risto)s îndelungată viață spre buna ocârmuire și îndreptare celor duhovnicești frați rămânem,

ан(и)а(іе) сѣ <16>

*авше <1785>

A preacuvioșii tale după darul D(u)hului sfânt, sufletesc părinte.

Iacov, Episcop Huș(u)lui

< Pe verso-ul filei a doua, scris >: Preacuviosului stareț chir Paisie de la sfânta Mănăstire Neamțului, cu fericită săn(ă)tate și cu blagoslovenie să să dei; Di la prea sfînția sa părinte chir Iacov, episcop di Huș(i) pentru țișani(i) ci să află fugiți(i) acolo la Huș(i) la episcopie di la măn(nă)s(t)i(re)a Neamțul.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 117, original, difolio, filigran.

109. 1785 aprilie 16. Lista țișanilor Mănăstirii Neamțului fugiți la Episcopia Hușului.

Țigani ce să află fugiți de la Mănăstire(a) Neamțul veniți la Episcopie Huș(u)lui.

1785 ap(rilie) 16

Domintie Furdacu cu fimeia lui.

Ion Furdacu cu fimeia lui.

Ion Țimure cu fimeia lui și cu un copil frate a lui anume Trif.

Iancul Țimurea cu capul lui ce au fost lipsit de la măn(ă)stire de 15 ani.

Pintelei, sin Ion Leuștian, ce au fost fugit cu o Ruscă a unui soldat de la maior din Iaș(i), și umblând ca să o ia nu l-am lăsat, ci am triimis pe Ruscă la maioru(l) ca să o dea după bărbatul ei și lui Pinteleiu, Țiganu(l), i s-au dat voie să-se însoare să ia Țigancă ori ori de la vreo mănăstire ori de la episcopie. Pentru care Țigancă să-se poată învoi mămăstire(a) cu lesnire cu stăpânul ei, și au luat pe o Țigancă a episcopiei cu cununie cerșindu-o în multi rânduri de la noi.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 118, original, filigran.

110. 1785 mai 20. *Ignatie, egumenul Mănăstirii Treisfetitelor din Iași, se învoiește cu Paisie, starețul Mănăstirilor Neamțul și Secul, pentru un schimb de Țigani între Treisfetite și Secul.*

Gavril mitropolit Moldavii adeverim.

Adeverim printr-această a noastră scrisoare la mâna precuvioșii sale chir Paisăe, starețul svintelor Mănăstiri Niamțul și Săcul precum să știe că un Țigan a Mănăstirii Săcul, anume Lozânschi, sîn Ion Jitariul, cu cununie luându pe o Țigancă a Mănăstirii Triisfetitili, anume Nastasăe, fata lui Gheorghie, ficiorul lui Grigoraș, și a Gafiții, Țiganul Triisfetitelor, și Țiganca Gafița a Agapie, am făcut învoială cu mănăstire(a) Săcul, și în locul Nastasăei ni-au dat pe un Grigoraș, ficiorul Ștefăni, fetii Domnescului, care au fost driaptă Țigancă a Mănăstirii Săcului, și au ținut-o un Țigan a Episcopiei Romanului, și acest Grigoraș au venit în parte(a) mâni-sa la Mănăstire(a) Săcul. Deci fiind schinbul acesta cu bună primire(a) amînduror părților, de astăz(i) înainte și în veci să aibă Mănăstire(a) Săcul a stăpâni pe Nastasăe ca pe a sa driaptă roabă cu tot rodul ce va (i)eși dintrânsa. Așîdere și Mănăstire(a) Triisvetitele să aibă a stăpâni pe Grigoraș, ficiorul Ștefăni, fetii Domnescului, cu tot rodul ce va (i)eși dintrânsul, în veci. Și fiind că am luat asemenea(a) scrisoare cu pecetea numitei Mănăstiri Săcul și cu iscălitura starețului pe stăpânire(a) numitului Grigoraș, Țiganu(l), am dat și de la noi această scrisoare cu pecete(a) Mănăstirii Triisvetitelor și cu iscălitura noastră.

1785 maiu 20

<ss>

< Pe verso-ul filei a doua, scris >: Zapis de la egum(enul) de la sf(ânta) Măn(ă)stiré Trei Sfetitile din Iași pentru împărțala ce au făcut cu Țiganii cu sf(ânta) M(ă)n(ă)stire) Secului.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 119, original, difolio, filigran.

111. 1785 august 10. *Ioan Ursoianu, biv treti logofăt, scrie lui Paisie, starețul Mănăstirii Neamțul, ca să-i trimită Țiganii risipiți pe la mănăstire și să facă schimb pentru cei căsătoriți. Țiganii se aflau sub povățuirea lui Iacov, Episcopul Hușului.*

Cu smerită închinăciune serut cinstită driapta precuvioșiei tale

Vremea și întâmplarea au mijlocit ca prin această plecată a mea scrisoare ce fac înștiințare precuvioșiei tale că măriia sa Costandin Muruz v(oie)voda mi-au dat danie și miluire un selaș de Țigani streini cu hrisovul mării sale, un Țigan bătrân muntian cu Țiganca lui și cu toți ficiorii lor, după cum i-au dat înscris atuncea vornicul de Țiganii g(o)spod; dar fiind că acești Țigani să afla supt

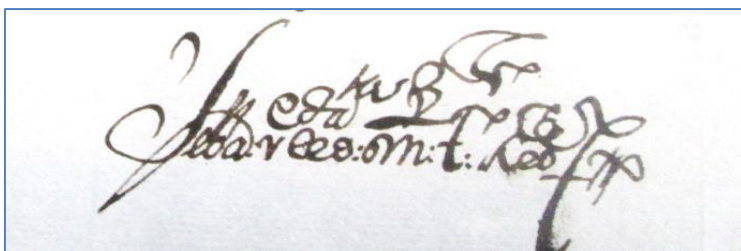
povățuirea prea sfinții sale părintelui Iacov, episcopul Hușului, încă din vremea ce era dicheu la mitropolie, și de la prea sfinția sa luând eu răspunsu cum că sint înprăstieți pe la depărtate locuri și că cu astăzi cu mâine prin iconomie preasfinții sale îm(i) vor veni țiganii la mână cerșindu-mi încă se-l și împărtășesc cu un copil din țiganii acește, mult m-am zbuciumat și m-am cheltuit căutându-i pân(ă) am aflat pe țigani, care pe unde se află. Și dând jalobă mării sale lui vod(ă), arătând și hrisovul domnesc de danie, s-au milostivit și măriia sa și cu luminată cartea mării sale s-au rânduit armășel spre strângerea țaganilor la casa mea, pe ficiorii țaganului, de pe unde i-am găsi de la case bo(i)erești și mănăstirești i-am pus la mână. Iar țaganul cel bătrân cu țaganca lui, fiind că să află la moșiia Mogoșeștii, a Mănăstirii Niamțului, pe Siret, având ei fată pe Măriuța, care iaste măritată la Mănăstirea Niamțului, după un țagan mănăstiresc, anume Lupul Calăul, iată armășelul, după poronca domniască, vine ca să-i rădice și pe acește și să mi-i aducă.

Deci eu știind că după cum ochiul nu poate suferi o mică lechia, asemenea la preacuvioșia ta iaste nesuferit lucru strein și strămbătatea cuiva, și neîndoindu-mă că se va socoti aceasta înaintea preacuvioșiei tale vreo mahnăciune, mă rog preacuvioșiei tale se poroncești se se dea pe țaganul cel bătrân înpreună cu țaganca lui, iar pentru fata lor Măriuța, fiind că un frate al Măriuții, anumi Andrei, au luat pe o țagancă măn(ă)stiriască, adec(ă) pe Ilinca, fata lui Pricopi Buliarcă, țigan măn(ă)năstiresc și acmu în trecuta săptămână fugind țaganca de la bărbat din satul Storneștii a mitropoliei, au venit la mănăstire. Mă rog să fie poronca preacuvioșiei tale se se dea la armășel și pe Ilinca, țaganca, ca se-ș(i) vie la bărbat, și va fi aceasta în locul Măriuții, una pentru alta. Mă rog se nu să facă smintială pentru țaganca Ilinca, căci fiind cununată cu țaganul, nici legea nu dă ca să se despartă, dar nici mănăstirea nu păgubește nimic rămâind țaganca mea Măriuța la mănăstire în locul aceștia. Iar pentru rodul ce-au (i)eșit din Măriuța rămâne ca să fac împărțală cu mănăstire(a), și fiind că mie acmu nu-mi dă mâna într-această dată se stau după această triabă, fiind rânduit la hotărâtul unor moșii a preosfinții sale mitropolitului, aceasta va rămânea pe când voi avea vreme și mă voi învoi eu cu mănăstirea cum a fi mai bine, încă din cel drept de la mine va mai trece la sfînta mănăstire, și măcar că țaganul cel bătrân, după obiceiul țaganilor, mi să pare se-ș(i) fi schimbat numele, dar la cea de pe urmă, măcar oricum se-l cheme, eu încredințaz pe preacuvioșia ta cu chezeșluirea sufletului meu că atât vornicul de țigani care iaste față, cât și preasfinția sa episcopul, pe acest selaș de țigani m-au încredințat, însuși preasfinția sa mi-au dat mie a înțelege câți ficiori are țiganul cel bătrân, și anume care ce meștersug are, și pentru fata țaganului că s-au măritat după țaganul Mănăstirii Niamțului prin știrea prea sfinții sale, și altele câte s-au vorbit pentru țaganul acesta preasfinția sa le știe. Mă rog preacuvioșiei tale după atâta ostenială și cheltuială ce mi s-au pricinuit pân(ă) acmu pentru țiganii acește, se nu mi să facă smintială, nici să fie umbletul armășelului în zadar, după cum preacuvioșia ta strămbătate nimăruia nu va (i)eși. Iar eu,

1785 av(gust) 10

Al preacuvioșiei tale fiiu sufletesc și plecată slugă

Ioan Ursoianu, ВИСЪ Г ЛОГ(О)Ф(Ъ)Т <m. p.>

Măriuța, care o țâne Lupul Calău, au depreună făcuți un ficior Vasile Ci(o)botar și o fată Ioana.

Vasilie iaste însurat, țâne pe Irina, țagancă mănăstiriasc(ă) la Vânătorii Niamțului, și au copii.

Ioana încă iasti măritată după Neculai Ci(o)botar, țagan mănăstiresc și au copii.

<Pe verso-ul filei a doua, scris>: Preacuviosului cinstitului părintelui meu sufletesc sfinții sale starêțului Paisie al Sfintei Mănăstiri Niamțului, cu smerită închinăciune; De la dum(nealui) Ioniță Ursoian, biv 3 logofăt, pentru Măriuța, țiganca, pi cari o au ținut-o Lupul Calăul, țigan al Măn(ăsti)rii Neamțului.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 120, original, difolio, filigran.

112. 1785 septembrie 4. *Iacov Rășchitor, armășelul, mărturisește că a strâns de la Mănăstirea Neamțul, după porunca domnească, niște țigani de ai lui Ioniță Ursoianul, biv treti logofăt.*

Adică eu Iacov Rășchitor, armășăl, dat-am acest adivărat sinet al meu la mâna sfinții sale părintelui starețului chir Paisie di la sfinta Măn(ăsti)ri Neamțul, că fiind eu rânduie cu carti g(os)pod ca să strângu niști țigani ai dumisale biv 3 log(o)f(ă)t Ioniță Ursoianul, adică pi un Radul și pe fimeia lui Safta, țigani bătrâni munténi, și pe o țigancă, anume Ilinca, fata lui Pricopi Bulearcă, ci fugisă di la bărbatul său Andriiu, sin Radul, și a Saftii, țigancii, aflându-i în țiganii Mă(năs)tirii Neamțului mi s-au dat pre mână, pre cari după porunca g(os)pod ci am avut să am ai da în mâna dumisale biv 3 log(o)f(ă)t(ului). Și spre adiverință am pus degitul niștiind carte.

* $\overline{\text{A}\Psi\text{П}\text{E}}$ <1785> $\overline{\text{C}\Psi\text{ПT}(\text{E}\text{M}\text{B}\text{P}\text{I}\text{E})}$ $\overline{\text{A}}$ <4>

Eu Iacov Rășchitor, armășăl.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 121, original, difolio, filigran.

113. 1786 mai 25. *Vătaful Vasile Manole din Negrești mărturisește pentru un țigan al său, Ioniță Muntean, luat înapoi de la Mănăstirea Secul împreună cu femeia sa, făcându-se și împărțea la copiiilor între dânsul și mănăstire.*

Adiveresc prin această adivărată scrisoare a mea pentru un Ioniță Muntean, țigan, care știe și meșterșug al ciobotăriei, care țigan fiind că iaste dat miie danie și miluire de la măriia sa Costantin Dimitrie Muruz v(oie)voda din drepti țigani domnești, cu fimeia și cu copii lor, pre cari țigan fiind că l-am aflat în țiganii sfi(n)t(e)i Măn(ăs)t(i)ri Săcului, și după dreptate cerându-l di la sfinții sa părintele starețului chir Paisie, mi l-au dat și l-am luat împreună și cu cinci copii, anume Grigorie, Axiniia, Efrem, Mariia, Tudora, bez di Mariia, tij fată a acestui țigan, care au rămas Măn(ăs)tire(a) Săcului fiind măritată după un țigan al al măn(ăs)tirii, anume Tomă Crețăscu. Așijderea am mai luat încă o copiliță mică, tij fată lui Ioniț(ă) Munteanul, ciobotar, anume Paraschiva, iar pe fămeia lui, anume Eftimiia, cu care au făcut și alte copii, cei di mai sus arătați, fiind că au murit nu o am luat, însă pentru această țigancă au rămas să să facă cercetare di iaste dreaptă a măn(ăs)tirii sau nu, căci așa au dat samă că ar fi a măn(ăs)tirii fată a unii Sandii a lui Miron, țigan, măn(ăs)tiresc, și pre urmă după ci s-a dovedi, atunce după rânduială și după toată dreptatea ci va da, atâta sfînt(ei) măn(ăs)tirii, cum și mie, să avem a ni trage partea. Și pentru mai adivărată credința am dat această scrisoare, pre cari o am și iscălit-o.

* $\overline{\text{A}\Psi\text{П}\text{S}}$ <1786> $\overline{\text{M}\text{A}\text{H}}$ $\overline{\text{K}\text{E}}$ <25>

Vasăle Manole, văt(av).

<Pe verso-ul filei a doua, scris>: Zapisul vătavului Vasile Manole ot Negrești pentru Ioniț(ă) Munteanu, țig(an) a dumi(sale), și pentru țiganka lui ci au fost a Mănăstirii Săcului.

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 122, original, difolio, filigran.

114. 1786 iulie 19. *Scrisoare adresată lui Paisie, starețul Mănăstirilor Neamțul și Secul, ca să-i dea înapoi o țigancă Ștefania, măritată cu un țigan de la Mănăstirea Neamțului.*

Cu fiască plecăciuni închinându-mă, sărut cinst(ită) mâna sfinției tale

Dorim săn(ă)t(ate) de a purure a ave(a) înștiințare pentru a sfinției tale fericită săn(ă)tati, de cari înștiințându-mă că este întriagă să mă bucur din tot sufletul meu și să laud pre înaltul zăditori cari pentru mângă(i)ere(a) noastră a fiilor Sfinției tale celor duhovnicești păzăști pe sfinție ta supt a sa bogată milă, cari și pe noi pentru rugăciunile sfinției tale ne țani săn(ă)toș(i) și păr(ă) acu(m) trăim apăraț(i) de supărările celi mai greli a înprotivnicilor, și de acu(m) nădăjduim pe mila înaltului zăditori că pentru sfintele rugăciuni a sfinției tale vom fi apăraț(i) măcar de om ave(a) și ispite.

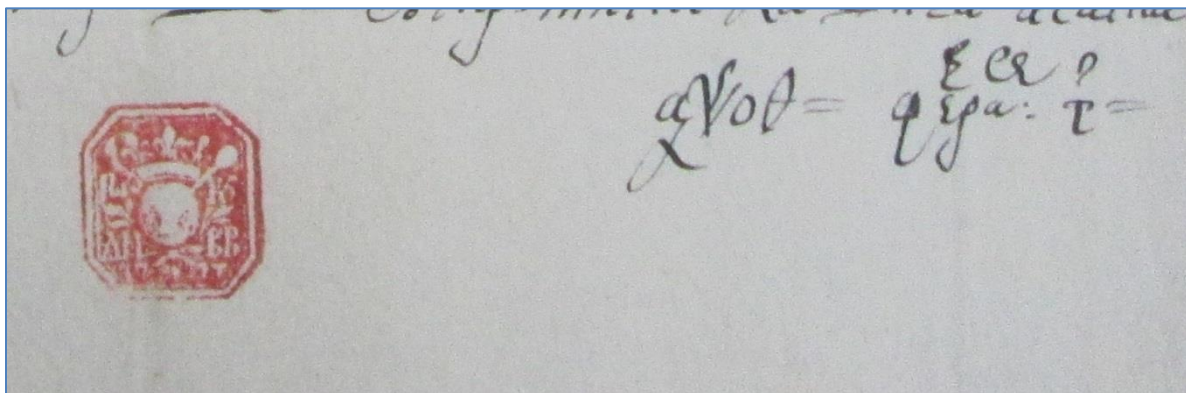
Osăbit fiind încredințat în părintească bun(ă)tate(a) și dragoste(a) sfinției tale mă îndrăznesc pentru o țigancă, anume Ștefănie, cari țigancă este driaptă a me(a) de pe răpăusatul socrumieu jăc(nicerul) Mih(ă)lache Cheșcu; și această țigancă să află măritată după un țig(an) a Mănăstirii Niamțului Ion Chimingeriul sau Jătariul, cu șădere(a) lui să află în Vânători, aproape de casăle Dediului, cari țigancă pentru că este driaptă a me(a) fără pricină spre încredințare(a) sfinției tali triimit și scrisoare care am pe acest niam de țig(ani), cari scrisoare cunoscundu-să a fi vrednică de credință și de cătră sfinție ta precum o țan eu, mă nădăjdu(i)esc și dreptății ce-i alege poroncite și de a fi țaganka fără de roadă, atunce cer să mi să de(a) din drepti țiganii Mănăstirii o fată de țig(an), care să află vârstă de măritat, fiind că am un țigan holtei lucrători de pământ să-l însor și măcar că dreptate(a) pravililelor pământului mă îndrăznești a mai cere un suflet pentru slujba țigancii, dar dândumi-să țiganka care o cer cu dreptate făr(ă) de ostenială, atunce eu mă las de ace(a) dreptate, pentru cari mă rog sfinției tale, fiind că am casă și copii căroră le trebu(i)ești slujbă și mai vârtos fete mari de măritat căroră le trebu(i)ești la căsătoriile lor zăstri, să arăt(i) milostivă bunătate și driaptă roaba me(a) să mi să de(a) pe cum sânt încredințat că or câștiga copii(i) miei fără pricină driaptă moștenire(a) lor. Și mă rog sfinției tali, la sfintele rugăciuni ce faci cătră milostivul Dumnezeu să nu ne uiți și pe noi, rămâind

A sfinției tale plecat și duh(ovnicesc) și închinati slugă <ss>.

1786 iuli(e) 19

<Pe fila a treia, scris>: Măriuța, țiganka, fata lui Neculai Crăcescul, țigan Măn(ăs)tirii Rășcăi, au vândut-o măn(ăs)tire(a) Rășca răposatului Mihălache Cheșcu, socrului dumis(ale) șat(rarului) Ilie Cârstea, luându-o un țigan a dumisale răposatului Mihălachi Cheșcu, anume Ioniță, ficiorul lui Simion, țiganul, cu care au făcut șasă copii, anume Vasilie, și Gheorghie și Gherasim și Toader și Ștefaniia și Iliana. Și zapisul cel în vânzare a măn(ăs)tirii Rășcăi scrie din let *3C11P <7283 / 1775> маи еѣ <15>

ANI, Fond Mănăstirea Secu, III / 123, original, difolio, filigran.

Pecete domnească din 3 februarie 1779

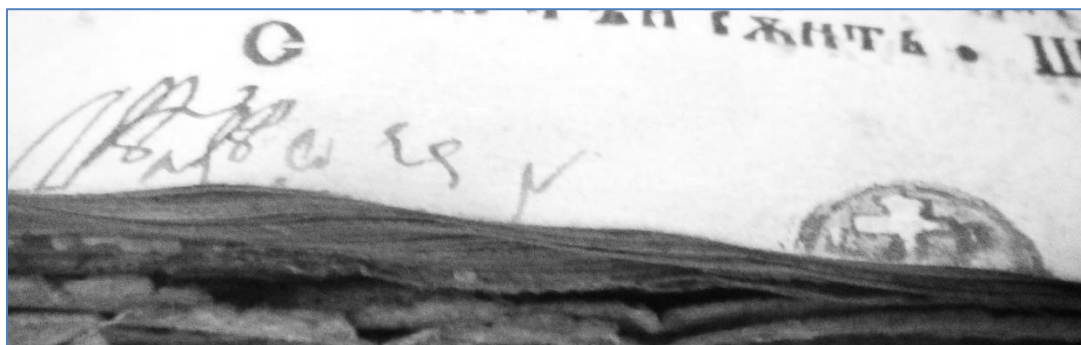
Pecetea Mănăstirii Trei Sfetitele din Iași (20 mai 1785)

ÎNSEMĂNĂRI DE PE CĂRȚI (V)

Costin CLIT

<sec. XVIII>

Această carti să-s(e) știi că esti trimis(ă) din țara muntenie(a)sc(ă), trime(a)s(ă) [de] Ghiorgbi Bildeman (...) ¹.

Pe un *Antologhion*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1745, p. 56 v. - 57; proveniența: parohia Șișcani; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 1594); o semnătură și pecete aplicată la p. 73<probabil clucer Gheorghe²>; Altă însemnare: „Dat-am adivărat și bine încredințat zăpisul meu la mâna dumnisale jupânu(lui)”, coperta 3.

^{1, 2} Tăiat la legat.

1738 (7246) mai 31

7246 <1738> maiu, la trii ceasuri de zi, într-o m(i)ercuri, s-au cutremurat pământu(l) foarte tari cât de s-au răsăpit mult sfinte bisărici.

Pe o *Cazanii*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1781, p. 187; proveniența: parohia Bogdănești; Muzeul Eparhial Huși.

<după 1742 - prima jumătate a sec. XIX>

(...) ¹ este (...) ² celui mai păcătos omu, robul lui IS HS Sandulachi Cațichi, și cine va pune gându(l) să o furi Dumnezău milostivul să nu-i agiute a împlini al său gând.

Pe o *Cazanie*, București, 1742, fără pagină de gardă și început, până la p. 10; proveniența: Codăești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 479); Alte însemnări: „B. Bulbac”; „T. Bulbac”; „Vasile Șipotean”; „Ionu Racoviță”

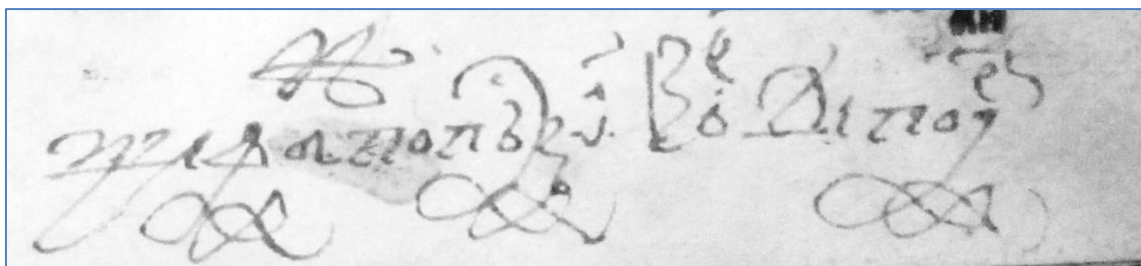
¹ Lipsă pagini.

² Șters.

<după 1746>

(...) ¹ cu slujbă ot Mehedințe, unde este și Turnul Săverinului și am trămes-o la frate-meu această carti să să știi că esti a me(a), a lui Ghiorgbi. / Ștefan Popăscul, biv trete armaș, pentru să o așez(e) la sfenta besăric(ă) ot Costești pe cum s-au or(ân)duit pentru să să pomeniască numele

părențelor și al nostru. / †Și viind acastă carte și cu alte cărți la mână mia eu li-am dat la sfânta bisărică de la Costești ca să fie pomenire vecinică frăține-meu și părinți(lor) noștri. / Ștefan Popăscul, vor(nic) de poartă.

Pe un *Triodion*, 1746, p. 5-16; proveniența: parohia Puntîșeni; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 474); Altă însemnare: „Să să știi di când au răposat moșul meu Ion(i)ță Papucu”.

¹ Rupt.

1749 (7257) mai 15

† Acestu *Mărgărintu*¹ l-au cumpărat oamini de Pătrășcani dreptu cinci lei și acii ban(i) i-au dat cu voia lor fiindu niște (ban(i) mulți de Ciurilă din sat)² și i-au scos Grigorii Părțe și s-a dat pe acest *Mărgărintu* să fii la sfânta beserică, și eu To(a)der Răul am dat șepti parali la (a)cestu *Mărgărintu*, ca s(ă) știi. / (Бѣ) л(ѣ)т(ѡ) ✙ 3СНЗ <7259 / 1749> маи еѣ <15>.

Pe *Mărgăritare*, București, 1746, fără început¹ (de la p. 5), p. 11-20; proveniența: necunoscută; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 347).

¹ În partea superioară din interiorul cărții, titlul *Mărgărintul al lui Zlataust*.

² Transcriere incertă.

1752 <f. l. z.>

Ace(a)stă carte ce să numește *Oftoicu* e(s)te a p(r)eutului Neculai, săn popa Mehălache, și cine s-ar is(p)iti să o fure sau să o schimbe, să fie pricumu zăce apostolul Pavel, anatema maranafta, și cându s-au cu(m)părat această carte umbla vale(a)tul 1752.

Pe un *Octoih*, Sfânta Episcopie Râmnic, 1750, paginile de la *Predoslovie*; proveniența: parohia Tutova (cota: III 364); Muzeul Eparhial din Huși.

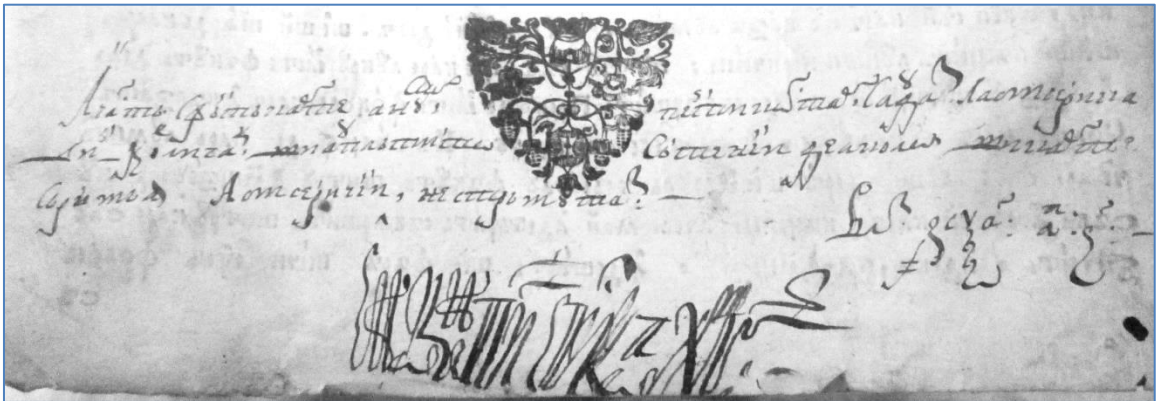
<1753-1773>

Aceastăsfântă carte am cumpărat eu, Costantin sin Ion stegar, și am dat la biserica no(a)stră aice în Gherghești pentru suflet(ul) nostru, Costintin și feme(i)e Nastasie și a fiilor noștri și pentru suflet(ul) a tot niamul nostru să ne fie pomană în veci, iar cine ar fura-o afurist și legat cât și optusprăzece otiț(i).

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), p. 99-101; proveniența: parohia Gherghești (cota: III 234); Muzeul Eparhial din Huși.

1753 (7261) aprilie 6

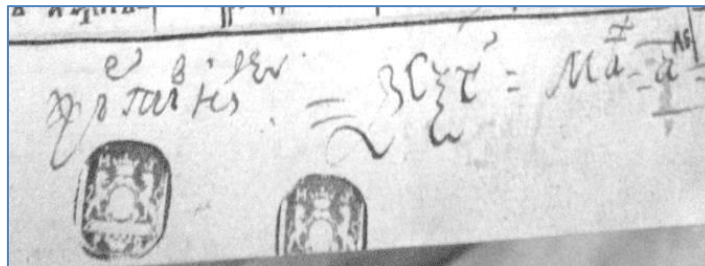
Această sfântă carte anumi *Penticostar*, s-au dat la biserica din Cărligaț(i) și au plătit-o sătenii de acolo și(-i) carte sfântă a bisericii nestrămutat. / V(ă)l(ea)t 7261 ap(rilie) 6. / Inochentii, ep(i)scop Huși.

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753); proveniența: parohia Râșești; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 246).

1755 (7263) mai 1

Această svântă carte ce aré întru sine toată slujba praznicilor dumnezăești și ale svintei Născătoarei de Dumnezău și ale altor svinți ce să prăznuescu și a sfinților de obște, am cumpărat-o eu, roaba lui Dumnezău Ilinca Rusetoi stolniceasa a răpăosatului Mihălache Ruset vel stol(nic), și am dat-o sfintei bes(e)rici de noi făcută de la Boțești ot ținut(ul) Vasluiul, unde să prăznuește Buna Vestiré a Pre(a) Sfintei de Dumnezău Născătoare și Prea Fecioarei Mariei, ca să să pomeniască sufletele noastre la Dumnezăiasca și nesăngerata jărtvă a sfântului jărtăvnicu. / *acgr <7263 / 1755> MAH A <1>. Și am cumpărat-o în zilele preluminatului domnu Ion Matfiei Ghica, v(oi)e voda.

Pe un *Antologhion*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1755 (7263), p. 1-18, pecetela p. 16, 18, 382, 386 v.; proveniența: parohia Vulturești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 1206); La p. 16 însemnarea: „Preot Juncu, 1977”.

1758 (7267) septembrie 14

Să-s(e) știe di câ(n)d au prădat tătarii țara de jos la sept(embrie) 14, le(a)t 7267 <1758>. Și am scris eu, erei Lupul prot.

Pe o *Cazanii*, București, Sfânta Mitropolie, 1768, p. 136; proveniența: parohia Țuțcani; Muzeul Eparhial din Huși.

EDIȚII: Ștefan Bujoreanu, *Note depe cărțile bisericești dela biserica Țuțcani-Mănăstire <Covurlui>*, în „Cercetări istorice”. Revistă de istorie românească, Anul XIII – XVI, nr. 1-2, Iași, 1940, p. 408.

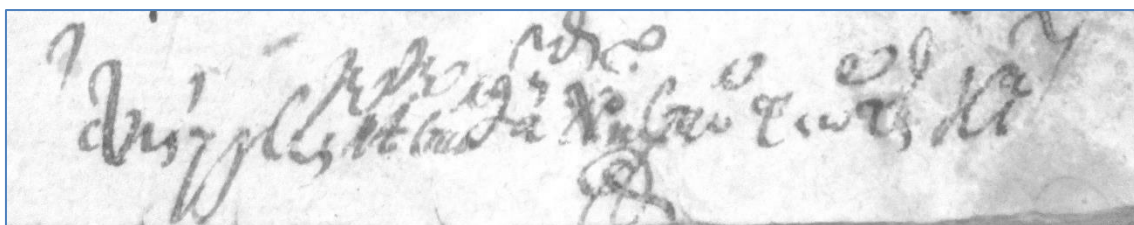
1759 (7268) decembrie 29

Acest *Octoih* iaste a sfintii episcopii Huș(u)lui și cine ar înstreina-o de la sf(â)nta episcopie și n-ar aduce-o iarăș la locul ei, să-i fie părăș la înfricoșatul giudeț Sfinți Apostoli Petru și Pavel. / (Бѣ) л(ѣ)т(ѡ) *ꙗꙋꙋи <7268 / 1759> декемвриѣ кѣ <29>.

Pe un *Octoih*, Râmnic, 1750, p. 61-83; proveniența: Episcopia Hușului; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 350).

1769 noiembrie 12

Eu, Anița Micleasca, am cumpărat aceast(ă) carti împreun(ă) cu dum(nealu)i vărul Ianachi Hris(o)verghi, stol(nicul), și cu dum(nealu)i căpitanul Ghiorghee, ca să fie spre slava Domnului la (vă)l(ea)t 1769, no(i)em(brie) 12. / Anița Micleasc(a), stol(niceasă) / Ian(a)chi Hris(overghi), stol(nicul) / Ghiorghee, căp(i)t(anul). Și l-am închinat sfintii biserici din Cotic, undi să prăznu(i)ești Sfinții cii făr(ă) trupuri Voievozii Domnului Mihail și Gavriil.

Pe un *Octoih*, 1769, fără început, p. 13 și următoarele; proveniența: parohia Drăgești, filiala Cotic; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 349); Altă însemnare: „Dăruită la 1769 de Anița Micleasca și vărul ei Iancu Hrisoverghi, la bis(erică) din Cotic”, coperta 2, grafie latină (secolul XX).

<după 1767-prima jumătate a sec. XIX>

Să știi că acestu *Pentecostar* s-au cumpărat de titori i de poporen(i) de la Filoteiu, săn Gavriță, pren mână nepotă-său Gheorghie deiacon, s-au vândut în triisprăzăci lei ban cine cât au dat este izvod la mine. Cin(e) l-a muta di (a)ici să fi(e) blăstăm(a)t. Gavril di(a)con. Să ști(e) că iasti aceast(ă) carti la schit(ul) Șişcanilor.

Pe un *Penticostarion*, Episcopia Râmnicului, 1767, 28 v.; proveniența: parohia Șişcani; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 288).

1772 <f. l. z.>

Să să știi di când am scris a(i)ci în carte(a) aceasta umbla vele(a)tu(l) (17)72 și am scrisu mai gios iscălitul.

Ce iasti viața noastră, floari de dimineață cu (...).

Pe o *Cazanie*, 1742, fără pagină de gardă, coperta 2; proveniența: parohia Sfinții Trei Ierarhi; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 332).

1773 <f. l. z.>

Vasile Tiron dascăl / A(m) scris aice într-această carte vornicul Știfa(n) Me(...), zi(s) Hușanu, și am ținut și casă în Gherghești în zălile preînălțatului d(o)mnului nostru, măria sa răposatului Ghica, și am și iscălit în carte. / 1773.

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), p. 69; proveniența: parohia Gherghești (cota: III 234); Muzeul Eparhial din Huși.

¹Transcriere îngreunată de tăiatul cărții la legat.

1774 iulie 21

Să să știi di cându au făcut moscalii pace cu turcii umbla vele(a)tul 7283 iar di la H(risto)s 1774 iulii<21>.

Pe un *Octoih*, 1769, fără început, p. 872; proveniența: parohia Drăgești, filiala Cotic; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 349);

<după 1775 - prima jumătate a sec. XIX>

Această sfântă carte ce se numești Sfântul Macari iaste cumpărată de mine, monahul Iosaf, den Agapie vechi.

Pe *Omilii*, București, 1775, de la pagina de gardă la p. 2; proveniența: parohia Sfântul Ioan din Vaslui; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 491).

1776 (7285) noiembrie 24

Acestu sfântu *Penticostar* l-au cumpărat Costantin i Catrina cu fii(i) lor Efrem, Ilie, Vasile, zet erei Costantin, Irina, și am dat 13 lei pol să fie la sfânta biserică, care este hramul Sfântul Ierarhul Nicolai ot Ibănești, să fie pomenire pentru sufletele lor și părinților și a tot ne(a)mul lor, e(a)r cine s-ar ispiti să-l înstreineză de aice să fie supt blăstăm(lu)lui H(risto)s și a Maicii Sfinții sale și a Sfântului Iera(r)h Nicolai și a Sfinților Prooroci și Apostoli și a celor trei sute 18 de otroți¹. (Бѣ) АѢТ(У) *З(С)ПѢ <7(2)85 / 1776> НОЕМВРІЕ КѢ <24>.

Pe un *Penticostarion*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, **7276 (1767)**, p. 15 v.-24; proveniența: parohia Ibănești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 279); Alte însemnări: „ot Ibănești / Erei Costandin”, p. 75 v-76; „Erei Costandin o(t) Ibănești”, p. 171 v.

¹Oteți [Părinți].

1777 martie 13

Să s(e) știi de când am ținut eu dască(lu) Vasile Tiron școală aice în Ghergești, zilele Prealuminatului și Preînălțatului d(o)mn Ioan Grigori Alexandru Ghica v(oie)v(o)d, după ce au vinit de la moscali, de la stoliță, atunce(a) umblând vele(a)tiul 1777 (vă)le(a)t de la H(risto)s, martie 13. (Vă)le(a)t 1777, altul 7285, să să știi de când am pus veletiu acest(a) (p. 98).

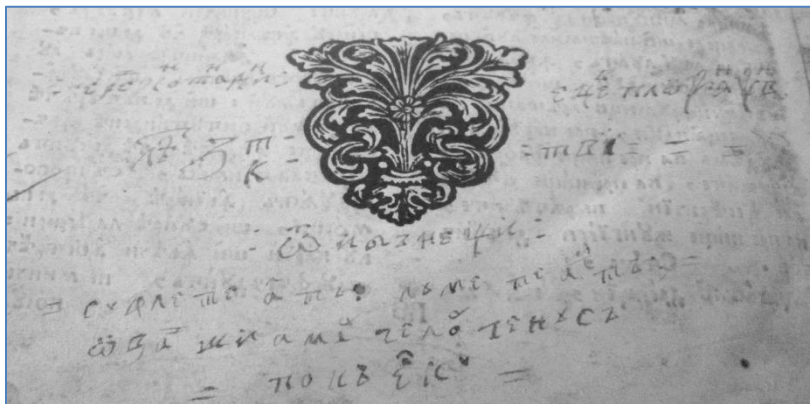
Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), p. 161-163; proveniența: parohia Gherghești (cota: III 234); Muzeul Eparhial din Huși.

1777-1778 (7286) <f. l. z.>

Suflete altă lume te așteaptă, o vai și amar celor ce nu să pocăescu, aceasta să o înțelegem o fraților. / Erei Costantin ot Ibănești / Sărac și mișel și lipsit de darul lui Dumnezeu este omul pentru păca(te)le sale. Dreptate(a) înalți ne(a)mul, e(a)ru păcatele înpuține(a)ză sămințiile pentru răutăți БѣеѢ Пѣ(…) ot Ibănești. (Бѣ) АѢТ(У) *З(С)ПѢ <7(2)86 / 1777-1778>.

Pe un *Penticostarion*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, **7276 (1767)**, p. 24v.-33; proveniența: parohia Ibănești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 279); Altă însemnare: „Erei

Con(s)tantin / (Ел) лѣт(у) *3(т)к<7(3)20 / 1811-1812> / 6488 Пас(...) ot Ibănești. / Suflete altă lume te aște(aptă), o vai și amar celor ce nu să pocăescu”, p. 217.

1778 august 21

Să-s(e) știi de când au tăet pe du(umnea)l(ui) vornicul Bogdan la 1778 av(gust) 21.

Pe o *Cazanii*, București, Sfânta Mitropolie, 1768, p. 111 v.; proveniența: parohia Țuțcani; Muzeul Eparhial din Huși.

EDIȚII: Ștefan Bujoreanu, *Note depe cărțile bisericești dela biserica Țuțcani-Mănăstire <Covurlui>*, în „Cercetări istorice”. Revistă de istorie românească, Anul XIII – XVI, nr. 1-2, Iași, 1940, p. 409.

1779 <f. l. z>

Să-s(e) știe aceasta de când s-au cutremurat pământul foar(te) tare și eram noi în bisărică la Băsăști și ne (în)tâmplasăm la axion și umbla veleatul atunce 1779. / De la Adam 7280, iară de H(risto)s 1779. Mare grozăvie era atunce.

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), penultima filă albă; proveniența: parohia Vișoara; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 233).

1779 (7287) februarie 2

Acestu *Pente(co)s(tarion)*¹ se se știi că l-am cunpăra(t) iu²/ eu, dei(a)con Maren, și soțul meu Catrina (cu) banii mei, iară nu din sat sau den melostei(u) ban(i), ce curat ai mei sintu aceștii ce am daat opt lei toț mo(...). Deci se se știi că l-am dat împreună cu alte cărți, anumi un *Ceaslovu* și o *Pesaltere* ce sânt totu cu a mei ban(i) și s-(a)u daat beserecei den ținut(ul) Vasluiului ot sat Voavrește. / Aceste cărți ce sent cunpărate (de)³ mene cu ban(i) melost(e)nii și alte două ce se află împreună iscălet(e) pe num(e)le loru la(...) beserecei aceștea, anum(e) hram(u)lu Arhanghelu Mihail și Gavril, ce iaste făcută cu osteniala mea și cu adunare de melostemeia⁴ den pen toate târgurele și îndemănare neîncetaată și pen tot s(atul)⁵ și pen alte saate pe înpregiuru ce sint numet Sohuleț, Tansa, Cră(ie)ști. Deci de va fura ceneva v(re)o carte din aciaște cu această iscălet(u)ră, de preote sau de deacon sau den dascăle sau den clericei sau den meréne, să fie afures(e)tu și blăstmaat de patruzăci de sebo(a)ră de sfenți și blăstămat cu blestămurile marelui Vas(i)le ca deavolul și lepădaat de la de toate sfen(e)le sl(u)jbe ale seborneceștii besér(i)ce și apostolești și păgubit se fie de dragostea Domnului Isusu Hre(s)tos, Dumnezeuul nostru, și celu ce a vedea-o că s-au depărtaat și s-au înstreinaat de la locul ei și nu o va spune încă sau va streca ceneva iscălit(u)rile ca se nu-s(e) adevereză încă și acela supt acel blăstăm se fie, iară cei ce spune și voru vesti adevărul, iară aceștii și

blagocloveți se fiia și priemiți împărății ceriuriloru moștinet(a)resă fiie. / I(e)rodeacon Maren / Catrena / 7287 februar(i)e 2.

Pe un *Penticostarion*, Episcopia Râmnicului, 1767 (7275), f. 1-49; proveniența: parohia Vovriești; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 280).

^{1,3} Rupt.

² Eu.

⁴ Milostenia.

⁵ Șters.

1779 martie 20

Acest *Miniat* l-am cumpărat eu de la preote(a)sa Safta ci au țin(u)t-o preot(ul) Mih(a)lachi și cini l-au lua sau l-au fura făr(ă) di voia mea să fii neiertat în veci. / 1779 mart(ie) 20 / Vasili Vinariul.

Pe *Cazanii*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1742, p. 10 v.; proveniența: parohia Avrămești; Muzeul Eparhial Huși.

<după 1780>

Acestu *Mineiu* este a bisăricii lui Sfeti Dimitri din târgul Bârladului. / Erei Manolache Cocu¹ (p. 3).

Miniiu este a lu Sfetii Dimitrii din τϠϷ² Bârladului er cine s-ar ispiți ca să-l fure să fii afurisit anaftina (p. 27 v-28 v)

Pe *Mineiul luna lui iunie*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1780, p. 3; 26 v-28 v; proveniența: parohia Tutova; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 16).

¹ Pomelnicul bisericii „Sfântul Dumitru” din Bârlad îl consemnează la 1786.

² Târgul.

<după 1780>

Acest *Minii* est(e) a bisăricii lui Sfeti Dimitri din trăgul Bârladu(l). Erei Manolachi Cocul.

Pe *Mineiul luna lui martie*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1779, la sfârșitul *Prefeței* semnată de Chesarie; proveniența: parohia Tutova; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 9).

<după 1780>

A schitului Vovidenia. / Acest *Mineiu* iaste a Obștii Starețului Paisie și s-au rânduie la schitul Asău, ca să fie nestrămutat în biserica de acolo, unde să prăznu(i)ește hramul Intrarea în Biserică, iar carele va îndrăzni a-l înstreina de la acea biserică, să fie supt neblagoslovenie și ne(i)ertat canon, până când îl va întoarce iarăși înapoi la biserică.

Acest *Menei* luna lui făvfeuară cu cele unsprăzace împreună, duple cum pre larg arată îndărăpt, s-au af(i)erosit și s-au agonesit Sf(ântul) schit Asău prin osârdiia și ostinelile cuveoșilor sale Nifon ieromonahul și Savastian monah, hănganisti din Sf(â)n(ta) mănăstire Hangul, ca să fie spre a lor și a tot ne(a)mului lor vecinica pomeniri, iar cine a îndrăzni să-l înstrăineze de la numitul schit să fie supt ne(i)ertat canon, păr(ă) când o va întoarce înapoea la schit.

Pe *Mineiul luna lui februarie*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1780, p. 1-19; proveniența: parohia Deleni I; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 15).

<după 1780>

A schitului Vovidenie / Acest *Mineiu* iaste a obștei starețului Paisie și s-au rânduie la schitul Asău, ca să fie neștrămutat la biserica de acolo, unde să prăznuiască hramul Intrarea în biserică iar carele va îndrăzni a-l înstreina în orice chip de la acea biserică să fie supt neblagoslovenie și ne(i)ertat canon, până când îl va întoarce iarăși înapoi la biserică.

Acest *Meneiu* luna lui no(i)e(m)v(rii) împreună cu cele unsprezece duple cum înapoe pre larg arată s-au afi(e)rosit și s-au agonisit sf(ă)n(tului) schit Asăul prin osârdie cuveoși(i)lor sale Nifon ieromonah i Savastian mo(na)h, hanganii din mănăstire(a) Hanga(n)ului, ca să fie spre a lor și a tot neamului lor vecinica pomnire(a) lor iar cine ar îndrăzni să-l înstreineze de numitul schit să fie supt ne(i)ertat canon păr(ă) când îl va întoarce îndărăpt la numitul schit

Pe *Mineiul luna lui noiembrie*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1778, p. 1-7; 8-18; proveniența: parohia Deleni de Jos I; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 34); Altă însemnare: „Să știi de când s-au cutremurat pământ(u)l”, grafie chirlică.

<după 1780>

Acest(e) 12 *Minei*, s-au cumpărat de pit(arul) Ștefan Cărăcașă, denpreună cu a dum(i)sale fii Ștefan și Ioniță, și s-au dat căt(ră) cin(...) (...) ¹să cinstești și să prăznu(i)ești Adormire(a) Presfintei Născătoare de Dumnezeu, iar cine s-ar ispiti al fura să fie afurisit, și partede biserică să nu aibă și sufletul lui să fie împreună cu Iuda.

Pe *Mineiul luna lui iulie*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1780, fără pagină de gardă, p. 1-6; proveniența: parohia Hârsova; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 12).

¹ Lipită altă coală peste însemnare.

1781<f. l. z.>

Să-s(e) știe de când s-au răposatuii fratele meu Pavăl aice la Bășăști. / (Vă)le(a)t 1781

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), penultima filă albă; proveniența: parohia Vișoara; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 233).

1781 (7289) martie 7

Să se știi de cându m-aam preoțit irei Marin Popa cu Catrina. **Беле(а)т(о) *зпн- <7289 / 1781> март(іе) 3 <7>.**

Pe un *Penticostarion*, Episcopia Râmnicului, 1767 (7275), f. 47-48; proveniența: parohia Vovriești; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 280).

1782 (7290)

Să-s(e) știi de când au mers preutul Manolachi la Rășăști în zilele preînălțatului d(o)mnului nostru Costantin Dimitrii Moruz¹ vo(i)evod, la (vă)le(a)t 7290.

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753); proveniența: parohia Rășești; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 246).

¹ Constantin Moruzi (30 septembrie 1777-29 mai 1782).

1781-1782 (7290) <f. l. z.>

Să-s(e) știi di câ(n)d (a)¹ răposat (fiul)¹ nostru Io(n)³ cându înbla (ve)le(a)t 7290.

Pe o *Cazanii*, București, Sfânta Mitropolie, 1768, p. 41; proveniența: parohia Țuțcani; Muzeul Eparhial din Huși.

^{1, 2, 3} Tăiat la legat.

1782-1783 (7291) <f. l. z.>

Această sfântă carte și să numești *Menei pe octu(m)vr(ie)*, ce s-au dat la bisărica noastră din Oburcean(i)¹ ca să fii pin(t)ru slujba bisăricească, fi(i)ndu cumpărat di dum(nea)lui Nene părintălu meu di dum(nea)l(ui) biv vorn(icul) Lupul Co(s)tachi, și cin(e) s-a cuteza a o fura să fii înloc cu liuda cil blăstămat și să fii blăstămat de 318 sfînți părinți la Nichăiia. <ss> / La v(e)liat 7291.

Pe *Mineiul luna lui octombrie*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1779, p. 1-6; proveniența: parohia Obârșeni; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 39).

¹ Obârșeni.

1782-1783 (7291) <f. l. z.>

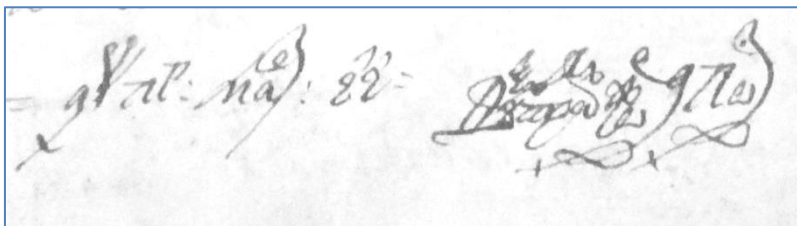
Această sfântă și dumnezăiască carte și să numești *Menei pe no(iem)vr(ie)* ci-(i) datu la bisăreca noastră din Oburcean(i)¹ ca să fii pentru slujba bisăricească fi(i)ndu cumpărat di dum(nea)l(ui) Nenepărintelui meu di dum(nea)l(ui) biv vorn(icul) Lupul Cos(tachi) la vel(e)at 7291. / <ss> Costandin (...).

Pe *Mineiul luna lui noimbrie*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1779, p. 1-4; proveniența: parohia Obârșeni; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 33).

¹ Obârșeni.

1783 martie 15

Să să știi că această sfântă carte iaste cump(ărată)¹ (de)² (Ma)³ nolachi ot Bărladu și preț(ul) cărții aceștia esti șaptespre(ze)⁴ci, adică șaptespre(ze)ci lei bani, din care bani au dat zeci lei dumn(e)aei vorniceasa Catrina Rusătoai să fii pomenită la sf(ânta) biserică, iar șapte lei am agiutat și eu cari mai gios mă voiu iscăli să fie pomenit și sufletul meu la la sfânta bisărică și s-au cumpărat în zălile preînălțatului domnu(lui) nostru Alexandru Costandin Mavrucordat voevodu, întru întâ(i)e domnii a mării sale și l-am dat acest sfântu *Triodu* la sfânta biserică la Corlătești, ce iasti hram lui Sfeti Arhanghelu, și cine l-ar fura să fii anaftima și afurisăt și blăstămat de Domnul Dumnezău și de Precurată Maica sa și de toț(i) Sfînții Apostoli, her(ul), lemnile și p(i)etrile să putrezască iar trupul acelu(i)e să f(i)e întreg și pricopsală în toată viața lui să nu aibă; și s-au cumpărat sfânta carte aceasta și s-au dat la biserică aceasta la (vă)le(a)t 1783, mart(ie) 15. / Dumitrachi Jora, post(elnic).

Pe un *Triodion*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1792, p. 1-8; proveniența: parohia Bogdănești; Muzeul Eparhial Huși.

^{1, 2, 3, 4} Rupt.

1784 aprilie 20

Să-s(e) știi di când am prefăcut clopotul lui Sfânt(ul) Dimitr(i)e și cu toat(ă) cheltuiala am cheltuit 22 lei. / Ierei Lupul prot. / 1784 ap(rili) 20.

Pe o *Cazanii*, București, Sfânta Mitropolie, 1768, p. 149 v.; proveniența: parohia Țuțcani; Muzeul Eparhial din Huși.

EDIȚII: Ștefan Bujoreanu, *Note depe cărțile bisericesti dela biserica Țuțcani-Mănăstire <Covurlui>*, în „Cercetări istorice”. Revistă de istorie românească, Anul XIII – XVI, nr. 1-2, Iași, 1940, p. 409.

1785 <f. l. z.>

Să-s(e) știi de câ(n)d au vinit Alexandru Ion, vod(ă), la (ve)le(a)t 1785. / † Erei Lupul, prot(o)s.

Pe o *Cazanii*, București, Sfânta Mitropolie, 1768, p. 30; proveniența: parohia Țuțcani; Muzeul Eparhial din Huși. EDIȚII: Ștefan Bujoreanu, *Note depe cărțile bisericesti dela biserica Țuțcani-Mănăstire <Covurlui>*, în „Cercetări istorice”. Revistă de istorie românească, Anul XIII – XVI, nr. 1-2, Iași, 1940, p. 408.

1785 ianuarie 1

Să se știe di când s-au mazilit mărie sa Alixandru Costand(i)n v(oie)v(o)d; și au venit d(o)mn mărie sa Alixandru Ioan Mavrocordat voevod, umbla velet atunce 1785 ghenar 1. Ca printr-aceasta să să măriască Svânt numele lui D(u)mnezău cu. Toader.

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753); proveniența: parohia Viișoara; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 233).

1785 aprilie 20

Această carté este a sfintii bisărici cumpărată de ctitori. / <ss>Toader.

Băsăști

Însămnaré cini cât au dat la legatul aceștii cărți, anumé să să știe după cum arată.

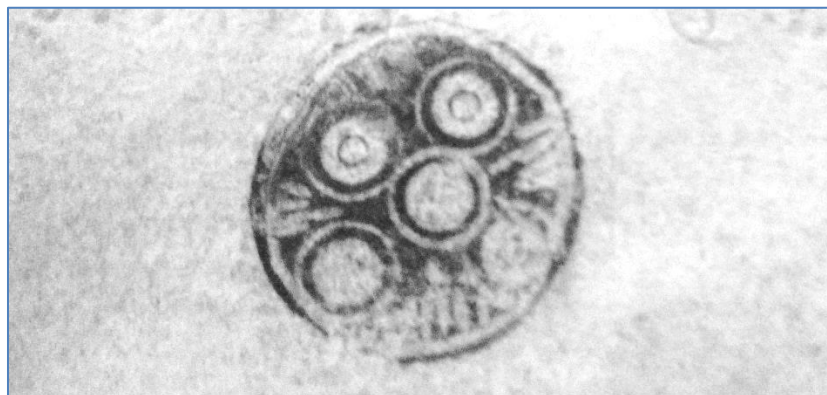
1785 ap(rilie) 20

Parale	
5	Manole Micul
3	Preotiasa Anisie
4	IonCosoranu
2	Ghiarasin
5	Sna Vornil Rotariul
5	Lupul Barbăneagră
4	Toader Pricochi
2	Manolachi Pricopi
4	Antohi Rotar
2	Sava Popa
4	Gligoraș Cucul
4	Vali Pricopi
5	Gheorghie Butnar
3	Ion Băzgul
3	Maftciu

Lei, parale ce-au dat

Paral(e)		2	Vornicul Ursachi
3	Safta diiaconița	2	Iordachi Vasilachi
1	Chichițoi	2	Chiriiac Pop(e)scul
1	Sanda Sadii	2	Antohi Popa
2	Catrina lu(i) Manolachi	4	Costantin Buiuc
1	Todosca	2	Toader Chichiț Toader
2	Nastasie Manoloai	5	Antohi Bogos
1	Neacșa	3	Ion Bogos
1	Marie	2	Neculaiu Acrăstăni
1	Crăstăna	2	Gheorghie Rusul
2	Gligoraș Bogos	4	Ilie Pricop
2	Neculaiu Butnar	5	Gheorghii Chichiți
2	Năstasă	4	Toader, ficiorul Apostu
2	Luca lui Vasalachi	2	Andriiu Crudul
		4	Costantin Apostului
		2	Gorghie Mocan
		2	Ion Mocan
		2	Gheorghie, ficiorul lui Pricop
		2	Sandul lui Manoli
		3	Radul Prisăcar
		3	Iacob Herghelegiu

Cu acești bani s-au legat și o *Liturghie mari* și acest *Penticostariu*. / 1785 apr(ilie) 22.

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), prima filă albă, pecetea la p. 60; proveniența: parohia Vișoara; Muzeul Eparhial din Huși(cota: III 233).

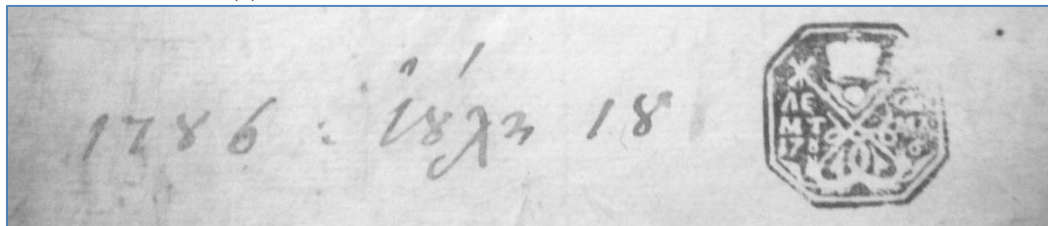
1786 iunie 18

Leon, Mitropolit Moldovei, am dăruit această carte *Octoih* la a noastră ctitoriceasc(ă) măn(ă)stire, anume Bursucii, și cine va înstreina-o de acolo, să fie supt blăstăm(lu)lui D(u)mnezeu. / 1786 iunie 18.

Pe un *Octoih*, București, 1774; proveniența: parohia Bârlălești, p. 3-8; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 370); alte însemnări: „Gherasim, ie(romonah) / 1856, oct(ombrie 2)”, coperta 2, grafie chirilică.

1786 iulie 18

(Leon), (Mi)tropolit Moldaviei, (am dăruit această)² carte *Triod* (la a noastră)³ (ctito)⁴ ceasc(ă) măn(ă)st(ire) Bursucii, (și cine va înstreina-o)⁵ de acolo, (să fie supt)⁶ blăstăm(lu) lui D(u)mnezeu. / 1786 iuni(e) 18.

Pe un *Triodion*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1782, p. 1-6, pecete; proveniența: parohia Bârlălești; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 439).

1, 2, 3, 4, 5, 6 Rupt.

1786 noiembrie 15

Acest *Penticostar* l-au luat Costantin Tiron 9 lei, adică nou(ă) lei și l-am dat la bisărică la Coșești, hramul Pre(a)cuvioasă Maica no(a)stră Paraschiv(a). / (Vă)le(a)t 1786 no(i)emvri(e) 15. / Costan(tin) Tiron.

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), p. 250 v.; proveniența: parohia Coșești; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 268).

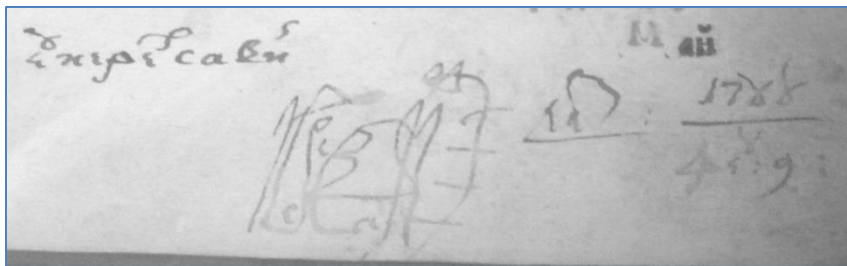
<decembrie 1787-8 aprilie 1788>

Mari sânt izvoarele credinț(e)i / Pre credincios și iubit de Dumnezeu d(o)mnul nostru Alecsandru Ioan Ipsilant vo(i)evod să-i pomenea(scă) D(o)mnul D(u)mn(e)zău întru împărăția sa totdeauna acum și purure și în veci(i) ve(ci)lor. Amin.

Pe un *Octoih*, 1769, coperta 3; proveniența: parohia Drăgești, filiala Cotic; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 349);

1788 februarie 9

Această sfântă carte ci să numești *Triod* esti cumpărat în 17 lei (...) ¹ Ioni(ță) ², și dintr-acești bani 9 lei sint luaț(i) din săteni pi niști lemnu di puț, dar cielanți bani, 3 lei di la Toma Cioban, 20 par(ale) Timofti Butnar, 20 Vasili Timofti, 10 Carpăț(...) ³, 10 Har(i)ton Codr(e)an(u), 10 Diianul Andreiu, 10 Trohin Bărco, 10 Ioniț Andrieș, Toadăr Băhna, Toma Timofti, Lup(u) Cheșlez, Ifrosi stoln(ic), Vasili, cumnat Mutului, Toader Simion Leul, Pavăl Bălțat, Mardari, Arteni, Tănasî, Negrarii, Ștefan brat, Neculaiu brat, Arhire brat, Carniț Mărcotă, Ghiorghe Caprău. Aceștie și că alții cari s-au timplat atunce aici din sat Pogonești au făcut lemnul puțului după tocmală ce-a (a)vut. Eu părintile Ioan protopop, aceasta am scris ca-s(ă) ție. Eu ierei Savin. / <ss> Ierei Savin / (Vă)le(a)t 1788 fiu(rar) 9.

Pe un *Triodion*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1782, p. 1-16; proveniența: parohia Duda; Muzeul Eparhial Huși.

^{1, 2, 3} Rupt și lipită altă coală.

1788 (7286) iunie 25

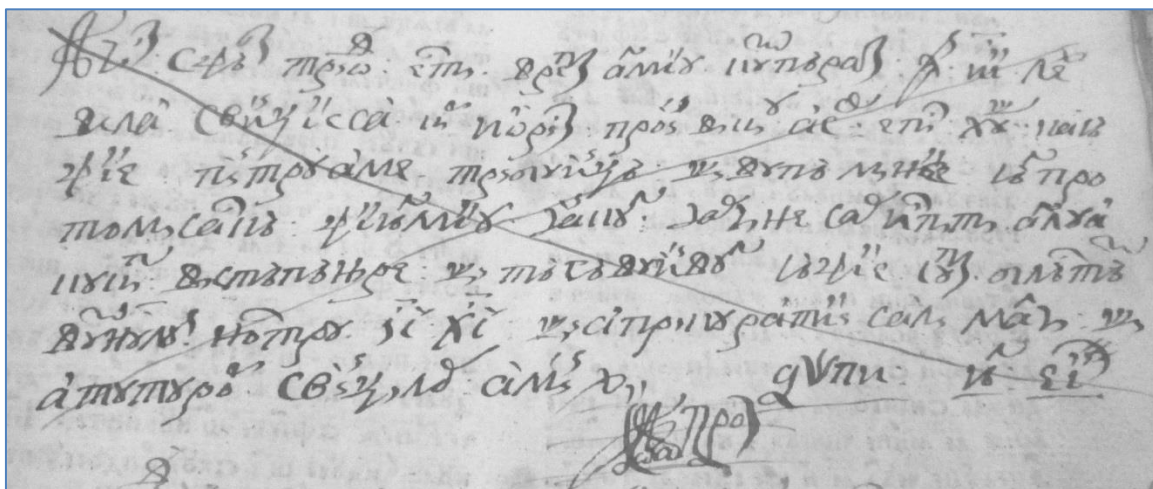
Ienochint(ie), ieromonah(ul), exarhul, Ivanovici dascalul / starețul de la schit(ul) Făt(ă)ciunea / Ge $\text{ЗНАТЕСА}^1 (\text{ВЪ ЛЕТВ}) * \text{ЗЧС} <7296 / 1788> \text{ИЖН(ІЕ)} \text{КЕ} <25> \text{Gioi.}$

Pe *Mineiul luna lui iulie*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1780, p. 145 v.; proveniența: parohia Tutova; Muzeul Eparhial Huși (III 68); Altă însemnare la sfârșitul *Precuvântării* episcopului Filaret: „Acestu *Minii* este a bisăricii lui Sfeti Dimitri din târgul Bărladului. / Erei Manolachi Cocu” (Publicată de Preotul Ioan Antonovici, *Documente bărlădene*, I, p. 306, nr. 26).

¹ Ca să se știe.

1788 iulie 15

Acest sfânt *Triod* esti drept al meu cumpărat în 18 lei de la sfinție sa chir Iorist, proin dichiu a sf(intei) epis(copii) Huș(i), ca să fie pintru a me(a) tribuință și după mine să-l protomisască fiul meu Iancul, iar cine s-ar ispiti al lua cu chip di stăpânire și tăgăduindul să fie supt blăstămu(l) Dumnului nostru I(isu)s H(risto)s și a Pricuratii sali Maici și a tuturor svinților. Amin. / 1788 iul(ie) 15. / Ioan, prot(opop)¹.

Pe un *Triodion*, Râmnic, 1777, fără primele pagini, p. 380: proveniența: parohia Tătărăni; Muzeul Eparhial Huși (III 410).

¹ A se vedea însemnarea din 29 ianuarie 1792.

<după 1788-prima jumătate a sec. XIX>

Ace(a)stă sfântă carte ce-s(e) numești *Triod* s-au cumpărat de nevrednicii robii lui Dumnezeu Pavlu Turbure ot Crăsnășini cu șas(e) zăci lei și s-au afi(e)ros(i)tu la sfânta bis(e)ric(ă) dinu Crăsnășini ce-s(e) prăznui(e)ști hramu(l) sfântului (i)erarhu Niculai(e) din Mir(a) Lichiia, făcător de minuni, și s-au dat cupurtare de griji a diiaconului To(a)der Dănilă bătrănu(l) iar după mo(a)r(te) va fi supt purtare de griji a cui va sta cu silință asupra Sfintei bis(e)rici pezindu-s(e) a nu să rupe sau a să fiștili, ce să fii păz(i)t pre cu rânduială, de mini s-au și scris / Pavlu Tulbure: 60 l(e)i cumpărătura.

Pe un *Triod*, București, 1788, incomplet, începe cu p. 254, p. 419 – 428; proveniența: probabil parohia Crăsnășeni; Muzeul Eparhial Huși.

1789 martie 23

Acest *Penticostar* s-au cumpărat de mine și s-au afierosit sfintei biserice a mea den Fundulea. / 1789 mart(ie) 23 / Costandin 2 vist(iernic).

Pe un *Penticostarion*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1785, pagin a doua albă; proveniența: biserica Sfinții Trei Ierarhi din Bârlad; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 231).

1789<f. l. z.>

Să să știi de când s-au cutremurat pământul, în marți(a) Paștilor s(e)ara iar blagoveșteni(i)le luni după Paști (și au umblat)¹ vele(a)tul 1789².

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), p. 2 v.-3, pecetea la p. 89 v.; fără proveniență; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 231).

¹ Tăiat la legatul cărții.

² Transcrierea cifrei zecilor incertă (a se vedea însemnarea din 26 martie 1790).

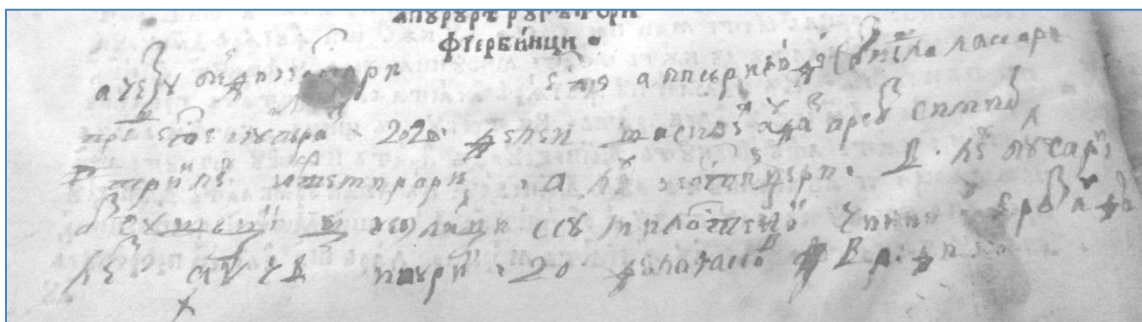
1790 martie 26

Să să știi di când s-au cutremurat pământul în marța Paștilor, atunce au fost blagovișteniile în luni(a) Paștilor ca să să știi umbla veleat(ul) 1790 marti(e) 26.

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), p. 2 v.-3, pecetea la p. 223 v.; fără proveniență; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 231).

1790 (7299) decembrie 13

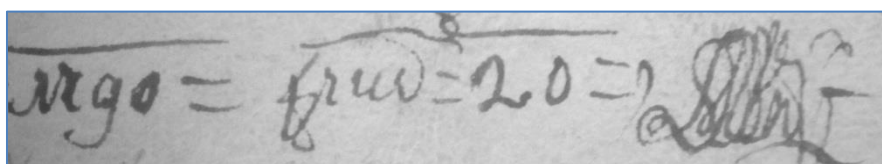
Acestu *Penticostar* l-au cumpărat satul Cășla să fii a bisăricii și au dat șaptesprăzăci lei bani și cinii l-a înstrăina sau luoa să fii anaftima și cu tot ne(a)mul lui. / decenvri(e) 13 ze le(a)t 7299.

Pe un *Penticostarion*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1782, p. 178; proveniența: parohia Deleni, comuna Hoceni; Muzeul Eparhial Huși (III 210).

1790 decembrie 20

Ace(a)stă sfântă carte ce să numești Triodu o amu cumpărat eu, Dimitrachi, fiul răpousatului Ioanu Miclescu, biv vel stoln(ic), pentru bisărica din Gugești, niavând bisărica *Triodu*, și am dat 14 lei și giumątate. Și oricare va vre(a) sau măcar să cugete a o strămuta de la sfânta bisărică din Gugești, să fii neertaț(i) de Dumnezău cu tot niamul lui, afară numai cei ce va dărui Dumnezău fii(i) miei din păcatele meli să fii volnici a face în urma noastră, cum milostivul Dumnezău îi va lumina cu gândul cel bun spre pomenire(a) no(a)stră¹ sufletelor noastre după datoriia ce(a) fiiască care de obștii să cade a păzi. / 1790 decemv(rie) 20 / D(imitrachi) Miclescu.

Pe un *Triodion*, Râmnic, 1782, p. 1-11; proveniența: parohia Gugești; Muzeul Eparhial Huși.

¹ Cuvânt tăiat.

1791 aprilie 4

Să să știi de când au murit copilul nostru Dumitru, cari l-au botezat Radul Bercarul Mocanul și copilul era di un an și s-au prestăvit în april(ie) în 4, într-această zi, și era duminică la let 1791. / Erei Ion Praja am scris mnogogrișnii¹.

Pe *Mineiul luna lui mai*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1780, p. 18 v.-21; proveniența: parohia Sfântul Nicolae Tuchilă din Bârlad; Muzeul Eparhial Huși.

EDIȚII: Preotul Ioan Antonovici, *Documente bârlădene*, I, p. 342-343; I. Caproșu, E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, II, p. 498.

¹.multpăcătosul.

<1792-prima jumătate a sec. XIX>

Această *Citelnă* sau *Cazanie* este a sfintei biserici ot satul Leoști ce să prăznu(i)ește hramul Sfinților Mai Marilor Vo(i)evozi Mihail și Gavril ce este cumpărată cu cheltuiala satului și cine s-ar întâmpla a o înstreina sau a o fura, unul ca acela să fii supt blăstămul Maicii Domnului și acelor

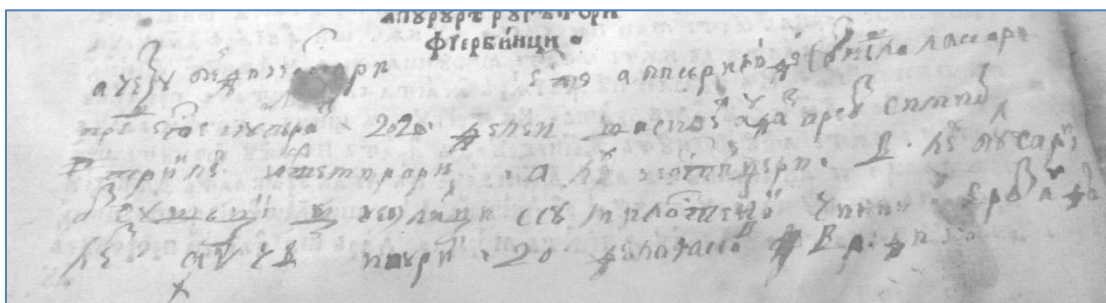
treisute optsprăzăce sfinți părinți și să nu-l priim(e)ască pământul și nici în toată lumea să nu să poată ascunde.

Pe o *Cazanii*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1792, p. 1-9; proveniența: parohia Crăsnășăni, filiala Leoști; Muzeul Eparhial Huși.

1792 ianuarie 20

Acestu *Bendicostariu*¹ este a bisăricii din sat(ul) Cășla la care preț este cumpărat 2020² de lei, șasi lei au dat preut(ul) Simion, trii lei Iftemi (Mo)rariu, 1 leu Cos(tantin) Tingiri, 2 lei bulgarii ot Gușății³ și ceialalți cu milostenii, cini au vrut au dat. Le(a)t 1792, i(a)nu(a)rii 20. / Fula Iacov 2 di ?.

3 lei Iftemii Mor(a)riul au dat / 1 leu Costantin Tangeareli / 2, au dat bulgarii Gușeții (p. 1-3).

Pe un *Penticostarion*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1782, la sfârșitul Prefetei mitropolitului Grigorie și p. 1-3; proveniența: parohia Deleni, comuna Hoceni; Muzeul Eparhial Huși (III 210); Altă însemnare: „Th. Cireș”, p. 167.

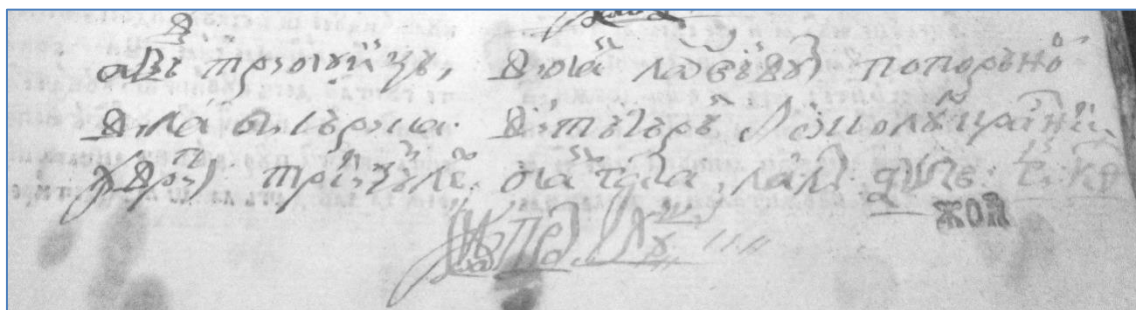
¹. Penticostariu.

². Conform textului; este vorba despre 20 de lei.

³. Satul Gușeții, situat la vărsarea pârâului Cășla în Elan.

1792 ianurie 29

Având tribuință di bani l-am vândut poporăn(il)or di la bisărica din Tătărăn(i) ot ocolul Crasnii, în dript triizăci lei bani gata, la (vă)leat(o) 1792, ghin(arie) 29. / Ioan, prot(opop) ot Huși.

Pe un *Triodion*, Râmnic, 1777, fără primele pagini, p. 380: proveniența: parohia Tătărăni; Muzeul Eparhial Huși (III 410).

1792 mai 24

Să-s(e) știe di cându am fostu cu popușoi mulți (...) la Lățiști. Șt(efan) Părj / 1792, maiu 24.

Pe o *Cazanii*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1792, fără pagină de gardă, începe de la *Prédoslovie*, p. 11 v.; parohia Sărățani; Muzeul Eparhial Huși (III 489). Altă însemnare din sec. XX: „Această sf(ântă) carte este (...) ¹com(una) Schineni, jud(ețul) Tutova”, p. 158 (grafie latină).

¹ Șters.

<1792 iunie 26 / 27-1842¹>

Acest *Ohtoig* s-au dat din poronca preosfinții sali pări(n)telui vlădicăi Vinieminu, și s-au adus di părintile Gligoraș, protopopul ot Pribești, la satul Muntenii di Jos², la sfânta biserică ci-s(e) prăznuești Sfinții Eraș, adică Tresfetitile, și s-au plătit cu 22 lei, însă creștinii prav(o)slavnici cini cât i-au îndurat milostivul Dumnezeu în zio(a) hramului la praznec, Vasluene, Băhnăren(i), Dobărcene, Munten(i), cât(i) s-au întâmplat: Petre Sirbul, Iordachi Cucos, Nițică, Toader Cașbur Omazcu, Chirila Solomon, Costantin Cotaie, Vas(i)li Rășcanul, Lupul Buhuș, Sava Grecul, Sandul Bărghierul, Toader Capșa, Ghiorgii Berescu, Hariton Partenii, Irimiea, Simion Capșa, părintile Vas(i)le ot Vaslui, ierei Ghiorgii ot tam, iere(i) Ștefan ot tam, Vas(i)li Pătrășcu, Ioniți Anastasii, Ion Cărlan, Neculaiu Cumpănici, Ștefan Mașteiu, Toader Anastasii, Toader Luca, Costantin Andrien, Gligorii Nec(ulai), baba Tofana, monah Calestru, Catrina Chiticeas, Ios(i)p ot Băhnar, Ioniții Cumpănicu, Vas(i)li Sima, Ionu Ciobanul, dascălul Manoli, baba Anghelușa.

Pe un *Octoih*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1792, p.1-19; proveniența: parohia Munteni de Jos; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 380).

¹ După anii de păstorie a lui Veniamin Costachi, episcop de Huși (1792-1796), de Roman (1796-1803) și mitropolit al Moldovei (1803-1842); mort la 18 decembrie 1846 la mănăstirea Slatina.

² Prima biserică ar fi fost construită la 1801; a se vedea Romică Brunchi, *Muntenii de Jos ieri și azi. Studiu monografic*, Iași, Editura Stef, 2015, p. 248.

1793 aprilie 30

Această sfântă carte s-au cumpărat de mine roaba Domnului, Maria Costandache, la vele(a)t 1793 apr(ilie) 30. / Postul Ghiorgii (...) ¹și alte două cărți (...) ², adică *Mineiu* (...) ³

Pe un *Penticostarion*, Iași, 7261 (1753), p. 1 v.-2; proveniența: parohia Șerbotești; Muzeul Eparhial din Huși (cota: III 269).

^{1,3} Rupt.

² Ilizibil.

1793 august 25

Să să știi di cându au p(i)erit so(a)rile în zălile pre luminatului domnu(lui) nostru Costandin Suțul voievod. (Vă)le(a)t 1793 av(gust) 25.

Pe *Mărgăritare*, București, 1746, fără început (de la p. 5), p. 284; proveniența: necunoscută (a aparținut bisericii din Pătrășcani); Muzeul Eparhial Huși (cota: III 347);

1794 aprilie 19

Să să știi de când au răposat tată mieu Mihălachi Popăscu la velet 1794 apr(ilie) 19. Dar.

Pe un *Triodion*, 1746, p. 355; proveniența: parohia Puntîșeni; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 474); Altă însemnare de aceeași mână: „Să să știi de când am scris eu Catrina Popasca”, p. 292.

1794 iulie

Să știi de când m-am însurat eu, dascal(ul) Verga, în zilili preluminatului domn Mihai Costantin Suțul voievod, Savastiia do(a)mna, și umbla vele(a)t(ul) 1794, iulie, duminică, după Săn Chetru(...).

Pe *Mineiul lunii lui August*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1780, p. 121 v.-122; proveniența: parohia Tutova; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 69); La p. 1 însemnarea: „Acestu *Minii*. Luna lui avgust, esti a bisăricii Sfântului Dimitri ot Bărlad”, grafie chirilică.

EDIȚII: Preotul Ioan Antonovici, *Documente bărlădene*, I, p. 306, nr. 22; I. Caproșu, E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, III, p. 337.

1794 iulie 25

La această sfântă carte au dat Mehai Rășcanul un leu / 1794 iulii 2(5).

La ace(a)stă carti am dat un lei Ioniț, și 30 ban(i) Gherasim din vele(a)t 1794 p(o)l iul(i) 25

Pe o *Cazanii*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1792, p. 113 v.-114; proveniența: Vinețești; Muzeul Eparhial Huși.

1794 septembrie 12

(...)¹ s-au cumpărat (...) deplin a me(a) ostenială (...) însă numai cu osteniala (...) am iscălit. / Erii Sămeoan ot Sf(ântul) munti la 1794 sep(temvrie) 12.

Pe un *Antologhion*, 1786, p. 126-128; proveniența: parohia Dănești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 1284); Alte însemnări: „Biserica parohială Sf(ântul) Erarh Nicolae din Dănești. / Pr. Petru Sabadac” (prima pagină albă, grafie latină); „Acum mai pe urmă legată în această stare de d(omnu)l învățător Șt. C. Ciudin. / Pr. P. Sabadac / 1937” (ultima pagină albă).

¹ Tăiat la legatul cărții.

<1797 iunie 20>¹

Această sfântă carte am cumpărată eu preutul Neculai și am dat pe dânsa șaptesprezeci lei, parale gios. / Nicolae preot².

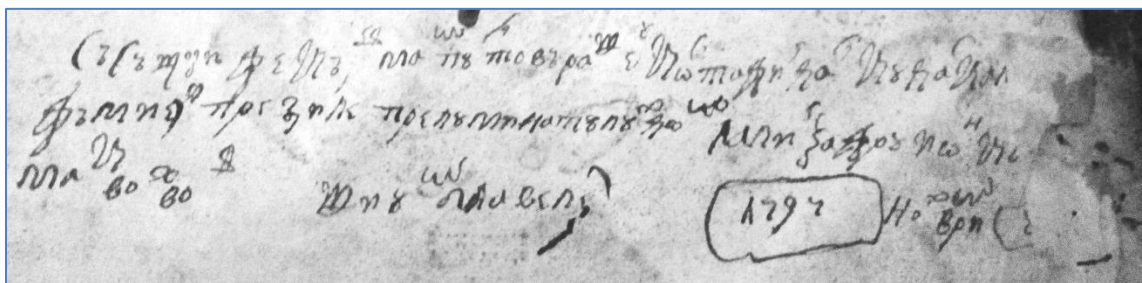
Pe Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului, *Voroavă de întrebări și răspunsuri întru Hristos*, București, 1765, coperta 3; proveniența: parohia Boțești; Muzeul Eparhial Huși.

¹ După însemnarea din 8 iulie 1800 (vezi „Prutul”, An V (XIV), nr. 1 (55), p. 119-120).

² Din Țibăneștii Buhlii.

1797 noiembrie 8

Să să știi de când m-am pus tovăraș eu, Costa(n)din das(călul), cu dascăl(ul) Dămian pre zile(le) pre luminatului domn Alixandru Ion Că(li)¹mah și umbla vele(a)t(ul) 1797 noiembrie(8)².

Să știi di cân(d) am fost tovăraș eu când am (p. 437 v.)

Pe un *Octoih*, București, 1774, p. 437; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Bârlad; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 369).

EDIȚII: Preotul Ioan Antonovici, *Documente bârlădene*, I, p.306, nr. 24; I. Caproșu, E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, III, p. 337.

¹ Rupt.

² Rupt; Completat după Iacov Antonovici.

1798 iunie 10

Să se știi că aste *Sfv(i)nté Le(tu)rghii* au cumpărat-o Cons(tan)tin și au dat-o la preutul Ursachi ot Căpotești. / 1798 iunii 10.

Pe *Sfintele și dumnezeieștile Liturghii acelor dintre sfinți părinților noștri, a lui Ioan Zlataust, a lui Vasilie cel Mare și a Prejdesštenii*, București, Sfânta Mitropolie, 1797, p. 205; biserica parohială Sfinții Voievozi din Davidești; Altă însemnare: „Aceast(ă) *Liturghii* este a besărice(i) cu hramu(l) Sfinți(i) Voi(e)voz(i) den satul Căputeștii”, prima pagină albă, grafie chirilică.

1798 noiembrie 28

Această sfântă carte ce să numești *Oftoif*, ce am cu(m)părat-o ieu pre(o)tu(l) Ștefan Nițul di la ipispicopia¹ Romanului, împreună cu alți pravosl(av)nici creștini, cum bin(e) arat(ă) numilile² înai(n)te ca s(ă) fii prentu³ slufitile⁴ lor pominiri în veci, și s-(a)u dat la sfă(n)ta bisirică din Fu(n)dul Racovii, ținutul Tutovii, de u(n)de să prezinuești⁵ hramul Sfântului Neculaiu și cini ar îndrezni a o fura or(i) au vi(n)de sau a o zăloji, să (fie) blestămat de Domnul Dumniziu și de Pre(a)curata sa Maică și de cei doisprezeci Apostoli și de cii 318 pări(n)ți de la Nichiia și preco(p)sală în ve(a)ța lui să nu a(i)bă și să fii parte(a) lui cu Ioda⁶ și cu trecletul Arie în veci; Lupul, Catrina – un leu; Ionu, Rucsanda, doi pol lei; Stanu, Ioana, doi lei; Sămionu, Catrina, 10 părili; Savinu, Marie, 10 părali; Gavril, Rucsanda, 20 părali; Ion, Safta, 20 părale, ereii Ifrim, Meare, un leu; Neculaiu, Elena, 10 părale; Ion, Ștefan, Vas(i)lica, și cu fiii lui; <ss>(…), dascal; (Vă)leat(o) 1798, noiem(brie) 28.

Gavril, Marie, Ili(e), Ioan, 20 părali; Marie, Mihaiu, cu tot niam(ul) lor; Gheorghe, Iundredi⁷, 20 părali; Pavăl, 20 părali; Gheorghe, 20 părali; Ionu, 20 părali; Vasăli, Obreji, 10 părali; Gheorghe, 10 părali; Davidu, un leu; Andrii, un leu; Ioniță Băican, un leu, 10 părali; Tănasă Băican, 20 părale, Neculai Băican, 20 părale; Vasăle, Iordachii, 20 părale; Costantin, Iordachii, 20 părale; Toader Vărzariu, 20 părale; Manolachi Vătăman, 20 părale; la care s-au încheiat șeptesprezăce lei și s-au și plătit acest *Octoihu* de păstorie (...)⁸.

Pe un *Octoih*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1792, p. 45v.-86; parohia Trohan, filiala Racova; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 382).

^{1, 2, 3, 4, 5} Conform textului.

⁶ Iuda.

⁷ Transcriere incertă.

⁸ Rupt.

<sfârșitul sec. XVIII>

Să știi de când au răposat moș(ul) meu Ioniți.

Pe un *Triodion*, 1746, p. 355; proveniența: parohia Puntîșeni; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 474).

<sfârșitul sec. XVIII-prima jumătate a sec. XIX>

Acest *Triod* l-am cumpărat de la Episcop(ie)¹ (...) ² din Pungești (...) surorili Tofanii, car(e) au dat-o (...) ³ pentru sufletele părinților ei și a ei și a fiilor (...) ⁴ (...) ⁵ să fie ne(i)ertat de Dumn(e)ze(u) și de Maica Pre(a)curate Ficioar(ă). / Gherasim, dichiu.

Pe un *Penticostarion*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1767, de la Predoslovie la p. 4; parohia Pungești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 302).

¹ Rupt.

^{2, 5} Rupt și ilizibil.

^{3, 4} Șters.

<sfârșitul sec. XVIII-prima jumătate a sec. XIX>

Acest Sfânt *Mineiu* este cumpărat di la tată-meu Mateiu Costache Forepol, dar cine mi l-a lua (nei)(er)tat (...) ¹ Gheorghii, că este cântăr(eț) (...) ².

Pe un *Antologhion*, București, 1777, fără pagină de gardă, p. 304-305; proveniența: parohia Stoieșești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 1271).

^{1, 2} Tăiat la legat.

<sfârșitul sec. XVIII-prima jumătate a sec. XIX>

Aciastă Sfântă și dumneză(a)scă carte iasti a bisăricii din satul Foltești cu hramul Sfintei Adormiri Maicii Domnului, și cini să va ispiti să o ia sau să o furi să fii blestemat de săborul sfi(nți)lor 12 Apostoli ai lui Hristos și di sfinții Mai Mari Voi(e)vozi Mihail și Gavril și di sfinții 300 18 di părinți ci s-au strâns la săbor în Nichia.

Pe o *Cazanii*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1781, penultima pagină albă; proveniența: parohia Bogdănești; Muzeul Eparhial Huși.

<sfârșitul sec. XVIII-prima jumătate a sec. XIX>

Acistu *Triod* l-am cu(m)părat tot di la nipoții mii Vasili și A(n)doni, pentru pomnire(a) me(a) tot di la satul Crăciunești, și după mo(a)rte(a) me(a) si se de(a) tot cu pane di si va întâ(m)pla să facă cineva biserică, da di nu să va faci si se de(a) (unde) va fi o bisirică fără cărți tot de dos.

Pe un *Triod*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1782; proveniența: parohia Căzănești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 444).

<sfârșitul sec. XVIII-prima jumătate a sec. XIX>

Această carti, sfântă carti, ci să numești *Triod*, s-au făcut cu mila creștinilor la biserica Sfântului Marilu(i) Mucenic Gheorghii din Huși; de să va întâmpla să să muti sau să o furi cineva să fie afierosit și blăstămat de Domnu(l) Dumnez(ă)u și de Pre(a) Curata sa Ma(i)că și de cei 12 Apostoli și de celi 7 săbo(a)ră, lemnu(l), p(i)etri(le) să putrezască, ia(r) cini va arăta di vo(i)e să fii (i)ertat și blagosloviț(i).

Pe un *Triodion*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1782, p. 1-20; proveniența: parohia Sfântul Gheorghe din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

<sfârșitul sec. XVIII-prima jumătate a sec. XIX>

Această *Sfântă Ivangelii* (...) ¹ eu Iordachi Nacu și am dat doisprăzeci lei și am dat-o la Sfânta biserică la roș ci si prăznu(i)ești hramu(l) lui Sfetii Arhanghel se fii pomană pentru sufletul meu și a părinților.

Pe o *Evanghelie*, Râmnic, 1784, fără pagina de gardă, p. 2-6; biserica parohială Sfinții Voievozi din Davidești; Altă însemnare: „Gheorghe Cozma, Davidești”, p. 1, grafie chirilică.

¹ Tăiat la legatul cărții.

<sfârșitul sec. XVIII-prima jumătate a sec. XIX>

(...) ¹ bl(e)stemat di sfânta beserică și di toate liturghiile tuturor (...) lui și afurisit, iar cine să va puti(a) al da la (a)lt(ă) biserică sau va faci vrăo supărare (...) Ion ot (...) să fii anaftima și blast(ămat) (până la p. 15).

Această carte ci o chiamă *Minei* și-i dată la bisărica din Boțoe și cini s-a ispiti să o furi sau să o dei la altă bisărică să fii afurisit cu tot niamul lui.

Pe un *Antologhion*, 1786, începe cu p. 2, p. 197-212; proveniența: parohia Dănești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 1287).

¹ Deteriorat.

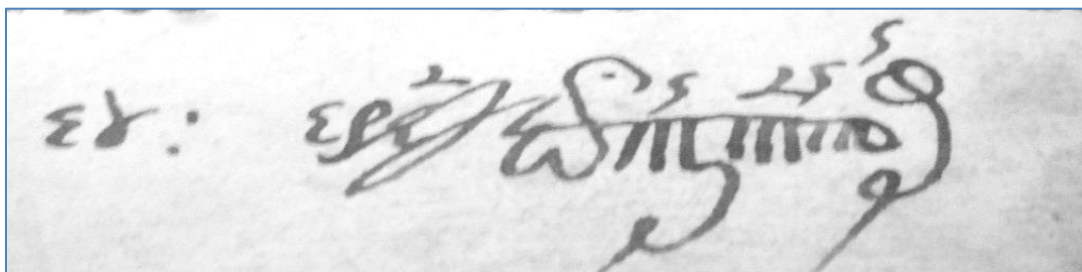
<sfârșitul sec. XVIII-prima jumătate a sec. XIX>

Să-s(e) știi că această carti iasti la schit(ul) Șișcanilor și l-au cumpărat (c)titorii și poporonii, lei 15. / Vas(i)le Arh(i)re.

Pe o *Cazanii*, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1792, p. 92-92v.; proveniența: parohia Șișcani; Muzeul Eparhial Huși (III 504).

<după 1797-prima jumătate a sec. XIX>

Acest *Ceaslov* l-am cumpărat eu, erei Costantin Tofan, cu 22 lei.

(...) ¹ și ac(...) ² al meu dăruit de tată-meu (...) ³ d(umnealui) paharn(icul) (...) ⁴ Mereșăscu (...) ⁵ 1852 apr(ilie) 22 (p. 11-17).

Pe un *Ceaslov*, 1797, fără pagină de gardă, p. 3-9; proveniența: parohia Chițoc; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 1564); Altă însemnare: „Manole I. Bulgaru”.

¹ Lipsă.
^{2, 3, 4, 5} Rupt.

<după 1798-prima jumătate a sec. XIX>

Să fii blestemat / <aplicată pecetea>. / Această sfântă cart(e) esti cu(m)păr(a)t(ă) de dumn(e)alui jignicir(ul) Știfăna(ch)e și s-o dus la sfânta bisărica din Boțo(a)e u(n)de esti hramul Sf(ân)t(ului) Nicolai. Cine s-a ispitit să o furi să fii afurisit și blestemat de sfânta bisărică și de (...).

Pe un *Triodion*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1798, p. 1-14; proveniența: parohia Dănești, biserica din Boțoaia; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 468).

<după 1798-prima jumătate a sec. XIX>

Ace(a)st(ă) sfântă carte ce să numești *Triodu* s-au cumpăratu di satul Băltenii în treizeci și doi di lei, în zile (...), iară cine s-ar înt(m)pla să o fure sau să o ia fără de voia tuturor sătenilor să fii afurisu și blestemat di D(o)mn(u)l Dumnezeu nostru, di Maica Precurata Fecioara Mariia și di (S)fi(n)ți(i) Apostoli, trii su(te) optusprăzeci și di sfinți(i) toți mucenici, ferul, lemenile și p(i)etrile să putrezască iară trupul aceluia să ste(a) neclintit în ve(a)cul nesfârșit. (...) / Eu Ioniți, dascal ot Băltenii.

Pe un *Triodion*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1798, p. 3 și următoarele; proveniența: parohia Stănilești (a aparținut bisericii din Reditu, parohia Brodoc); Muzeul Eparhial Huși (cota: III 468)

<sfârșit sec. XVIII -prima jumătate a sec. XIX¹>

Acest *Miniatu* este al d(um)²isale Costin Catargiu, b(i)v v(i)st(iernic), spat(ar), și l-au dat Sfintii bisărici di la Mărășăști ci iaste hramul Adormirii Presfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarii Marii iar cine s-ar ispitit cu chip ca să-l fure sau să-l dosiască să fie afurisit și legat și iar (...) ³ de sfinția sa părintii mitropolit(ul) Iacov⁴ și di arhiepiscopul nostru chir chir Ionichie di la Roman și di sfinții patriești din Țarigrad și di 318 părinți sfinți de la Nichie.

Pe o *Cazanie*, București, 1742, p. 13-23; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Bârlad (a aparținut bisericii din satul Băsești); Muzeul Eparhial Huși.

¹Aplicată pecetea ce datează din 1834.

²Rupt.

³Șters.

⁴Mitropolit între 21 iunie 1792 - 11 / 12 martie 1803.

<sfârșit sec XVIII-început sec. XIX>

Acest sfânt *Minei*u este cumpărat di s(t)olnicul Dumitrachi și de dumni(a)e(i) stolniceas(a) Ile(a)na și cine a fura-o să fie blăsătat di Dumnezău și de mini păcătoasă (p. 1-5; 8-11)

Acestu sfânt și plin de laude dumnze(e)ști *Minei*u pi luna lui iulie iaste cumparat de răposatu(l) taică-meu, dum(nea)lui stolnic(ul) Dimitrachi, în zilele luminatului domnu Alexandru Moruz v(oie)vod în domnie sa la București, pi când pomenitu(l) să afla ban de Craiova, pentru lăcașul lui Dumnezeu ce l-au făcut pi moșie Popeștii, țăn(u)t(ul) Vasluiului, la anul 1797, care să prăznu(i)este hramul Sfântului slăvitului Pro(o)roc ș(i)-a înainte mergătorului Ioan, spre a lui vecinică și neuitată pomenire și a soțaii sale Angghelina Micliasca, cât și a me(a) a păcătosului fiul lor Ioan Miclescul, spat(ar), pentru care zic că ori cine să va ispitit a o înstreina de la acest dumnăzăescu lăcaș să fie di Domnul IS HS ne(i)ertat în zioa judecătăi (p. 1-26).

Pe *Minei*ul luna lui iulie, Sfânta Episcopie a Râmnicului, 1780, p. 1-26; parohia Miclești; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 66).

<sfârșit sec XVIII-început sec. XIX>

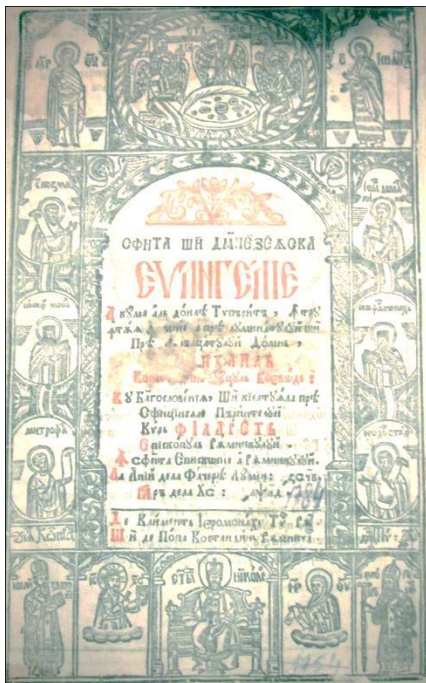
(...) *Căzaniei* și a Svinților celor mari, a 12 luni de preste anu, cari carte fiindu a casăi noastre spre aceștie pomenire s-au făcut danie de cătră toți, svintii bisărici și al Domnului lăcaș, unde să prăznu(i)ești hramul ce iaste la țănut(ul) Fălciului la moșă(i)e Gogdăneștilor¹, cari fiind tot de casa noastră moșă(i)e, care-i dato(a)ri. Doamni învrednicești-ne spre împlinire(a) datoriilor prin agiutoriul tău fără(ă) de zăbavă păzându și aciast(ă) svântă carte nerăpite a să păzi spre bună învățătura celor de acolo pra(v)oslavnici creștini, a să păzi în veciu pentru numile tău cel pre svânt al Tatălui, al Fiului și al Pre(a) Svântului Duh, acum și purure și în vecii vecilor, Aminu. Pre Iliana Sturz(a), Ioanu Neculce, Costandin Neculce, Smăranda Mavrocordat, Smăranda Neculce, Elenco Neculce, Teodosăica Neculce și tot niamul lor, pomeneshi Doamni în veci. Amin. / <ss> Ioan (...).

Pe o *Cazanie*, Râmnic, 1792, p. 13-67; proveniența: parohia Fălciu I; Muzeul Eparhial Huși (cota: III 509).

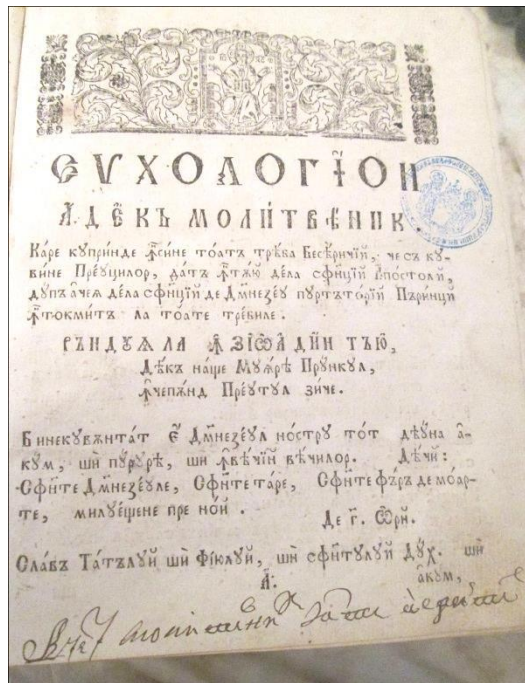
¹ Bogdăneștilor

Pecetea Episcopiei Hușului (1843)

Evangelhie, 1784

Evhologhion, 1834

Penticostarion, 1834

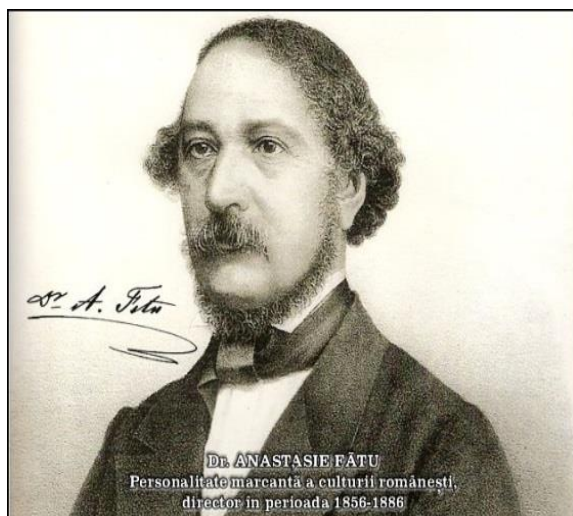

Psaltire, 1824

Cărți din zestrea Bisericii Catedrale din Huși

MEDICUL ȘI NATURALISTUL ANASTASIE FĂTU – O VIAȚĂ DEDICATĂ ȘTIINȚELOR ȘI BINELUI PUBLIC (1816 – 1886)

Constantin TOMA, Cătălin TĂNASE

Anul 2016 prezintă semnificații remarcabile în dimensiunea istorică și culturală a poporului român, deoarece aniversăm 200 de ani de la nașterea și 130 de ani de la „marea trecere” a medicului și naturalistului Anastasie Fătu, cel care a contribuit în mod esențial, cu mintea și cu faptele, la cunoașterea și consolidarea operei științelor vieții, realizată în cadrul Societății de Medici și Naturaliști din Iași, înființată în anul 1833. În același scop a fondat, în anul 1856, la Iași, prima grădină botanică din România și a scris pentru studenți primul manual de botanică, în anul 1877. Înzestrat cu calități intelectuale deosebite, a ocupat funcția de medic al orașului Iași și al miliției moldovenești, fiind preocupat mai ales de categoriile sociale defavorizate.

Anastasie Fătu s-a născut la 2 ianuarie 1816 în satul Mușata din fostul județ Fălciu (azi, Vaslui). Tatăl, preot, cu o familie numeroasă și cu avere puțină, întotdeauna a dorit ca fiul său, care dovedea încă din copilărie calități remarcabile, să fie admis în școlile publice ca bursier al statului. Urmează cursurile primare la Școala Episcopală din Huși, iar apoi Gimnaziul Vasilian din Iași.

În anul 1834, în calitate de distins premiant al gimnaziului amintit, este trimis ca bursier al statului pentru studii la Viena, unde în 1841 își susține doctoratul în filosofie și drept.

Concomitent, din anul 1839 frecventează și cursurile Facultății de Medicină a universității vieneze, pe care le continuă ulterior la renumita Universitate Sorbona din Paris, unde în anul 1847 își susține doctoratul cu tema de cercetare intitulată: „*Semnamente ale bolilor de inimă, în general, detectabile prin auscultare, percuție și măsurători*”.

Întors în țară, în anul 1847 este numit medic de cartier în orașul Iași, post pe care îl onorează până în 1852, iar ulterior este numit administrator și profesor de nașteri la Institutul Gregorian, pe care-l înființase domnitorul Grigore Ghica, pentru a primi copii părăsiți și femeile sărace, înainte de naștere. În calitate de profesor de obstetrică și ginecologie, iar ulterior ca director și șef de secție a pus bazele primei creșe pentru copii abandonți (Constantinescu, 2009).

La Școala de moșit, singura instituție de acest gen din Moldova, în perioada 1852-1855 elaborează și publică, în limba română, în colaborare cu Gheorghe Cuciureanu, un *Manual pentru învățatura moașelor* (Angelescu și Dima, 2006).

Așadar, Anastasie Fătu poate fi considerat, pe drept cuvânt, organizatorul primei școli de maternitate din Moldova, organizatorul asistenței medico-sociale în această regiune istorică, fiind un mare iubitor de țară, militând pentru instaurarea unor orânduiri umane și civilizate în organizarea sănătății publice.

Astfel, în 1855 a inițiat înființarea „Societății pentru încurajarea junilor români la învățătură în străinătate”, tinerii urmând să se specializeze îndeosebi în științe aplicate, spre a putea răspunde la nevoia de cunoaștere a resurselor naturale și de a învăța să le pună în aplicare.

În anul 1869 este numit profesor de medicină clasică la Seminarul Teologic de la Socola, iar în anul 1871 a elaborat primul *Manual pentru medicină practică populară*.

Una dintre primele realizări, în care a implicat resurse materiale proprii, este înființarea în anul 1856, la Iași, pe un teren de aproximativ un hectar (localizat în prezent în apropierea Monumentului istoric Râpa Galbenă – zona străzilor Fătu și Florilor), a primei grădini botanice din țară (Fig. 1 și 2).

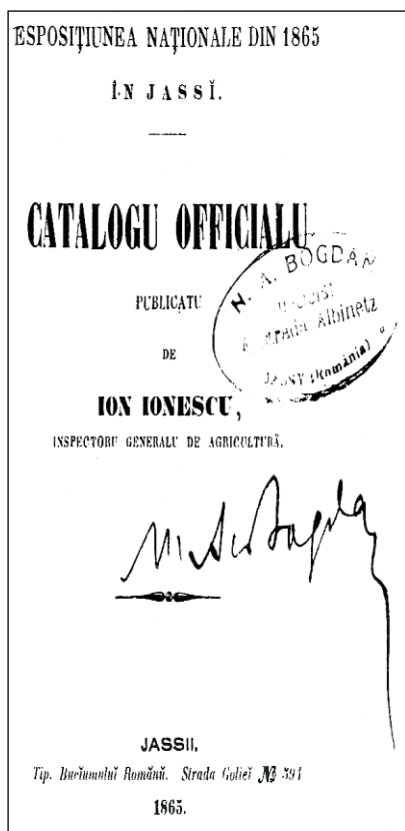

Fig. 1 – Coperta Catalogului oficial al Expoziției Naționale, Iași, 1865 (din Mihai Mititiuc și Angela Toniuc, 2006)

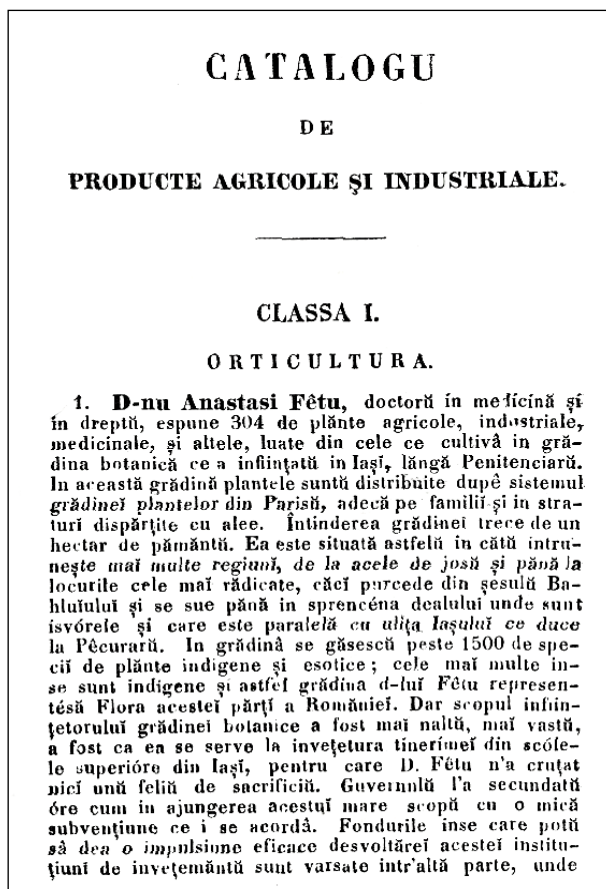

Fig. 2 – Catalogul oficial al Expoziției Naționale, Iași, 1865: descrierea Grădinii Botanice înființată de Anastasie Fătu (din Mihai Mititiuc și Angela Toniuc, 2006)

În anul 1870, în „Revista Științifică” din București (Fig. 3), Anastasie Fătu a menționat scopul acestui demers, care a fost „...dea îmbunătăți salubritatea Iașilor și de a îndemna junimea studiosă la învățarea botanicii și a procura iubitorilor de științe naturale ocaziunea de a contempla frumusețile naturii în momentele lor de repaus”, și în prefața lucrării *Enumerațiunea speciilor de plante cultivate în Grădina Botanică din Iassy*, publicată în anul 1871 (Fig. 4).

Aceste aprecieri reprezintă testamentul spiritual și cultural al fondatorului primei grădini botanice din Principatele Unite. În prezent se impune, mai mult ca oricând, ca aceste valori patrimoniale să fie păstrate în cele mai bune condiții de conservare și pentru generațiile viitoare.

La Expoziția Națională de la Frumoasa (**Fig. 5**), care avut loc în anul 1865, botanistul Anastasie Fătu a prezentat 304 specii de plante cu importanță medicinală și agricolă, fiind premiat în cadrul secției de Horticultură cu medalia de argint (Mititiuc și Toniuc, 2006).

Între 1871 și 1874, Anastasie Fătu a reușit să cultive 2.500 specii de plante, un număr considerat remarcabil (Pop, 1967), pentru perioada istorică și pentru posibilitățile materiale limitate ale unei „grădini private”.

Ca și Muzeul de Istorie Naturală, înființat la Iași în 1834, Grădina Botanică a lui Anastasie Fătu contribuia din plin și în mod direct la dezvoltarea științelor naturii (Mititiuc și Toniuc, 2006), plantele cultivate aici servind la ilustrarea lecțiilor de botanică predate în diferite școli și la Academia Mihăileană, înființată în anul 1835.

Aceste realizări au constituit premise favorabile pentru înființarea la Iași, în anul în 1860, a primei Universități moderne din România. Domeniul științelor s-a bazat de la început pe cele două prestigioase instituții înființate anterior: Muzeul de Istorie Naturală și Grădina Botanică, a căror activitate științifică și de educație în formarea tinerilor a fost coordonată de profesorul Anastasie Fătu.

În presa timpului, Gheorghe Asachi, organizatorul școlilor naționale din Moldova, elogiază inițiativa și activitatea lui Anastasie Fătu în sprijinul instrucției și educației tinerilor, ca și patriotismul românilor care sprijineau cu diferite mijloace întreținerea și dezvoltarea diferitelor instituții create la Iași, după modelul și concepția celor mai renumite instituții științifice și de învățământ din Europa.

Merită a fi subliniate și aprecierile economistului Petre S. Aurelian, membru al Academiei Române, în răspunsul dat la cererea cărturarului ieșean de a publica, în 1871, primul Catalog al Grădinii Botanice: „...cât ar merge de repede dezvoltarea științelor în România, în cât de scurt timp ar fi studiată istoria naturală a patriei noastre când toți acei care s-au ocupat de știință, au deținut importante funcții la o catedră universitară, ar imita pe neobositul dr. Anastasie Fătu dar, ce să zicem! Mulți chemați, puțini aleși...”

În perioada cât Anastasie Fătu s-a ocupat de dezvoltarea Grădinii Botanice, colaborează cu cei mai cunoscuți botaniști români din acea perioadă: Dimitrie Brândză, Dimitrie Grecescu și Florian Porcius. De altfel, Dimitrie Brândză prezenta la cursurile de botanică susținute pentru studenții Universității plantele din „grădina lui Fătu”.

În anul 1859, Anastasie Fătu a fost desemnat de către Consiliul de Miniștri să studieze reglementările sanitare din străinătate, precum și pe cele din Moldova și Țara Românească, cu scopul de a le adapta nevoilor țării sale, într-un proiect de ordine sanitară și de igienă publică, tipărit în 1863.

În ședința din 28 octombrie 1860 a Consiliului Universității din Iași, Anastasie Fătu este propus ca profesor la Facultatea de Medicină, însă refuză, deoarece avea obligații deosebite pe linia organizării medico-socială, iar în anul 1863 a fost numit medic șef al Spitalului Sfântul Spiridon.

În anul 1867, Universitatea din Iași organizează concurs pentru ocuparea postului de profesor de botanică și zoologie. Anastasie Fătu, deși era recomandat, cu o bogată experiență și realizări științifice deosebite, cunoscut ca mare cărturar, nu participă la concurs pentru ocuparea catedrei, unde avea să fie admis Dimitrie Brândză, în vârstă de doar 21 de ani, curând întors de la studii urmate tot la Universitatea Sorbona din Paris.

Profesorul Anastasie Fătu va ocupa această catedră abia în anul 1873, după ce Dimitrie Brândză s-a transferat la Universitatea din București, unde va pune bazele actualei grădini botanice din capitala țării.

Pasionat și cunoscător botanist, profesorul Anastasie Fătu prezenta studenților cursuri foarte bine documentate și interesante, folosind pentru ilustrarea prelegerilor sale specii de plante din noua Grădină Botanică, care a fost mutată de către edilii Iașilor în zona Muzeului de Istorie Naturală.

După patru ani de activitate didactică, Anastasie Fătu va finaliza manuscrisul primului manual românesc de botanică de nivel universitar, din care publică în 1877, la Iași, partea I-a (480 pagini), cu titlul *Elemente de botanică (Histologia, Organografia și Fiziologia vegetală)*, iar partea a II-a (*Taxonomia și Fitogeografia*) rămâne doar ca manuscris, ce se află la biblioteca Academiei Române.

Opera medicului Anastasie Fătu poate fi considerată „drept epocală“, deoarece inaugurează, într-o specialitate restrânsă de științe biologice, literatura didactică academică românească, aducând servicii neprețuite studenților de la facultățile de științe, medicină și agricultură din ultimele două decenii ale secolului trecut.

În această lucrare, profesorul Fătu realizează o foarte serioasă încercare de a crea și de a populariza o terminologie românească de specialitate în toate disciplinele botanice. Mulți termeni creați și prezentați în acest manual universitar sunt de actualitate. De asemenea, în acest manual sunt prezentate aspecte referitoare la fiziologia plantelor, disciplină aproape necunoscută sau puțin abordată până atunci (Burduja, Filipescu, Lazăr, 1960; Burduja, Toma, 1979).

Pentru elaborarea acestui manual, Anastasie Fătu a utilizat referințe din cele mai noi tratate ale timpului, iar pentru ilustrare a selectat 384 figuri, reproduse după planșe procurate de la Expoziția Universală de la Viena (1873).

Așadar, la elaborarea lucrării *Elemente de botanică*, ca și în cazul celei ce prezenta *Enumerațiunea speciilor de plante cultivate în Grădina botanică din Iassy până în anul 1870*, Anastasie Fătu este preocupat să utilizeze o nomenclatură proprie disciplinei, constând din neologisme împrumutate din limba latină și din numeroase cuvinte folosite în limba populară. În acest sens, include o serie de termeni cu sens bine conturat și păstrați în literatura de specialitate, contribuind în acest fel la crearea limbajului botanic românesc.

În anul 1866 se întemeiază Societatea Academică Română, moment în care științele exacte nu erau reprezentate în acest for reprezentativ.

În anul 1871 este înființată Secția Științifică a Academiei Române, alegându-se trei membri: Anastasie Fătu – naturalist, Nicolae Kretzulescu – medic, Petre S. Aurelian – economist. Așa-zisa Secție a științelor naturii, înființată, în principiu, în anul 1867, a avut primul membru în anul 1870, când a fost ales remarcabilul iluminist, pedagog și matematician Petrache Poenaru, inventatorul tocului rezervor. Deci, abia la 11 septembrie 1871, prin alegerea a încă trei academicieni (între care și Anastasie Fătu) s-a putut constitui în mod provizoriu secțiunea, pentru ca aceasta să se organizeze în anul 1879, asemănător celorlalte două, de literatură și istorie, atunci când și Societatea Academică Română își schimbă numele în Academia Română.

În timpul de cincisprezece ani, Anastasie Fătu a avut un cuvânt greu în conducerea și activitatea Academiei, datorită autorității și atitudinii lui inimoase. Discursul de recepție intitulat *Încercările pentru dezvoltarea științelor naturale în România*, susținut la 27 august 1873, prezintă complexitatea personalității și valoarea remarcabilă a contribuțiilor în acest domeniu (Toma, 1986).

Anastasie Fătu menționează în discurs că „...noi românii, care avem o mare misiune de civilizație în orient, trebuie să punem toate silințele, toată activitatea și inteligența poporului nostru în mișcare, ca să putem răspunde la sarcina ce ne-a destinat-o Providența și să dobândim repede, prin energia noastră, ceea ce alte națiuni au realizat într-un timp îndelungat”.

La puțină vreme după alegerea sa la Academie, Anastasie Fătu este ales și membru al Societății de Științe Naturale din Frankfurt.

Începând cu anul 1872 și până în anul 1886, a fost președintele Societății de Medici și Naturaliști și a făcut parte din aproape toate comisiile constituite la Iași, fie de Ministerul Instrucțiunii Publice, fie de autoritățile orașului Iași, precum și din toate asociațiile create în țară, atât pentru a încuraja industria și comerțul, cât și pentru răspândirea învățaturii în popor.

Și-a început activitatea politică încă din perioada unionistă, fiind ales deputat de Iași în Divanul ad-hoc al Moldovei, care propune unirea Principatelor Române. Face parte din Adunarea Electivă a Moldovei, care îl alege domn pe Alexandru Ioan Cuza, la 5 ianuarie 1859.

Anastase Fătu este ales președinte al Adunării Deputaților (1868) și senator (1869).

Activitatea didactică, științifică și politică este completată de cea gazetărească și editorială. Anastase Fătu a publicat articole în „Gazeta de Moldavia”, „Foaia Societății de medici și naturaliști” din Principatul Moldovei, „Mișcarea națională” și cea de autor a numeroase lucrări, între care monografia *Descrierea și întrebuințarea apei simple și a apei minerale din Moldova* (1851), fiind un susținător al dezvoltării balneologiei.

Anastase Fătu s-a stins din viață în urmă cu 130 de ani, la 3 martie 1886, în orașul Iași, fiind înmormântat la Cimitirul Eternitatea.

Personalitatea marelui cărturar a fost evocată în volume (Aiftincă, 2014; Botnariuc, 1961; Buda, 2013; Mititiuc și Toniuc, 2006; Pop, 1967; Pop și Codreanu, 1975; Toma, 1986; Toma, 2015), dicționare (1982), reviste de specialitate (Angelescu și Dima, 2006; Burduja, Filipescu și Lazăr, 1960; Burduja și Toma, 1979; Constantinescu, 2009; Leocov, 1979, 1982; Papp, Burduja și Dobrescu, 1955; Resmeriță, 1982; Toma, 1974, 1975, 1987, 1996) sau în cadrul unor manifestări științifice.

Contemporanii l-au înconjurat cu aprecieri alese și respectul binemeritat pe medicul, doctorul în filosofie, drept și științe medicale, botanistul, academicianul și profesorul erudit, pasionat, altruist, care și-a dedicat întreaga activitate științelor vieții, binelui public, poporului român, Țării Moldovei în care se născuse și pe care a iubit-o atât de mult.

Generațiile prezentului găsesc în personalitatea remarcabilă a magistrului Anastase Fătu un exemplu de dascăl și om de știință, de înflăcărat patriot, de fondator în premieră al unor prestigioase instituții de știință și cultură.

Bibliografie

- Aiftincă M., 2014 – *Timp și valoare. Studii de istorie a culturii și filosofiei românești*. Colecția Opera Omnia, Cartea de Filosofie, Editura Tipo Moldova, Iași: 146-149.
- Angelescu N., Dima A., 2006 – Personalități chirurgicale ieșene. *Jurnalul de Chirurgie*, Iași, vol. II (4): 424.
- Botnariuc N., 1961 – *Din istoria biologiei generale*. Editura Științifică, București: 466-467.
- Buda O., 2013 – *Identitate națională și medicină socială. Antropologie culturală, psihiatrie și eugenism în România, 1800–1945*. Editura Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, București: 102-108.
- Burduja C., Filipescu Georgeta, Lazăr Maria, 1960 – *Contribuții la cunoașterea evoluției terminologiei botanice românești*, în „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași”(serie nouă), Secțiunea II. (Științe Naturale), tomul VI(2): 449-459.
- Burduja C., Toma C., 1979 – Opera botanică a doctorului Anastase Fătu (1816-1886), în *Culegere de Studii și Articole de Biologie*, Grădina Botanică Iași, tomul 1: 21-30.
- Constantinescu R., 2009 – Doctorul Anastase Fătu – despre Societatea Junimea, în „Revista Română”.București, nr. 1(55): 31-32.
- Leocov M., 1979 – 120 de ani de la înființarea la Iași a primei Grădini Botanice din țară, în *Culegere de Studii și Articole de Biologie*, Grădina Botanică Iași, tomul 1: 5-14.
- Leocov M., 1982 – Dr. Anastase Fătu – ctitorul primei grădini botanice din România, în *Culegere de Studii și Articole de Biologie*, Grădina Botanică Iași, tomul 2: 20-27.
- Mititiuc M., Toniuc Angela, 2006 – *Grădina Botanică „Anastase Fătu” Iași. File de istorie*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași: 8-21, 82-84.

- Papp C., Burduja C., Dobrescu C., 1955 – *Din istoricul cercetărilor de botanică în cadrul Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, în „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași” (serie nouă), Secțiunea II. (Științe Naturale), tomul IV(1-2): 235-244.
- Pop E., 1967 – *Figuri de botaniști români*. Editura Științifică București: 36-43.
- Pop E., Codreanu R., 1975 – *Istoria științelor în România*. Editura Academiei Române, București.
- Resmeriță I., 1982 – Retrospectivă din viața botaniștilor care au condus destinele Grădinii Botanice din Iași, în *Culegere de Studii și Articole de Biologie*, Grădina Botanică Iași, tomul 2: 28-33.
- Toma C., 1974 – *Din activitatea Grădinii Botanice a Universității ieșene*, în „Cercetări Agronomice în Moldova”, Iași, tomul 3: 157-160.
- Toma C., 1975 – Der Botanische Garden der Universität Iași. In: *Zu Problemen Botanischer Garden. Wissenschaftliche Beiträge*, Halle, Band 6: 23-25.
- Toma C., 1986 – Anastasie Fătu (1816-1886). În: *Universitatea din Iași (1860-1985), Dezvoltarea științei*. Iași: 298-299.
- Toma C., 1987 – Profesor dr. Antasie Fătu – activitatea sa didactică, în *Culegere de Studii și Articole de Biologie*, Grădina Botanică Iași, tomul 2: 19-24.
- Toma C., 1986 – Anastasie Fătu (1816-1886). „Revista Academica”, București, tomul 6-8: 44.
- Toma C., 2015 – *Biologi de altădată și de azi*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași: 149-155.

* * * 1982 – *Personalități românești ale științelor naturii și tehnicii* (dicționar). Editura Științifică și Enciclopedică, București: 149-150.

Fig. 3 – Extras din „Revista științifică”, 1870 (din Mihai Mitiuc și Angela Toniuc, 2006)

ENUMERATIUNEA

SPECIELORŨ DE PLANTE CULTIVATE ÎN GRĂDINA BOTANICĂ DIN IASSY
PÎNÎ ÎN ANULŨ 1870

I. PLANTE DICOTYLEDONE

DICOTYLEDONE POLYPETALE HYPOGYNE

CLASA I. IPOPETALIA

1) <i>Ranunculaceæ</i>	Familia <i>Ranunculacearor.</i> (dedețitu).
<i>Clematis integrifolia</i> , L.....	Luminosa cu foi întregi.
— <i>erecta</i> , All.....	— dreptă, (radicată).
— <i>vitalba</i> , L.....	— comună, (vița albă) curpeni de
— <i>Virginiana</i> , L.....	— de Virginia. [pădure.
— <i>Viticella</i> , L.....	— de Italia.
<i>Thalictrum minus</i> , L.....	Rutișorul (ruta de livadă) mică.
— <i>majus</i> , L.....	— mare.
— <i>aquilegifolium</i> , L.....	— cu foiele de căldărușă.
— <i>flavum</i> , L.....	— galbenă (comună).
<i>Anemone ranunculoides</i> , L.....	Dedeteii, (oiță), (flăra vintului) galbeni.
— <i>narcissiflora</i> , L.....	— cu flăra de narcisi.
— <i>hortensis</i> , L.....	— de grădini.
<i>Hepatica triloba</i> , Chaix.....	— (trei-rei) primăveratică.
<i>Adonis vernalis</i> , L.....	Adonidea, (ruscuța), primăveratică.
— <i>aestivalis</i> , L.....	— văratică.
<i>Ceratocophalus sulcatus</i> , Pers.....	Cornișorul, (Ploșnicariul), seceriu.
<i>Ranunculus asiaticus</i> , L.....	Peciorulă cocoșului asiatică.
— <i>acris</i> , L.....	— de livezi.
— <i>pedatus</i> , L.....	— peciorată.
— <i>Caucasicus</i> , L.....	— de caucas.
— <i>Sceleratus</i> , L.....	— caustică, (rănită).
— <i>bulbosus</i> , L.....	— gulosă.
— <i>muricatus</i> , L.....	— muricioasă
— <i>repens</i> , L.....	— țărătărie
— <i>lanuginosus</i> , L.....	— lănosă.
<i>Ficaria verna</i> , Huds.....	Grăușorul (comună), primăveratică.
<i>Trollius europæus</i> , L.....	Mărul auriu european.
<i>Heliborus foetidus</i> , L.....	Elleborul, (Spânțul) puturosă.
— <i>niger</i> , Hayne.....	— — negru

Fig. 4 – Catalogul plantelor cultivate de dr. Anastasie Fătu în Grădina Botanică (din Mihai Mititiuc și Angela Toniuc, 2006)

PREMIURILE.

DATE ESPOSANȚILOR DE LA FRUMÓSA

1865.

CLASA I.

ORTICULTURA.

D. Doctor Anastasie Fetu, din Jassy o medalie de argintă, pentru 304 plante oficinale, agricole, industriale și altele, aduse din grădina botanică ce a înființat în Jassy cu propriile sale cheltueli.

D. Anton Graboveschi, din Jassy o medalie de argintă, pentru colecțiunea sa de tot felul de fructe, și toate varietățile cele mai renumite de flori de sera caldă și stămpărată, cumă și pentru cultura ananasului.

D. N. Pavli, din Jassy, o medalie de bronz pentru colecțiunea sa de flori.

D. I. Țigara din Jassy, o medalie de argintă pentru colecțiunea sa de flori.

Fig. 5 – Catalogul oficial al Expoziției Naționale de la Frumoasa, Iași (1865);premiile oferite participanților (din Mihai Mititiuc și Angela Toniuc, 2006)

**PROFESOR DOCTOR DOCENT PETRE JITARIU,
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE**

Constantin TOMA

În galeria marilor profesori și oameni de știință care au ilustrat Facultatea de Biologie la Universitatea ieșeană în secolul trecut, se numără și academicianul Petre Jitariu, născut în ținutul Fălticeniilor la 11 mai 1905 și plecat dintre noi la 30 iunie 1989.

L-am cunoscut, indirect, în urmă cu șase decenii, când, elev fiind la Liceul „Cuza Vodă” din Huși, profesoara de biologie ne-a spus: „Fiți mândri, dragi elevi, că la această școală și la această disciplină, înaintea mea, a fost profesor, timp de un an, tot un moldovean, Petre Jitariu, care acum este profesor la Facultatea de Biologie din Iași”. Era în anul 1950. Am rămas impresionat. A fost un motiv în plus pentru ca în anul 1953 să mă înscriu la Facultatea de Biologie din Iași, condusă ca decan de profesorul Petre Jitariu, figură proeminentă a științei românești și dascăl eminent, care a cinstit Universitatea din Iași timp de peste șase decenii.

Trăind de la început de veac și până aproape de încheierea lui, profesorul Petre Jitariu a făcut parte din generația marilor spirite de cărturari români care au dominat secolul al XX-lea și care au trăit marile drame, frământări și prefaceri generate de cele două conflagrații mondiale, fără a-și pierde însă speranța renașterii unei societăți mai înțelepte și neprecupețindu-și efortul pentru refacerea și reîntregirea valorilor care s-au distrus ori s-au risipit din nesăbuiința oamenilor.

Prin bogata sa activitate științifică și didactică, profesorul Petre Jitariu și-a dobândit prestigiul unui cărturar de aleasă erudiție și distins dascăl, fiind considerat de cei care l-au cunoscut drept o personalitate reprezentativă a Universității ieșene, o figură de seamă în istoria învățământului și științei românești.

După absolvirea facultății, în 1929, după un scurt stagiul de profesorat la licee din Huși și Iași, este chemat de profesorul Nicolae Cosmovici să ocupe postul de asistent la catedra de Fiziologie generală și comparată, iar în 1938 devine doctor în științe naturale, după care obține o bursă de studii la Universitatea din Göttingen (Germania), unde și-a săvârșit specializarea în domeniul fiziologiei animale.

Revenit în țară, își reia cu dăruire și competență munca la catedră, depășind marile încercări provocate de cel de-Al Doilea Război Mondial, când Universitatea din Iași a fost nevoită să se refugieze într-un loc mai sigur. După revenirea din refugiu, reorganizează cu pricepere și devotament Laboratorul de Fiziologie Animală, dotându-l cu aparatură și instalații corespunzătoare pentru acele timpuri.

În 1947, devine profesor titular, predând timp de 28 de ani cursuri de o înaltă măiestrie pedagogică, cu un conținut bogat, bine structurat, permanent actualizat, cu o claritate de cristal. Cursurile sale aveau un caracter novator și dinamic, fiind așteptate și apreciate de studenți. Mi-l amintesc din 1955, când, ca student în anul III, i-am auzit primul curs de Fiziologie animală, în amfiteatrul P₂ din Palatul Universității. Cursurile erau preponderent direcționate spre fiziologia comparată și ecologică. Prelegerile sale erau rostite cu voce caldă și o vorbire aleasă, ideile fiind prezentate cu o deosebită claritate și o argumentație bogată, captând imediat atenția auditoriului.

Față de studenți, profesorul Petre Jitariu era apropiat și înțelegător, gata să-i îndrume și să-i ajute pentru rezolvarea oricărei probleme de studiu sau de viață. Foștii studenți au păstrat amintirea unei atmosfere de lucru intens, făcut cu trăgare de inimă și interes deosebit, emanând în jurul său vibrația de intelectualitate aleasă, ce caracterizează pe adevăratul dascăl. La examen era exigent și drept, pretențios, dar fără excese.

În afară de activitatea didactică, profesorul Petre Jitariu a desfășurat, în paralel, și o bogată și apreciată activitate organizatorică și de coordonare a învățământului biologic și a cercetării științifice. Astfel, a fost șef de catedră și decan al Facultății de Biologie, Geografie și Geologie timp de 13 ani, contribuind din plin la înzestrarea laboratoarelor cu o bază materială corespunzătoare. Prin efortul și sprijinul său direct s-a realizat un nou local al facultății, dat în folosință în 1963, și s-a amenajat o nouă grădină botanică. Lui îi datorăm și înființarea, în 1956, a stațiunii de la Potoci-Bicaz, destinată drept bază de cercetare științifică și de practică studențească, purtând numele fondatorului său. De asemenea, ca decan a coordonat și activitatea de cercetare și didactică a stațiunii Biologice Marine de la Agigea-Constanța, înființată de profesorul său, Ioan Borcea, în 1926. Cu aceeași dăruire a sprijinit și activitatea Muzeului de Istorie Naturală al Universității ieșene. O altă realizare a profesorului Petre Jitariu este reprezentată de înființarea, în 1968, a Centrului de Cercetări Biologice din Iași, inițial în subordonarea Filialei din Iași a Academiei Române, pe care îl va conduce în calitate de director până în 1977.

Profesorul Petre Jitariu a fost un bun și apreciat conducător de colective, datorită orizontului său larg, firii sale deschise, tactului și notei umane cu care aborda relațiile sale cu cei din jur, elevi și colaboratori, într-o atmosferă de distincție intelectuală discretă, ceea ce făcea să fie iubit și respectat. Noi, studenții, aveam acces nelimitat la decanul care nu ținea seama de programul de audiențe, la omul sensibil, blând, flexibil și generos, pentru un sfat, pentru o carte, pentru a ne sprijini în obținerea unei burse sau a unui loc în cămin.

Paralel cu activitatea didactică și organizatorică, profesorul Petre Jitariu a desfășurat și o susținută și bogată activitate de cercetare științifică împreună cu colectivele de la catedră, de la cele două stațiuni de cercetări (de la Marea Neagră și din Carpații Orientali) și de la Academie. Singur și în colaborare a publicat peste 130 de lucrări originale, în reviste din țară și străinătate, manuale și tratate de fiziologie animală. În îndelungata sa activitate a deschis direcții noi de cercetare și a format un mare număr de discipoli, creând o puternică școală de fiziologie animală la Universitatea ieșeană. Pentru numeroasele și valoroasele sale contribuții științifice, profesorul Petre Jitariu a fost ales membru al Academiei Române (corespondent în 1963 și titular în 1974), fiind secretar științific și, apoi, până la sfârșitul vieții, președinte al Filialei din Iași a acestei prestigioase instituții de consacrare, lăsând urmașilor o bogată moștenire științifică și o valoroasă tradiție spirituală. Pentru trăsăturile personalității sale spirituale a rămas în galeria marilor cărturari ieșeni de la cumpăna dintre milenii, împlinindu-se acel destin cuprins în Coran, la care se referea uneori: „*Cerneala savantului este demnă de aceeași cinstită, ca și sângele viteazului erou...*”.

Nu mă voi referi, în continuare, în detaliu la opera științifică a reputatului om de știință, ci voi aminti doar direcțiile principale de cercetare: fiziologia ficatului (prin teza de doctorat), rolul său în termoreglare, rezultatele acestui studiu fiind incluse integral (în 1959) în monografia asupra termoreglării, publicată în „Journal de Physiologie” din Paris; fiziologia mediului intern, a inimii și a aparatului circulator la amfibieni; tensiunea superficială a plasmiei sanguine și a limfei la mamifere; coagularea limfei la crustacee și moluște; ecofiziologia animalelor de apă dulce; fiziologia sistemului nervos (cercetări asupra epilepsiei și schizofreniei) ș.a. Unul din cele mai însemnate domenii de cercetare abordate de academicianul Petre Jitariu este cel referitor la acțiunea câmpurilor electromagnetice asupra organismelor vii, domeniu în care s-a formulat o teorie nouă privind mecanismul de acțiune și s-a publicat, la Editura Academiei Române (în 1987), o monografie de referință ce onorează școala românească de magnetobiologie.

În semn de recunoaștere și apreciere a remarcabilei sale activități științifice, didactice și obștești, i s-au decernat multe distincții: Ordinul Muncii (clasele a III-a, a II-a și I), Ordinul Meritul Științific, Diploma de „Profesor emerit”, alte ordine și medalii.

Cărturar de aleasă erudiție, academicianul Petre Jitariu nu a fost un izolat; era întotdeauna înconjurat de oameni pe care i-a apreciat și i-a iubit, i-a înțeles și i-a ajutat, bucurându-se de apreciere simplă, admirație și stimă din partea lor. Discipolii, colaboratorii și prietenii au format

marea sa familie, în a cărei atmosferă se distingea prin silueta de bărbat înalt și plăcut la chip, cu privire blândă și zâmbet cald, ce radia în jurul său o solemnitate aparte, generatoare de liniște. I-a fost întotdeauna alături soția sa, Matilda Jitariu, fiică a compozitorului Alexandru Zirra și nepoată a marelui muzician George Enescu.

Eruditul dascăl a fost deschis la suflet, ca savant modest și autentic, neatins de vanități și orgolii. A fost un om de cultură aleasă, iubind cu delicatețe și sensibilitate elevată frumusețile și măreția naturii, muzica, pictura, literatura, filosofia și istoria, fiind animat de un patriotism discret. A fost, de asemenea, un pasionat vânător, dar nu de dragul trofeelor, căci, biolog fiind, prețuia și respecta ființele vii, ci doar pentru că vânătoria îi oferea prilejul de a colinda în natură, admirând-o nestingherit de tumultul orașului și de a întâlni oamenii locului, cu care să schimbe o vorbă, aida strămoșilor săi, vrednici și cinstiți țărani bucovineni. Avea o voce caldă și plăcută, se antrena în discuții și povestiri cu cei apropiați, râzând cu poftă la glumele altora și dând replici de aceeași factură spirituală.

Așa a trăit și a muncit, iubind natura și oamenii, cel care a dus o viață demnă și bogată în realizări, de savant și om prețuit pentru elevata sa distincție intelectuală și sufletească, cel care a împlinit crezul pe care l-a rostit la Academie, la aniversarea împlinirii vârstei de 80 de ani: *„Creația științifică este o înălțare a spiritului, o izbândă fericită a gândirii umane. Acesta mi-a fost crezul de o viață, pe care am căutat să-l transmit pe încetul, pe neobservate, colaboratorilor mei”*.

Notă: Material preluat de autor din textul publicat în revista „Historia Universitatis Iassiensis”, Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, vol. II, 2011, 310-313.

OMAGIU PROFESORULUI PETRU JITARIU

Ionel MIRON

Pe 11 mai 2016 s-au împlinit 111 ani de la nașterea academicianului Petru Jitariu și 66 de ani de la fondarea de către el a Stațiunii de cercetări biologice, geologice și geografice „Stejarul” de la Pângărați, una din operele sale de bază, în care și-a revărsat întreaga creativitate a câmpului energetic al conștiinței sale. După absolvirea Facultății de Științe a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, dar înainte de a fi încadrat ca asistent universitar la aceeași facultate, a fost profesor la Liceul „Cuza Vodă” din Huși (1 septembrie 1931-31 august 1932)¹.

Circumstanțele științifice și educaționale în care l-au cunoscut pe academicianul Jitariu au fost evocate, atât la mormântul său de la cimitirul „Eternitatea” din Iași, cât și la Filiala Iași a Academiei Române, de către profesorii: Ionel Andriescu, Vlad Artenie, Toader Chifu, Gianina Comănescu, Ionel Miron, Costică Misăilă, Elena Rada Misăilă, Gheorghe Mustăța, Constantin Toma și

Mircea Varvara.

Diversitatea și profunzimea spiritualității profesorului exprimate în acest context, dar și de către alți biografi ai personalității sale, m-au provocat atât de mult, încât nu am putut rezista tentației de a concretiza și eu acele atribute de pe scala conștiinței sale, care mă îndreptătesc să-l percep și acum, din perspectiva celor 80 de ani pe care i-am împlinit, ca pe adevăratul meu tată spiritual.

Modalitatea de calibrare a câmpurilor energetice de pe scala conștiinței este fundamentată de Hawkins, 2009².

Harta scalei conștiinței (Hawkins, 2009).

Niveluri de adevăr

Perceperea lui Dumnezeu	Perceperea de sine	Nivel	Etalon	Emoție	Proces
Sine	este	iluminare	700-1000	inefabil	Conștiință pură
Atotființă	desăvârșit	pace	600	extaz	Iluminare
Unul	complet	bucurie	540	serenitate	Transfigurare
Iubitor	blând	iubire	500	reverență	Revelare
Înțelept	semnificativ	rațiune	400	înțelegere	Abstracție
Milostiv	armonios	acceptare	350	iertare	Transcendere
Inspirator	plin de speranță	bunăvoință	310	optimism	Intenție
Împuternicitor	satisfăcător	neutralitate	250	încredere	Eliberare
Îngăduitor	făcător	curaj	200	afirmare	Împuternicire

¹ Clit, C., *Liceul Teoretic „Cuza Vodă” din Huși - Studiu monografic*, Vaslui, Editura Thalia, 2003, p. 69.

² Hawkins, D. R., *Healing and Recovery*, Veritas Publishing, USA, 2009; traducere în limba română: Hawkins, D. R., *Vindecare și Recuperare*, București, Editura Cartea Daath, 2011.

Niveluri de falsitate

Perceperea lui Dumnezeu	Perceperea de sine	Nivel	Etalon	Emoție	Proces
Indiferent	exigent	mândrie	175	ironie	Infatuare
Răzbunător	antagonic	mânie	150	ură	Agresiune
Tăgăduitor	dezamăgitor	dorință	125	dorință mistuitoare	Înrobire
Pedepsitor	însălmântător	frică	100	anxietate	Retragere
Nepăsător	tragic	suferință	75	regret	Descurajare
Condamnator	lipsit de speranță	apatie, ură	50	disperare	Abdicare
Vindicativ	malefic	vină	30	vinovăție	Distrugere
Disprețuitor	urător	rușine	20	umilire	Eliminare

După cum se poate constata, autorul grupează câmpurile energetice ale conștiinței în două mari categorii: nivelul adevărului, cu încărcare emoțională pozitivă, calibrate între etaloanele 200-700 (1000) și nivelul emoțiilor negative, calibrate între 20 și 175.

Pentru a defini încadrarea în harta scalei conștiinței profesorului Jitariu, am identificat noțiunile adecvate fiecărui nivel și sinonimele acestora (de exemplu, bunăvoință - 310, cu o percepere de sine - plin de speranță și optimism, din categoria adevărilor pozitive, comparativ cu categoria celor negative, apatie - 50, lipsit de speranță, disperare). Am extras apoi și am interpretat aprecierile biografiilor profesorului, analizând modul cum principalele lui niveluri de conștiință se încadrează în această scală.

De exemplu, academicianul Radu Voinea³, Președintele Academiei Române, în 1985, la aniversarea a 80 de ani a profesorului Jitariu, face următoarele aprecieri:

- activitate neobosită, competentă, rară conștiinciozitate, dăruire, zi de zi, ceas de ceas, cu inepuizabilă energie, tact, fermitate, cu o fire blândă (500), caldă, generoasă, exemplu de comportare corectă, ireproșabilă, demnă, umană;
- personalitate desăvârșită (600), de rară modestie, cu inepuizabilă energie spirituală;
- stimularea unui mediu fertil pentru încolțirea, dezvoltarea și înflorirea creativității;
- polarizarea forțelor de cercetare;
- stăruință îndelungată.

În același context, academicianul Nicolae Botnariuc apreciază astfel activitatea profesorului Jitariu:

- rezultate valoroase, cu renume internațional;
- direcții de cercetare uimitoare: mecanismele fiziologice ale migrațiilor, complexitatea biostructurilor, biocâmp electromagnetic, biocuantă, efecte în terapii umane-nevroze, reumatism, ginecopatii, hepatite postvirolice.

Cu același prilej, profesor Eliza Alexa, continuatoarea la disciplina de Fiziologie animală a profesorului Jitariu, subliniază:

- deosebit talent didactic;

^{3***} Sărbătorirea Acad. Petru Jitariu, în „Analele Academiei R.S.R.”, anul 119, 1988, s. a IV-a, vol. 35/2: 357-381.

- pasiune, cu dorință de a le face (n. a. - cunoștințele) înțelese și pătrunse în profunzime de către studenți;
- reușea să imprime o atmosferă de lucru intens, cu multă măiestrie pedagogică, la un înalt nivel științific, îndrumând pe fiecare student în parte;
- emana vibrație de intelectualitate aleasă, care caracterizează pe adevăratul dascăl;
- pasiunea și plăcerea de a-și prezenta prelegerile;
- foarte exigent;
- stimula curiozitatea tinerilor;
- exemplu de muncă și dăruire, de fermitate și seriozitate, dar și de umanitate;
- a introdus pentru prima oară în planul de învățământ practica în producție a studenților, din necesitatea complexă a legării cunoștințelor teoretice cu cele practice și, după exemplul lui Ion Borcea, i s-a înfripat dorința de înființare a Stațiunii „Stejarul” de la Pângărați;
- cu o strădanie neobosită și cu priceperea cercetătorului adevărat dotează laboratoarele cu aparatură modernă;
- a știut să îndrume pe colaboratori spre direcții moderne de cercetare;
- a știut să observe aptitudinile individuale și dorințele de lucru specifice fiecăruia;
- a căutat să stimuleze aceste aripi proprii, să le formeze, să le conducă;
- a stimulat inventivitatea și dorința proprie de cercetare, integrând-o mai departe în problematica generală a fiziologiei animale;
- la curent cu domeniile noi de cercetare, și-a dat seama de necesitatea trimerii la specializare și în afara țării, îndeosebi pentru tehnici noi de mare finețe;
- o pondere deosebită o au cercetările privind ecofiziologia animalelor acvatice;
- a intuit necesitatea cunoașterii modificărilor ecologice care urmau să apară prin bararea râului Bistrița, la Bicaz, în special în comportarea păstrăvului și mecanismele fiziologice ale migrației acestuia;
- importanța acestor cercetări legate de aplicabilitatea lor în salmonicultură;
- brevetarea sistemului de influență a câmpului electromagnetic cu biostructurile și noțiunea de biocuantă.

În continuarea acestora, cercetătorul dr. Ștefan Agrigoroaie apreciază:

- ați închinat toate forțele cu conștiința înaltei datorii patriotice care îi revine intelectualului, profesorului, omului de știință, de a căuta să devină el însuși un exemplu, dar și de a sădi în sufletul celorlalți năzuința necurmată spre perfecțiune;
- v-ați făcut cunoscut ca o personalitate care a înțeles și a promovat actul de cultură nu numai sub aspectul rolului acestuia în propășirea materială a societății, ci și sub acela al înnobilării sufletești a oamenilor;
- un iubitor al artelor, al literaturii, admirator al naturii, un discret, dar neclintit iubitor de țară, o fire înclinată către meditație, având ca notă distinctivă, pregnantă, un calm distins, păstrat întotdeauna în relațiile cu oamenii;
- îndrăgind cercetarea științifică și văzând în aceasta o cale de înălțare creatoare și de eliberare a omului, ați manifestat întotdeauna o înțelegere largă față de înclinațiile, preferințele și stilul de muncă al cercetătorilor, ați căutat să le deschideți căile și să le creați mijloacele pentru a se putea afirma; ați întâmpinat întotdeauna cu deplină sollicitudine pe cei care-și exprimau dorința de a lucra în cercetare;
- cu toate greutățile pe care le-ați avut de întâmpinat și toate renunțările pe care a trebuit să le acceptați, ați mers înainte cu sentimentul că aveți datoria să fiți prezent și să vă aduceți contribuția la zidirile trainice ale viitorului;
- știm că nu atât recunoașterea maximă și consacrarea dumneavoastră în rândul „nemuritorilor” vă aduce cea mai deplină satisfacție, cât opera vie, investiția în oameni și instituții, pe care o doriți trainică și continuată în viitor.

Academicianul Liviu Ionesi consemna în același document:

- slujitor pe tărâmul științei și dascăl aducător de lumină;
- un drum, străbătut cu greu, prin muncă cinstită și dăruire, cu zile senine, frumoase, dar și cu destule zile grele generate nu de natură, ci de oameni;
- istoria științei îl va consemna pe Profesorul Petre Jitariu drept creatorul școlii de fiziologie la universitatea ieșeană, întrucât, prin domnia sa, școala ieșeană s-a impus pe plan național și internațional;
- a crea un laborator și a-l dota cu cele necesare este, fără îndoială, o mare realizare;
- om de știință cu viziune largă, a înțeles că natura și viața, sub toate aspectele lor, trebuie studiate în mediul natural, nu numai în laboratoare. În acest sens a inițiat înființarea Stațiunii de cercetări complexe, biologice, geologice și geografice „Stejarul” de la Pângărați, pe valea Bistriței, din apropierea lacului de acumulare Izvorul Muntelui-Bicaz.
- a coordonat activitatea Stațiunii „Stejarul” un deceniu și jumătate;
- fără a exagera, rolul profesorului este, în multe cazuri, mai mult decât al părinților;

Academicianul Constantin Toma consemnează⁴:

- prin bogata sa activitate științifică și didactică, academicianul Petre Jitariu și-a dobândit prestigiul unui cărturar de aleasă erudiție și distins dascăl;
- a fost un om bun și un apreciat conducător de colectiv, datorită orizontului său larg, firii deschise, tactului și notei umane cu care aborda relațiile sale cu oamenii, într-o atmosferă de distincție intelectuală discretă, ceea ce făcea să fie iubit și respectat;
- pe baza rezultatelor obținute, academicianul Petre Jitariu a formulat o teorie nouă privind mecanismul de acțiune a câmpurilor magnetice și electromagnetice asupra organismelor vii.

Din răspunsul sărbătoritului la omagierea a 80 de ani, reținem în sinteză:

- creația științifică este o înălțare a spiritului, o izbândă fericită a gândirii umane. Acesta mi-a fost crezul de o viață, pe care am căutat să-l transmit pe încetul, pe neobservate, colaboratorilor mei, fără de care n-aș fi realizat ceea ce dumneavoastră ați prezentat aici ca o realizare personală.

Încercând o sinteză asupra încadrării în scala conștiinței a trăsăturilor de caracter, comportamentelor și spiritualității profesorului Jitariu, constatăm că acestea au o ascendență a percepției de sine de la creator (inițiator, fondator, realizator) în prima treaptă - 200, până la desăvârșit, calibrat cu 600, cuprinzând între altele, atribute precum plin de speranță - 310, armonios - 350, blând - 500, complet - 540. În același sens, nivelul de iluminare a profesorului cuprinde ascendență de la curaj spre bunăvoință, rațiune, iubire, bucurie, pace. În scala emoțiilor, exprimate pe parcursul relizării operei sale, identificăm ascendența de la afirmare, trecând prin încredere, optimism, iertare, înțelegere, reverență, serenitate, extaz și chiar inefabil.

În ce măsură am înțeles și pus în valoare acest crez al profesorului Jitariu, pe parcursul celor 32 de ani de existență în aura domniei sale, din 1957 și până în 1989, când a trecut în eternitate?

În ce măsură încercările, reușitele și eșecurile mele în activitatea didactică și de cercetare au tangență cu atributele de pe scala conștiinței profesorului, identificate mai sus și de alți colaboratori ai domniei sale?

O parte din răspunsuri la aceste întrebări le-am argumentat în cartea pe care am publicat-o recent – *A gândi despre apă... din apă*⁵.

În contextul acestui articol voi revela doar câteva momente ale devenirii mele, încărcate de energia bunătații pline de iubire cu care m-a binecuvântat profesorul Jitariu.

- profesorul mi-a îndrumat primii pași pe calea înțelegerii, parcurgerii, publicării și aplicării în practică a unor obiective de cercetare științifică;
- profesorul m-a sprijinit concret la înființarea și dotarea primului meu laborator de lucru la Stațiunea „Stejarul”, luând-o practic de la zero, deoarece această instituție a căpătat ca sediu clădirea unei vechi mănăstiri, de pe vremea lui Lăpușeanu, utilizată pe parcurs și ca pușcărie;
- apreciez că profesorul a manifestat curaj și bunăvoință când a acceptat să-mi îndrume teza de doctorat, aceasta deoarece pentru finalizarea tezei a fost necesară trecerea de la metoda

⁴ Toma, C., *Biologi de altădată și de azi*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015.

⁵ Miron, I., *A gândi despre apă...din apă*, Iași, Editura Performantica, 2015.

clasică a experimentărilor pe animale aduse în laborator, extrase din mediul lor natural, la metoda de experimentare directă subacvatică asupra acestor animale, ceea ce a presupus inventarea, crearea și dotarea unui laborator subacvatic, denumit prin brevet „batiscaf de cercetări și lucrări subacvatice”;

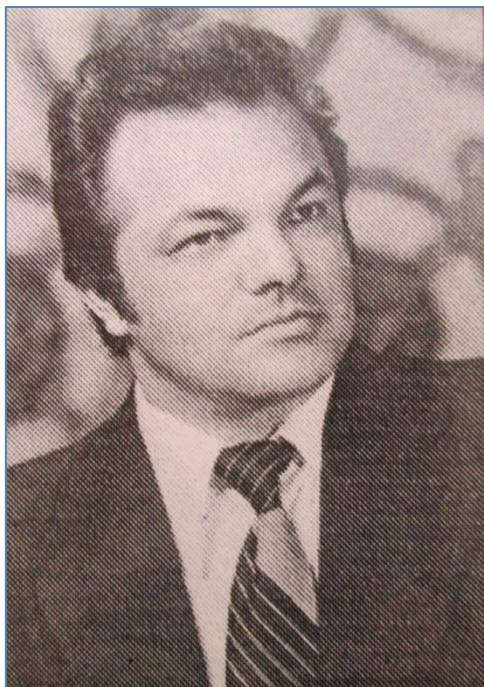
- profesorul m-a înnobilat cu trimiterea la specializare la Universitatea Regală din Gand Belgia, într-un stagiul de 8 luni, în 1971, pe parcursul căruia am finalizat partea documentară a tezei de doctorat, concomitent cu obținerea brevetului de scafandru autonom la o școală de specialitate;
- profesorul mi-a stimulat experimentările de acvacultură intensivă a păstrăvului pe lacul Bicăz, finalizate cu brevetarea și aplicarea în practică prin construirea fermei salmonicole flotabile pe lacul Bicăz.

Pentru toate acestea, pe profesorul Jitariu îl simt, îl trăiesc și îl reconstitui la orice intrare în facultate, în parcurgerea lucrărilor științifice, în desfășurarea activităților submerse cu batiscaful sau în aplicațiile practice cu studenții la Stațiunea Biologică Potoci, căreia i-am inițiat înființarea și care azi îi poartă numele.

Mă simt astfel pe deplin motivat și fericit de a-l considera părintele meu spiritual.

IN MEMORIAM: PROF. UNIV. DR. VASILE BĂICAN

Constantin VASLUIANU

S-a născut în Huși, pe 10 noiembrie 1941, având ca părinți pe Vasile și Anica Băican. Anii copilăriei și i-a petrecut locuind într-o modestă casuță situată pe marginea pârâului Drâslăvăț din cartierul Broșteni al orașului dintre vii. Nu a reușit să-și cunoască pe deplin tatăl, dispărut în cumplitele lupte ale celui de-Al Doilea Război Mondial de la Cotelul Donului. Copilăria i-a fost marcată de lipsa tatălui, fiind nevoit să muncească din greu, pentru a acoperi nevoile familiei, dar nu a renunțat sau neglijat școala.

A urmat primele șapte clase între anii 1948-1955 la Școala nr. 1 din Huși, apoi a dat examen de admitere și a urmat cursurile Liceului Militar „Dimitrie Cantemir” din orașul Breaza, finalizate în anul 1959. După un an de studii, se angajează pentru scurt timp în rândurile personalului civil al Unității Militare din Huși în funcția de bibliotecar și responsabil B. D. S.

În anul 1961, după susținerea examenului de admitere, începe cursurile Facultății de Biologie-Geografie, secția Geografie fizică, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, pe care le finalizează

în iunie 1966 cu lucrarea de diplomă *Orașul Huși și împrejurimi – caracterizare fizico-geografică*. Un an de zile (1 septembrie 1966 – 30 septembrie 1967) a predat geografia ca profesor stagiar la școala din comuna Perieni, actualul județ Vaslui, apoi, prin concurs, în 1967 a fost numit preparator II la Catedra de Geografie fizică generală și Climatologie de la Facultatea de Biologie – Geografie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (1 octombrie 1967 – 1968). În continuare funcționează ca asistent stagiar (1 ianuarie 1969 – 1970), asistent titular (15 noiembrie 1970 - 1984), șef de lucrări titular (15 septembrie 1984 – 1992), conferențiar (15 februarie 1992 – 1997), iar din 13 februarie 1997 devine profesor titular până în 2006, anul pensionării.

S-a înscris la examenul de doctorat, susținut la 25 ianuarie 1971, și a fost admis la specialitatea Geografie fizică, având ca îndrumător pe prof. dr. doc. Ion Gugiuman, hușean la rândul său, înlocuit după decesul din 1990 de către prof. dr. Nicolae Barbu. Și-a ales ca subiect al tezei de doctorat un domeniu care îl pasiona din anii studenției și, anume, studiul hărților vechi, ce a determinat o muncă deosebit de intensă în procesul de documentare asupra materialelor cartografice ce vizau spațiul moldovenesc în secolul al XVIII-lea.

La 1 februarie 1992, a susținut public teza de doctorat cu titlul *Geografia Moldovei oglindită în documentele cartografice din sec. al XVIII-lea*, obținând în acest fel diploma de doctor în geografie, seria J, nr. 1783 din 28 mai 1992.

Lucrarea este rezultatul unei activități deosebite de cercetare în domeniul cartografiei, care a durat peste două decenii, a parcurgerii unui volum imens de documente de specialitate, contribuind în acest fel la o cunoaștere mai bună a istoricului cartografiei românești, în general, și al Moldovei,

în special, publicul larg beneficiind de roadele sale științifice prin publicarea tezei în 1996 de către prestigioasa Editură a Academiei Române. Calitatea, exigența științifică și metodologică, precum și unicitatea lucrării, atrag răsplata cercetătorului Vasile Băican, la 11 decembrie 1998, cu premiul „Simion Mehedinți” al Academiei Române.

Activitatea didactică a prof. univ. dr. Vasile Băican s-a axat pe cursurile de *Cartografie* și *Topografie*, pe care le-a predat și promovat cu pasiunea omului de știință și dăruirea sufletească la profilurile Geografie, Geografie - o limbă stăină, Geografie - Știința mediului, Ecologie (la Facultatea de Biologie), realitate demonstrată și prin publicarea unor cursuri de specialitate, precum cele de *Topografie* (1984) și *Cartografie* (1988), tipărite la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Activitatea didactică este întregită și prin cursurile de *Topografie și desen tehnic*, la secțiile de Geologie și Geochimie, *Cartografie tematică*, la profilul Geografie, *Geografia regională a României*, la profilurile Geografie, Geografie - o limbă străină, Geografie - Știința Mediului, *Aerofotointerpretare geografică*, la profilul Geografie. A condus lucrările practice la cursurile de *Geomorfologie*, *Geografiapopulației* și *Geografia continentelor*. S-a remarcat în calitate deresponsabil al practicii pedagogice a studenților, în conformitate cu planurile de învățământ (1975-1992) și a organizat activitățile aferente practicii de teren.

Trebuie menționat faptul că a îndeplinit o serie de sarcini, precum cea de îndrumător de an al grupelor de studenți geografi (1969-1990), conducător al tezelor de licență (începând din 1978 și până la pensionare), al lucrărilor pentru obținerea Gradului didactic I în învățământul preuniversitar (25 de lucrări). A fost responsabilul-gestionar al fondului de hărți topografice deținute de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (din 1968 și până la sfârșitul activității didactice).

Intensă activitate de cercetare științifică este concretizată de lucrările științifice (75, dintre care 35 publicate).

Și-a adus contribuția la realizarea a 27 de contracte și convenții de cercetare științifică în domeniul caracteristicilor geografice ale județului Vaslui, a cunoașterii condițiilor climatice ale orașelor Huși și Bârlad, a valorificării resurselor naturale a unor localități, o raionare pedoclimatică și o bonitare a terenurilor agricole, în o serie de observații asupra evoluției fenomenelor geohidromorfologice, în cunoașterea cadrului natural și posibilităților de exploatare a apelor minerale din Carpații Orientali. A realizat o serie de hărți cu trasee turistice montane pentru Obcinile Bucovinei și Masivul Rarău-Giumalău.

Participă la activitatea de elaborare a planurilor topografice a spațiului Grădinii Botanice din Iași și a Stațiunii de Cercetări Geografice „Stejarul” din Pângărați, județul Neamț.

Deosebit de importantă a fost colaborarea sa la realizarea monografiei geografice a județului Vaslui, din colecția „*Județele Patriei*”, editată în anul 1970, de Editura Academiei, ca și participarea la elaborarea unui *Dicționar geografic al județului Vaslui* (1988).

A condus în calitate de director două contracte de cercetare cu finanțare națională (CNCSIS), având ca teme *Atlasul geografic informatizat al Moldovei* (1997-1998) și *Metodele de sisteme informaționale geografice pentru documentarea proiectelor de organizare a teritoriului și dezvoltare durabilă - aplicație în județul Botoșani* (1998). Cu finanțare internațională de la Banca Mondială, a condus proiectul *Revigorarea funcției practic-aplicative a învățământului geografic universitar din România* (1998-2000). Prin intermediul acestor proiecte de cercetare a reușit dotarea unor laboratoare ale facultății, precum și afirmarea tinerilor în domeniul activității de cercetare geografică.

Profesorul Vasile Băican a participat la numeroase manifestări științifice universitare naționale, precum și la simpozioanele cadrelor didactice din învățământul preuniversitar, unde a promovat rezultatele cercetărilor realizate.

Personalitatea profesorului Vasile Băican s-a impus în rândul geografilor de seamă din România prin lucrările pe care le-a publicat, singur sau în colaborare, mai ales din domeniul cartografiei, geografiei istorice, geografiei populației și a așezărilor omenești: Sficlea V., Băican

Vasile (1969), *Harta densității populației R.S.România la 15 martie 1966*, în „Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași”, serie nouă, Secțiunea II, Geografie, tomul XV, Iași; Băican Vasile (1970), *Iazurile din partea de est a României oglindite în documentele istorice și cartografice din sec. XV-XIX*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, serie nouă, Secțiunea II, c. Geografie, tomul XVI; Băican Vasile (1971), *Documente cartografice din sec. al XVIII-lea asupra Moldovei*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, serie nouă, Secțiunea II, c. Geografie, tomul XVIII, Iași; Băican Vasile (1973), *Reprezentarea reliefului în documentele cartografice asupra Moldovei din sec. al XVIII-lea*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, serie nouă, Secțiunea II, c. Geografie, tomul XIX, Iași; Lehler A., Băican Vasile (1973), *Contribuții la cartografierea tematică a României în contextul proiectelor biogeografice europene*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, s.a. Biologie, tomul XIX, fascicula I, Iași; Băican Vasile (1974), *Elemente de hidrografie cuprinse în documentele cartografice asupra Moldovei din sec. al XVIII-lea*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, serie nouă, Secțiunea II, c. Geografie, tomul XX, Iași; Băican Vasile (1981), *Așezările omenești din Moldova reprezentate pe harta lui F.G.Bawr (1769-1772)*, în revista „Terra” nr. 4, București; Băican Vasile (1984), *Populația din vestul Moldovei între anii 1788-1790*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, serie nouă, Secțiunea II-b, Geografie-Geologie, tomul XXX, Iași; Șandru I., Băican Vasile (1984), *Contribuții de geografie istorică asupra zonei Stânca-Costești, jud.Botoșani*, în „Buletinul Societății de Științe Geografice din România”, ediția a VII-a, București; Băican Vasile (1986), *Râurile Moldovei pe hărțile din sec. al XVIII-lea*, în „Lucrările seminarului geografic „D. Cantemir”, nr. 7, 1986, Iași, 1987; Băican Vasile (1987), *Drumurile Moldovei pe hărțile din sec. al XVIII-lea*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, serie nouă, Secțiunea II-b, Geografie-Geologie, tomul XXXIII, Iași; Băican Vasile (1994), *Drumurile Moldovei pe hărțile din sec. al XVIII-lea*, în Revista „Drumuri și Poduri”, An. IV, nr. 15-16, București; Băican Vasile (1987) – *Hidronimia Moldovei pe Hărțile anterioare secolului al XIX-lea*, în „Lucrările seminarului geografic „D. Cantemir” nr. 8, 1987, Iași, 1990; Băican Vasile (1991), *Geografia Moldovei oglindită în documentele cartografice din sec. al XVIII-lea*, Rezumatul tezei de doctorat, multiplicat, Universitatea «Alexandru Ioan Cuza» Iași”; Băican Vasile (1991), *La culture de la vigne sur le territoire de la Moldavie au XVIII-me siècle*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, serie nouă, Secțiunea III, c. Geografie, tomul XXVII, Iași; Băican Vasile (1992), *Așezările omenești din partea de vest a Moldovei în perioada anilor 1773-1790*, în „Lucrările seminarului geografic „D. Cantemir” nr. 11-12, Iași”; Băican Vasile (1992-1993), *La population rurale de la Moldavie d’après la carte de F.G. Bawr(1769-1772)*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, Secțiunea II, c., tomul XXXVIII-XXXIX, Iași; Băican Vasile (1993), *Răspândirea viței de vie pe teritoriul Moldovei în sec al XVIII-lea*, în revista „Cercetări agronomice în Moldova”, Anul XXVI, vol. 1-2 (99), 1993; Băican Vasile (1996), *Geografia Moldovei reflectată în documentele cartografice din sec. al XVIII-lea*, Editura Academiei Române, 275 p. (i s-a acordat premiul Academiei pe 1996); Băican Vasile (1996-1997), *The spatial evolution of the forest in the Planteau of Bârlad according to the maps dating from 1769-1974*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, Secțiunea II, Geografie, tomul XLI-XLIII, Iași; Băican Vasile (1998), *The types of urban settlements in Moldavia represented on the maps of the XVIII-th Century*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, Secțiunea I-c, Geografie, tomul XLIV, Iași; Băican Vasile (2001), *Spatial Forest evolution in the Moldavian Plaine after the Cartography of the 18th and 20th Centuries*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași, Secțiunea II – Geografie, tomul XLVII; Băican Vasile (2002), *Episoade din istoria hărții – hărțile decorative ca opere de artă și hărțile murale*, în revista „Terra”, Anul XXXI (LI), vol. 1-2/2001, București, 2002; Băican Vasile (2003), *Dicționar de Cartografie – Topografie*, predat pentru tipărire Editurii Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

Din domeniul climatologiei urbane, amintim: Gugiuman I., Băican Vasile (1972), *Contribuții la cunoașterea climei orașului Huși*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași, serie nouă, Secțiunea II, c. Geografie, tomul XVIII, Iași; Gugiuman I., Băican Vasile (1973), *Contribuții la studiul climei orașului Bârlad*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași, serie nouă, Secțiunea II, c. Geografie, tomul XIX, Iași.

Are publicate o serie de hărți în culori, ca anexe la unele lucrările geografice: Șandru V., Cucu V., Chiriac D., Băican Vasile (1976), *Repartiția populației R.S. România în anul 1966 (scara 1:1000000)*, în *Atlasul național al R.S.R.*, Pl.VIII-1, Editura Academiei Române; Băican Vasile, Oancea D., Swizewski C. (1983), *Munții Rarău-Giumalău*, în *Ghidul Turistic „Rarău-Giumalău”*, colecția „*Munții noștri*”, Editura Sport-Turism, București; Băican Vasile (1986), *Obcinele Bucovinei*, în „*Obcinele Bucovinei – Ghid turistic*”, Editura Sport-Turism, București.

Și-a adus contribuția la publicarea unor monografii, dicționare geografice și lucrări didactice: Gugiuman I., Cărcotă V., Băican Vasile (1973), *Județul Vaslui* (monografie geografică), colecția „*Județele patriei*”, Editura Academiei Române, București (133 p.); Gugiuman I., Cărcotă V., Băican Vasile (1998), *Dicționarul geografic al județului Vaslui*. Centrul de multiplicare al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 362 p.; Sficlea V., Băican Vasile (1983), *Topografie* (curs pentru studenții din anul I, secția Inginerie geologică și geofizică – Iași). Centrul de multiplicare al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași; Băican Vasile (1988), *Cartografie – Topografie. Lucrări practice*. Centrul de multiplicare al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 275 p.; Băican Vasile (2001), *Topografie*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 244 p.; Băican Vasile (2002;2003), *Cartografie*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 322 p.

A fost autorul următoarelor recenzii: Băican Vasile (1968), *Recenzie asupra tratatului Techniques in Geomorphology (Procedee de lucru în geomorfologie)*, de C.A.M. King, Edit. Edward Arnold (Publishers) Lrd., London, 1966, 342 p., în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iași”, tomul XIV, Geografie; Băican Vasile (1992), *Recenzia lucrării Tezaur toponimic al României*, vol. I, partea I-a, Editura Academiei Române, 1991, 996 p. în revista „Cronica”, Anul XXVII, nr. 1279/1-5. III.1992¹.

L-am cunoscut pe profesorul Vasile Băican în calitate de student, apoi l-am avut îndrumător la lucrarea de licență și cea de gradul didactic I în învățământul preuniversitar. În anii studenției ne-a însoțit, în cadrul practicii de teren, în Munții Apuseni și Masivul Retezat. Am remarcat minuțiozitatea cu care își pregătea din timp această activitate, concretizată în diferite hărți și profile ale traseelor străbătute, distribuite fiecărui student participant. Acorda o importanță deosebită în alegerea traseelor în care să poată prezenta studenților caracteristicile geografice ale zonei, de la evoluția geologică și până la aspecte privind populația, așezările și economia locului, punând în practică afirmațiile marelui geograf George Vâlsan: „*ajunge cu geografia pasivă, de cabinet, ne trebuie geografi de aer liber*”.

Atunci când l-am anunțat că doresc să-mi fie îndrumătorul lucrării de obținere a gradului didactic I, mi-a pus o singură condiție, și anume să-i respect întocmai indicațiile, încât la momentul susținerii lucrării nimeni să nu aibă de făcut nicio observație negativă privind calitatea materialului cartografic și a textului elaborat. Nu era ușor, am fost nevoit să refac de multe ori hărțile de specialitate, până când profesorul Vasile Băican își dădea girul. Toate aceste aspecte stricte de a nu face rabat de la calitate, aveau o singură finalitate, pe care mi-o repeta mereu: „*să nu NE facem de rușine*”.

¹ Costin Clit, *Geografi contemporani: prof. univ. dr. Vasile Băican*, în „Lohanul”, Huși, An. V, nr. 5 (20), decembrie 2011, p. 61-63; Idem, *Geografi contemporani: prof. univ. dr. Vasile Băican*, în „Academia bârlădeană”, Bârlad, Anul XVIII, 4(45), 2011, p. 16.

Cu trecerea timpului ne-am cunoscut mai bine, am devenit – aş putea spune – prieteni, probabil şi datorită originii huşene, ne întâlneam în unele vacanţe de vară, cu prilejul vizitării rudelor din oraşul şcolilor şi bisericilor, de pe Drăslăvăţ. Am purtat o bună bucată de vreme o corespondenţă din care l-am cunoscut mai bine pe profesorul Vasile Băican. Îşi iubea oraşul natal, ca şi pe cei care i-au fost apropiaţi, neuitând-o pe cea care l-a învăţat să scrie şi să citească, aşa cum reiese şi din corespondenţa pe care am purtat-o. „*Citeam scrisoarea ta şi parcă mă aflam (pe vremuri) în liceul militar, departe de casă, de oraşul copilăriei mele şi pe care nu-l pot uita nici o clipă. Toate trăite acolo au fost minunate, de neuitat, inclusiv şcoala. Dovadă e şi faptul că acum, după atâţia ani, nu-mi pot uita fosta mea învăţătoare, care are acum 94 de ani. Eu o vizitez frecvent cu mare plăcere şi recunoştinţă*” (Timişoara – 28 octombrie 2013).

De fiecare dată când auzea de activităţile Societăţii de Geografie din România – filiala Bârlad, care aveau loc fie la Huşi, fie la Bârlad, se înviora, precizând că „*m-am bucurat mult când am aflat că la Huşi organizaţi activităţi ale S.G.R. la care participă şi profesorul Posea de la Bucureşti, mare geomorfolog. La aceste sesiuni ştiinţifice eu eram nelipsit şi participam efectiv cu comunicări ştiinţifice*” (Timişoara – 28 octombrie 2013). La aniversarea a 50 de ani de la înfiinţarea S.G.R. - filiala Bârlad, i-am trimis un exemplar al monografiei editate cu această ocazie, în care este prezentată şi personalitatea sa, ca geograf de frunte al judeţului Vaslui. În scrisoarea de răspuns ne întăreşte convingerea că a fost mereu apropiat cu sufletul de judeţul nostru: „*am citit cu mare interes monografia trimisă, pentru că eu mă simt viu ataşat judeţului Vaslui în general. Mă bucur, pentru că am constatat că nu m-au uitat*” (Timişoara – 15 decembrie 2014).

A fost un profesor exigent la examenele pe care le-au susţinut studenţii geografi. Nu putea suporta intervenţiile venite din partea acelor persoane care insistau în a trece cu vederea superficialitatea nivelului de pregătire al unor studenţi. Nu a făcut niciodată rabat de la statutul său de om corect, nici în cazul în care a făcut parte din comisiile de admitere la facultate (când se organizau sesiuni de examene scrise). Aceste aspecte, precum şi altele, petrecute de-a lungul timpului, în relaţiile cu colegii, în care nu s-a pretat la lucruri mărunte pentru a fi promovat în diferite funcţii, şi-au pus amprenta asupra sănătăţii sale. Lovitura cea mai grea a primit-o în timpul examenului de admitere din august 1998, când „*un incident care a tulburat examenul de admitere a fost părăsirea sălii de concurs de către profesorul Vasile Băican, căruia i s-a făcut rău, tensiunea arterială a crescut la 24, a fost transportat la spital*”². Accidentul vascular pe care l-a suferit a influenţat în mod negativ modul de deplasare şi de vorbire, care i-au transformat perioada de activitate până la pensionarea din 2006 într-un calvar. În scrisoarea din 2008, spunea: „*Din păcate nu sunt prea bine. Acum eu trăiesc urmările neplăcute. Scriu foarte greu şi vorbesc cam încurcat, pentru că eu, după ce am ieşit din spital (1998), trebuia să mă odihnesc acasă, dar eu, în 2-3 ani, am întocmit, redactat şi tipărit în 1-2 ediţii, două cursuri univesitare, două lucrări practice şi un dicţionar de Cartografie-Topografie, care m-au muncit foarte mult. Toate astea şi-au pus amprenta asupra sănătăţii mele. Având doi copii la şcoală nu puteam ieşi la pensie decât la termen*” (Iaşi, 6 februarie 2008).

După pensionarea din 2006, problemele de sănătate îl determină, cu greu, să se despartă de oraşul Iaşi în care a locuit şi a activat cea mai mare parte a vieţii, şi pe 21 august 2013 se mută la Timişoara, pentru a fi cu fiica cea mai mare. De aici, se destăinuie în privinţa stării de sănătate, dar şi a împlinirilor sale: „*Eu acum sunt într-o situaţie foarte grea cu sănătatea: merg din zi în zi mai anevoios, cu vorbirea stau foarte rău, scriu greu – dar mă bucur, că totuşi am reuşit să ajung la aproape 75 de ani şi am realizat câte ceva şi profesional şi personal. Mi-am aranjat copiii la locul lor – o fată încă este studentă, dar la Londra, iar cea mare a terminat Arhitectura, este măritată şi are un copil*” (Timişoara, 28 octombrie 2013).

În primăvara lui 2014, mă anunţa cu bucurie, că „*am reuşit cu greu să mă mut în noul apartament. E greu printre străini ! Acum, statutul de pensionar este foarte „sec”, nu-mi oferă nici*

² „Ziarul de Iaşi”, din 4 septembrie 1998.

un chef de nimic” (Timișoara, 15 mai 2014). Și totuși, un ultim cadou în calitate de bunic i-l oferă fiica sa, prin aducerea pe lume a celui de-al doilea copil, un băiețel dolofan, de care era tare mândru: „*Azi dimineață, fiica mea, la care am locuit, a născut un băiețel de 3,5 kg, deci am un nou nepot!*” (Timișoara, septembrie 2014).

Știa să se bucure de fiecare dată, atunci când avea ocazia de a se revedea cu foștii studenți, în cadrul întâlnirilor de promoții. Ultima întâlnire la care a participat a fost organizată în anul 2013. La finalul petrecerii de la motelul Bucium, cu ochii în lacrimi, profesorul Vasile Băican se despărțea de foștii săi studenți, cărora le-a fost îndrumător de grupă, spunând că „*acest moment, pentru starea sănătății mele a fost un talisman, iar vinul de Huși a fost magnific!*”

A avut un respect deosebit pentru cei care s-au preocupat de orașul Huși, prin munca de cercetare și publicare a rezultatelor obținute. Aproape în fiecare scrisoare mă ruga să-i transmit salutările sale profesorului Costin Clit, ca recunoștință pentru trimiterea unor exemplare ale revistei „Prutul”. Într-o scrisoare din decembrie 2014, amintea că „*eu încă nu i-am putut scrie acele amintiri păstrate despre Huși (sănătatea nu mi-a permis), dar le voi scrie sigur*”. Din păcate, timpul nu a mai avut răbdare.

Probabil, cu sufletul împăcat de cele ce a putut face pe această lume, profesorul Vasile Băican s-a stins liniștit din viață în dimineața zilei de 30 martie 2016. I-a fost permanent alături, iubita sa soție, doamna Dorica Băican.

Final de curs festiv cu ocazia revederii după 30 de ani a promoției 1983 (mai, 2013)

„CEL MAI IMPORTANT DREPT ESTE ÎMPLINIREA DATORIILOR”

Ștefan S. GOROVEI

Spre mijlocul anilor '90, mi s-a transmis propunerea de a deveni membru al Asociației Oamenilor de Știință. Mesajul mi-a fost adus de profesorul Aurelian Simionescu (1927–2004), în a cărui grijă se afla filiala ieșeană a instituției. N-am avut nici un motiv să nu primesc această propunere, venită printr-un om pe care-l cunoșteam de multă vreme. Profesorul Simionescu era nepotul de fiică al preotului Aurelian Tăutu de la Siret, urmaș al marelui logofăt Ioan Tăutu din vremea lui Ștefan cel Mare; pasionat de istoria acestui neam, intrasem în corespondență cu mai mulți urmași pentru completarea informațiilor privind genealogia lui. Cu profesorul Simionescu avusesem un schimb de scrisori încă dinainte de a veni la Iași ca student (1966); mai apoi, l-am căutat în locuința lui de pe strada Pinului, ca să-mi arate documentele pe care, cu decenii în urmă, bunicul meu le văzuse la bunicul lui¹. După întoarcerea în Iași (1977), îl revedeam, în răstimpuri, când treceam pe lângă casa lui spre cea de alături, unde locuia Cleopatra Beuran.

Cu negraba care m-a caracterizat întotdeauna, acel Formular de înscriere adus de profesorul Simionescu a rămas necompletat. În scurtă vreme, Asociația Oamenilor de Știință s-a transformat (octombrie 1996) în Academia Oamenilor de Știință. Tot strănepotul logofătului Tăutu mi-a adus un nou formular, care a avut aceeași soartă. Abia în 1999 am îndeplinit formalitățile și așa am devenit, la 17 decembrie, membru titular. În urma acestei alegeri, am fost invitat să prezint discursul de recepție. Nu a fost fără emoții acea ședință în care, în fața unei săli pline, am vorbit despre o problemă care era atunci în amplă dezbatere, fără să omit câteva dintre gândurile mele despre împlinirea profesiei de istoric în România. Răspunsul mi-a fost dat de istoricul Florin Constantiniu (1933–2012), și el cunoștință de veche dată, care mi-a arătat întotdeauna sentimente prietenești. Eram încă la începuturile activității mele de cercetător al istoriei medievale când, adunându-se material pentru ceea ce avea să devină Enciclopedia istoriografiei românești, Florin Constantiniu m-a chemat la Institutul de Istorie „N. Iorga” din București (lucram, în acei ani, în redacția revistei „Magazin Istoric”) pentru a-i da informațiile trebuitoare. Lui i-am datorat prezența numelui meu în acea enciclopedie². În cuvântul său, Florin Constantiniu n-a uitat să spună cât de mult l-a uimit refuzul meu de a reveni în București după ce mi se făcuse un loc la Iași, ca și acela de a colabora la tratatul de istorie românească inițiat în anii '80, în urma unei invitații care a venit doar după ce am schimbat „locul de muncă”...

Discursul meu de recepție a rămas îngropat într-un dosar. Cred că nu greșesc dacă acum, după 17 ani, îl încredințez tiparului, socotind că poate fi și el încadrat în acea categorie de hârtii vechi din arhive noi care merită recuperarea³. Gândurile și ideile expuse atunci sunt ale mele și astăzi.

¹ Cf. Artur Gorovei, *Documente tăutulești*, în „Junimea Literară”, XIII, 1924, 1-2, p. 46–47; documentele se află în nr. 5-6, p. 220 (nr. 11, rezumat) și 220–221 (nr. 14, integral). Spre sfârșitul vieții, profesorul Simionescu a dăruit aceste documente muzeului care se organiza la Bălinești, pe lângă ctitoria strămoșului său, logofătul Ioan Tăutu.

² Cf. *Enciclopedia istoriografiei românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 161.

³ Din același „dosar”: *O autobiografie plăsmuită*, în „Prutul. Revistă de cultură”, serie nouă, V (XIV), 2015, 1 (55), p. 31–38 și *Arhivistică și genealogie. Rostul și însemnătatea unor unități de păstrare: pachetele*, în *Vilică Munteanu arhivist, istoric, colecționar. La 65 de ani*, ediție îngrijită de Mihaela Chelaru și Ioan

Domnule Președinte,
Domnilor colegi,

Trebuind să răspund unei reguli pe care și-a înscris-o în Statute societatea între ai cărei membri am fost chemat acum două luni, m-am găsit într-o adevărată dilemă.

Să aleg dintre subiectele cercetărilor mele curente pe acela care să mă exprime în chipul cel mai grăitor, când aceste preocupări se întind (pentru feluritele domenii ale științelor istorice) de la veacul al XIV-lea până la zilele noastre, pasionându-mă în egală măsură – iată o postură dintre cele mai puțin comode și plină de riscuri, în primul rând riscul de a plictisi. Am crezut că pot ocoli aceste riscuri și am îndrăznit să sper că ar putea fi și folositor aducând înaintea Domniilor Voastre gândurile mele despre starea actuală a științei (sau științelor) istorice românești în raport cu întâmplări recente care au tulburat obștea istoricilor și, se pare, în chip paradoxal și neașteptat, o bună parte a națiunii (sau chiar națiunea întreagă, fie și numai prin reprezentanții ei, de bine de rău, aleși).

Manualele de istorie – ținta unor discuții aprige, în cea mai mare parte extraștiințifice și cu ecouri prelungite în polemici absolut necordiale – au fost, mi se pare, nu cauza mării înfruntări, ci mai degrabă o ocazie pentru declanșarea acestora. Ele, aceste discuții, au pus într-o lumină crudă foarte multe realități care țin îndeaproape de meseria istoricului, atunci când nu constituie însăși meseria aceasta, statutul ei și cadrul normal al exercitării ei.

Nu cred că poate fi istoric adevărat acela care rămâne indiferent la asemenea chestiuni, crezând că-și poate îndeplini misiunea în abstract. Așa cum istoria nu se scrie anonim, atemporal și aspațial, ci cu nume fixate într-un timp și într-un loc definite ca atare, tot așa scrierea istoriei – adică cercetarea, reconstituirea și înfățișarea trecutului – nu se poate imagina desfășurându-se în normalitate decât cu respectarea unor norme.

Or, întâmplările pe care le-am evocat au arătat cu toată claritatea, după credința mea, atât slăbiciunile obștii istoricilor, cât și pe acelea ale instituțiilor abilitate să-i reprezinte și, deopotrivă, carențele grave ale societății românești în materie de cultură (și, aș adăuga, și de bună educație).

S-a întâmplat un lucru pe care-l cred fără precedent în istoria noastră modernă: probleme ținând de știința istorică au fost aduse în fața Parlamentului ! Trebuie să se spună clar și răspicat: chestiunile științifice nu sunt de competența Parlamentului, nu se supun votului popular și nu se rezolvă prin moțiuni sau referendumuri.

Oricare ar fi lipsurile numitelor manuale, aducerea acestei probleme în Parlament a fost o gravă greșală, o lovitură puternică dată statutului științei istorice românești. Sper să nu apuc ziua aceea când Parlamentul României să fie chemat a decide asupra formulelor fizicii atomice, ale chimiei macromoleculare sau asupra compoziției medicamentelor, în raport cu ideea unora despre patriotism.

În forme brutale și grosolane, istoricii și munca lor – bună sau rea – au intrat în vizorul presei, care n-a înțeles să facă, din păcate, decât un fel de spectacol de varietăți de cel mai prost gust.

Față cu toate acestea, m-aș fi așteptat să aud un glas de împotrivire din partea celor mai autorizați reprezentanți instituționali ai științei istorice românești – facultățile, institutele de cercetări, Academia Română. N-am reușit să aud, poate, eu acel glas. Instituții și oameni s-au lăsat în voia valului, fără să observe că aceste imixtiuni coboară până la derizoriu statutul meseriei de istoric și lasă rezultatele acestei munci la aprecierea unor oameni a căror bună-credință pare a fi, cel mai adesea, la același nivel cu competența în materia asupra căreia se socotesc îndrituiți să judece.

Discuții între istorici, care să depășească cercul lor și să antreneze și alți oameni de cultură (nu însă și Parlamentul), au mai existat, și la noi, și în alte țări. E bine cunoscută, de pildă, ampla

înfruntare care, în anii '30 ai veacului încă *al nostru*, a opus așa-numitele **școala veche** și **școala nouă de istorie**, grupurile formate în jurul lui N. Iorga și al „Revistei Istorice” și, respectiv, în jurul lui Const. C. Giurescu, P. P. Panaitescu și Gh. I. Brătianu și al „Revistei Istorice Române”. A fost și aceea o înfruntare dură, în care unii dintre participanți nu au cruțat nici un argument și mergând nu o dată spre marginile bunei cuviințe.

Dar, în afară de faptul că a fost o discuție *între istorici* – și ce istorici ! –, aceea abia evocată a marcat existența efectivă a unei *școli noi de istorie românească*, de o viață aparent scurtă, urmată de rigorile ideologice ale regimului instaurat la 6 martie 1945, dar în a cărei matcă s-a dezvoltat, de fapt, tot ce a fost mai bun și mai valoros în istoriografia românească de după 30 decembrie 1947.

Constituie, însă, manualele care au provocat recentul scandal semnul unei asemenea școli noi de istorie românească ? Cu alte cuvinte, reprezintă ele – chiar și în părțile contestate cu atâta înverșunare (sau tocmai *în acele părți* !) – formidabilul reviriment care să poată fi socotit semnalul existenței unei școli noi ?

Mi se pare că răspunsul nu poate fi decât negativ. Analizele care s-au făcut până acum arată lipsuri ciudate în formația științifică, în metoda și gândirea istorică a multora dintre autorii manualelor (observația este valabilă și pentru autorii programelor). Un fel de *imaturitate* se întrevinde din scrisul acestor oameni, incapabili să discearnă între amănuntul semnificativ și mica bârfă, între planurile majore și cele minore ale unor evoluții, între grăunțele de aur și cocoloșul de mămăligă ale informațiilor istorice.

Trebuie să mărturisesc că, pentru mine, aceste constatări n-au fost neașteptate și n-au constituit o surpriză. Vreme de 18 ani, am fost secretarul științific și apoi redactorul șef al unei publicații de mare prestigiu la acea vreme – *Anuarul Institutului de Istorie (și Arheologie)*, până în 1990) „*A. D. Xenopol*” din Iași, din 1978 până în 1996, când mi s-a oferit ajutorul „tovărășesc” pentru a mă despărți de respectiva publicație. Am putut observa astfel, ani în șir – citind materiale care veneau din toată țara – cum se îndrepta istoriografia românească, încă din acei ani, spre punctul de criză.

Superficialitatea – în documentare, în argumentare, în întreaga construcție a textului – și *neglijența* – în formulare, în exprimare, ba chiar și în prezentarea manuscriselor – erau „calitățile” de seamă ale celor mai multe texte, ai căror autori erau cercetători și profesori secundari, muzeografi, arhiviști, ba chiar și membri ai corpului didactic universitar. Prolixitatea expunerilor și accentele prost distribuite concureau pentru a scădea valoarea unor asemenea lucrări.

Noua generație de istorici a preluat toate aceste defecte de la cei care le-au fost profesori, iar unii dintre mediocrii autori de ieri sunt azi titularizați în învățământul superior.

Culegem azi roadele îngăduințelor de ieri.

Nu trebuie să ne mirăm noi, istoricii, când vedem cu cât de puțină considerație este privită munca noastră în alte spații istoriografice. Majoritatea zdrobitoare a rezultatelor acestei munci suferă de carențe grave. Iar „aureola” de neseriozitate și de imaturitate care s-a creat în jurul muncii noastre împiedică receptarea chiar și a rezultatelor valoroase. Pot da multe exemple în acest sens, dar va fi suficient să deschidă cineva cărți sau reviste pentru a constata cu câtă prudență se face apel la bibliografia românească a vreunei probleme.

Prin urmare, criza pe care a dezvăluit-o recentul scandal al manualelor de istorie nu trebuie văzută ca începând abia cu generația autorilor incriminați azi: ea s-a manifestat și înainte de 1989-1990 și efectele ei ar fi putut fi prevăzute.

Lentoarea extraordinară cu care istoria academică receptează înnoirile în unele sectoare cronologice a denotat și denotă o stupefiantă comoditate intelectuală, un imobilism de idei și o lipsă de flexibilitate în gândire care pot să pună sub semnul întrebării calitatea – științifică, dar și umană – a multora dintre slujitorii Muzei Clio (bineînțeles, în cazul când nu am avea motive să ne îndoim de buna lor credință). E dezolantă această imagine a cărților care pe de o parte perpetuează clișee, formule și explicații, unele grav dominate de reflexe ideologice (dacă nu chiar de înseși respectivele

celebre învățători), iar pe de altă parte vor să prezinte – în formă, cel puțin – infuzii ale gândirii noi, sincer dezbrăate de zgura vechilor imixtiuni.

Și ce să mai spun despre cei care ar trebui să fie beneficiarii muncii istoricilor ?! Iubirea lor de țară tresare violent, pe pildă, când lui Vlad Țepeș i s-ar substitui Dracula lui Bram Stoker, dar același patriotism îi lasă să doarmă în cea mai deplină liniște atunci când lângă ei sunt dărâmate sau schilodite case vechi, sunt distruse biserici și morminte, sunt împrăștiate biblioteci și arhive, sunt batjocorite tradițiile și numele mari ale istoriei noastre, sunt umiliți urmașii celor care, mai de mult sau mai de curând, au ținut în mâinile lor destinele acestei țări și le-au călăuzit măcar până în punctul istoricește numit România Mare.

Domnilor colegi,

O întrebare se naște, când privim acest tablou – din care n-am înfățișat decât o mică parte, și încă ocolind exemplele și împlânzind expresiile. Anume: este realizabilă o schimbare ? Am răspunsul – căci, altminteri, urând retorismele deșarte, n-aș fi pus întrebarea. Da, desigur, schimbarea este posibilă. Dar ea este posibilă numai dacă privește ambele componente ale procesului în urma căruia se naște pagina scrisă de istorie: omul și mijloacele.

Să-mi dați voie să înfățișez și aceste gânduri.

Munca istoricului se află la întretăierea a patru realități care acționează ca veritabile câmpuri de forță; în rezultatele muncii istoricului, se reflectă acțiunea acestor patru factori, care sunt: materialul documentar, vecinătățile, mediul sau vremea contemporană și, chiar înaintea acestora, istoricul însuși.

Toate aceste forțe sunt în continuă schimbare, așa încât calitatea rezultatului depinde de buna calibrare – ca să spun așa – a respectivelor forțe și a raportului dintre ele. Ecuația pe care ele o formează trebuie văzută și înțeleasă într-o continuă modificare: când această modificare în general e mică sau lipsește, nu înseamnă că s-a ajuns la un echilibru perfect, ci, din contră, înseamnă că mobilitatea celor patru factori a încetat și că ei nu se mai află în fireștile raporturi de interconexiune. Apropierea de acest imobilism semnaleză criza, instalarea lui semnaleză colapsul.

Desigur că, în realitate, o asemenea situație se produce foarte greu – dacă nu cumva este cu totul imposibilă. Dar apropierea de acel punct critic conduce la ineficiență și produce maldăre de hârtie tipărită, și nu știință.

Informația noastră se modifică neconținut și, în cea mai mare măsură, independent de voința istoricului. Neconținut se adaugă izvoare noi – fie prin descoperirile arheologice, fie prin cercetările metodice în arhivele din țară și străinătate, fie prin fireasca intrare în circuitul public a unor fonduri relative la istoria contemporană. Aceste surse „noi” modifică – sau, mai bine zis, *ar trebui* să modifice – cunoștințele noastre, formulate pe baza altor informații, care au putut fi parțiale, părtinitoare sau eronate. Dar o asemenea neconținută adaptare presupune o atitudine flexibilă, o gândire mobilă și o viziune integratoare din partea istoricului.

Am numit, între cei patru factori, și *vecinătățile*. În adevăr, așa cum în cunoașterea istorică schimbările sunt neconținute, și în alte științe – tot dintre cele istorice, sau și dintre celelalte – cunoștințele se înnoiesc neconținut; în mod normal, ele trebuie să conducă la o continuă remodelare și în istorie. Dar și pentru aceasta e nevoie ca istoricul să fie o ființă cu o gândire vie și o înțelegere flexibilă, receptiv la asemenea înnoiri.

Și iată că elementul-cheie pentru a se asigura schimbarea în bine în domeniul științelor istorice rămâne omul, *istoricul însuși*. Nici acest factor nu este în afara modificărilor. Pe lângă ceea ce propria lui evoluție îi aduce ca îmbogățire a experienței și a puterii sale de înțelegere a fenomenelor vieții sociale și ale vieții în general, istoricul ar trebui să se îngrijească el însuși, în chip constant, de perfecționarea lui ca om de știință și, mai ales, ca om. Istoricul lipsit de cultură generală, lipsit de subțirime sufletească, de finețe de gândire (care o dă apoi pe aceea de expresie), istoricul cu suflet tocit și acrit, insensibil la muzică, la poezie, la arte frumoase – sau, și mai rău,

deschis doar către *kitsch*-uri, către lipsa de gust sau către prostul gust, către producțiile joase – acela nu are cum să înțeleagă trecutul, necum să-l mai facă să re trăiască în mintea lui, pentru a-l repovesti, apoi, pe înțelesul altora.

Și totuși, an de an, pe porțile facultăților noastre de istorie ies promoții întregi de absolvenți lipsiți cu totul de pregătirea morală și sufletească și cu o armătură științifică pe care o pot aprecia ca mediocră. Ei sunt cei care devin cercetători, asistenți universitari, scriu programe și manuale și preiau formarea elevilor dintre care se vor recruta următoarele generații de studenți. *Et quasi cursores vitae lampada tradunt...*, în sensul cel mai prost cu putință.

Domnilor colegi,

După acest tablou (pe care îl veți judeca, probabil, ca mult prea sumbru în raport cu realitatea), o întrebare – încă una – trebuie totuși să ne mai punem, cu privire la știința istorică românească la acest sfârșit de mileniu: este ea bine administrată? Beneficiază ea de un management adecvat înaltei ei misiuni – de cunoaștere și de educație civică totodată?

Răspunsul nu poate fi decât, tot tranșant, negativ. Știința istorică românească este lipsită, azi, de unele dintre instituțiile care i-ar fi de cel mai mare folos, iar cele pe care le are la îndemână sunt fie anchilozate, fie deformate, fie incomplete – ceea ce le face ineficiente. Două din principalele instrumente de formare a unor specialiști de înaltă clasă – *Școala Română de la Paris* și *Școala Română de la Roma* – distruse de regimul comunist, n-au fost reconstituite. *Comisia Istorică* – menită să vegheze la editarea tezaurului nostru documentar – nu mai există. *Comisia Monumentelor Istorice* e în deriva pe care i-o impune o realitate din ce în ce mai necontrolată în politica față de moștenirea noastră arhitectonică.

Banii sunt puțini, evident, dar, pe de o parte, cei care există se risipesc în activități de pe urma cărora și prin care nu se construiește nimic (sau nimic solid) și, pe de altă parte, posibilitățile de a-i înmulți prin programe finanțate de instituții străine sunt fructificate mai cu seamă de cei care au timp și răbdare să completeze formulare de zeci de pagini.

Singura instituție care ar fi chemată să asigure, ușor și simplu, fondurile pentru cercetarea valoroasă, Academia Română, nu vrea, se pare, să fie bogată și preferă sponsorizările ocazionale. Sacra oroare de proprietatea privată paralizează, se pare, orice inițiativă a Academiei, care întârzie să-și revendice și să-și recupereze uriașa avere – moșii, păduri, acțiuni, case, ferme – cu care au înzestrat-o ctitorii și donatorii într-un răstimp de opt decenii. Fonduri uriașe rămân, astfel, blocate în averile care vor trece în mâinile bogaților de azi și de mâine, care, spre deosebire de bogații de ieri, nu au nici o înclinație pentru mecenat și nu țin să-și înveșnicească numele lor (abia în curs de ieșire la suprafața istoriei) prin fundațiuni culturale.

În aceste condiții, este evident că partea cea mai mare din ceea ce se realizează valoros și solid în domeniul științei istorice este în continuare rodul mai ales al unor eforturi personale, al unor jertfiri de sine (de care alții se amuză copios) și al unor uriașe investiții – de energie, de inteligență și, nu o dată, și de bani – de care puțini (din ce în ce mai puțini) sunt în stare.

Și totuși, de la unii ca aceștia va veni – **vine** – și îndreptarea, prin munca lor și prin puterea exemplului. Dar va fi nevoie de un efort constant, metodic, de perfectă coordonare și continuitate, pentru a se asigura o reacție viguroasă și eficientă. Reconstrucția va însemna mutarea rolului esențial, pentru o vreme, de pe zidurile instituțiilor pe umerii oamenilor, care să poată ctitori noi instituții și să dea o vigoare nouă unora dintre acelea vechi. Oameni aflați dincolo și dincoace de jumătatea drumului în viață vor trebui să-și unească devotamentul și idealismul pentru a îndeplini această misiune – eroică, dacă vreți, dar fundamental necesară pentru sănătatea morală a generațiilor care vin. Societăți, fundații, asociații – între care și aceea care ne reunește azi aici – vor trebui să înțeleagă sensul acestor eforturi și să le sprijine, adăugând solidaritatea cooperării intelectuale fără de care, în domeniul nostru, nici o creațiune nu va trăi decât de azi pe mâine. (Așa cum, în paranteză fie spus, s-a întâmplat și se întâmplă mereu în țara noastră).

Domnule Președinte,

Domnilor colegi,

Vin dintr-o familie în care prima învățătură ce ni s-a dat a fost aceea că pentru noi cel mai important **drept** al nostru este împlinirea **datoriilor**. De câteva generații facem așa, defrișând și ctitorind, chiar dacă s-a mai întâmplat ca uneori, în urma noastră, „mai patrioții” să cultive buruieni, să taie livezi și să dărâme ziduri.

Am fost crescut în respect pentru gândirea liberă și pentru munca onestă, în respect pentru proprietatea de orice fel, sacră în orice împrejurare, în respect pentru valorile înalte ale creației umane. Am fost învățat să iubesc viața și munca, să mă regăsesc în toate bucuriile care rodesc din gândul curat și din devotamentul entuziast, fără dulcea cruțare de eforturi. De la părinții mei am deprins obiceiul de a socoti că a conduce înseamnă a munci cel dintâi, asumând întreaga răspundere și acceptând, astfel, întreagă, toată povara puterii.

Cu aceste simțăminte și cu aceste credințe – care de trei decenii și jumătate stau la temelia muncii mele – sunt azi alături și de Domniile Voastre, cu speranța colaborării cordiale și a cooperării eficiente pe căile și spre țintele care ne pot fi comune.

Vă mulțumesc.

Nicolae Gr. CIUBOTARU, *Povestiri cu bunici și strămoși*. Text stabilit și prefăcut de Mircea CIUBOTARU, Editura Kolos, Iași, 2010, 208 pagini + o planșă genealogică.

La umbra nevăzută a amenințării clipei grăbite a timpului scurs, mintea noastră aleargă spre cei plecați în veșnicie. În gândul faptelor trecute tresare imaginea părinților și bunicilor, sub nostalgia vremurilor de odinioară. Din literele așternute cu duioasă amintire de vreun urmaș vrednic, răzbat spre lumină chipurile și umbrele oamenilor de altădată. O asemenea împlinire este înfățișată prin istoria unei familii țărănești dintr-un sat, Vulturești Vasluiului, abordare scriitoricească unică, din câte se vede. Este încununarea operei de-o viață a învățătorului de la Vulturești, Nicolae Ciubotaru, scoasă în lumina tiparului de către fiul său, profesorul Mircea Ciubotaru, care a îmbogățit „moștenirea” părintească până la patru volume, cu acesta de față, în care se recheamă din trecut oameni și se evocă locurile natale cu o sensibilitate specifică, nutrită de cultura ce pune surdină pe glasul gălăgios al vanității și mândriei de sine. La temelia acestei scrieri stau amintirile și neliniștile bunicului Grigore, cel dintâi din familie care a ținut în mână condeiul și a dat viață gândurilor sale. De aceea, prin desfășurarea acestor rânduri voi încerca nu o analiză a lucrării, ci doar o surprindere a sufletului acestor oameni, frământați de umbrele strămoșilor și chipurile vecinilor.

Trei rânduri de oameni transpar din paginile cărții de față, sintetizate prin titluri de capitole. Imaginea încețoșată a ciubotarului Chirilă, venit în Moldova tocmai de pe la Kiev în urma oștilor rusești, a fost transmisă peste generații strănepoților. Cu chipuri vag conturate, îndepărtații strămoși ai familiei stau *Sub semnul calapodului*, unealta cizmarului, pe care aveau să o moștenească urmașii, nu însă și îndeletnicirea meseriei. Pe strănepotul Vasile „ciubotăria nu-l mai atrăgea. A îndrăgit barda, tesla, dalta și ciocanul, care-l eliberau de neplăcerile meseriei străbunicului său, cu singurătatea ei și ținutarea în scaun a lucrătorului”.

Din paginile acestui „roman” de istorie a familiei răsar imaginile a două personaje, distincte ca temperament și vocație. Cel dintâi este „bunicul Vasile Cibotariu”, cel căruia i s-a zis, după maicăsa, și al Iordâniei/Aiordâniei. *Nuieșuș de alun* – titlul părții centrale a cărții, este „bagheta magică” care-l transformă pe bunicul Vasile, fântânarul satului, într-un personaj marcant, izvorât parcă dintr-o atmosferă de povestire sadoveniană. De l-ar fi cunoscut pe fântânarul de la Vulturești, marele scriitor ar fi evocat cu măiestrie o figură expresivă, comparabilă cu a propriului personaj, tot un fântânar, moș Zaharia. Și aici, regăsim istorisiri pătrunse de aroma celor de la *Hanu Ancuței*, spuse la șezători în lungile seri de iarnă. Cuvintele acestea nu și-ar avea rostul, dacă condeiul învățătorului de la Vulturești n-ar fi reușit să aștearnă pe hârtie sufletul însingurat al bunicului Vasile. Acestuia, viața nu i-a fost mereu prietenă. I-a murit tatăl, Toader, pe când avea 21 de ani, după care a trebuit să-și mărite surorile, și abia în anul 1864 se gândește la însurătoare. Avea 32 de ani și a găsit nevastă în satul vecin, la Buhăiești, pe fata lui Moisa Crăciunescu, tână văduvă Catinca Apostu. Dar, după numai vreo 14 ani de căsnicie, „bunicul Vasile a avut nefericirea să îngroape în ziua de Paști a anului 1877 pe soția sa”. Până la moarte, în 1917, „a rămas un om însingurat”. Totuși, „a fost o vreme când purtarea bunicului, ca vădăoi, a fost mai sociabilă, dar pe măsură ce dispăreau cei mai bătrâni din sat, mai mari decât el, și se răreau cei de seama sa, devenea mai ursuz odată cu pierderea puterii de muncă și a motivației de a trăi”. Și, după cum scrie nepotul său: „a mai încercat să-și refacă viața, dar n-a mers, și casa sa arăta că-i lipsește mâna femeii ce îi dă un aer de veselie și aduce măcar un strop de frumusețe”. Mai târziu, când fiul său Grigore a scăpat de armata la dorobanți, prin 1892-1893, aveau să se gândească la o nouă casă. Nu înseamnă că n-a avut și zile mai senine. Scrierile vieții de odinioară se manifestau în unele împrejurări, precum în ziua de Crăciun, când copii umblau cu Steaua, și când unii cântau grăbit și colindul „nu semăna la melodie cu cel cântat de

bunicul”. Atunci, bătrânul le-a luat Steaua din mână și a început să le cânte el: „cântecul era lent, calm, ca o povestire punctată ritmic, din când în când, cu clinchetul clopoțelului. În momentul acela cred că bunicul a fost transportat cu toată ființa lui în trecut, retrăind ca un veritabil artist personajul întruchipând pe craiul Baltazar din ceata Irozilor de altădată. A cântat relaxat, cald la trup și suflet, închizând ochii, ca într-o ultimă rugăciune”.

Singurul copil al lui Vasile Cibotariu, Grigore, a fost născut de maică-sa „în poala dealului din șesul Rebricii, la socul lui Vasile Maxim-Teclă”. Viitorul „tata Grigore” – după cum îl numește fiul său, avea să devină povestitorul real al întâmplărilor din vremea și din viața bunicului Vasile. Grigore Ciubotaru este eroul ultimei părți a memoriilor, așezate sub un titlu care-l definesc – *Cavalul și dinamita*. N-a învățat multă carte la școala din Buhăiești, nici măcar doi ani (1877-1878), dar a fost premiant cu coroniță. După moartea timpurie a mamei, a rămas singur cu tatăl său, care nu l-a mai lăsat la școală. Nu s-a lăsat descurajat și nu s-a lepădat de carte, deja citise acasă în lungile seri de iarnă *Alixândria* și a avut norocul ca bunica Iordana să-i găsească diverse cărți de-ale fiului arendașului moșiei, unde ea era bucătăreasă. Cu aceste cărți, „în singurătatea casei, când taică-su era plecat zile întregi la săpat fântâni, și-a petrecut Grigore timpul citindu-le, așa că dobândise o mulțime de cunoștințe de curs secundar, cu mult mai bogate decât cele pe care le puteau avea știutorii de carte veche, însușită în tinda bisericii”. Când ieșea seara pe deal, lumea îl iscodea ce mai știe nou, mai ales că acum „citea orice carte, orice hârtie tipărită, găsită în drum sau adusă de vânt”. A înțeles pe deplin valoarea învățăturii și mai târziu avea să vândă din pământ pentru a plăti taxele școlare ale fiului său, după cum mărturisește acesta: „Tata vânduse lotul de la Rateș, ca să mă țină pe mine la Școala Normală”. Pe câți dintre țăranii vremii îi știm făcând așa ceva?!

Dar Grigore simțea și înțelegea altfel mersul lumii! Și-a întregit experiența vieții departe de casă, plecat să-și caute norocul. La Liteni-Belcești, unde trăia frate-său vitreg, a cunoscut pe ciobanul Mustea, cel mai bun cântăreț al vremii sale, cu un inegalabil talent: „când se umfla în caval, scotea un muget gros, ușor, ca pe nas, ca un ison bâzâit care dădea un farmec aparte cântecului”. După jumătate de veac, Grigore își amintea cu duioșie locurile tinereții și „a rămas îndrăgostit de cavalul lui Mustea și cu fluierul său tata – scrie fiul Nicolae – îi cânta jocurile și cântecele, sfârșind cu doina, aproape în fiecare sâmbătă seara, pe întuneric, încercând să-și ascundă lacrimile. Mama mă îndemna să mă duc să-l ascult, dar să stau liniștit, nici să nu mă simtă că-i stau în apropiere”. Apoi, „după doină, când termina, lăsa cavalul, ofta și, sculându-se să-l pună la loc, în păтури, îl auzeam de multe ori: *Gata, iscadronul măsii, că scurtă-i viața!*”. Acest fabulos caval care îi alina inima, împreună cu fluierul mic din lemn de perj (prun tomonic), era păstrat ca un obiect de preț „între păturile zestrei”.

Cartea aceasta conține multe povestiri, vesele și triste. Pe Sadoveanu l-am amintit, dar nu trebuie uitat nici Creangă, lumea lui ghidușă este și ea prezentă aici, la Vultureștii Vasluiului. Dinamita era folosită de Grigore la cariera de piatră din satul vecin, Măcrești, pe vremea când era cantonier și se construia șoseaua pietruită de la Vaslui spre Negrești. A știut să îl „învețe” minte și pe un sătean care-i fura lemne și care s-a trezit într-o noapte cu soba dărâmată – de la dinamită. Dar despre multe asemenea fațete ale lumii țăărănești de altădată, precum și interesante mărturii de viață: întâlnirea cu regele Carol I, experiența de soldat de gardă la închisoarea de la Dobrovăț, vânătoria prințului Ferdinand în pădurile de la Todirești, despre Petre P. Carp și altele, veți afla citind această carte cu o geneză și un mesaj puțin obișnuite în literatura de sorginte țăărănească.

O ultimă întâmplare se poate recepta ca un epilog al unei etape din istoria scurtă a unui neam fără vechi hrisoave. Când, în anul 1928, a fost schimbat tot stuful ce acoperea vechea casă, a fost găsit un sac cam putred, „din care – scrie povestitorul nostru – eu am scos niște șanuri de ciubote înalte, niște calapoade mai mici, toate mâncate de cari și cu marginile tălpilor rupte, așchiete, cu urme de cuie. Mama spune că trebuie să fie calapoadele de cibotărie ale celor bătrâni, puse în streșină de tata socru, Vasile Cibotariu”. Într-adevăr, erau „de pe vremea bunicului Toader, poate chiar de la Chirilă și Ștefan. Le-am uitat, zise Grigore Ciubotaru, trecând cu mâna peste

calapoade. Au fost puse de tata”. Poate că aceasta a fost ultima întâlnire „vie” cu strămoșii neamului, căci „cu acele calapoade s-a rupt ultimul fir al legăturilor palpabile cu străbunii noștri. Am simțit că sufletul tatei era tulburat de amintiri și de nostalgia neamului de cibotari cu obârșii kievene. Tata ne-a întors spatele și s-a dus în grădină, să lăcrimeze în voie și singurătate”.

Lucian-Valeriu LEFTER

Preot Eugen Drăgoi, *Mărturii de viață bisericească în ținutul Tecuciului, de la începuturi până la anul 1800*, Galați, 2015.

În peisajul ecleziastic al Galațiului, preotul Eugen Drăgoi ocupă un loc aparte. În afară de faptul că, în calitate de paroh al bisericii Înălțarea Domnului, are grijă de credincioșii din parohia sa, în timpul său liber „scormonește” în arhivele, fie ale Episcopiei, fie în cele Naționale, căutând informații despre un sat, un preot, un diacon, o biserică, ori un manuscris din patrimoniul acesteia. Cu părintele Eugen m-am întâlnit destul de des în ultimii ani, la simpozioanele organizate de Arhiepiscopia Dunării de Jos, condusă de multă vreme de către distinsul intelectual I. P. S. Casian.

Colaborator mulți ani al numitului Arhiepiscop, dar și al neuitatului erudit Paul Păltânea, părintele Eugen are o operă științifică vastă, pe care sunt sigur că din modestie nu și-a etalat-o până acum (sau poate mă înșel?). Rândurile de față, redactate de un istoric aflat geografic departe de Galați (dar sufletește și științific aproape de oraș și de intelectualii săi), sunt prilejuate de recenta apariție a unui volum «ca pe vremuri».

Fiind eu însumi un „înraît” al notelor, încercând în tot ce scriu să mă documentez cât mai mult și să nu las nimic nejustificat de documente sau – în lipsa lor – de bibliografie, m-am bucurat foarte tare înainte de parcurgerea cărții înseși de numărul de note – 2847 (!) pe parcursul a 392 de pagini –, dar și de vasta bibliografie folosită, grupată în a) *Documente inedite*, b) *Documente edite* și c) *Volume, studii și articole* (562 de titluri, unele bineînțeles în mai multe volume), prezentată în 29 de pagini de carte.

Lucrarea începe cu un prolog în cuvinte măgulitoare, semnat de I.P.S. Casian, care a și dat binecuvântarea pentru apariția acesteia. După o prefață a academicianului Răzvan Theodorescu și o introducere a autorului (p. 1-6), cartea în sine este structurată pe nouă capitole, urmate de concluzii și de o postfață semnată de profesorul Ionel Necula.

O incursiune în preistorie (p. 7-34) e urmată de prezentarea sub multiple aspecte (întemeiere, evoluție istorică, jurisdicție administrativă) a ținutului Tecuci ca atare (p. 35-49), de un capitol privind creștinismul în sud-estul Moldovei, până în secolul al XV-lea (p. 50-69), de înființarea Episcopiei Romanului (p. 70-76), de protopopiate și protopopi în ținutul Tecuciului în secolele XV-XVIII (p. 77-96). Urmează apoi un lung capitol (p. 97-179), cuprinzând mărturii de viață monahală între aceleași secole, capitol plin de informații de toate genurile. Multe dintre mănăstirile la care se referă părintele Drăgoi în acest capitol le-am întâlnit și eu în cercetările mele (voi aminti doar de mănăstirile Răchitoasa și Golia și de schiturile Fătăciuni, Galbeni și Cornii de Jos).

Urmează, pe secole (XV-XVIII), capitolul *Mărturii de viață creștină în ținutul Tecuci* (p. 180-392). Nu cunosc personal dacă părintele Eugen e legat prin locul de naștere de acest ținut, dar citind aceste capitole ai sentimentul că parcurgi o adevărată lecție de istorie, nu numai bisericească (amintind de toți slujitorii dintr-o mănăstire, biserică sau schit), dar și de arheologie sau de geografie și de probleme de drept. Autorul nu omite să menționeze nici tezaurul scriptic (manuscrise etc) al unor biserici sau de averea imobilă a unei mănăstiri sau a unui schit, corectând, în paralel, greșelile – fie și de colajonare – ale antecesorilor săi.

Fără să fiu specialist în problema abordată de autor, mulțimea de aspecte și de amănunte ce reiese din carte, îmi aduc în minte cuvintele lui George Călinescu care, identificând în *Istoria*

literaturii române (1941) liniile de forță ale operei lui Nicolae Iorga – păstrând proporțiile –, scria că marele istoric, „un specialist total, un istoric care a absorbit apa tuturor”, a acoperit vaste domenii, în „sinteze complete, exhaustive, uneori disperant de amănunțite, egoiste în note până a nu lăsa altuia bucuria unui adaos”. Asocierea aceasta este o opinie a mea și am ținut să o exprim cu această ocazie.

După câteva pagini (393-396) de Concluzii, urmează o doctă postfață (p. 397-400) semnată de profesorul Ionel Necula și apoi un necesar Tabel al satelor din ținut, ce aveau slujitori bisericești, citând recensământul din anul 1774 (p. 401-404). Amintita bibliografie (p. 405-433), un Glosar (p. 434-441) și apoi un bogat Indice (p. 444-481) încheie această carte atât de utilă nu numai specialiștilor în istorie ecleziastică, dar și celor din multe alte domenii.

Sperăm că laboriosul preot Eugen Drăgoi nu se va rezuma doar la această valoroasă carte privind ținutul Tecuci, ci ne va da și alte contribuții, la fel de minuțioase. Le așteptăm cu interes.

Florin MARINESCU - Atena

Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820 - 1845). IX. Ținutul Vaslui. Partea 1 (1820), Colecție coordonată de Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru, volum editat de Mircea Ciubotaru și Lucian-Valeriu Lefter, *Introducere* de Mircea Ciubotaru, Iași, Casa Editorială *Demiurg Plus*, 2016, XLVII + 514 p.

Necesitatea publicării izvoarelor istorice este indubitabilă pentru istoricii profesioniști, dar și pentru cei amatori. Lipsa acută a edițiilor de izvoare istorice din secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX, când se utiliza grafia chirilică, se resimte mai ales în preocupările autorilor de monografii locale și nu numai. Sarcina editării catagrafiilor din prima jumătate a secolului al XIX-lea, prin care se realiza înregistrarea nominală a populației, plăitoare de bir, și a proprietarilor de moșii, și-au asumat-o doi reputați paleografi și specialiști, Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru (coordonatori), începând cu anul 2008, când a văzut lumina tiparului primul volum dedicat ținutului Romanului (1820, apoi 1832 și 1831 - supliment pentru târgul Roman), urmat de Iași (1820), Cârlișău (1820), Bacău (1820), Hârlău (1820), Herța (1820), Botoșani (1820), Putna (1820) și acum de Vaslui (1820). Remarcăm includerea în proiectul publicării catagrafiilor a mai tinerilor Lucian-Valeriu Lefter, Marius Adumitroaei, Sorin Grigoruță, Arcadie Bodale și Nicoleta Dănilă, buni cunoscători ai paleografiei chirilice, autori de studii și lucrări științifice remarcabile. Proiectul, destul de ambițios, prevedea inițial tipărirea a 60 de volume, atât de necesare cercetării istorice, pe care le dorim a fi editate.

Volumul de față, editat de vasluienii Mircea Ciubotaru și Lucian-Valeriu Lefter, începe cu o *Introducere* a celui dintâi, în care face câteva considerații asupra trecutului ținutului Vaslui, delimitărilor teritorial administrative, modificate ușor, mai ales la „hotarul” cu ținuturile vecine, ocoalelor ținutale înființate în 1741-1742, „subdiviziuni administrative constituite în bazinele unor pâraie mai importante, cu drumuri accesibile între satele componente, în lungul văilor, dar fără o reședință a ocolășului, acesta fiind desemnat de sămeșia ținutului dintre mazilii de frunte și de încredere din anume sat, de regulă greu de identificat în lipsa unor informații explicite”, îndemnând pe istorici la analize demografice, antroponimice, economice. Găsim remarci pertinente asupra birului țării, sistemului de impozitare, stării materiale a locuitorilor și naturii proprietății, studiile de caz fiind binevenite. Utile sunt și aprecierile avizate asupra tipologiei satelor de la 1820 și a proprietarilor lor –boieri, mănăstiri și răzăși –, a populației rurale și din târgul Vasluiului, „o localitate de mărime medie”, care „trebuie să fi avut aspectul unui sat, cu o uliță principală și altele secundare, dar pe care, probabil, nu locuiau negustori și meșteșugari diferențiați etnic sau ocupațional, ca în târgurile cele mari”. „Calitatea de târg era justificată de prezența aici a slujbașilor isprăvniceii, sămeșiei, căpitaniei de târg și de un număr cu totul modest de negustori” (p. XXIV-XXV). Caracterul rural al târgului Vaslui este legat și de structura fiscală. Mircea

Ciubotaru subliniază importanța catagrafiei de la 1820 în descifrarea istoriei sociale și a evoluției „sistemului antroponimic românesc”, insistând asupra patronimelor, etnonimelor, ocupațiilor, meseriilor, funcțiilor și rangurilor „ca nume de familie sau ca porecle și supranume”(p. XXXI - XXXVI).

Volumul mai cuprinde o notă asupra ediției, bibliografia privitoare la localitățile din ținutul Vasluiului, urmate, la sfârșit, de indicele toponimic și cel de nume de stăpâni de moșii și de privilegiați, care ușurează munca cercetătorilor.

Prin înregistrarea schiturilor, mănăstirilor și a personalului clerical, catagrafia de la 1820 constituie un prețios izvor pentru viața bisericească din ținutul Vasluiului, situat sub jurisdicția eparhiei Romanului până după 1812, apoi trecut în cea a Hușului, afectată de anexarea Basarabiei de Rusia țaristă. Catagrafia înregistrează mănăstirile Dobrovăț, Fâstici, schiturile Cetatea Mică, Giurgeni, Lipovăț, Mera, Muntenești, Parpanița (de pe fosta moșie Boțești, „din nou făcut”, înainte de februarie 1756, și înzestrat cu cărți de cult în 1755-1756 de stolniceasa Ilinca Ruset, văduva vel stolnicului Mihalache Ruset), Rafaila, Știoborâni, dar și din ținuturile limitrofe, cum ar fi Hârsova.

Publicarea unor asemenea instrumente de lucru, anevoioasă, dificilă, ce presupune angajament și tenacitate, într-o epocă în care primează succesul facil, publicitatea și obținerea diplomelor și titlurilor fără valoare, reflectă seriozitatea cercetătorilor implicați și utilitatea muncii lor pe o perioadă lungă de timp în descifrarea tainelor istoriei locale, regionale și naționale, utilitatea în identificarea etimologiei numelor satelor moldovenești, iar în cazul de față a celor vasluiene. Numi rămâne decât să le urez autorilor perseverență și tenacitate în tipărirea celor 60 de volume.

Costin CLIT

Adrian BUTNARU, *Iamandi: cronica unei familii*, Iași, Editura Pim, 2016, 505 p. (cu planșe genealogice).

În șirul, nu prea lung, al lucrărilor dedicate familiilor boieresti din Moldova, a apărut un nou volum, rezultat al unei cercetări de doctorat. Istoria unui neam boieresc, Iamandi / Emandi / Diamandy, care a dat țării câteva nume ilustre în diplomația Românei moderne, a fost încheagată din numeroase firimituri documentare și urmărită pe parcursul a trei secole. Din prefața volumului, care aparține istoricului Ștefan S. Gorovei, reiese necesitatea acestui gen de lucrări: „Când ia în mâini *cronica* Iamandieștilor, cititorul trebuie să știe că această carte se înscrie într-un curent mai larg de recuperare a memoriei prin explorarea și reconstituirea istoriei unor familii, dintre care unele cu nume sonore, înscrise în filele cronicilor, altele abia prinse în arhondologiile târzii, neamuri de cărturari, de oameni de știință și de litere, familii ridicate prin selecția naturală în *elita legitimă* a acestei țări. Sunt cărți scrise uneori de membri ai familiilor respective, alteori de istorici sau de amatori pasionați (ale căror realizări rivalizează deseori cu acelea ale profesioniștilor), lucrări întemeiate câteodată pe o documentare absolut impresionantă, alteori mai ales pe știri culese din povestirile celor apropiați, dar toate mărturisind emoția de a (re)descoperi un trecut care nu merită uitat”.

În esență, avem de-a face cu descendența unui grec, Iamandi, stabilit în Moldova la sfârșitul secolului al XVII-lea, deținător al mai multor dregătorii, începând cu cea de sulger, la 1682, remarcându-se ulterior în calitate de capuchehaie de Babadag (1706), Bender sau Tighina (1710-1713) și, mai cu seamă, de Hotin (1713-1723); a murit la 1739. Însă, după cum precizează autorul lucrării, întemeietorul acestei familii, „grecul Iamandi, un adevărat *pater familiae*, nu s-a limitat doar la deținerea de funcții și dregătorii, ci s-a integrat complet în societatea moldovenească, punând bazele unui nou neam boieresc. Timp de trei veacuri, până la mijlocul secolului al XX-lea, neamul Iamandi s-a perpetuat în nouă generații (162 descendenți direcți, doar prin bărbați). În a doua generație, din cei patru copii, cu excepția lui Panaite și Ștefăniță, care nu au avut urmași, ceilalți doi

frați, Cârste și Ioniță Iamandi, au multiplicat numărul membrilor”. Familia a înregistrat o creștere progresivă a numărului de urmași, până la a V-a generație – 46, pentru ca următoarele două generații să aibă câte 38, respectiv 36 de urmași. Generațiile VIII și IX aparțin etapei finale a familiei, de dispariție treptată.

Numeroși reprezentanți ai familiei s-au remarcat în istoria modernității românești, cărora le-au fost consacrate bogate medalioane biografice. Colonelul Neculai Iamandi (1814-1894) a fost aghiotant al domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Diplomatul Theodor Emandi (1868-1942) a fost prefect și parlamentar de Tutova, primar al Bârladului, apoi ministru plenipotențiar la Belgrad (1920-1928) și la Praga (1928-1937). Ofițerul de carieră Gheorghe Diamandy (1878-1940), locotenent-colonel, s-a remarcat ca participant în al doilea război balcanic, în 1913, apoi în Primul Război Mondial (1916-1919). George Diamandy (1867-1917) a fost publicist, om de teatru și deputat de Tutova. Diplomatul Constantin I. Diamandy (1870-1931) a jucat un rol important la constituirea României Mari, fiind ministru plenipotențiar la Roma, dar cu misiuni diplomatice și în Bulgaria, apoi ministru la Sankt Petersburg, în timpul Primului Război Mondial.

Și acestea sunt doar câteva dintre personalitățile marcante ale familiei Iamandi, regăsite în cele cinci capitole ale lucrării. Urmând introducerii și descrierii stadiului cercetării, primul capitol abordează problema mai largă a pătrunderii grecilor în Principatele Române până la sfârșitul secolului al XVII-lea, între care se află și primul Iamandi, personaj fondator al familiei căruia i-a fost consacrat cel de-al doilea capitol. Următoarele două capitole sunt concentrate pe urmașii fraților Cârstea și Ioniță, întemeietorii celor două ramuri ale familiei Iamandi / Emandi / Diamandy. Ultimul capitol prezintă pe acei membri ai familiei, cărora, încă, nu li s-au putut identifica legăturile de rudenie cu ceilalți Iamandiești.

Lucrarea este bogat ilustrată cu portrete ale familiei, fotografii de ctitorii și case, testamente și diverse documente olografe, menite să ofere o informație bogată specialiștilor și celor interesați de istoria acestei familii. Anexele lucrării cuprind liste și tabele cu moșii și sate, ispravnici, prefecți, parlamentari, ctitorii religioase și arbori genealogici, toate ilustrând locul și rolul unei familii din elita socială în decursul celor aproape trei secole de contribuție la făurirea istoriei țării.

Lucian-Valeriu LEFTER

BIBLIOGRAFIA DOCUMENTARĂ A JUDEȚULUI VASLUI (FOSTELE JUDEȚE FĂLCIU, TUTOVA ȘI VASLUI). ADDENDA *

1. JUDEȚUL VASLUI (și FOSTELE JUDEȚE) – Lucrări generale

Documente

*** *Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820 – 1845). VIII. Ținutul Vaslui. Partea 1 (1820)*, volum editat de Mircea CIUBOTARU și Lucian-Valeriu LEFTER, Casa Editorială *Demiurg Plus*, Iași, 2015.

„Documente răzășești”. Revistă regională de acte vechi, mărturii tradiționale și relicve istorice, director: Virgil Caraivan, Ediție anastatică 1932-1934, alcătuită și îngrijită de Cătălin-Andrei TEODORU, Bârlad, Editura Sfera, 2015.

„Răzeșul”. Revistă culturală lunară, director: Virgil Caraivan, Ediție anastatică 1926-1927, alcătuită și îngrijită de Cătălin-Andrei TEODORU, Bârlad, Editura Sfera, 2015.

Istorie

Ion DIACONU, *Săptămâna roșie (Săptămâna care nu trebuia să fie)*, Iași, Editura PIM, 2015.

Nicolae IONESCU (coordonator), Gabriela PLĂCINTĂ, Daniela CROITORU, Ionela LEPĂRDĂ, *Învățămintul vasluian. File de istorie. Secolul XVIII-2014*, Iași, Editura PIM, 2014.

Aurel Florin ȚUSCANU, *Biserici de lemn din Podișul Bârladului*, Piatra-Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2015.

Paul ZAHARIUC, *Vremuri de pace, vremuri de război*, Iași, Editura PIM, 2012.

Paul ZAHARIUC, *Neatârnare, comunism, cenzură, securitate. Momente istorice bârlădene, hușene și vasluiene*, Iași, Editura PIM, 2013.

Etnografie, etnologie, folclor

Vasile ADĂSCĂLIȚEI, *Soare, soare, frățioare! Restituiri etnografice*, I. Jocul caprei în Moldova, II. Culegere de folclor poetic din județul Vaslui, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Lucian-Valeriu LEFTER, Iași, Editura PIM, 2014.

Radu BOBICĂ, *Jocuri din fața blocului*, Iași, Editura PIM, 2016.

Iordache BULARDA, *Cîntece populare – Folklor Muzical – din Jigălia, Județul Fălciu și Șuletea, Județul Tutova, cules și notat de ~*, Colecția „Editurii noastre”, București, 1934.

N. A. CARANFIL, *Cîntece populare de pre valea Prutului*, culese, corectate și adnotate de ~, Huși, Tipografia Asociațiilor, 1872.

Dan RAVARU și Daniela ADAM, *Portul popular vasluian. Istorie și actualitate*, Iași, Editura PIM, 2015.

*Bibliografia este întocmită de Mircea Ciubotaru și Costin Clit. Cuprinde numai volume referitoare exclusiv la județul actual Vaslui. Nu au fost selectate lucrările generale, care conțin și informații despre acest județ, și nici cele privitoare la localități limitrofe din fostele județe componente, care azi nu mai sunt în județul Vaslui. Addenda completează *Bibliografia documentară a județului Vaslui*, apărută în „Prutul”, anul II (XI), nr. 1 (49) / 2012, p. 191-207.

*** *Jocuri de ieri pentru copiii de azi în județul Vaslui*, volum coordonat de Dan RAVARU, Iași, Editura PIM, 2015. Ediția a II-a, revăzută și adăugită: Dumitru ANDREI, Dan RAVARU, *Jocuri de ieri pentru copiii de azi în județul Vaslui*, Iași, Editura PIM, 2016.

Genealogie. Familii

Adrian BUTNARU, *Iamandi. Cronica unei familii*, Iași, Editura PIM, 2016.

Florin-Alexandru LUCA (coordonator), Lucian-Valeriu LEFTER, Șerban-Andrei TOMA, *Moștenirea familiei Motăș*, Iași, Editura Tehnopress, 2013.

Elena MONU, *Familia Kostaki. Studii, memorii, documente*, Bârlad, Editura Sfera, 2013.

*** *Documentele familiei Miclescu. Colecția Emil S. Miclescu*, I, volum întocmit de Petronel ZAHARIUC și Lucian-Valeriu LEFTER, Cuvânt înainte de Sandu Miclescu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2014.

Personalități culturale și științifice

Carmen CIOFU, *Dr. Corneliu Adameșteanu Un chirurg în epocă (1905-1960)*, București, Editura Medicală Amaltea, 2013.

Dumitru V. MARIN – Zeletin – Om, operă, prezență – (II), Iași, Editura PIM, 2014.

Oltea RĂȘCANU-GRAMATICU, *Personalități bârlădene. Dicționar*, Iași, Editura PIM, 2012.

Diverse

Sergiu-Marian D. GĂBUREAC, Gheorghe VASILIU, *Salutări din Țara Moldovei de Jos (Fălciu-Tutova-Vaslui). Album cartofil ilustrat 1898-1938*, București, Biblioteca Bucureștilor, 2014.

Ioan P. POPA, *Însemnări*, Bacău, Rovimed Publishers, 2014.

Dan RAVARU, *Memorial umoristic*, Iași, Editura PIM, 2014.

2. LOCALITĂȚI, COMUNE ȘI MUNICIPII – MONOGRAFII ȘI DOCUMENTE

Arsura

Georgică ȚONCU, *Comuna Arsura (natură, om, societate)*, Iași, Editura Alfa, 2014.

Bârlad

Album Municipiul Bârlad. Străvechi centru spiritual și economic, ediția I, 1999, ediția a II-a, 2002.

Prof. Vasile D. CÂRCOTĂ, Prof. dr. Viorel RÂMBOI, Prof. Georgel BRADU, *Societatea de Geografie din România, Filiala Bârlad. 50 de ani de la înființare 1964 – 2014*, Iași, Editura PIM, 2014.

Sergiu Marian D. GĂBUREAC, *Bârladul odinioară și în zilele noastre. Album*, București, Biblioteca Bucureștilor, 2009.

Gheorghe GHERGHE, Nicolaie MIHAI, *Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor „Elena Cuza” Bârlad*, Bârlad, Editura Sfera, 2014.

Gheorghe GHERGHE, *Târgul Bârladului. Geneza și hotarul*, Bârlad, Editura Sfera, 2015.

Pr. Petru Silviu GIUȘCĂ, *Monografia bisericii Învierea Domnului și Sfânta Ecaterina din Bârlad*, Bârlad, 2014.

Mirela PROCA, Marcel PROCA, *Viața cotidiană în Bârladul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea*, Bârlad, Editura Sfera, 2012.

Marcel PROCA, *Societatea românească și Bârladul în ani de război. Considerații: politice, militare și cotidiene*, Bârlad, Editura Sfera, 2013.

Oltea RĂȘCANU-GRAMATICU, *Bârladul și gloria militară*, Iași, Editura PIM, 2013.

Oltea RĂȘCANU-GRAMATICU, *Istoria Bârladului*, vol. I-III, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Iași, Editura PIM, 2015.

Gheorghe VASILIU, *Album. Salutări din Bârlad. Bârladul de altădată*, 2001.

Ciocani

Cicerone MEDELEANU, *Ciocani. Istorie și actualitate*, Iași, Editura AdiCenter, 2007.

Dimitrie Cantemir

M.VASILUȚĂ, *Comuna Dimitrie Cantemir*, Iași, Editura ALFA, 2015.

Ghermănești

Gheorghe GHERGHE, Preot Marius Eduard PARPALEA, Gelu NECHIFOR, *Biserica Ghermănești din comuna Banca*, Bârlad, Editura Sfera, 2014.

Grăjdeni

Gheorghe GHERGHE, Ioan ONEL, *Grăjdenii. Sat și mănăstire*, Bârlad, Editura Sfera, 2013.

Gugești

Mircea CIUBOTARU și Petru V. MATEI, *Gugești (jud. Vaslui). Demografie și onomastică. Reforme agrare și administrație*, Iași, Editura Cronica, 2013.

Huși

Costin CLIT, *Documente hușene*, II-III, Iași, Editura PIM, 2013-2014.

Locotenent colonel Cătălin MIHU, Locotenent colonel Adrian Vasile PERDUN (coordonatori), *Istoria Batalionului 202 Apărare CBRN (Intervenție la dezastre) „General Gheorghe Teleman” – 65 ani de existent*, Iași, Editura PIM, 2015.

Ivești

Ioan BEJAN, Ionel DUMA, *Ivești, un vechi sat pe Valea Tutovei*, Bârlad, Editura Sfera, 2013.

Laza

Andrei CREȚU, Vasile ILIE, *Comuna Laza, Județul Vaslui. Contribuții la istoria locală*, vol. I, Iași, Editura PIM, 2015.

Lipovăț

Gheorghe BACIU, *Contribuții privind istoria comunei Lipovăț*, Iași, Editura Panfilius, 2014.

Mânjești

Ioan P. POPA, *Credință și istorie*, Bacău, Rovimed Publishers, 2013.

Ioan P. POPA, *Zapisele Mânjeștilor*, Bacău, Rovimed Publishers, 2014.

Muntenii de Jos

Romică BRUNCHI, *Muntenii de Jos ieri și azi. Studiu monografic*, Iași, Editura Stef, 2015.

Pădureni

Olguța LUNCAȘU TRIFAN, *Pădureni, vatră de istorie și cultură*, Iași, Editura Rotipo, 2015.

Rânceni

Ștefan PLUGARU, Ioan D. MARCU, *Râncenii din depresiunea Elanului (File de monografie)*, Iași, Editura Stef, 2014.

Rusca

Ștefan PLUGARU, *Rusca, satul dintre vii (Mărturii din trecut și prezent)*, Iași, Editura StudIS, 2015.

Solești

Marcela CUCU, *Istoricul școlii Solești – 1868-1950*, Iași, Editura PIM, 2015.

Ștefan cel Mare

Paul ZAHARIUC, în colaborare cu Lucian-Valeriu LEFTER, *Comuna Ștefan cel Mare (I)*, Iași, Editura PIM, 2015.

Paul ZAHARIUC, *Comuna Ștefan cel Mare (II)*, Iași, Editura PIM, 2016.

Vaslui

Gheorghe CLAPA, *Vasluiul și vasluienii pe coordonatele istoriei*, Iași, Editura PIM, 2013.

Constantin FOCȘA, *Imaginea evreilor din Vasluiul interbelic în memoria colectivă*, Iași, Editura StudIS, 2014.

Marin V. DUMITRU, *Învățăământ și merit vasluian (eșantion din învățăământul românesc) (I)*, Iași, Editura PIM, 2016.

Ion N. Oprea, *România – Moldova. Vaslui. Structuri administrativ-teritoriale*, volumul IV, Iași, Editura PIM, 2013.

Ion N. Oprea, *Vaslui. România administrativă de la Ferdinand, întregitorul de țară, până în zilele noastre*, volumul V, Iași, Editura PIM, 2013.

Dan RAVARU, *Ștefan al II-lea și Vasluiul, capitala Moldovei*, Iași, Editura PIM, 2013.

Dan RAVARU, *Ștefan cel Mare și Vasluiul*, Iași, Editura PIM, 2014.

Dan RAVARU, *Călători străini despre județul Vaslui*, Iași, Editura PIM, 2014.

Paul ZAHARIUC, în colaborare cu Lucian-Valeriu LEFTER, *Vaslui. I. De la târg la oraș*, Iași, Editura PIM, 2014.

Paul ZAHARIUC, *Vaslui. II. Împroprietărire și învățăământ*, partea I-a și a II-a, Iași, Editura PIM, 2016.

Voinești

Dumitru GÂLCĂ, *Voinești. Pagini de monografie*, vol. I, Bârlad, Ed. Sfera, 2014.

Văleni

Octavian Gh. DUMITRIU, *Comuna Văleni – județul Vaslui – Oameni și locuri*, Iași, Editura PIM, 2015.

Zorleni

Ionel DUMA, *Comuna Zorleni File de istorie*, Bârlad, Editura Sfera, 2014.

